

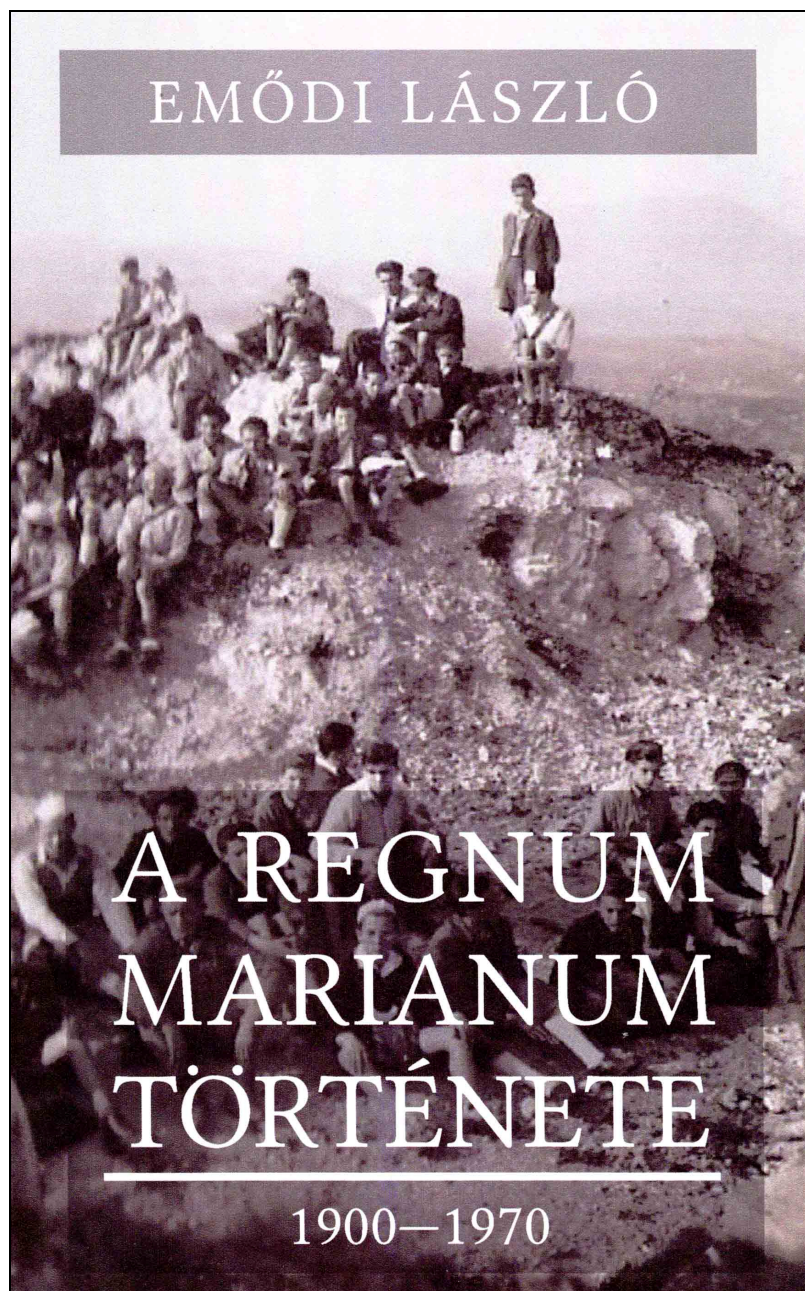
Emődi László

A Regnum Marianum története

1900–1970

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Emődi László
A Regnum Marianum története 1900–1970

Szerkesztette:
Fodor Bertalan

Lábjegyzetekkel ellátta:
Elter András, Somogyi Sándor

A kronológiát és az irodalomjegyzéket összeállította:
Elter András

A kéziratot előkészítette:
Dyekiss Virág, Rochlitz Tibor

Nyelvileg ellenőrizte:
Lambert Miklós

Nyomdailag előkészítette:
Kaposi Ambrus

© Regnum Marianum, 2016

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című, 2016-ban a Regnum Marianum kiadásában, az ISBN 978-963-12-6693-1 azonosítóval megjelent elektronikus könyv változata a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár számára. Ez az elektronikus változat a Regnum Marianum engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Regnum Marianumé.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Előszó.....	5
I. rész: Alapítás.....	7
1. A Damjanich utcai akácfa.....	7
2. Egy latin szótár.....	8
3. Ház-alapítás.....	10
4. Gondolatok és tények a kezdet világából.....	14
5. Zászlónk.....	17
6. Baden-Powell.....	20
7. A 3. Regnum Marianum.....	23
8. Évek és sorsok.....	26
9. Templom és plébánia.....	29
10. Hogyan tovább?.....	32
11. Nemzeti Nagytábor, Megyer, 1926.....	35
12. Gödöllő, 1933.....	38
13. Forgószínpad.....	40
14. Újító munkánk.....	43
15. Új utakon.....	46
16. Hagyományok.....	50
17. A Ház utolsó évtizedének eseményei.....	53
18. Sematizmus.....	56
19. 1951. december 14-e.....	62
20. Miért és miért így?.....	66
II. rész: Megmaradás.....	71
21. Kirajzottunk a Házból.....	71
22. „Habent sua fata libelli!”.....	73
23. Sebek, hegek.....	78
24. Vezetőképző.....	83
25. A Damjanich utcai kápolna.....	87
26. Kelenföld.....	91
27. Pantol Márton temetése.....	93
28. Szent Cecília napja.....	97
29. Ezalatt.....	100
30. Egyházunk életének egyik részlete.....	102
31. Első perünk.....	105
32. Rabélet.....	109
33. Közös szabadulás.....	113
34. A sor vége.....	115
35. A házigyűlés.....	119
36. A legjobb másfél évünk.....	123
37. Legragyogóbb ünnepünk.....	126
38. A második kivizsgálás.....	129
39. A vád tanúi.....	132
40. A tanulságos ismétlés.....	135
41. Így folytattuk életünket.....	139

42. A zsinat	142
43. Magunk is észrevesszük sokaságunkat	145
44. A harmadik per	148
45. Hetvennégy esztendő	152
46. Számok.....	155
47. Papok, főpapok, püspökök.....	160
Függelék.....	165
A szerző a folytatásról	165
Életrajzi adatok	165
Horváth Árpád: Egy tanítvány a szerzőről.....	166
Névmutató.....	169
Kronológia	175
Irodalomjegyzék az új kiadás lábjegyzeteihez és a kronológiához	187

Előszó

Valamikor 1958-ban, Emődi atya egyik lakáson tartotta regnumi csapatának összejövetelét. Csöngettek: Rendőrség! Az atyát és a kamasz fiúkat zsupkocsiba rakták. A kapitányságon az ügyeletes tiszt lehordta a rendőrt: „Én csak a papot kértem!” A fiúkat elengedték. Emődi atyát pedig bevezették a belső szobába. A nyomozó fényképsorozatokat mutatott neki, kirándulásokról, táborokról. – Nézze! Tudunk magukról. Most még az 56-osokkal vagyunk elfoglalva, de maguk is sorra kerülnek.

Emődi atya hazament. Gondolkodott. – És folytatta. (Abban az időben járt papok között a szólás: „Legyünk óvatosak! Vigyázzunk, és tegyük el magunkat későbbi időkre!” – De hát a fiatalok, akik most élnek, honnét hallják az Evangéliumot? És akkor már öregek leszünk!) – Olykor szóba került a figyelmeztetés: Figyelnek! – Ő erre úgy válaszolt: Ha folyton csak rejtőzködünk, nem érünk rá élni és dolgozni.

Emődi atya volt a Regnum motorja. Ő fogta össze az atyákat, akik vállalták a szétszóratásban is a munkát, lakásokon, erdőben. Szívós kitartásával a többieknek is biztatást adott. Látásával eligazítást kaptunk tőle.

Mivel számítani lehetett a letartóztatásra, levelet írt Esztergomba, a főegyházmegye apostoli kormányzójának. Ebben írta: „Ha egy pap mögött becsukódik a börtön ajtaja, semmit ne higgyen el abból, amit a börtönben állítólag vallott, mondott. Azt pedig ne feledje, hogy hitéért és apostoli munkájáért csukták le, akármit mondanak róla.” – Ezt a levelet egyik tanítványa tette el. Letartóztatása után elvitte a címzettnek. A Kormányzó egyetértett velünk, de semmit se tudott tenni. Később kértük, hogy látogasson meg minket, hiszen a papnak ő a legközelebbi hozzátartozója, de a hatóságok nem adtak rá engedélyt.

Az 1965-ös perben később kerültem börtönbe, mint jóval fiatalabb tanítvány. Félelmem ellenére büszkeség töltött el, hogy Emődi és a szentéletű Werner atya társa lehetek. A börtönben Emődi atyával együtt voltunk a cipésműhelyben. Én akkor csak 2,5 évet kaptam. Sokat beszélgettünk, tanácsait kértem, hogy ha szabadulok, miként folytassam az ifjúsági munka összefogását, mivel utódjának választottak.

Ebédszünetben volt alkalmam megfigyelni beszédes hallgatagságát: Beszélgetett sportról, másról, önmagáról nem. Viszont láttam, hogy a napi kötelező séta alkalmával hol egyik, hol másik fiatal áll a kettes sorban „véletlenül” melléje, akiket komolyabban érdekelt a hitünk.

Második szabadulása után az esztergomi helynök garanciát vállalt érte, hogy nem tesz törvényellenes dolgokat, ezért kaphatott papi beosztást. Ez akkor baráti kiállítás volt. – Káplán lett Csillaghegyen, haláláig. Kis, kertés házában fogadta vendégeit. – A Regnum vezetősége is ott gyűlt össze, amikor már nem kellett a Hárshegy erdőinek egyik tisztásán, a „Gödör”-ben bujkálnunk. Minden alkalommal felolvasott gondolataiból, tapasztalataiból, utána folytattuk a megbeszélést. Első infarktusa után azt mondta: Bocsássatok meg, hogy nem vigyáztam jobban egészségemre. – És folytatta a munkát, haláláig.

Ez az írás eredetileg íróasztalnak készült. Adatainak nem tudott pontosan utána nézni. Viszont az emlékek és élmények éppen oda világítanak be, ahová a jegyzőkönyvek és jelentések nem jutnak el.

Halála évében jelent meg a könyv első kiadása kéziratként, a bécsi Magyar Egyházzociológiai Intézetnél, mára könyvritkaságnak számít. Jelen elektronikus kiadás egy bő évtizeddel ezelőtt kezdett formálódni a Regnum Marianum közösség néhány tagja által: a szöveg nyelvi gondozáson esett át, pontosító lábjegyzeteket kapott, formailag is megújult.

1988. dec. 24-én halt meg. Temetésén, 1989. január 13-án, az esztergomi érseki helynök már ki merte mondani méltatását: „Így kell élni, így kell cselekedni”.

2014. november 22-én, Szent Cecília napján, az első regnumi letartóztatások 54. évfordulóján,

Somogyi Sándor
tanítványa és egykori rabtársa

I. rész: Alapítás

1. A Damjanich utcai akácfa

1902

„Az apostoli szeretet olyan, mint az akácfa: szívós, erős, kemény; életerejé mesés, igényeiben puritán: megterem mindenütt; ha kivágják törzsét, minden gyökérszála új törzset fakaszt; bolondja a napsugárnak, ábrándos és gyönyörítas; mikor virágzik, lombja csupa libegő szárny, mintha repülni akarna, virágja duzzadó fürtökben omlik ágaira; gyűlöli a homályt, úgy hogy maga is csak vékonyka árnyékot vet; gyümölcse méz; megállítja a szakadó partot, terjeszkedő pusztát, a futóhomokot, s emellett oly igénytelen, oly szerény – hiszen akácfa. [...] Szeretném a világba kürtölni, hogy hallja meg mindenki [...], hogy a budapesti középiskolák ifjúságának, az ifjúság buzgalmának és vallásosságának van már egy központja Budapesten, a Damjanich utcának 50. számú házában.”

Tíz év múltán

1912

„Régen volt az, mikor tárcát írtam az újságba, arról a bizonyos Damjanich utcai akácfáról, mely beleereszti gyökereit a városligeti homokba, s kiterjeszti ágait nemcsak a fővárosvégre, hanem sok-sok utcájára, valahogyan egész Magyarországra. [...] Ez az Akácfa a Regnum Marianum Intézet.”

Katolikus közéletünk nagy alakja, dr. Prohászka Ottokár írta ezeket. Róla viszont így írt dr. Schütz Antal:

„Ugyanebbe az időbe esik (századforduló) a *Philippinum* papi egyesület alapítása, melyből csakhamar, 1902-ben kinő a *Regnum Marianum*. A fővárosban működő fiatal esztergom-egyházmegyei papok – Prohászka vetése – már régebben megkérték volt spirituálisukat, hogy tartson nekik konziderációt; most az ő szellemében testületbe tömörültek, főként az ifjúság intenzívebb vallási nevelésére, és kérték szellemi irányítását. Ennek fő eszköze volt egyhavi konferencia, s ezekre csakhamar egybegyűlt a fiatal pesti papság java a »Damjanich utcai akácfa« árnyékában. Ennek az Intézménynek közvetítésével érintkezésbe került az ország középiskolai ifjúságával.”

Ezeket a szövegeket a Prohászka sorozat 20. kötetében találjátok, a 206. és 211. oldalon, valamint a 25. kötet 52. lapján. Ugyanennek a 25. kötetnek 62. oldalán olvashatjátok ezeket a sorokat:

„Közvetlen személyes kapcsolatba lépett [Prohászka] a Regnum Marianummal, amely amúgy is közelebb állott lelkéhez: 1904 őszén állandó otthlásra odaköltözött házukba, hogy szellemi fejük és atyjuk legyen.”

A neveket még támasszuk alá évszámokkal is:

Prohászka Ottokár: 1858. október 10. – 1927. április 2.

Schütz Antal: 1880. október 26. – 1953. április 20.

1980. december 3-án dr. Lékai László bíboros, prímás esztergomi érsek úr így nyilatkozott a *Die Furche* című katolikus folyóiratnak:

„A többi bázisközösséget, akik magukat Regnum Marianumnak nevezik, és a püspökkel együttműködnek, üdvözljük.”

Ezek az egymástól távoleső dátumok „világokat” választanak el egymástól. Megkísérlem, hogy felelevenítsem ezeket a „világokat”. A „Damjanich utcai akácfa” szívóssága volt szükséges ahhoz, hogy ezekben a „világokban” életben maradjon.

2. Egy latin szótár

1895-ben adta ki Lauffer Vilmos. Egy gimnazista diák ezt írta bele:

„Singer Bálint V. a, Budapest VII. Damjanich utca 50. sz. Regnum Marianum fiúnevelő intézetben, 1906. május 4-én pénteken.”

Létezett tehát Regnum Marianum Fiúnevelő Intézet. Úgy tűnik, hogy az „első” annak számára kerestek helyet. Ezek az „első” hitoktatók voltak, Prohászka tanítványai, és a Pál u. 2. sz. alatti hitoktatói otthonban laktak. Ha nem is mindnyájan, többen közülük ott laktak.¹ Terveket szövögettek. A századvégi lelki megújulás motorja az esztergomi spirituális volt. Tanítványai hozzá híven jobbat, jobban akartak művelni. Figyelmük a rendszeres lelkipásztori szakmunkává fejlődő hitoktatás felé fordult. Mesterük lelkesítő szavai nyomán jobb hitoktatást akartak, jobb módszerrel, egymást segítve művelni. Úgy gondolták, egyházi közösséget formálnak magukból. Valamiféle szerzetesi közösséghez hasonlót. Úgy gondolták, hogy internátust alapítanak. A nevét már kitalálták. Philippinumnak nevezték, Néri Szent Fülöpről.²

Nemrégén itt járt Izmindy Antal. Ő Bresciában van, oratoriánus szerzetes. Úgy mondta, náluk nyoma van annak, hogy ebben az időben a Regnum Marianum atyái egyesülés ügyében tájékozódtak. A tárgyalás valami ok miatt abbamaradt. 1899-ben a közös munkát elhatároló atyák még a Pál utca 2-ben voltak. 1900-ban megszerezték a Damjanich utca 28. sz. ház emeletét.³ Ott még élt a Philippinum neve. Úgy tisztázódtak a szereplő személyek, hogy nem sikerült a kétségeket eloszlatni. Prohászka Ottokár spirituális úr nem lakott együtt a

¹ A főváros 1885-től kezdett önálló (plébániához nem tartozó) hitoktatókat alkalmazni. Az albérletben lakó, vendéglőkben étkező fiatal papokra leselkedő veszélyek miatt bérelt Kanter Károly először a mai jezsuita templom környékén földszintes házat hitoktatói otthon céljára, 10–12 papnak lakást és ellátást nyújtva. Miután a ház gazdát cserélt, került át az otthon a Pál utcába. (Tiefenthaler József: *Budapest apostola. Kanter Károly élete*. Budapest, 1994. 124–125.)

² Egyes adatok szerint már a Pál utca előtti otthon is a Philippinum nevet viselte. (Tiefenthaler J. 1994. 125.)

³ A házszámra vonatkozólag a forrásokban fölbukkan a 28/a (Shvoy L. 2002. 16.) és a 28/b is. (Gyorgyovich M. 1998. 596.) Egy korabeli dokumentumban felbukkan a 30-as házszám. (Izsóf A. 1904. 66.) Más forrás alapján az első kongregációs otthon megnyitása 1899-re tehető. (Tiefenthaler J. 1994. 126.) Az egységes közszellem, és az elapadó támogatások miatt megszűnő Pál utcai hitoktatói otthon helyébe már kifejezetten a Mária-kongregációs papok számára bérelte Kanter Károly ezt az épületet Sólmos Oszkár, Krywald Ottó és Baumann Károly hitoktatók felkérésére. (Tiefenthaler J. 1994. 125.)

közösséggel sem a Pál utcában, sem a Damjanich utca 28-ban. Mégis állandó összeköttetésük volt.⁴ A Spirituális, a Lelki Mester figyelt esztergomi tanítványaira. A tanítványok pedig minden alkalmat megragadtak, hogy hallgassák a Mestert. A megújuló katolikus világ avatott építője mindent elkövetett, hogy tanítványait tevékenységre ösztönözze. Azok pedig alkalmat kerestek, hogy tervüket megvalósítsák.

Úgy tűnik, létezett egy csoport, amelyik oratoriánus mintára internátust kívánt alapítani. Ennek a gondolatnak lelkes formálóját úgy hívták, hogy Sólymos Oszkár. A másik csoport, úgylehet a többség, jobban számításba vette a realitásokat. Az volt a realitás, hogy nincsen semmijük. Úgy tűnik, ennek a csoportnak szellemi vezetője volt dr. Krywald Ottó. A hagyomány úgy tartja: ő volt az alapító házfőnök. Az alapítás tulajdonképpen folyamat volt. A Pál utca 2-ben kezdődött. Azzal, hogy elhatározták az együttes munkát és a diákinternátust, meg is történt az alapítás. Amennyiben a hagyományban bízni lehet, ez 1896-ban történt. Ettől kezdve mindnyájan azon törték a fejüket, miként tudnának internátust alapítani.

A „forrófejűeknek” lett igazuk! 1900-ban bérbe vették a Damjanich utca 28. háznak második emeletét, és megalapították a Philippinumot.⁵

Nem tudjuk, miként működött az Intézet. Azt sem tudjuk, kik tevékenykedtek benne. Azt, hogy miképpen, tudjuk: Prohászka velük érzett. Ő vagy más szólt gr. Mailáth Gusztáv Károly erdélyi püspöknek. Az erdélyi püspökség nem volt gazdag, de a Mailáth család igen. Legalábbis az az összeg, amibe egy pesti kültelki ház került, nem okozhatott jelentős fennakadást a család költségvetésében. A hagyomány úgy szól, hogy Mailáth püspök megvette azt a házat, amelyik a Damjanich utca 50. számot viselte, és rendelkezésére bocsájtotta a társulatnak.⁶ Ebből az időből való Kanter Károly plébános emlékezete is. Úgy tudom, kellőképpen méltatták a neves plébános budapesti tevékenységét. Valószínűleg Józsefvárosban volt plébános. Mások azt mondják, ő volt a várbeli koronázótemplom plébánosa. – Mind a kettő lehetett, különböző időben.⁷

Mindenesetre „jelenség” volt! Szent élete, lelkipásztori munkája kiemelkedett. Neve körül legenda szövődött. Maga az a tény, hogy Budapest akkori papjai nagyra tartották, jelentős. A Regnum dolgában mégis többet érzek, mint egyszerű „nagybecsülést”. Úgy gondolom, hogy Mailáth, a „nagyúr” megvette a Házat, és odaadta a közösségnek. Egy alakuló közösség alapuló internátusa, még ha van is ház, sok kiadást igényel. Azt hallottam, hogy Kanter Károly nemcsak baráti együttérzésével, nemcsak pártoló szavaival, de pénzé vel is a Ház mellett állott.

Így történt, hogy a Philippinum alig telepedett meg a Damjanich u. 28-ban, mindjárt tovább is költözött. Még abban az évben, 1900-ban megkapta az 50. sz. házat.⁸ Ha egy ma

⁴ Lásd még Gyorgyovich M. 1998. 596.

⁵ Vö. Tiefenthaler J. 1994. 124–125. Nem csak a második emeletet vették bérbe, ahol 10 fős internátust hoztak létre, hanem a harmadikat is, ahol három bérlakásból kilenc paplakást alakítottak ki közös ebédlővel és az alkalmazottak lakásával. (Tiefenthaler J. 1994. 126.)

⁶ Mailáth püspök házvásárlását Emódi tíz alkalommal említi művében, mint a hagyományban erősen meggyökeresedett adatot. Shvoy Lajos közelmúltban megjelent önéletrajza némileg árnyalja ezt a képet: „Azelőtt 8 lakás volt benne, Schiller Rezső tulajdona volt, attól vette meg Sólymos Oszkár 80.000.- koronáért, amelyből Vaszary Kolos hercegprímás 40.000.- koronát ajándékozott a Regnum Marianumnak. A többi Majláth püspök úr rokonai és ismerősei adományozták, s magunk gyűjtöttük és takarítottuk meg.” (Shvoy L. 2002. 16.)

⁷ Kanter Károly 1898 és 1915 között a budavári plébánia plébánosa volt. Korábban több helyütt volt káplán a fővárosban: először Óbudán, majd Lipótvárosban a Bazilikában, végül a Belvárosi templomban káplánkodott várplébánossá történő kinevezése előtt. Józsefvárosban sem káplánként sem plébánosként nem szolgált. (Lelóczy G. 1981. 6–9, 15.)

⁸ Más forrás a házvételrel kapcsolatban 1901 nyaráról beszél. (Gyorgyovich M. 1998. 596.)

élő pap komfortos lakását vesszük alapul, bizony az alapítók szegényen éltek.⁹ A Házban még az úgynevezett „püspökszoba” is igen egyszerű volt. Még ha nem is tekintjük a modern vagy a külföldi diákokthozonok kényelmét, az internátus felszerelése is szedett-vedett volt, nemcsak kényelmet nem nyújtott, de azt sem mondhatjuk, hogy megfelelő volt. – Hozzá kell tennünk azt, hogy az ilyen internátus nem tudja önmagát fenntartani. Ehhez jelentős összegek kellenek. Mégis a latin szótár bizonyítja, 1906. május 4-én még megvolt! De előállott az a szükségesség, hogy felszámolják.

Az anyagi rész nem volt könnyű, a Ház eladósodott. Pénzre volt szükség. A háziak csak havi fizetésükkel rendelkeztek. Az nem volt sok. Itt megint Mailáth püspökre és Kanter plébánosra gondolok! Valószínűleg ők segítettek abban is, hogy a tartozást ki lehetett fizetni. A szellemi rész sem volt könnyű! Eddig mindenki minden erejével az internátust támogatta. A csőd mindenkit levert. Hogyan tovább? Adatunk van arra nézve, hogy 1904-ben Prohászka Ottokár, a budapesti Központi Szeminárium tanára beköltözött a Házba.¹⁰ Magával hozta hatalmas tekintélyét, szellemi erejét. A Házban rendszeresen tartott rekollekciókra özönlött az ifjú papság.

A Regnum Marianum, amely mint internátus csődbe jutott, a budapesti papság szellemi központja lett. A hagyományból úgy érződik, hogy valamiféle szellemi harc is dúlt az internátussal kapcsolatban. Sólymos Oszkár neve vált emlékezetessé. Annyira ragaszkodott az internátus gondolatához, hogy annak elvesztését nem tudta elviselni. Elköltözött a házból, kivándorolt az országból, Dél-Amerikában fejezte be életét.¹¹

Úgy tűnik, dr. Krywald Ottó házfőnök józan gyakorlatiassága tette helyére a dolgokat. A Ház megmaradt, ifjúság létezett, nevelő papok is voltak. Új sínre kellett állítani a Házat.

Singer Bálint biztosan sokat tanult a szótárból. Mi is tanuljunk belőle ennyit!

3. Ház-alapítás

„Mint tudjuk, a történelemben, a múltban minden dolog mindig csak egyféleképpen történt: Úgy, ahogy.” (*Nemeskürthy: Parázs hamu alatt, 308.*)

Amennyire visszaemlékszem, a Ház mindig a jövő számára dolgozott. Valamit mindig építeni, alakítani kellett. Évi terveket valósítottunk. Táborokra készültünk. Hajó készült a következő nyárra és térképábrázolat a következő őszi Szemlére. Szinte csak a Ház utolsó éveiben készült el néhány terem Regnumi Múzeum címmel. Keveset láttam belőle, hiszen egész figyelmemet lekötötte a soron következő tennivaló előkészítése.

Én szerkesztettem 1946-ban a Faliújságot. Senki sem kifogásolta, hogy ezt az évet jubileumnak tekintetem. Úgy írtam: 50 éves a Regnum. Így az alapítás évét közbeleegyezéssel 1896-ra tettem. Ez volt a hagyomány. 1930-ban kerültem gyermekként a Házba. Akkor, ott ez a hagyomány élt. Én ezt kaptam.¹² Ma mást valló adatok állnak rendelkezésemre. Lelóczky Gyula így írt Kanter Károlyról (1853–1920):

⁹ „Nagyon egyszerűen és nagyon szegényen éltünk. Nekem évekig lakberendezésem egy szalmazsák és két szék volt. Élelmünk nagyon egyszerű és frugális [takarékos] volt, csak hogy jusson házra, törlesztésre.” (Shvoy L. 2002. 16.)

¹⁰ Prohászka 1904 ősztől valószínűleg egészen Székesfehérvárra való költözéséig, 1906 januárjáig lakott a Házban. (Gergely J. 1994. 96–97.) A regnumi atyák már 1903-ban is megpróbálták őt rávenni, hogy álljon az intézmény élére, és költözzön közéjük. (Gyorgyovich M. 1998. 596, Shvoy L. 2002. 12.)

¹¹ Dobszay J. 1991. 24., Shvoy L. 2002. 18.

¹² Úgy látszik, a hagyomány negyed század alatt változott, mivel a 25 esztendő jubileumot 1923. december 16-án ünnepelte meg a közösség a Tiszti Kaszinóban. E szerint az alapítás időpontját akkor 1898. december 8-hoz kötötték, helyét pedig a központi szeminárium kápolnájához. (A Regnum... 1927. 29–30.) Az 1898-as –

„Több mint tíz évig küzd azért, hogy plébániához nem tartozó hitoktató papok számára közösségi életet biztosító otthont teremtsen. Legtartósabbnak bizonyul az a próbálkozás, amellyel 1899-ben a Damjanich u. 28. alatt kilenc Mária-kongregációs pap számára létesít lakást és tíz középiskolás fiú számára ingyenes internátust. Ebből a kezdetből alakul meg 1901-ben a Regnum Marianum, úgyhogy ennek az apostoli csoportnak valójában Kanter az egyik létrehozója.”
(*Sugárzó emberek. Prugg Verlag, 11. o.*)

Dr. Sólyomváry Károly, Krywald Ottó unokaöccse nagybátyja levelei alapján állítja, hogy az alapító házfőnök Krywald atya volt. Ezt a tisztséget 1919-ig viselte. Egyik leveléből kiderül, hogy amikor az alapítók 1900-ban átköltöztek a Damjanich u. 50. sz. házba, ott már a Regnum Marianum nevet adták intézetüknek.¹³ A hagyományból is tudjuk, hogy az alapítók terve hosszú időn keresztül érett. Biztos, hogy tervezgetésük évekre nyúlik vissza. A még életben lévő Fuhrmann atyától azt is tudjuk, hogy az alapítók többféle megoldást kerestek. Az akkor külvárosnak számító hetedik kerületet választották tevékenységük helyéül. Kilencük között nem volt ott dr. Prohászka Ottokár. Ő akkor még Esztergomban tanított. Ott volt a kispapok lelki vezetője. Feladatai közé tartozott, hogy mindennap elmélkedési pontokat adjon a növendékeknek. Ez természetesen Esztergomba kötötte őt. Ugyancsak az esztergomi tevékenysége roppantul hatásos volt. Ott, abban az időben száznál is több kispap hallgatta Prohászka szavait. Úgy mondja a hagyomány, hogy az alapító kilenc is növendéke és hallgatója volt.¹⁴

Persze Prohászka olyan egyéniség volt, akitől sokféle kezdeményezés indult. De egyben olyan is, akit nem lehet egyetlen intézménynek sem kisajátítani! Amikor 1904-ben kinevezték a pesti egyetemre a dogmatika tanárának, módja lett arra, hogy megválassza lakását. Akkor már megvolt a Regnum. Növendékei és bizonyára buzgó hallgatói alapították. Szívesen költözött közéjük. A Ház vonzóerőt nyert vele. A fiatal papok, hitoktatók és káplánok eddig is szívesen hallgatták Prohászkaét. Megörültek annak is, hogy Pestre került. Még inkább annak, hogy időnként: havonként vagy negyedévenként lelkigyakorlatos beszédet, rekollekciót mondott nekik.¹⁵

valójában a – középiskolai Mária-kongregációra vonatkozó alapítási dátumot egy korábbi forrás is megerősíti. (Izsóf A. 1904. 48.)

¹³ Shvoy szerint 1903-ban vette fel az internátus a Regnum Marianum nevet (Shvoy L. 2002. 16.), ami összefüggésbe hozható a Regnum Marianum Egyesület megalakulásával. Nem tudni, ennél korábban használta-e a közösség önmagára a Regnum Marianum nevet. A közösség Mária-kongregációinak Rómában való bejegyzésére 1902. szeptember 24-én került sor, székhelyük, a Damjanich u. 50-es házszám mellé azonban – az akkor még nem létező állandó misézőhely hiányában – kérdőjel került. (Dobszay J. 1991. 15.) A kápolna 1903-ra készült el. (Shvoy L. 2002. 16.) Ugyanitt, a Mária-kongregációk Rómában őrzött anyakönyvében a(z akkor) hét összetartozó Mária-kongregáció védőszentjeik neveivel (titulus secundarius), ill. közös ünnepük, a Szeplőtelen Fogantatás megnevezésével (titulus primarius) szerepel. Az anyakönyvben a Regnum Marianum név nem jelenik meg. (Orig. in: Secretariat. C. V. X. Codex Congregationes Marianae Aggregatae VII. (Borgo Santo Spirito 5. – Roma.) A vonatkozó oldalak másolatát Somogyi Sándor készítette Rómában.) 1903. január 5-én alakult meg a Regnum Marianum Egyesület, amely fenntartói viszonyba került a középiskolai Mária-kongregációkkal, a Philippinummal és a „Regnum Marianum” fiúnevelő-intézete néven az internátussal, valamint a Zászlónk kiadását is átvette. (Izsóf A. 1904. 65–66.) Egy ideig a Damjanich u. 30. (illetve más források szerint 28/a vagy 28/b) alatti hitoktatók házában működő, majd később szintén a Damjanich u. 50-be költöző Philippinum párhuzamosan működött a már korábban, közvetlenül a házvásárlás után a Damjanich u. 50. alatti épületbe áttelepült internátussal és kongregációkkal. (Izsóf A. 1904. 66, 91.) Tehát a Philippinum nem egyszerű névváltozás révén alakult Regnum Marianummá.

¹⁴ Nem egyértelmű, hogy a Prohászka-tanítványság mellett, a kilenc fős létszám is a hagyományból származik-e, vagy csak a fentebb idézett forrásokból, amelyek a Damjanich u. 28-ban kialakított papi lakások számából indulnak ki. (Lelóczky Gy. 1981. 11, Tiefenthaler J. 1994. 126.)

¹⁵ A legújabb Prohászka életrajz havi rekollekciókról beszél. (Gergely J. 1994. 85.) Később biztosan gyakorlat volt az atyák havi rekollekciója. (A Regnum... 1927. 35.)

Persze, a Ház is örült. A nagy ember jelenléte az egyesülést is föllendítette. Rangot adott a Ház tagjainak is. Nagy rangot! Ebből is érthető, ha a hagyományba az szivárgott bele: Prohászka házfőnök volt. Ez nem így volt! Prohászka volt a Ház legnagyobb formátumú lakója. Minden jövő-menő pap őt kereste. Budapest papjainak ő volt a gyóntatója, lelki vezetője. Elképzelhető, hogy mellette az alapítók is, a házfőnök is vezetetteknek érezték magukat.¹⁶

Volt egy olyan szoba a Házban, hogy „püspökszoba”. Egyszerű, rendes bútorzata volt. Négy faragott karosszék volt benne. Így, gondolom, gr. Mailáth Gusztáv Károly (1864–1940) emlékét őrzi a „püspökszoba”. Ő nem lakott sohasem a Házban. Erdélyi püspök volt. Egyházmegyéjében munkája, kedves modora miatt kedvelték. Nem kötötte meg őt a hely. Egész ország vándora volt. Míg vonattal utazott Pest felé, a szerelvénnyel is végigjárt. Hogyan, hogyan nem mindenkit meggyóntatott. Még a vonatvezetőt is. Jól tudott beszélgetni, és nagy volt a rábeszélő képessége. Ha Pestre jött, mindig a Házban szállott meg. Ő alapította a Házat azért, hogy 1900-ban megvásárolta a Damjanich utca 50. sz. házat, és az alapítóknak adta.¹⁷ Kedves, apró ember volt a püspök atya. Mindenki szerette őt, és szívesen hallgatták egyszerű szavait.

Valószínű, hogy a ház gyors felszereléséhez komoly összeggel hozzájárult Kanter Károly is. Ő ugyan nem tartozott az „alapítók” közé. A Ház akkori főnöke, dr. Krywald Ottó szoros kapcsolatot tartott vele. Kanter Károly segítő tette miatt tűnt úgy, mint aki az „alapítók” egyike lett volna. Krywald tekintélye pedig nagyra növekedett Kanterrel való baráti viszonya miatt.¹⁸ Krywald Ottóról így írt az Új Ember 1952. április 21-i száma:

Az esztergomi öregpapok házában szellemi frissességben és derűben töltötte be nyolcvanadik életévét a világvárossá fejlődő Budapest egyik legkedvesebb lelkipásztora: Krywald Ottó pápai prelátus, c. prépost. Felkerestük őt...

– Hálát adok Istennek – mondotta –, hogy oly hatalmas szellemek társaságába vezetett. Mint fiatal gyerek, majd mint papnövendék Mailáth keze alatt növekedtem. Utána pedig Kanter Károly munkatársa lettem... 1898-ban kerültem Budapestre. Akkoriban bizony nagyon nehézkesen ment a hitoktatás. A lelkipásztori munkával agyonterhelt káplánok alig tudták ellátni ezt a feladatot. Azután hiányoztak az eszközök, helyiségek, módszerek. Márpedig hiába a lelkesedés, ha hiányzik a hozzáértés. Ezen akartunk segíteni, mikor megszerveztük az első munkaközösséget, Kanter Károly, Sólmos Oszkár, Gabriel Antal, Baumann, Török Mihály vett benne részt rajtam kívül...

Három alapelvünk volt. Az első: „a legjobb (az) éppen elég jó”, „mindenüvé a legjobb szakembert állítani”, „a lelkeknek érezniük kell, hogy szeretjük őket”.¹⁹

¹⁶ Kiadott források alapján nem egyértelmű, hogy a házfőnök megnevezés mikor szilárdult meg, és hogy alakult ki. Négy érdekes adalék ezzel kapcsolatban: Prohászkanak a Házban való tartózkodása idején is itt élő Shvoy Lajos visszaemlékezésében házfőnökként említi a hazai modern katolicizmus legnagyobb alakját. (Shvoy L. 2002. 12.) Az internátus időszakából Shvoy Krywaldot gondnokként, Sólmost igazgatóként, önmagát pedig prefektusként említi. (Shvoy L. 2002. 16.) Ugyanakkor a Katolikus Lexikon Krywaldot 1903–1919 közt, mint a Regnum Marianum igazgatóját említi (Krywald O. 2002. 514.) A negyedik érdekes adat: „Sólmos távozása után Krywald lett a főnök.” (Shvoy L. 2002. 18.) Mindazonáltal az is feltűnő, hogy Shvoy önéletrajzában egyedül Prohászka nevezte házfőnöknek. Sem Krywalddal, sem Sólmosossal, sem önmagával kapcsolatban nem említi ezt a tisztséget.

¹⁷ Más forrás a házvétellel kapcsolatban 1901 nyaráról beszél. (Gyorgyovich M. 1998. 596.)

¹⁸ Krywald Mailáthtal és Prohászkaival is szoros kapcsolatban volt. Amikor Prohászkanak 1912-ben megjelenő *Magasságok felé* c. könyvét az előző évben indexre tett három írásához hasonló sors fenyegette, Krywald figyelmeztette Mailáthot, hogy személyes barátságát felhasználva lépjen közbe X. Piusnál Prohászka érdekében. A közbenjárás sikerrel zárult. (Gergely J. 1994. 148.)

¹⁹ Az interjú „A legjobb elég jó...” címmel az Új Ember 1952. VIII. évf. 17. számában jelent meg.

Ha valaki megírja Kanter nemzedékének történetét, az első munkatársak között meg kell emlékeznie erről a buzgó papról, akinek a lelkek szolgálatában a legjobb is csak éppen, hogy elég jó volt.

Hatot sorol az alapítók közé. Más forrásból tudjuk, hogy kilencen voltak.²⁰ Azt is, hogy Kanter Károly minden segítőkészsége mellett is nem volt az alapító tagok között. Öt nevet ismerünk tehát: Krywald Ottóét, Sólymos Oszkárét, Gabriel Antalét, Baumannét²¹ és Török Mihályét.²²

Az alapítás évére vonatkozóan pedig, ragaszkodjunk a tényekhez: A Regnum Marianum 1900-ban alakult.²³ Címe ez volt: Damjanich utca 50. Nyisztor Zoltán 1962-ben írta könyvét, melynek címe: *Ötven esztendő*. Ennek a könyvének 184. lapján megtaláljuk a következő írását.

Regnum Marianum

Éveken át, ha pesti diákok az utcán találkoztak, az egyik a másiktól azt kérdezte: Hová mégy? – a válasz gyakran ez volt: A Regnumba. Ha a magyar értelmiség fiatalabb generációi befordultak volt a Damjanich utcába, mindenki tudta, hogy a Regnumba sietnek. Fial papok, ha az ifjúság nevelésének akarták magukat szentelni, a Regnum ajtaján kopogtattak, hogy ott lakjanak és élhessenek a fogalommá vált regnumi atyák sorai között. S mikor a kerület a mamutplébániák fölosztása során a Regnumot kapta meg plébániául, a hívek valamivel több büszkeséggel vallották, hogy ők regnumiak.

A Regnum valóban fogalom, varázs, bűvölet volt diákok és öregdiákok, papok és hívek lelkén egyaránt. Egy fogalom, mely jelentette a mélyebb hitéletet, az aktív katolicizmust, az el nem múltó ragaszkodást, szeretetet és hűséget az iránt a szellem iránt, amit a Regnum kifejezett.

Úgy kezdődött valósággal, mint egy mese: Volt egyszer, hol nem volt... Hát igen, abban a sivár, sötét liberális órában, amikor a fővárosban még csak egy Mailáth Gusztáv és Kanter Károly merték a mélyebb és bátrabb katolicizmus szárnyait bontogatni, az Úrnak 1899. évében a kongregációs mozgalom összehozott a Damjanich utcában kilenc papot, akik mind ifjúsági kongregációkat vezettek. Ebből fejlődött ki aztán 1903-ban a Regnum Marianum, amelynek egyetlen, de komolyan vett célja volt a katolikus ifjúság vallás erkölcsi életének az előmozdítása.

²⁰ Valószínűleg itt ismét Kanter egyik életrajzára utal. (Lelóczky Gy. 1981. 11.) Ez az adat a Damjanich u. 28. számú épületben lakó papi együttesre vonatkozik. Erre vonatkozólag egy másik forrás 15–20 tagból álló hitoktatói gárdát említ. (Gyorgyovich M. 1998. 596.)

²¹ Baumann Károly (Shvoy L. 2002. 16.)

²² Shvoy a Philippineum [sic!] tagjaiként – 1900-ban – a Damjanich utca 28/a szám alatt lakó: Sólymos, Krywald, Izsóf Alajos, Baumann és Wiedermann Károly nevét említi. Közülük Izsófit Emödi határozottan nem sorolja az alapítók közé, Wiedermann nevét viszont könyvében sehol nem említi. Shvoynál viszont Török neve hiányzik a felsorolásból. (Shvoy L. 2002. 16.) Gábielről [sic!] megemlékezik önéletrajzában, de nem a Regnummal kapcsolatban, hanem mint kiváló fővárosi hitoktatóról. (Shvoy L. 2002. 14–15.) Meg kell jegyezni, hogy az „alapítók” fogalma ill. száma kétféle általános, a folyamat pedig kétféle bonyolult ahhoz, hogy ne lehessen egyértelműen meghatározni a pontos névsort. Kérdés, hogy mit értünk alapítás és alapítók alatt: a Krywald interjúból említett hitoktatói „munkaközösséget”, a Philippinumot, a Pál utcai, ill. a különböző Damjanich utcai házakban együttélő papi közösségeket, vagy a középiskolai Mária-kongregációkat, esetleg csak az 1903-ban egyesültként megalakuló Regnum Marianumot vagy éppen az eszmei vagy anyagi támogatást nyújtó személyeket. Az átfedés nagy, a határok viszont elmosódtak a kialakulás folyamatában felbukkanó különböző csoportok és intézmények között. Az „alapítás” a korábbinál összetettebb folyamatnak tűnik.

²³ Még egyszer, összegezve közlöm az „alapítás”-ra vonatkozó legvalószínűbb adatokat (forrásmegjelölések a szövegben ill. a korábbi lábjegyzetekben). Fővárosi fiatal hitoktatók „első munkaközössége”: legkorábban 1898-ban. Középiskolai Mária-kongregációk: 1898. december 8. A Pál u. 2. alatti hitoktatói otthonban együtt lakó atyák közössége: legkésőbb 1899-ig. A Philippinum papi egyesület és az első internátus megnyitása a Damjanich u. 28. szám alatt: 1899. A Damjanich u. 50-es ház megvásárlása és a második internátus megnyitása: 1901 nyara illetve szeptembere. A közösség Mária-kongregációinak Rómában való bejegyzése: 1902. szeptember 24. A Regnum Marianum Egyesültként való megalakulása, illetve a Regnum Marianum elnevezés első ismert megjelenése: 1903. január 5.

Az ifjabb papi nemzedék egyetlen egybeforrott és összetartó testülete volt ez, mely teljesen és kizárólag a diákpasztorációnak szentelte magát. A Damjanich utcai Regnum-házban tizenkét kongregáció működött, és később, a cserkészlet megindulásával három cserkészcsapat²⁴ s még később a regnumi szeniorok gárdája.

Ha csak ennyi lett volna a Regnum szerepe, már akkor is nagy és nemes hivatást töltött be. De több is történt! Olyan kezdeményezések, amik az egész ország ifjúságát bizonyos értelemben a Regnum szelleme és varázsa alá hajtották: kezdeményezések, amelyek először mutatták be a Prohászka által megfestett diadalmas katolicizmust: kezdeményezések, melyek hamar átlépték a Regnum szűkebb határait, s az egész magyar katolicizmusnak közkincsévé váltak. Innen, a Regnum akácfái alól kélt szárnyra a legszebb és leghódítóbb ifjúsági irodalom, mert itt született meg a Zászlónk, a tüneményes, a felülmúlhatatlan magyar ifjúsági lap (1902). Ezt követte aztán a kisebb gyermekek lapja, a Kis Pajtás (1906) és még később a Nagyasszonyunk, a leányifjúság számára.

Köszönjük Nyisztor Zoltán kedves sorait. Csakugyan, erről a Regnumról van szó! Volt olyan, aki ennek az írásnak kedvességét elismerve felszólalt, hogy „kevés ez a Regnumról”. Akkor, 1962-ben, a múlt ifjúsági világából csak a Regnum volt. – Majd szó lesz róla! – Nem tudtunk ugyan róla, de utólag is jól esett az elismerő kedves szó! Ennél több ismeretet húsz évvel később emlékező írótól nem is kívánhatunk. Köszönjük!

Mégis, mert később olvasni fogjuk, meg kell jegyeznünk: a Regnum volt a 3. számú cserkészcsapat. De nem azért, mert három csapata lett volna. Csak egy volt. Annak sok mellékcsapata volt. De persze ezt nem kellett Nyisztor Zoltánnak tudnia.²⁵

Szerettem volna ebben a fejezetben az alapítás kérdéseit tisztázni. Sok minden nem sikerült. Egyet vegyünk biztosra: 1900-ban, a Damjanich utca 50. sz. ház megvásárlásával megalakult a *Regnum Marianum*.²⁶

4. Gondolatok és tények a kezdet világából

Dr. Krywald Ottó örökösének tulajdonában van egy Jézust ábrázoló kisplasztika. Az van rávésve a talapzatára: *Internisták, 1910*. Úgy gondolom, ma már senki sem él azok közül, akik tagjai voltak a Regnum Marianum internátusának. Mégis azt hiszem, 1910-ig tartott az Internátus.²⁷ Hiszen ezután az első világháború következett. Akkor már aligha lehetett volna fenntartani azt az ingyenes internátust. Bár addig is bajosan.

Több forrásom tanúsága szerint Sólymos Oszkár az alapítók között volt. Mi több, mindegyik forrásom úgy említi: ő volt az első köztük, ő volt a lelelkesebb. Semmiféle forrás nem említi róla, hogy házfőnök lett volna. Nem is volt az! Már akkor háromévenként választották a házfőnököt, 1919-ig egymás után Krywald Ottóra esett a választás. Érthető mindez, hiszen ő alapító tag volt. Annakidején az alapításkor Kanter Károly és mások Krywaldon keresztül szerelték fel a semmi pénzü, sokigényű házat. Tekintélye volt az alapítók között. Sőt! Budapest-szerte! Ő lett a hittanárok éneki biztosa. Ez akkoriban nagy és tekintélyes egyházi méltóság volt. A hittanári testület mintegy 80–111 tagot számlált.

²⁴ 1927-ben 15 cserkészcsapat működött a Regnumban. (A Regnum... 1927. 24.)

²⁵ A hivatalos név valójában többes számban volt: 3. sz. Regnum Marianum Cserkészcsapatai. (Dobszay J. 1991. 33.)

²⁶ Más adatok szerint 1901 nyarán történt a házvétel. (Gyorgyovich M. 1998. 596.) A Regnum Marianum hivatalos egyesületként csak 1903. január 5-én alakult meg. (Izsóf A. 1904. 65.)

²⁷ Ezt megerősíti Shvoy is, aki szerint 1910-ben határozták el az atyák az internátus megszüntetését. Ő azonban nem az anyagi okokat hangsúlyozza, hanem a hatékonyabb energiabefektetést. Míg az internátus 40–45 közötti diákkal foglakozott, a kongregációs nevelés az „ifjúság színe-java”, mintegy 400–500 fiú heti összejöveteleinek biztosított lehetőségét. (Shvoy L. 2002. 16, 17–18.) Egy korábbi származó adat 700 főről tudósít. (Izsóf A. 1904. 66.)

Sólymos Oszkár az a tanúság maradt, hogy ő akarta legerősebben az internátust. Ezért és csak ezért vett részt a Regnum alapításában.

Jeleztem azt a szándékváltást, ami kezdetben megnyilvánult. Az oratoriánus jellegű Philippinum és a jezsuita ihletettséggű Regnum Marianum jelzője az időben változó szándékoknak.

Sólymos Oszkár gondolata volt az, ami a Philippinumban megvalósult:²⁸ bentlakásos internátus, válogatott, jólelkű, kimondottan szegény sorsú gyermekek számára;²⁹ jól képzett, jó képességű, szerzetesi fegyelmeű, nevelő papok vezetésével fennálló intézmény.

Nem maradhat ki a történelemből a szerzetesi gondolat szóvá tétele. Bárdos Istvántól, Kosztolányi Istvántól, Jandik Józseftől, Fuhrmann Ernőtől, vagyis a második nemzedékbeli atyáktól sokat hallottam emlegetni a szerzetességet.³⁰ Már később, a tízes-húszas évek között elméletivé szelődött az a vita, amely éles és tüzes volt kezdetben.

Egy ideig, legkésőbb 1910-ig együtt létezett az internátus és a kongregáció.

Az internátus még létezett. A kongregáció nem uralkodott el.

A Mária-kongregációkról sokat tudunk. Tudjuk, hogy összefüggésben van a jezsuita renddel.

„A Mária-kongregáció vallásos társulat, melynek feladata az, hogy tagjait a Mária-tisztelet különösebb gyakorlása által az önmezszenítés és apostolkodó buzgalom magasabb fokára nevelje...

A mozgalom eredetileg abból az ifjúsági Mária-társulattól indult ki, amelyet először Leunis János SJ, a római kollégium tanára alapított buzgóbb tanítványai körében 1563-ban, s amely főleg a jezsuiták tanintézetei révén világszerte elterjedt, főleg amióta XIII. Gergely 1584-ben (*Omnipotentis Dei*) jóváhagyta...

Mária-kongregációt (a Jézus Társasága rendházain kívül) csak megyéspüspök alapíthat, s annak vezetése is az ő joghatósága (nem a jezsuita rend) hatása alá tartozik.” (*Katolikus Lexikon, III. kötet, 279. o.*)

Úgy mutatkozott, hogy a nevelés és tanítás kongregációs formája kedvükre volt az alapítóknak.³¹ Nem is volt abban az időben a kongregációnál alkalmasabb nevelési intézmény. A Regnum Marianum kongregációt beiktatták Rómában és a szeplőtlen fogantatást, december nyolcadikát jelölték meg fő ünnepének és a kongregáció nevének.

Meg kell írnom, hogy a kongregációs munka művelésének kiválasztása nem jelentette azt, hogy az alapítók Jézus Társaságához közeledtek volna. Szinte ellenkezőleg. Nagy küzdelmek

²⁸ 1901 szeptemberében nyitotta meg kapuit a második internátus. (Gyorgyovich M. 1998. 596, Shvoy L. 2002. 16.)

²⁹ Shvoy Lajos, az internátus prefektusa ezzel szemben „jómódú, de tanulni nem akaró ifjak”-ról beszél. (Shvoy L. 2002. 16.) László Gábor atya szerint a Mária-kongregációs munka sem a környékbeli lumpen gyerekeket fogta össze, hanem a gimnazistákból kívántak elit, tartással rendelkező gyerekeket nevelni. (Gyorgyovich M. 1998. 597.)

³⁰ „Eleinte Sólymos Oszkár egy új rendet vagy kongregációt akart alakítani. Papjelöltjei piros reverendában jártak otthon és az iskolában is, ami persze nagy feltűnést keltett. Mikor arra került sor, hogy nekünk papoknak is választanunk kellett, hogy kongregáció [szerzetesi jellegű közösség, nem keverendő a Mária-kongregációval] vagy világi papság legyünk – mind a világi papság mellett döntöttünk. Erre Sólymos Oszkár kivált a Regnumból.” (Shvoy L. 2002. 18.)

³¹ Érdemes megjegyezni, hogy a hazánkban a 17–18. század során első virágkorukat élő Mária-kongregációk a 19–20. század fordulóján – nagyrészt a jezsuita rend újramegtelepedésével kapcsolatban – alakultak meg újfent. Egyes vidéki jezsuita központokban – Nagyszombaton, Pozsonyban és Kalocsán – az 1890-es évek közepétől kezdtek Mária-kongregációkat alapítani. (Petruich A. 1992. 141, 260.) A fővárosban – a Jézus Társaságot megelőzve – éppen a regnumi alapítók által 1898-ban létrehozott, majd 1902-ben Rómában is bejegyzett középiskolai Mária-kongregációk nevű társulás volt az első Mária-kongregáció. 1903-tól követték példáját az újabb budapesti alapítások. (Izsóf A. 1904. 48–50.)

dúltak a Házban a szerzetesség gondolata körül. Az egyik párt a szerzetesi gondolat híve lett volna. A másik nagyon alapos érveket talált az egyéni szabadság védelmében. Magának a vitának létezése nem vitte közelebb a Házat egyik szerzetesrendhez sem. Sőt, azt kell megértenünk, hogy a kongregációk működtetése még feszítettebbé tette a Regnum viszonyát Jézus Társaságával. Csak feszültségnek nevezem azt, ami apró kellemetlenségekben, szóváltásokban nyilatkozott meg.³² A jezsuita rend valamiképpen magának érzett minden kongregációt. Ez érthető is! Ők voltak az alapítók, ők szerkesztették a központi újságot, a *Mária Kongregációt*. Ők tartották fenn a központi otthont. Úgy gondolták, hogy minden helyi kongregáció felügyeleti szerve Jézus Társasága. A Regnum pedig abban az időben erőteljesen duzzadt. Mailáth Gusztávban bírták a megyéspüspök alapítót, Prohászka személyében köztük volt a „genius”. A fiatal alapítókhoz csakhamar csatlakoztak a követők. Fiatalok voltak, lendületesek, zseniálisak. – Marczell Mihály atyára, Shvoy atyára, Koszter atyára, Halász Pali bácsira gondolok. – Ők úgy gondolták: egy modernebb, jobb kongregációt csinálnak. A „fölöttesség” mindenáron való érvényesítése nem esett jól nekik. Ebből adódott némi feszültség. Sajnos ez nem szűnt meg. A „cserkészvilágban” még csak fokozódott.

Luzsénszky Alfonzban, Nemeshegyi Péterben elnyugodott a feszültség. Majd az 1960-as kényszerű együttlétben minden egyetértő barátsággá változott.

Mindenesetre úgy tűnik: 1910-ig a regnumi Ház harmadik emeletén internátus volt, az első emeleti nagyterem és a kápolna a kongregáció életközpontját képezte.

Valamikor kiderült, hogy az internátus nem tartható fenn. A hagyományból úgy értettem, anyagi nehézségek torlódtak úgy össze, hogy azt nem lehetett megoldani. Az internátussal együtt összeomlott Sólmos Oszkár is. Első alapítónak mondanám. Lelkesen tevékenykedett az alapítás körül. Ő ilyennek, internátusfenntartónak gondolta el a Regnumot. Nem tudta elviselni az internátus megszűnését. Elhagyta a Regnumot, elhagyta az egyházmegyét, elhagyta az országot, Amerikába ment. Úgy tudom, sohasem jött haza, megnősült és nyomorban halt meg. Jó, ha imádkozunk érte. Nélküle aligha lett volna Regnum Marianum.

Sinkó Ferenc az 1972. évi 9. *Vigiliában* méltató írást közölt Izsóf Alajosról.

Ezt írta benne:

„Egy lelkes gimnazista csoport még 1896-ban azzal a kéréssel fordult az egyik pesti hittanárhoz, Sólmos Oszkárhoz, hogy álljon élükre, és létesítsen velük kongregációt. Sólmos nagy álmokért és célokért lelkesedő és tevékeny papi lélek volt, belevetette magát a munkába. Megszerezte az akkor már tekintélynek örvendő és karrierje küszöbén álló Prohászka Ottokár támogatását, nemkülönben Mailáth Gusztáv Károly akkor gyulafehérvári segédpüspökét, Fischer Colbrie Ágostonét, Glattfelder Gyulát, aki akkor a Központi Papnevelő Intézet tanulmányi felügyelője volt, s még egy sor tehetséges papét és világiét. Ebbe a munkába kapcsolódott be Izsóf Alajos is, aki a polgári iskolás kongreganisták praesese lett, s hamarosan a budapesti Mária-kongregáció házfőnöke.” (582–583. o.)

Sinkó Ferenc nem írhatta le 1972-ben a Regnum Marianum nevét. Hallomásból gyűjtötte adatait. A Házban nem nagyon törődtek adatokkal. Egyébként is volt bizonyos triumfáló szemlélet, amelyik minden jót a Regnummal hozott összefüggésbe. Izsóf Alajos nagy emberük volt. Ő alapította a *Zászlónkat*. Nem szerepelt a Regnum alapítói között. Így semmiféle hagyomány szerint sem volt házfőnök.

³² A jezsuitákkal való feszültség abból is adódott, hogy a rend számos fontos képviselője nem szimpatizált Prohászkaival, illetve az általa elindított reformtörekvésekkel. Egy 1913-ban, Grázban dr. Tátrai Félix álnéven készült broszúra mögött szintén a jezsuiták sejthetők. A Prohászka indexre tételével kapcsolatban súlyosan elmarasztaló írás többek között az általa támogatott Regnum Marianumot is konkrétan támadta. (Gergely J. 1994. 151–152.)

Írtam, hogy a Ház létrejöttkor leginkább Krywald atya, az első házfőnök volt az, aki mindenféle felszerelésről gondoskodott. Tekintélyes és gyakorlatias ember volt. A lebomló internátus nem temette romjai alá. Szilárdan állt. Utat mutatott a bővülő kongregációs munka felé.

Igaza lett! A tíz internátusi tanuló tanítását felváltotta az ezreket tanító Zászlónk.³³

5. Zászlónk

Az a huszonöt kötetes díszkiadás, amelyik szinte minden papnak könyvszekrényében ott sorakozik, Prohászka Ottokár püspök úr zsenilitását és Schütz páter szorgalmát dicséri. Schütz Antal professzor úr rendezte sajtó alá a Prohászka-sorozatot. Mintaszerű ez a rendezés! Egy-egy kötetbe együvé váló írások kerültek. Minden kötet bevezetése előre ízelítőt ad a kötet tartalmáról. A tartalomjegyzék is elől van. Az utolsó, a XXV. kötet végén bőséges Prohászka-életrajz van.

Csakugyan, így kell sajtó alá rendezni egy írást.

Az újságokban, könyvekben megjelent írások összerendezése csak rendezést igényelt. Más a helyzet a beszédekkel! Bizony, egy-egy beszédet jegyzetekből, vázlatokból kellett megalkotni. Ugyancsak ismernie kellett a szerző szellemét, gondolatmenetét és szófordulatait.

Így írt Schütz professzor ez irányú tevékenységéről a korra visszaemlékező Nyisztor Zoltán:

„Mint Prohászka zsenijének egyik legnagyobb tisztelője, nemcsak sajtó alá rendezte Prohászka összes műveit, hanem megírta életrajzát is, a szokásos életrajzi események leírása mellett a fő súlyt Prohászka irodalmi működésének méltatására helyezve. A szerzőhöz méltó tárgy volt, s megírása méltó lett mindkettőhöz.” (*Nyisztor: Ötven esztendő. 89. o.*)

Nos, Prohászka Ottokár programadó és előremutató vezércikkével kezdődött a Zászlónk című ifjúsági folyóirat 1902-ben.

„Magyar ifjúság! Egy szavam van hozzád: szent; mint az evangélium s elevenítő, mint az örök remény: Neked élned, virágoznod, boldogulnod kell; elhervadnod, elpusztulnod nem szabad. – Igen, élned kell!...

Tekints a címlapra! A szellemi világnak is vannak magaslatai, melyek úgy ragyognak, mint az Alpeselek örök csillogású kúpjai: vannak balzsamos, zamatos virányai, melyekben úgy gyülemlik föl az élet, mint fenyvesekben az illat: ezek a kiváló, a nagy emberek, s a legnagyobbak közt megint azok, kik az élet s a boldogság tekintetében megütötték a mértéket: a szentek...

Valamennyi olyan, a mienk is ilyen; a magyar keresztény érzésnek a hősiességnek szentje, az ideális máriás erkölcsnek zászlósa, az erőtéljes, tiszta, derült, romlatlan életnek vezető csillaga: Szent Imre!...

³³ Bár a Damjanich u. 28. szám alatt az internátus 10 fővel működött (Tiefenthaler J. 1994. 126.), az 1901-től a Damjanich utca 50-ben működő internátus létszáma a különböző források szerint is, legalábbis az első években, már 40–50 fő között volt. (Izsóf A. 1904. 66, Shvoy L. 2002. 16, 17–18.) Később ez a szám némileg csökkent. Az 1907–1908-as tanévben 29 növendék – 12 egészen fizető, 14 kedvezményes és 3 ingyenes bentlakó – élt az internátusban. (Dobszay J. 1991. 23.)

Ez a szent a mi zászlóunk! Az a zászló az ő kezében olyan, mint a százados törzsnek minden év tavaszán újra kirügyező, eleven, zöld ága; régi századok szivárványos dicsősége s elnyomorodott korszakoknak ködös némasága borult rá! De az ág el nem korhad; Istenbe s a nemzet jövőjébe vetett vértanúi hitünk lengeti ez ágat, a mi erőnk s reményünk ez eleven ágat, a Szűz Máriás zászlót!

Ez a mi zászlónk!”

(XX. k. 209. o.)

Még ide kívánczodik Prohászka másik cikke: Tíz év múltán.

„Régen volt az, amikor tárcát írtam az újságba arról a bizonyos Damjanich utcai akácjáról, mely beleereszti gyökereit a városligeti homokba s kiterjeszti az ágait nemcsak a főváros-végre, hanem sok-sok utcájára s valahogyan egész Magyarországra. Az a bizonyos akácfa tele volt az én szememben fürtös virággal télen-nyáron, s annyi volt a méze, hogy jutott belőle mindnyájunknak, elsősorban sok-sok ifjúnak, szülőnek, sok-sok iskolának s otthonnak, és maradt belőle elég még az ég madarainak is. Ez az akácfa a Regnum Marianum Intézet. [...]

Azóta úgy tetszik nekem, hogy az akácfa egyik vaskos ágából hatalmas zászlórúd lett, s azon leng s lobog a mi »Zászlónk«. [...]

Szerkesztő úr kiszámítja majd, hogy tíz éven át hány ezer ifjú kezén fordulhattak meg a Zászlónk füzetei; de meg vagyok győződve, hogy ha ki is számítja az olvasók számát, tudom, ki nem számíthatja, s számokkal ki nem fejezheti a lelki, az erkölcsi kihatását a Damjanich utcai zászlónak.

Annak csak az Isten a megmondhatója, s így van ez jól!”

(XX. k. 211. o.)

A két írás egybevaló. Jó együtt olvasni ezeket a sorokat. A szerkesztő úr pedig Izsóf Alajos volt (1870–1945). Ő így számolta a lap példányait:

I. évfolyam:	7000
II. évfolyam:	12000
III. évfolyam:	14000
IV. évfolyam:	17000
V. évfolyam:	18000
VI. évfolyam:	20000
X. évfolyam:	26000

Prohászka lelkes, emelkedett szózatát jó emlékezetünkbe idézni. A szerkesztő magatartása nem követte a magasröptű szót, és ez volt a jó!

„A lap sikerét Izsóf Alajos szerkesztői magatartása alapozta meg. Nem a katedra, nem a tanári, papi, szülői tekintély magasából, hanem valóban a játszótéri pajtás közvetlenségével közeledett feléjük (ti. a fiúkhöz), annak szintjéről, mint egyenrangú, bizalmas jóbarát...

Nem voltunk soha cimborák, se pajtások csupán – jellemzi a fiatalokhoz való viszonyát az ötödik évfolyam szerkesztői cikkében. – Nekünk ez kevés volt. Mi kezdettől fogva jó barátok voltunk. Szent eszméink mélységeiben kerestük és találtuk meg egymást.” (*Vigilia*, 1972/9)

Bizony, a Zászlónk vérbeli diákújság volt! Vártuk megjelenése napját! Vagy nem volt olcsó, vagy nekünk volt kevés pénzünk, de tény az, hogy kuporgattuk pénzünket a megjelenést megelőző napokban.

A Vigiliát, annak az 1972/9-es számát jó elolvasni. Sok mindent írt a Zászlónkról és az első szerkesztőről is.

Azt is megírta, hogy Izsóf Alajos vérbeli szerkesztő volt: az ólombetűk mestere. Nem tudni miképpen, de megszerezte az *Élet* nyomdát. Kisfiúknak is lapot nyomtatott *Kispajtás* címmel. A leányoknak is kedves folyóirata lett a Nagyasszonyunk. Így már közre tudta adni a kedvelt, kalendáriumszerű *Diáknaptárt* is. Sőt, 1911-ben megindította az *Élet könyvsorozatát* neves írók jó könyveivel... Mindezt mindenki tudhatja az 1972. évi Vigiliából.

Magam mint a harmincas évek kisdiákja és a Zászlónk szorgalmas olvasója kevés vezércikk olvasója voltam. A folytatásos regényt, a *Puskaporral* aláírt cikkecskét vagy *Uppman kapitány* kalandjait igyekeztem elolvasni.

Szükséges lesz, hogy valaki kézbe vegye a Zászlónk egész sorozatát, és megírja annak történetét.

A vági tutajútról itt kell írnom. 1913-ban volt. A dátum azért fontos, mert a vági tutajút megelőzte a minden ifjúsági mozgalmat elborító cserkészvilágot.³⁴

A Zászlónk hirdette meg, az is szervezte a vági tutajutat. A későbbi, nemzeti nagytáborokhoz, *jamboree*-khez képest nem volt „nagy szervezés”. Nem is volt „nagy teljesítmény”. Mégis éveket átvilágító esemény lett.

Jellemző, hogy a magam kezdő regnumista korában, 1930-ban, ha valami naggyal akartak biztatni, ha valami „szépet” akartak emlegetni, áhítattal mondták: „vági tutajút”. Akik emlegették, azok sem voltak ott. De valami nagyot, szépet akartak mondani. A Zászlónk naplószerűen beszámolt erről az útról. Mindenki megtalálhatja az 1913. évi számaiban.³⁵ Jól képzelték ezt a vízi utat, és szépen kiviteleztek. Mégis két dolog miatt vált a vági tutajút „álomtáborrá”.

Első volt. Azelőtt soha, senki nem gondolt arra, hogy ilyesmit lehetséges csinálni. Utazni, táborozni, szabadban főzni később természetes fogalom lett. De ez előtt senki sem gondolt ilyesmire.³⁶ Mi magunk se gondoljunk tizenévesekre, kamaszokra. A Zászlónk szerkesztősége utazott: inkább huszonéve sek. De első volt! Mindenki a vági tutajútról mesélt. Keveset mondtak! Kevés volt az elmondani való esemény. A sejtelem azonban megszépített mindent! A főzés. A táborút. A Vág csobogó hullámai. Az esti beszélgetések. Mindezt alig lehetett elmondani. Elképzelni lehetett, kellett. Ez volt sok! Rengeteg! Másodjára említem. Sajtó kísérte a vági tutajutat. Már a megszervezés is az ólombetűk nyilvánosságánál történt.

³⁴ Valójában két emlékezetes tutajút volt a Vágon, ahogy erre Kertész Ferenc felhívta a figyelmet. Az első 1909-ben, a második négy évvel később, 1913-ban. Valószínűleg a regnumi hagyományban összekeveredhettek a két út eseményei, talán ezért mosódnak egybe a szerzőnél is. Különös viszont, hogy tulajdonképpen mindkét utat pontos adatokkal mutatja be Emódi László. Az első úton a Zászlónk szerkesztősége vett részt egy tutajjal és 16 fő részvételével. A második úton 104 fős cserkészlegénység utazott 6 tutajjal. Ez volt a kibontakozó hazai cserkészmozgalom első látványos erőpróbája. (Izsóf A. 1914. 2–3.) Ebben a fejezetben tehát a tévesen idézett évszámon kívül lényegében az 1909-es útról van szó. Az idézett Sík Sándor versciklust is az első út ihlette. A további fejezetekben már az 1913-as út történései bukkannak fel.

³⁵ A naplószerű beszámoló az 1909-es „szerkesztőségi” útra vonatkozik. Számos képpel és rajzzal 12 részben, folytatásokban közölték a Zászlónk VIII–IX. (1909/1910-es illetve 1910/1911-es) évfolyamában. Az 1913-as útról mindössze két rövidebb írás számol be a Zászlónk XIII. (1913/1914-es) évfolyamának szeptemberi számában: a már fentebb említett Izsóf Alajos cikk illetve Radványi Kálmán írása: *Élet a nagy vizek fölött* (Radványi K. 1914. 6–8.)

³⁶ Az első cserkészútbort 1907-ben rendezték Angliában. Ugyan Magyarországon a cserkészlet első ismertetése éppen 1909-ben jelent meg a Nagybecskerekai Piarista Gimnázium értesítőjében (Bodnár G. 1989. 91, 93.), a mozgalom inkább csak 1910-ben kezdett ismertté válni, ahogy a Regnum is ebben az évben szerzett róla tudomást. (Shvoy L. 2002. 20.) Elmondható tehát, hogy az első vági tutajút valóban forradalmi lépés volt a hazai táborozás történetében, ami nem vezethető le a természetjárás az egész világon átalakító és fellendítő cserkészetből. Az indítékok tehát tovább keresendők. Nem szabad elfelejtkezni ugyanakkor arról, hogy a részben Prohászka egykori szeminaristáiból kikerülő regnumi atyákat spirituálisuk esztergomi éveik alatt, szintén úttörő módon, évente kirándulni vitte Dobogókőre, Nosztrára. (Gergely J. 1994. 45.)

Az úti beszámolót több ezer fiú olvasta. Felgyulladtak a fantáziák! Mindenki mindenről értesült. Mindenki mindent sejtett. Mindenki „ott volt”.

Sík Sándor is szerkesztette a Zászlónkat. Ott volt a vági tutajúton. Van egy ilyen versciklusa: *A Vág ritmusai*.

Ide írok egy versszakot abból a versből, aminek ez a címe: *Virradat a Vágon*.

Kiszáll a tüzes napkirály
A sugárszomjas kék levegő égbe,
Föl a hegyek fölé.
Reggeli fényben fürdik a világ,
Issza minden az ifjú sugarat,
Minden napfénybe öltözik.
Csak lenn a völgyfenéken,
A félrebúvó hegyzúgokban,
Ott húzódik meg a futó sötétség,
Oda a nyirkos, párás ködvilágba,
Odafut minden, ami fél a fénytől,
Minden, ami sötét,
Ott lapul meg a denevér tanyán.

És érzem, hogy ennek így kell lennie:
Hogy ami fény, annak fényleni kell,
És ami fél a fénytől,
Annak rejtőzni félre-zúgtanyákon.
Én, én a fény szerelmese vagyok!

Üdvözlégy, felkelő fény!
Üdvözlégy, fényes fiatal világ!

6. Baden-Powell

Elleneseink is, de papok is szemünkre szokták vetni: „Ti regnumisták »cserkészromantikával« bolondítjátok az ifjúságot.” – A beszédhez értő ember ilyen mondatnál megvető hangsúlyt és gúnyos fintort alkalmaz annál, hogy „cserkészromantika”. Ezekkel az eszközökkel azt kívánja elérni, hogy ellenfele meg se kísérelje „megbeszélni”: miről is van szó.

Az ilyen „leminősítők” több kategóriába sorolhatók. Aki nem akar tudni a „cserkészromantikáról”, azért nem kíván tudni, mert foglalkozni, dolgozni is kellene ezzel az eszközzel, és az fárasztó is, veszedelmes is. A másoknak jobban esik, ha beszélhet. Mindent szépen csengő szavak felhőjébe borít. A legkitartóbbak, legszívósabbak hallgatják. A többiek eloszlanak. Ismét másik, lelkesen működik. Versenyfeladatokat készít, keresztrejtvényt gyárt, kiválasztható kérdésekkel szövi be tanítanivalóját. Szidja a cserkészromantikát, és nem is tudja, hogy maga is azt műveli.

Mi nézzünk szembe ezzel a „cserkészromantikává” minősített pedagógiával. A XX. század legzseniálisabb és legsikeresebb pedagógiai mozgalmát katonatiszt találta fel: Baden-Powell gyarmati ezredes. Mafeking ostrománál bizonyos tapasztalatokat szerzett, és azt később Londonban hasznosította. – Ennél a mondatnál szokták elítélni az angol ezredes „gyarmati tevékenységét”. Ráhárítják az angol-búr háború összes háborús felelősségét. Fel sem tűnik, hogy ugyan milyen „felelős szerepe” lehetett háborúban egy ezredesnek! De ha

bármiként volna is, mégis ő írta meg 1908-ban a *Scouting for Boys* című könyvet. Ez egészen más dolog: pedagógia. Minden feltalált találmány, a műfaj szakemberei számára, egyszerű.

1.

„A cserkészlet korunknak elemi pedagógiai szükségletéből született. Közhellyé vált frázis: a mai iskola nem nevel az életre. Anélkül, hogy ezzel a kérdéssel behatóbban foglalkozni akarnánk, senkitől sem vitatott tényként megállapíthatjuk, hogy mai iskolarendszerünk minden ellenkező kísérlet és a pedagógusok legjobbjainak szinte kétségbeesett erőfeszítései ellenére is lényegében intellektuális oktató intézmény, amely az ismeretek közlése után idejének, energiájának aránylag elenyészően csekély részét fordítja a test fejlesztésére, de talán még ennél is kevesebbet arra, ami minden idők nagy pedagógusainak szemében e kettőnél is sokkal fontosabb volt: az erkölcsi nevelésre, a jellemképzésre. Tegyük ehhez hozzá, hogy az életre szükséges vagy hasznos apróbb-nagyobb gyakorlati ügyességeknek egész világa pedig jóformán mindenestül kívül esik a mégolyan szélesen elgondolt iskolai munka keretein is. Hogy senki annyira nem érzi ezt a hiányt, mint éppen a pedagógusok, arra bizonyos az utolsó évtizedek pedagógiai irodalma.” (*Sík Sándor: A cserkészlet. 16. o.*)

2.

„Semmi különösen eredeti nem volt a cserkészletben. Ami ebben a rendszerben új, eredeti és zseniális, az éppen ennek a tarkabarka sok elemnek bámulatosan gyakorlati nevelő érzékkel megalkotott egysége...

A cserkészletben nincs külön jellemnevelés: nevére méltó cserkészcsapatban minden a jellemnevelést szolgálja... A mindenirányú nevelői törekvéseknek ez az egysége különbözteti meg a cserkészletet a legtöbb pedagógiai reformtörekvéstől. A cserkészlet az egész fiút igénybe veszi, leköti, foglalkoztatja, fejleszti. A maga szolgálatába állítja annak minden erejét és képességét, értelmet, lelkesedést, fantáziát és alkotó kedvet, regényes hajlamokat és önállósági vágyat. Keretei közé vonja a fiú minden tevékenységét: családi kapcsolatokat és barátkozást, egyéni hajlamokat, olvasási- és játékkedvet. Mindezeknek új indítékokat kölcsönöz, érdekesebb színekbe, elmélyített felelősségtudatba, romantikus cselekvési vágyba állítja őket...”

3.

„A cserkészlet másik nevelő alap gondolata: az elméleteknek maradék nélküli gyakorlatra váltása. A cserkészletben az elméletnek – mint elméletnek – egyáltalán nincsen szerepe.

»A mi eljárásunk alapelve – írta Baden-Powell –, hogy az iskolán kívüli időre tennivalót adunk a gyermeknek és nem pusztán gondolkodnivalót.«

A cserkészletben a szó szorosabb értelmében nem is nevelés folyik, hanem önnevelés, legfeljebb – a nevelő részéről – az önnevelésre való rásegítés.

A cserkészlet egész »munkája« voltaképp abban merül ki, hogy egy sereg fiú néhány magához hasonló idősebb fiú vezetése és egy fiatallelkű férfi irányítása mellett, de azokkal együttesen – éli a maga fiú életét. Otthonban, szobában, táborban, akárhol nézünk bele ebbe az életbe, kedélyes, vidám, mégis tudatos és komoly szervezett mozgást, életet fogunk látni. A »kiképzés« nem prelegál, hanem megmutatja például a térképrajzolást vagy a sebkötözést, aztán végigcsinálja és -csináltatja minden fiúval. A kiképzés anyagának minden egyes részéből próbát kell állni, azaz gyakorlatilag megcsinálni, bemutatni a vezető előtt. Sehol olyan szembetűnően meg nem látszik a cserkészpedagógiának ez a merőben gyakorlati jellege, mint a cserkészlet jellemnevelő programjának konkrét alakulásában. Ez a rendszer abból a megfontolásból indul ki, hogy az ún. erkölcsprédikálás körülbelül semmit sem ér. A törvény kifejtése önmagában csak az értelemhez szól, a törvény megtartása pedig nem az értelemnek, hanem az akaratnak a műve, és ha a nevelő meg nem építi a hidat az értelemtől az akaratig, akkor alig tett valamit a cél elérésére.” (*Sík Sándor: A cserkészlet*)

4.

Baden-Powell hatalmas jelentőségű pedagógiai mozgalmát ezekkel a szavakkal közvetíti számunkra dr. Sík Sándor. Elragadtatott méltatását nagyon vegyük számításba.

Sík Sándor pedagógus volt; nem is akármilyen. A piarista rend tanárait minden idők minden szakembere nagyra becsülte. Nem véletlen, hogy a századforduló idején 16 vagy 19 piarista tanár működött az egyetemeken. Sík Sándor is egyetemi tanár volt. Verseskötetei ránk maradtak. Költő volt és költők-írók hivatott tanára. Kár lenne őt azért lebecsülni, mert pap volt és élete végén rendjének magyarországi feje. Igaz is, mindjárt megértette a cserkészlet velejét. Ifjan beleállott ebbe a munkába. Elnöke lett a Cserkészszövetségnek és főszerkesztője a Zászlónknak.

Ő mint jól képzett pedagógus rögtön meglátta Baden-Powell pedagógiájának velejét. Persze mindenki „kénytelen” volt észrevenni a nevelési rendszer magvas gondolatait. Hiszen a mai magyar pedagógia, ha az alkotó nevét őrizkedik is kimondani, mindazt használja, amit a feltaláló ráhagyott.

Azt például, hogy a legkiválóbb oktatási és nevelési közeg: az őr. Ha valaki jól tanít akármit, kis csoportokra bontja az osztályt, és versenyre szólítja fel az őröket. Aki jól tudja csinálni, jól tud tanítani. De az egyetemen is a nagy létszámú évfolyamokat „tanulókörökre” osztják. A működő és jól működő kör őrnyi nagyságrendű.

Ne feledjük! Mi is újra felfedeztük az őrsi rendszert. Újságjaink és folyóirataink dicsérve emlegetik a „kiscsoportos” keresztény közösségek eredményes munkáját. A „kiscsoport”, ha tevékenykedik, nem más, mint Baden-Powell felfedezése: a cserkészőrs.

Minden pedagógus megkísérli, hogy bevonja osztályát tantárgyának érdekkörébe. Ha sikerül érdeklődésre mozdítani a gyermekeket, nincs gondja az osztályra, sem annak eredményére. Mindenki többet is elvégez abból, mint ami az „évi anyag”, ha érdekli a tárgy. Aki tevékenyen, egymással versenyezve végzi a kémia kísérleteit, nem panaszkodik „túlterheltségre”. Mintha ezt is Baden-Powell találta volna ki.

A fejezet elején említett „aranszavú” papok úgylehet, annyira bíznak az „arany időtálló értékében”, hogy meg sem kísérelik „elámult” hallgatóikat „érdekeltté” tenni. Azután persze tevékenységük kudarcát visszahárítják a „szerencsétlen” hallgatókra, akik „nem érdeklődők”, „hitetlenek”, „nem szeretnek dolgozni”, „nem értik a magvas, komoly beszédeket”.

Ma már mindnyájan tudjuk, hogy mindenki rengeteget tanul játékos versenyeken. Az angol nyelvű Baden-Powell *hike*-nak nevezte ezeket a „vizsgákat”, jól fordította a „cserkészvilág”, amikor *akadályversenyeknek* nevezte ezeket.

Ma mindenki tud a „zenei fejtörőkről”, az „anyanyelvi versenyről”, a „fele sem igaz” és a „röpülj páva” versenyekről. Ezek ezreket mozgatnak. Nem is gyermekeket! Nagymamákat!

Tudom, sok versenyformát vettünk át külföldről is. Azok pedig, és mi is, alapötletet kaptunk Baden-Powell-től. Csak megemlítem, hogy a Ház nagy versenye, a szellemi olimpia, a negyvenes évek végén élt. Tetőpontját 1960-ban találjuk meg. A *Ki mit tud?* című verseny bizony csak 1962-ben kezdte meg hódító útját.

Nem is lényeges az előbb vagy később kérdése! Azt azonban mindenkinek tudnia kell, hogy századunk minden jó pedagógiai kezdeményezése Baden-Powellig vezethető vissza.

Az országos úttörőmozgalom, ahol jól működik, azért működik jól, mert követi Baden-Powell tanítását.

Ha minősítjük valakinek pedagógiai munkáját, úgy mondjuk: „jó munka” vagy „nem jó munka”. Nem engedhetjük meg magunknak azt a fényűzést, hogy „nem jó munkára” energiát pocsékoljunk. Ezt észrevette a regnumi Ház paplakossága is. Mivel pedagógusok voltak, jól látták, hogy Baden-Powell józan és alapos tanítása alapján kell dolgozniok. Így jól dolgoztak.

Még akkor is, ha valaki ezt a pedagógiai munkát leminősítő jelzővel illeti. Aki jobbat tud, ne maradjon meg a gyengébb mellett!³⁷

7. A 3. Regnum Marianum

Úgy mondtuk ki, hogy hármás Regnum Marianum. Az a bizonyos hármás a cserkészcsapat számát jelölte. – Voltam parancsnoka a 873-as csillaghegyi Szent Kristóf csapatnak is. – Mindezt azért írtam, hogy mindenki jól értse a címet. Tehát így kell mondani a fejezet címét: A hármás Regnum Marianum. Cserkészjelvényes, ünnepi lapot kaptam a Német Szövetségi Köztársaságból. Turul-madaras a jubileumi tábor jelvénye. Úgy írja a nyomtatvány, hogy 70 éves a Magyar Cserkész Szövetség, s a kezdet évét 1910-re teszi.

Most Bodnár Gábert³⁸ szólaltatom meg. Abból az alkalomból, hogy ő Garfieldben, New Jerseyben, 1980-ban könyvet jelentetett meg. Könyvének ez a címe: *A magyarországi cserkészlet története*. A szerző, úgy tűnik, 1920-ban született. Így ő sem lehetett a cserkészlet megszületésének tanúja. A könyv előszavában dr. Némethy György, a Magyar Cserkész Szövetség elnöke, így írt a könyvről és a szerzőről:

„A magyarországi cserkészlet története a szó szoros értelmében hézagpótló mű: a cserkészek és a nagyközönség számára egyébként hozzáférhetetlen adatokat tár olvasói elé. A könyv legfőbb értéke azonban nem csupán időszzerűsége, hanem írója személye. Az olvasó biztos tudhatja, hogy Bodnár Gábor tollából a cserkészlet alapos és tárgyilagos, minden fontos részletre kiterjedő ismertetését kapja. E könyv megírására aligha van alkalmasabb személy: Ő a cserkészlet életének Magyarországon és külföldön egyaránt jó ismerője, aktív részese... Ha valahol nem teljes a könyv, akkor ezt az adatok hiánya okozza.” (5. o.)

Bodnár Gábor ilyesmit tud a cserkészlet kezdeteiről:

„A cserkészlet 1907-ben, Angliában a Brownsea Islandon megtartott első cserkészletábrával kezdődött. [...]

A Budapesti Református Ifjúsági Egyesület dr. Szilassy Aladár orvos kezdeményezésére még 1910-ben létrehozta az első magyar cserkészcsapatot. [...]

A következő évben a II. kerületi Kir. Katolikus Főgimnáziumban alakult csapat Kánitz István kezdeményezésére. Ugyanekkor a *Zászlónk* című ifjúsági folyóirat Izsóf Alajos szerkesztésében lelkesen programjába veszi a cserkészmozgalom ismertetését, és nagy érdemeket szerzett annak elterjesztésében. Hasábjain olyan kiváló vezetők, mint a rendkívül tehetséges Sik Sándor költő és piarista szerzetes, Radványi Kálmán dr. gimnáziumi tanár³⁹ és sokan mások meggyőzően emelték ki a cserkészlet eszmei és gyakorlati értékét.

Ezek az elhivatott, apostoli lelkű emberek alakították meg a budapesti Piarista Főgimnázium és a Regnum Marianum híres csapatait, melyek egészen a cserkészlet betiltásáig, 1948-ig fennálltak. A »Zászlónk« szerkesztőjének és lelkes vezetőgárdájának köszönhető, hogy a magyar cserkészlet mély erkölcsi tartalmával, vallásos világnézetével és fegyelmezettiségevel a világ élvonalába került.

³⁷ Szabó János Amerikából kapott könyve alapján ismerkedtek meg a regnumi atyák a cserkészlettel, s azon nyomban megkezdődött a módszer átültetése. (Shvoy L. 2002. 20.)

³⁸ Bodnár Gábor (1920–1996) már 1942-ben az Országos Cserkész Nagytanács tagja. A 2. világháború után katonai alakulatával német fogságba kerül, majd az Egyesült Államokba. A Magyarországon betiltott cserkészmozgalom örökébe lépett Külföldi Magyar Cserkészszövetség vezetőtitkára, ügyvezető elnöke, végül főtitkára haláláig. Minden erejével a magyarságot és a cserkészletet szolgálta.

³⁹ Sik Sándor, a Zászlónk munkatársa írta a ma is használatos cserkészinduló szövegét, míg dallamát a Regnum akkori karnagya, Thury Peregrin szerezte. Egyes visszaemlékezések Radványi Kálmán civil regnumi tanár nevét őrizték meg a szöveg szerzőjeként. (Shvoy L. 2002. 20.)

Ez év valóban döntő jelentőségű is lett a magyar cserkészzet szempontjából. 1912. december 23-án, a karácsony meghitt légkörében létrejött a közös magyar cserkész szervezet, a Magyar Cserkész Szövetség. Izsóf Alajos, Megyeresy Béla, Papp Gyula és Sík Sándor vezetik.”

Meglepően sokat tud Bodnár Gábor a vági tutajútról. Úgy látszik, megvan neki a Zászlónk megfelelő évfolyama. Az abból átvett képet és térképet közölte könyvében. Ilyesmit írt Gáborunk:

„1913 márciusában tartották az első közös cserkésznapjukat a pesti csapatok a Múzeum-kertben. Bár a cserkészzet népszerűsége napról napra növekedett, még mindig sokan elleneztek, félték tőle. Nem bíztak benne. Ezek számára kellett döntő bizonyítékkal szolgálni. Ezért szervezték a vági tutajutat.

Kralovántól Komáromig (több mint 200 km) vízi és mozgótáborozás volt egyszerre; kezdésnek a legnehezebb kollektív szabad élet.

105-ös létszámának zömét a Regnum (4 tutaj) és a piarista gimnázium csapata (1 tutaj, tutajonként 16–18 cserkésszel) adta. A tábor 11 napig, július 4-től 21-ig tartott. Minden tutaj egy-egy madárnevet (sas, vadgalamb, sólyom stb.) viselt.

Vezetőség: parancsnok: Izsóf Alajos, R. M. cst., segédtiszt: Dus Ferenc, élelm. vez.: dr. Marczell Mihály, pénzügyi v.: Jandik József, orvos: dr. Csongor György.

Csapatok: 3. R. M. csapat: dr. Tóth Tihamér, 2. B. K. G. csapat: Sík Sándor, komáromi bencés: Karle Sándor, cserkészek összlétszáma: 105 fő.

Mint érdekességet említjük meg, hogy a táborban két olyan pap cserkésztsízt is volt, akikből később megyéspüspökök lettek: Shvoy Lajos⁴⁰ Székesfehérváron, Tóth Tihamér Veszprémben.”

Ebből az információsokaságból megtudtam, hogy a budapesti kegyesrendi gimnazisták viselték a 2-es számot. Számomra meglepetés, és hagyományainktól idegen adat, hogy Tóth Tihamér köztünk lett volna, még hozzá parancsnoki beosztásban. Bodnár Gábor határozottan állítja mindazt, amit idéztem tőle.⁴¹

Sík Sándor könyvében a következőt olvastam:

„A magyar ifjúság hivatalos részvétel nélkül, egyesek buzgóságából, ösztönszerű megértéssel vette át a cserkészzet eszméjét. Az átvételt közvetítők első forrása az angol mozgalom volt, melynek terjesztésére az 1908-ban megjelent *Scouting for Boys* adta meg a kiindulási pontot. 1909-ben még csak az egyik piarista gimnázium értesítőjében ismerteti valaki a könyvet. 1910-ben a Budapesti Ref. Ifjúsági Egyesületben alakult meg az első magyar cserkészcsapat. Valamivel később a II. Ker. Kath. Főgimnázium növendékei közt is megindult a munka.

Ugyanebben az időben az egész országban elterjedt a Zászlónk ifjúsági lap, mely cserkész értelemben igyekszik formálni az új magyar ifjú lelkét, és a cserkészzetet részletesen ismerteti.

Megalakult a Regnum Marianum és a Budapesti Kegyesrendi Gimnázium cserkészcsapata. Az eredeti mozgalom, amely Angliában főleg az utca veszni készülő gyermekeit tartotta szem előtt, a mi viszonyaink közt eleinte inkább az iskolások közt találta meg talaját.

1912-ben megalakul az első Magyar Cserkész Szövetség [...] (1913. évről van szó).

Ugyanebben az évben Budapesten cserkész napot tartanak, s a Zászlónk a Vágon, Kralovántól Komáromig 105 cserkésszel tutajokon megrendezi az első mozgótábort.”

⁴⁰ Shvoy Lajos maga említi önéletrajzában, hogy betegsége miatt nem vett részt a túrán, csupán annak pöstyéni állomásán fogadta az expedíciót. (Shvoy L. 2002. 20.)

⁴¹ Tóth Tihamér valóban résztvett az úton, életrajzírója szerint azonban csupán vendégként, saját vezetett csapat nélkül, aki a vezér tutajon kapott szállást. Ugyanakkor Marczell Mihály szóbeli közlésére hivatkozva megemlíti, hogy a következő esztendőben szintén résztvett a regnumi és piarista cserkészek közös táborozásán, és itt a Regnum Marianum Fecske csapatának parancsnoka volt. (Zakar A. 1941. 95–99, 101–103.) Mint Emödinél később olvashatjuk, valószínűbb azonban, hogy a Fecske csapat parancsnoka Marczell Mihály volt, aki mellett, mint alkalmi segítő lehetett jelen a Házban sohasem lakó, fiatal Tóth Tihamér.)

Sík Sándor könyvét 1930-ban adták ki.

Jókuti (Jaszenák) Viktor 1898. jún. 8-án született, 1920-tól Budapestre került hitoktatónak. Úgy gondolom, akkor került a Házba.

Érdekes ember volt. Lelkes, naiv, kíváncsi, romantikus. Sok mindent hallottam tőle a Regnumról. Úgy emlékszem, 1934-ben kerültem a csapatába. Szeretett mesélni, színesen, sokat mesélt. Felnőtt papkorom érdekes emléke fűződik hozzá. „Meleg idők” lettek 1950-ben. Fenyegető felszólításokat kaptunk: hagyjuk el a Házat. Ha nem, elvisznek minket.

Akkor Jókuti atya már nem lakott a Házban, valami családi ok miatt magánházba költözött. Ez a ház, talán, a Damjanich utca 47-es számú lehetett. – Itt halt meg 1958-ban. – Minden este eljött, hogy részt vehessen a vacsora utáni beszélgetésben. Egy ilyen izgalmas estén, amikor „éjszakai eseményt” vártunk, ő búcsúzásakor ezt mondta nekem fennhangon: „Atyák, ha történik valami, elvinnék az atyákat, mondják meg, hogy szemben lakom, oda jöjjenek értem. Nem szeretnék kimaradni a dologból.” Hát, ilyen is volt! Nekem ez a jelenet segített. Válaszúton voltunk, és a „keményebb vonal” híve voltam.

Persze még sok mindent „tudnék” Jókuti atyáról. Ezt a mondatát jól megjegyeztem.

Jókuti atya sok cserkészgyűlésen elmondta, hogy nekünk „járt volna” az 1-es szám. Azon a központi vezetői megbeszélésen, amelyiken kiosztották a számokat, „nem voltunk jelen”. Ezen nagyon felháborodott! Megelégedettséggel vette tudomásul, hogy „ilyen körülmények között” sem lehetett „nekünk” más számot adni, mint a hármast.

Semmiféle más adatom nincsen arra, miért lettünk hármások.

Bodnár Gábor könyvében szétszórta találtam sok olyasmit, ami a Regnum tekintélyét támasztja alá. Ő pedig, bár katolikusnak vallja magát, de mindig református iskolák világában mozgott. Ennek ma semmi, de annak idején nagyon súlyos jelentősége volt. Ilyen körülmények között még inkább hízogók azok a megjegyzések, amiket a Regnumról írt.

„A Vág helyenkint rohanó, sellős hegyi folyó, így a balesetveszély nagy – de a briliáns szervezés mellett ez nem okozott gondot (a fő érdem Izsóf Alajosé, a Zászlónk című lap akkori főszerkesztőjéé, a tábor főparancsnokáé volt) [...]” (16. o.)

„1919. szeptember 21-én újra megalakult a Magyar Cserkész Szövetség. Elnöke Ravasz Árpád lett, akit Sík Sándor (1921–22), majd Witz Béla követett.” (21. o. – *Witz Béla annak idején házfőnökünk volt.*)

A koppenhágai jamboree-ról így írt:

„A hat kilométeres sós vizű, tengeri „csata” után véget ért a verseny. A magyar résztvevők – Pintér László, 3. sz. Regnum Marianum [...]” (*Úgy tűnik, második lett – 32. o.*)

„Az öreg regösök estjén Sík Sándor mesélt a lélek költészetéről, Radványi Kálmán a cserkész-költészetéről, Koszter atya a festett világokról [...]” (40. o. – *Radványi Kálmán és Koszter atya regnumisták voltak.*)

Írt az író Bardon Alfréd építészről, Keil Ernőt és zenekarát megírta, anélkül, hogy megemlítette volna, hogy a Regnum zenekaráról van szó. Mindezek érthetővé tették a kortársak kérdését: miért kaptuk a hármast számot?

Az idők folyamán a hármast és a Regnum Marianum jól egybeilleszkedett.

Örült mindenki a névnek is, és megbecsülte a hármast számot.

8. Évek és sorsok

A vági tutajút nemcsak legendás, romantikus, mesélni való teljesítmény volt, hanem egyben időjelző is. A vági tutajút előtt véget ért az internátus ideája. Az a gondolat, amivel Sólmos Oszkár és társai elkezdtek keresni a házat, anyagi okok miatt elbukott.

Magam úgy gondolom, Sólmos volt az „álomkergető”, és Krywald házfőnök volt a „realista”. Ha Krywald mégis lehetőséget teremtett volna arra, hogy az internátus tovább éljen, az első világháború végét vetette volna minden próbálkozásnak. Így utólag azt kell mondanunk, hogy az idő Krywald atyát igazolta. Mégis megmaradt az internátus nosztalgája. Az utódok később sokat gondoltak arra, mi lett volna, ha megmarad. Lehetett volna-e segíteni rajta? Most már minden azt igazolja, hogy a befektetett sok anyag és energia kárba veszett volna. A kongregációs élet túlélte az internátust. A „csodálatosan meglelt Ház” otthont adott a kongregációnak és az internátusnak. Kétségtelen, hogy egyik is, másik is, „pénzigényes” volt. A kongregáció létezéséhez csak a Házat kellett fenntartani, az internátushoz azonban ennél több, komolyabb tőke lett volna szükséges.

A Házat azok a papok tartották fenn, akik benne laktak. Ha meggondoljuk, hogy egy háromemeletes ház milyen karbantartó munkát igényel, akkor megértjük, hogy a Házban lakó hitoktatók fizetése időnkint ráment egy-egy nagyobb javításra. De a házat fenn kellett tartani! Sőt, azok a segélyek, amikre az államtól, egyházmegyétől szert lehetett tenni, biztosították a kongregációk otthonainak fenntartását. Az internátust ilyen módon nem lehetett fenntartani.

A vági tutajút lett a cserkészvilág kezdetének határjelzője is. A tutajutat a Zászlónk szervezte és bonyolította le. Maga az a tény is, hogy az öt tutajból⁴² négyet regnumi legénység népesített be, megmutatja, hogy abban az időben a Házban folyó ifjúsági élet milyen erős volt.

A kongregáció életéről gyűlési naplókából és saját tapasztalataimból tudok. Egymagában ízetlen volt. El tudom képzelni, hogy ma már valami képzett pedagógus, aki látott cserkésznevelést, és egyébként is szellemes ember, jó kongregációs gyűlést tudna csinálni. Nem sokat, egyet-kettőt. A magam idején nem emlékszem arra, hogy bármelyik kongregációs gyűlés megragadott volna. – Lehet, mindezt nem illik leírni, de a kongregációs gyűlések jegyzőkönyvei és a magam tapasztalata indokolják a szigorúnak tűnő ítéletet. – A kongregációs gyűlés úgy tűnt nekem, mint valami alakított hittanóra. De az a hittanóra is abból állott, hogy valaki előadott. Az idő távlatán át megértem az atyákat, akik elkezdtek ízesíteni a kongregációt. Először a Zászlónkkal, később a cserkészettel.

Az internátushoz sok energia volt szükséges. Most mindez felszabadult. Bele lehetett fektetni a cserkészetbe. Így alakult át a Ház. Az internátus és a kongregáció helyét átvette a cserkészet és a kongregáció.

A kongregáció elnevezési rendszere sem felelt meg a Háznak. Az volt ugyanis a szokás, hogy mindegyik korosztálynak más-más volt a védőszentje. A „korosztály” kifejezés egy-egy gimnazista évet takar. Például a negyedikesek viselhették egy évig Szent Szaniszló nevét; azután átadták az új évben az új esztendő negyedikeinek. Így az évenként változó védőszentek nem tudták megteremteni az összetartozás melegét.⁴³ A kongregációs gyűlésen

⁴² A második vági tutajúton valójában hat tutaj vett részt. (Izsóf A. 1913. 2.)

⁴³ A rendszerhez hozzátartozott még, hogy az egy adott korosztályhoz kötődő kongregációk fölé volt rendelve az azt irányító atya is, így minden évben új atyához kerültek a kongreganisták. Közvetlenül a cserkészet megjelenése előtt alakult ki az a rendszer, hogy az atyákat nem az egyes kongregációhoz ill. korosztályokhoz, hanem az első gimnazista korukban bekerülő gyereksoporthoz rendelték, így ettől kezdve a nyolc év során egy adott társaságot ugyanaz az atya kísért végig. Az így megreformált kongregációs keret egységesebbé és személyesebbé tette a nevelést. (Shvoy L. 2002. 19–20.) Valószínűleg ez is egyik oka lehetett annak, hogy a

csak egymás mellett ültünk, imádkoztunk vagy előadást hallgattunk. Ezzel szemben a cserkészgyűlést „együtt csináltuk”.

Nem azt a gondolatot akarom beleékelni, hogy a kongregációs gyűlést nem „lehetett” jobban csinálni. Később rájöttünk arra, miként kell az adott keretet jó tartalommal megtölteni. Arra azonban, hogy rájövünk a helyes módszerre, szükséges volt a cserkészpedagógiájának elsajátítása. Hiszen maguk a jezsuita páterek sem tudták igazán jól csinálni a kongregációs gyűlést. Azok a gyűlések is valamiképpen papírszagúak, könyvszagúak voltak. Lehetséges, hogy az egyetemisták szintjén volt jó kongregációs gyűlés. De kamaszok, gimnazisták akkor is, ma is csak cserkész módszerrel vonhatók valami komolyabb jellegű témához. A Damjanich utcai ötvenes számú házat 1900-ban vásárolták.⁴⁴ Amint mondtam, Mailáth püspök úr adott pénzt a Ház megvételéhez. A telek elég nagy volt. Így fel lehetett építeni a kápolnát. A kápolna építéséről alig tudok valamit; annyi biztos, hogy az 1901-es évszám volt ráírva.⁴⁵

Megkísérlem leírni a Ház külsejét. Homlokzata beleillett a többi Damjanich utcai ház közé. Díszes, nehéz, kovácsoltvas kapuja volt. Amint bementünk, négyszögletes, keramitos udvarra értünk. Ezt a kis udvart a latinos szokás szerint kvadrumnak neveztük. A kvadrumban állva kiderült, hogy a Ház háromemeletes és „U” alaprajzot képez. Ennek az „U”-nak a nyitott részét beépítette a kápolna. A kápolna szép épület volt, a századvég keverék stílusában. A főoltár és a két mellékoltár azért volt szükséges, mert a közösség máshol el nem foglalt papjai mind ott miséztek. A kápolna homlokfalának jobb szélén kis ajtón át ki lehetett jutni az udvarra. Ez, emlékezetem szerint, elég nagy volt, mert még métát is tudtunk játszani benne. Igaz, gyakran került a labda a kápolna ereszébe. A jeles és megemlegetett ütők átütötték a labdát a kápolnán, sőt a háromemeletes Házon is! Az udvar végén később földszintes, de terjedelmes házacsokát építettek. Ennek „cserkészház” volt a neve. Úgy gondolom, a húszas években épült. Itt voltak a cserkészotthonok. A kongregációs gyűléseket leginkább a nagy Házban tartottuk.

Az 1919-es esztendő jelentős eseményeket hozott. Úgy mondják, a Házat követség elhelyezésére lefoglalták.⁴⁶ Nem tudom, a Ház egészét-e, vagy csak egy részét. Biztosan tudom, hogy a Házfőnök, Krywald atya, édesanyjához költözött. Valamiképpen úgy alakult, hogy nem is költözött vissza.⁴⁷ Valamikor esedékes lett, hogy a Ház tagjai házfőnököt válasszanak. Főként a fiatalok úgy gondolták, nem lehet az, hogy házfőnökük idegenben lakjék. A választás esedékessége abból adódott, hogy valami ősi megállapodás szerint szabályként tartották, hogy háromévenként házfőnököt válasszanak. Egyes adatokból úgy tűnik, izgalom között Házfőnökké választották Shvoy Lajost (1878–1967).

hasonló keretek közt működő cserkészzet átvételében úttörő szerepet játszhatott az azonos irányba tapogatózó Regnum.

⁴⁴ A házvásárlás valójában 1901 nyarán történt. (Gyorgyovich M. 1998. 596.)

⁴⁵ Más adatok szerint a kápolna 1903-ban (Shvoy L. 2002. 16.), ám 1902 szeptembere előtt semmiképp sem készült el. (Dobszay J. 1991. 15.)

⁴⁶ Shvoy leírásában nem találkozunk a követség tervével, az viszont kiderül, hogy így is többféle funkcióra használta a vörös hatalom az épületet az államosítás után. Az intézményt kinevezték a VII. kerületi ifjúmunkások lélekkutató állomásának. Felvilágosító előadásokat tartottak itt. Az épületben három toborzóirodát is működtettek. Az üres szobákat lefoglalták, berendezését széthordták vagy tönkretették. Az atyák nagyrésze részben ekkor, részben valamivel korábban elhagyta az épületet. Kristóf, Nagy Lajos és Berger plébániákat kaptak, Krywald Budára ment, Shvoy betegsége miatt két hónapig szüleihez költözött. Witz Béla, Halász Pál, Radványi Kálmán és Jandik József maradtak csupán a házban. Az ekkor aposztatáló Izsóf Alajos szintén az épületben maradt. (Shvoy L. 2002. 24.) Egy másik forrás szól még Leiner Mihály, Bárdos István és Neumann (a későbbi Korompai) József kilakoltatásáról. (A Regnum... 1927. 14.) Az őrség ellenére az ügyesen beszivárgó kongreganisták gyűléseit a nagyobb fiúk vezetésével, ha nehezen is, de megtartották. A kápolna kulturális célokra való lefoglalási kísérletére emelte a hercegprímás plébánia rangra a helyiséget. (Shvoy L. 2002. 22–24.)

⁴⁷ Jóval később, nyugdíjas korában visszaköltözött a Házba. (László G. 2003. 41.)

Nem tudom, mi volt előbb és mi utóbb! A főegyházmegye leválasztotta az erzsébetvárosi plébániáról azt a területet, amit a Rottenbiller utca, az István út, az Aréna út és a Vilma királyné út határolt. Ezt a szabályos téglalap alakú területet önálló plébániává nevezték ki. Ennek az első plébánosa lett Shvoy Lajos. Nem tudom, előbb lett-e házfőnök, azután plébános, vagy fordítva.⁴⁸ A Házra ezzel új korszak virradt!

A plébániát az a szerencse érte, hogy sok pap állott rendelkezésére. Igaz, hogy ezeknek a papoknak sok hittanórájuk volt. Így, ügyes szervezéssel kellett értékesíteni szabad óráikat. Az is igaz, hogy az a hittanár, aki délelőtt 4-5 órát tanított, délután kongregációval foglalkozott, vagy cserkészgyűlést tartott, nehezen volt beszervezhető valami munkára. Mégis ezt is meg lehetett oldani! Jó volt a plébánia munkája is, és jó teljesítménnyel dicsekedhetett a Ház kongregációja és cserkészete is!

A plébánia munkájáról külön meg kell emlékezniem!

Shvoy plébános úr elsőként valósította meg azt a plébániai berendezkedést, amelyik a mai napig érvényben van. Az egyházközség megszervezéséről van benne szó! Az elmélet szerint a hívők öntudatos közössége képviselőtestületet választ. Ez a képviselőtestület intézi az egyházközség legfontosabb ügyeit. Mivel azonban ez nagy létszámú testület ahhoz, hogy gyakran összejöjjön, megválaszt maga tagjai közül egy kisebb testületet, az egyházközség tanácsát.

Az ezelőtti, feudális berendezettség alapján működő plébániával szemben ez az új, városias berendezkedés nagy előrelépés volt. Shvoy Lajos plébános úr volt Budapesten az első, aki megvalósította ezt a rendszert. Két káplánja volt és a hittanító papok segítő sokasága. A két káplán közül meg kell említenünk dr. Halász Pált.

A plébánia alapításának évszáma: 1910.⁴⁹ Mindenki úgy nevezte a plébániát, hogy Regnum. Mégis a hivatalos neve így szól: *Magna Domina Hungarorum*.

Úgy kell folytatnom, hogy Shvoy plébános úr nemcsak a plébániát vezette jól, de a Ház ifjúsági munkájából is kivette a részét. Biztos tudomásom van róla, hogy 1916 nyarán népével Veresegyházán táborozott, később pedig Kisorosziban.⁵⁰

Amikor a Ház vendége volt, szívesen és színesen „fabulázott” az ő népéről, a Galambokról. Jól mesélt és jókat mesélt róluk.

Itt kell a történethez hozzáfűznöm, hogy a cserkészcsapatok, talán a vági tutajútról emlékezve, madárneveket viseltek. Így voltak Rigók, Fecskék, Sirályok stb. Első gimnáziumi évüktől⁵¹ nyolcadikig ugyanaz volt a nevük. A kiröpülő csapat nevét az elsősök vették át. Így egész törzse alakult például a Rigóknak vagy a Sólýmoknak. Későbbi találkozáskor csak azt kellett tisztázni, ki melyik Rigó-generációhoz tartozott. Az is hagyomány volt, hogy az „öreg Rigók” adtak vezetőket a kis Rigóknak. A parancsnok mindig ugyanaz volt. Mindenki tudta, hogy Jókuti: Harkály, Fuhrmann pedig: Fecske.

⁴⁸ Shvoy önéletrajzában nem említi házfőnökké való megválasztását. Ugyanebben az évben – 1919-ben – lett viszont az újonnan létrehozott regnumi plébánia plébánosa. (Shvoy L. 2002. 24–25.) Mivel az atyák az új plébánia létrejöttét is okozó Tanácsköztársaság alatt kevés kivétellel szétszóródtak (Shvoy L. 2002. 23.), valószínűleg a plébánosi tisztséget követte a házfőnöki.

⁴⁹ Hitelesebbnek tarthatjuk az első plébános, Shvoy Lajos visszaemlékezéseit. Eszerint Csernoch János hercegprímás 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején Krywald Ottó közbenjárására emelte a kápolnát a plébánia rangjára, mivel a vörös hatalom a kápolnát orgonája miatt a VII. kerületi cipőfelsőrész-készítők számára akarta kultúrterem és dalszarnok létesítése céljából lefoglalni. (Shvoy L. 2002. 24.) Az új rendszer jogi keretei közt a főváros, mint főkegyúr hivatalosan 1922. február 1-jétől ismerte el plébániának a Regnumot. (Shvoy L. 2002. 30.)

⁵⁰ Shvoy visszaemlékezése szerint Galamb csapatával minden évben a Kisoroszi melletti Galamb-szigeten táborozott három-négy héten keresztül. (Shvoy L. 2002. 21–22.)

⁵¹ A második világháborúig, a Tanácsköztársaság időszakát nem tekintve, a gimnázium az iskolakezdéstől számított ötödik évben indult az itt továbbtanulók számára. A kommunista rendszer a háború után (újra) bevezetve a nyolcosztályos általános iskolát, a gimnáziumot az érettségi előtti négy osztályra szűkítette.

Shvoy atyára jellemző volt az az adat, hogy ő a Galambok parancsnoka. El kell azt is mondanom, hogy Shvoy plébános úr Amerikába is elutazott. Az új templomra gyűjtött. Majd összehozom az évszámokat!⁵² De úgy tűnik, alig készült el a hatalmas, új templom, amikor nagy változás következett be!

1927. április 2-án, szinte a szószéken meghalt Prohászka Ottokár, székesfehérvári püspök. Úgy gondolom, még ugyanebben az évben Shvoy Lajos plébánost nevezték ki Székesfehérvár püspökévé.⁵³

9. Templom és plébánia

Az Esztergomi Egyházi Főhatóság 1919-ben plébániát alapított a regnumi kápolna körül.

A terület szabályos négyszög volt, azelőtt az erzsébetvárosi plébániához tartozott. Az 1881-ben alapított plébánia csak 1900-ban tudta felépíteni templomát a Rózsák terén. – Szokásos volt ebben az időben, hogy egy-egy plébánia csak később épített templomot. Addig, amíg a templom megépült, a hívek egy-egy kápolnában húzódtak össze. Így az nem volt rendhagyó jelenség, hogy kápolna lett az új plébánia temploma. Csak az volt a szokatlan, hogy a regnumi kápolnának volt már törzsközönsége: a gyermekek.

Shvoy Lajos atya, később székesfehérvári püspök, egyike azon fontos embereknek, akiknek az életrajzát el kell készíteni. Magam csak a hagyományból szemeztem adataimat.⁵⁴

Fiatal volt, amikor a Házba került. Hitoktató lett és az egyik kongregáció vezetője. Nyilván sokat tanult a tapasztaltabbaktól. Mire elérkezett az 1919. év, ő meggyökeresedett, tekintélyes tagja lett a közösségnek. Amikor elérkezett a plébánia alapításának éve, az esemény a Ház élén találta Shvoy atyát. A házfőnök bizonyos okok miatt a családjához költözött. Érthető, hogy a plébániát kereső egyházi hatóság Shvoy atyát tartotta leginkább alkalmasnak arra, hogy az új plébánia vezetését rábízza. – Az akkori ház mentalitását figyelembe véve úgy gondolom, nem is volt nagy versengés a plébániáért. – Nos, tehát 1919-ben Shvoy Lajos lett a plébános.

A nagy esemény előtt Shvoy atya kiváló ifjúsági vezető és csapatát jól egybetartó cserkészparancsnok volt. Van hírem arról, hogy az ő cserkészidejében nyáron jó kirándulásokat szerveztek Veresegyházára. Arról is van hírem, hogy egy Kisorosziba vezetett kiránduláson Shvoy atya úszva húzott ki egy fiút, akit elkapott a víz sodra.

Ez már nem hagyomány! Birtokomba került egy tábori napló. Az akkori szépírást remekül művelő szerző nem árulja el nevét. Írásának címe: *A bakonyi arany napok emlékével*. Dátumot is ad az írás szerzője: 1921. július 9-től 17-ig.

Az első világháborút követő keserves esztendő az 1921. Mindenki tud arról, hogy Európában két kis nép, a holland és a belga igyekszik segíteni a gyenge, éhező, „angolkóros” magyar gyermekeken. Úgy vélem, annál a tábornál is a holland követség áll a nyaraltatás szervezése mögött.

Mindjárt a napló elején ismeretlen kifejezést találok. „A kaszali elme egy a nyáron.” Valaki kortárstól úgy értesültem, hogy a Damjanich utca 44-es háza mögött volt egy, a Vilma királyné útig nyúló telek. Ezt hívták kaszalinak. Még emlékeznünk kell arra, hogy Prohászka püspök úr is újságcikket írt a „patronázs”-mozgalomról. Ilyesmire gondolok! Hölgyek, mint Bakonyiné, Poroczky Teréz és mások – patronázshölgyek volt a nevük – gyermekekkel

⁵² Shvoy Lajos plébános Marcell Mihály társaságában utazott Amerikába 1922 júniusában, ahol 20 millió koronát sikerült összegyűjteniük. Később, 1937-ben, már püspökként szintén megfordult az Egyesült Államokban. (Shvoy L. 2002. 34, 77–78.)

⁵³ 1927. június 20-án. (Shvoy L. 2002. 38.)

⁵⁴ Sokszor idézett forrásunkat, a nemrégiben kiadott Shvoy önéletrajzot a Székesfehérvári Püspökség levéltárában őrizték. (Shvoy L. 2002. 7.) Ez természetesen csak egyik forrása lehet egy jövődó monográfiának.

foglalkoztak. Foglalkozásaik súlypontját képezte a gyermekek táplálása. Ruhát is kaptak ezek a gyermekek, egyforma színűt: kéket. Volt, aki emiatt „kék bogaraknak” becézte őket.

Nos, a kaszali gyermekek nyaraltatásáról ad hírt a tábori napló. Idézek belőle:

„Megkezdődött a Veni Sancte és szentmise. Halász ft. úr mondta, s egy sirály ministrált tábortöltőzetben.”

Ebből is és a későbbiekből is úgy tűnik, hogy Halász Pál ft. úr sokat tevékenykedett annak érdekében, hogy a nyaraltatás sikerrel lebonyolódjék. A ministráló sirály arra enged következtetni, hogy Halász Pali bácsi vezethette a sirályokat. Magában a szövegben ott árulkodik az a felismerés: nem cserkésztaborról van szó, hanem gyermeknyaraltatásról. Ezt a cserkészek táborozásának mintájára szervezték meg. Újra idézek:

„A Keletinél külön vagonba szállunk; a csomagot a sirályok gyönyörűen berakták, nekünk semmi gondunk nem volt. Eljött Mezei bácsi is és még igen sokan, a vonat indulása előtt pár perccel Shvoy plébános bácsi.”

Mindez azt is mutatja, hogy Shvoy plébános úr égisze alatt, Halász Pali bácsi irányításával a plébánia nyaraltatta a gyermekeket.

Még érdekesebb írást hagyott Sánky dr. – Nem tudom, él-e. Köszönjük neki, hogy igen jelentős munkát hagyott ránk.

„Beszámoló a Galambok 20 éves cserkész munkájáról. Felolvasta az 1933. április 23-án, Shvoy Lajos püspök úr, a csapat parancsnokának tiszteletére rendezett ünnepi vacsorán dr. Horváth Béla.”

Idézek a fontos műből:

„A mai nap azt jelenti, hogy abból a százket kisdiaíkból, akik elindultak 1912 őszén egymás kezét fogva, kitárt szemekkel és atyjuk vezetése alatt, a huszadik esztendő végén húszan még együtt mennek: három felszentelt pap és tizenhét közös szellemi életet élő katolikus férfi.

Most 1913-ban vagyunk, tavasz van, és I. Ferenc József a király!

A Zászlónk hasábjairól egy különös szellő kezd fújni, egy különös levegő áramlik, és megjelenik egy új fiú, messziről jött, messze szigetekről, az angol *boy scout*, és lett belőle egy új kikezdés: a magyar cserkész.”

Döntően a legfontosabb sorok következnek!

„1913 februárjában alakítja meg dr. Szabó János a »Sas« és dr. Marczell Mihály a »Fecske« csapatot és ugyanakkor egy fiatal hittanár, Shvoy Lajos az elsősökből álló »Galamb« csapatot.”⁵⁵

Ezek voltak az első cserkészcsapatok, a Regnum Marianumban. A „Sas”, a „Fecske” és a „Galamb”. Az első cserkészparancsnokok pedig: Szabó János, Marczell Mihály és Shvoy Lajos.⁵⁶

⁵⁵ Más adatok szerint 1912-ben már léteztek regnumi csapatok (Shvoy L. 2002. 20, Dobszay J. 1991. 33.) A fenti évszámmal ellentétben egy másik forrás 1912 januárjára teszi a Galambok, továbbá 1914-re a Sirályok, 1917-re pedig a Rigók alapítását. (A Regnum... 1927. 27–28.)

⁵⁶ Shvoy időpont nélkül Súlyom, Sas, Sárgarigó, Galamb, Harkály és Sirály csapatokra emlékszik. (Shvoy L. 2002. 20.) Az 1927-es jelentés a Pacsirták létezéséről is tudósít. (A Regnum... 1927. 29.)

Míg a Házban éltünk, gyakori vacsoravendégünk volt Shvoy Lajos püspök úr. Majdnem minden ilyen estén szó esett a „Galambokról”. Sajnos, most már fájlalom, nem jegyzeteltem, és magnetofonunk sem volt. Folytatom az idézést:

„Már 1913. május harmadikán a Galamb csapat a cserkészélet első szellemi akadályát, az újoncpróbát sikerrel kiállotta. És a legfrissebb gyermekélményeink bűvös tanyáján, a drága emlékü Berger-villában, a Széchenyi-hegyen⁵⁷ a cserkészruhás parancsnokunk, Shvoy Lajos 1913. május 14-én a papi lélek derűs mosolyával az arcán a galamblelkű cserkészekről és a Szentlélekkel telített életről beszélt, és a kis elfogódott lelkek elmondták a cserkészfogadalmat, és Zaláni mama ajándéka, a fehér galambos selyemlobogó földre omlott, és a mosolygó parancsnok komolyan szorított kezét minden kis cserkészzel: »foglald el helyedet«. Így kezdődött!”

Az egész országra érvényes koradat következik.

„És szegények vagyunk, nem tudjuk anyagiak miatt a főzést gyakorolni... Óh, de ez nem volt baj! Mi megismertük a garasos gazdálkodást és a nincs nagy nevelő hatását.”

A kirándulóhelyek és táborok felsorolása is a történelemhez tartozik.

„Gyakorlótermünk a Rákosmező és télen a Zugliget, a Szaniszlórét. Ide járunk vasárnaponként ródlizni.”

Úgy tudom, a „Szaniszlórét” regnumi név. Valamikor valamelyik kongregációnk „Szent Szaniszló” nevét viselte. Úgy gondolom, ez volt a mindenkori negyedikesek neve: Szent Szaniszló kongregáció. Nos, valamikor valamelyik negyedikes kongregáció művelt valamit a Normafa közelében lévő réten. Ezt a rétet nevezték el „Szaniszló-rétnek”. Térképeken nem találtam meg a nevet. Ekkor kezdtem tájékozódni, és ezt a magyarázatot kaptam. Így folytatja az író:

„Folyton tanulunk, és járunk Csikóváron, Besnyőn, Dobogókön. Sőt, négy Galamb részt vesz a Zászlónk tátrai táborozásán. És megindul a regnumi cserkészlet, mint egy fiatal sas, szárnyal, és semmibe veszi a viharfelhőket, amelyek gyűlnek, gomolyognak, végül kiszakad a két ellentétes pólus, felcsattan a villám. Kitör a világháború!”

Az 1918-ik évet így jellemezte a „Galambok történelme”: „Shvoy atyánk vérző tüdővel feküdt, és mi lopva bújtunk össze!”

Szóbeszédéből hallottam: Shvoy atya betegágyán hallgatta, hogy a fiúk a nagyteremben a temetési szertartás énekeit próbálták. Mindenki nagy temetésre készült. Az atya pedig meggyógyult. Újra megtaláltam azt a bizonyos, nekem ismeretlen kaszali szót a következőképpen:

„1922 nyarán Nádasdon, s Bakony mélyén még egyszer fellángolt a Galambok egyéni és különös cserkészetének a tüze. Az a sok kis kasszelik fiú és leány, akik tágra nyílt szemmel nézték sátrinkat...”

Valami alapítványról volt szó. Kasszelik vagy kaszali alapítványról. Gyermekek istápolására fordította valaki a pénzét. Gondoljunk rá, mert jót akart és jót is tett.

Még két adat dr. Horváth Bélától:

⁵⁷ Berger János egyetemi tanár ajánlotta fel villáját és kertjét, hogy ott főzni és szerelni tanuljanak a cserkészek. (Shvoy L. 2002. 20.)

„A római Pásztor legfelsőbb akarata nagy fájdalomkra és büszke örömünkre a mi Shvoy atyánkat püspökké szenteli!”

A nagy eseménynek házbeli következményei is nagyok! Amikor Shvoy atyát a főhatóság plébánosnak nevezte ki, összefűződött a Ház és a plébánia. Shvoy atya 1879-ben született. Sokáig élt. 1968. január 21-én halt meg. Nagy püspök volt! Generációkat nevelt. Amikor a Házat elhagyta, mindenki arra számított, hogy az atya leghűségesebb munkatársa, dr. Halász Pál lesz a plébános. Hiszen ő lett a plébánia adminisztrátora. Mégis meg kell említenem, hogy az az „együttélés”, ami Shvoy plébános idején létrejött, „egyetlen” volt a fővárosban.

A hittanárokat és hitoktatókat az egyházmegye nevezte ki. A plébánosokat azonban a székesfőváros mint kegyúr. Ennek a kegyúri bizottságnak pedig ebben az időben a belvárosi plébános volt a „hangadója”. Ő nem vette jó néven Shvoy Lajos püspöki kinevezését. Mivel az atya a regnumi közösség tagja volt, a közösség is „élvezte” ellenszenvét. – Lehet, hogy így volt. Én így hallottam. – Lehetséges egyszerűbb megoldás is! Akadt, mindig akadt jelölt budapesti plébániára. Most is akadt idősebb plébániára várakozó: dr. Ortway Rudolf. 1878-ban született. Ő lett a plébános.

A kinevezését nagy helyi harc kísérte. Dr. Halász Pál 1890-ben született Szegeden. Shvoy atya idején nagy munkát végzett. A Házban mindenki úgy vélte: ő lesz az új plébános. A más irányú kinevezés Halász atyát úgy elkedvetlenítette, hogy el is hagyta a főegyházmegyét. Visszament Szegedre. Ott Móraváros után ő lett a Fogadalmi templom kitüntetett plébánosa.

Mindenesetre a Ház és a plébánia elvált egymástól.

10. Hogyan tovább?

Második „Galamb-generációnak” vélem azokat, akiknek írását kezemben tartom. Idézem is!

A 3. sz. Regnum Marianum Galamb Cserkész Csapatának táborigazgató naplója
Táborhely: beldoromlási erdő, Pest megye, kalocsai járás, Bogyiszló község
Idő: 1927. augusztus 2–18-ig
Táborparancsnok: dr. Takács János⁵⁸
Létszám: 46 fő

Minden napról más-más író tudósít. Így Nagy László a napos augusztus 1-jén és 2-án.

„A Regnum Marianum és a magyar cserkészlet nagy örömnepének estéjén Shvoy Lajos szervezőbizottsági elnök és cserkészparancsnok úr püspökké szentelésének napján indulunk este 10 órakor a M.F.T.R. Eötvös téri hajóállomásáról a táborba. Az éjszakai út minden nagyobb zökkenő nélkül telt el, a kicsinyek Zofáhl atya jóvoltából kabinokban aludtak, míg az öregekre vidám nótaszó mellett virradt a reggel.”

Még felsorolom a táborigazgató napló készítőinek nevét.

augusztus 3.	Szlatky Zoltán
augusztus 4.	Sinak János
augusztus 5.	Siráky Ferenc
augusztus 6.	Horváth János
augusztus 7.	Bányai Zoltán

⁵⁸ Takács János az első, már a Regnumban nevelkedett regnumi atya. (A Regnum... 1927. 33.)

augusztus 8.	Nagy Sándor
augusztus 9.	Zsulya István
augusztus 10.	Rafeisen Béla
augusztus 11.	Kaiser József
augusztus 12.	Hevesy Ernő
augusztus 13.	Váczy Lajos
augusztus 14.	Feik Gyula
augusztus 15.	Aluk József
augusztus 16.	Takács Endre
augusztus 17.	Krámer Géza
augusztus 18.	Porszász Károly
augusztus 19.	Porszász Károly

A nagyon jól megírt tábori naplóból szeretném idézni Kaiser József írását 1927. augusztus 11-ről.

„Ma volt a dusnoki kirándulás. Visszaadtuk a Pintyőkék vasárnapi vizitjét, 2 óras út után a dusnoki országúton üdvözölhetjük plébános urunkat, Pál atyát, aki éppen a dusnoki látogató útjáról volt visszatérőben.”

A bejegyzésből kitűnik, hogy a Ház apraja-nagyja szerfelett örült Shvoy atya püspöki kinevezésének. Olyan nagy volt az öröm, hogy minden aggódást elnyomott. Senki nem gondolt olyan változásra, ami később bekövetkezett.

1919-ben Shvoy Lajos atya lett a plébánia első vezetője. Később, valamikor ő lett a házfőnök is. Idő múltával a két feladatkör összeolvadt.

Volt ennek az állapotnak kényelme. Hiszen a plébánia dúskált a misézőkben. A Házban élő tíz-tizenkét pap mindennap misézett. Szónokokban sem volt hiány.

Igaz, van másféle „legenda” is. Azt mondják, volt idő, mikor minden Házba jövő fiú igyekezett elmenekülni Halász atyától. Az atya ugyanis mindenkit elküldött egy-egy levéllel. Kezdték a fiúk úgy érezni, hogy kár bejönni, úgyis elküldik őket valahová. Az atyák is állandóan izgultak, mert a plébánia gazdag volt a tennivalókban. Ezt mindig arra bízták, akit kézhez kaptak.

Még ma is észrevehető szinte mindegyik plébánián, hogy van az általános plébániai pasztoráció, és van az ifjúsági munka. Nem lehet a kettőt hiány nélkül összebékíteni.

Úgy tűnik, a regnumi plébánián élt olyan pap, aki leginkább káplán volt, és olyan is, aki „csak” hitoktatással foglalkozott.

Nos, 1927-ben ez az „alig egyensúly” felborult! – Tudnunk kell, hogy abban az időben is kényes dolog volt egy fővárosi plébánia. Az esztergomi prímás maga kívánt kinevező lenni. De Budapest székesfőváros sok pénzt fordított a templomokra és a plébániákra, és fővárosi középületeknek tekintette azokat. Egyáltalán nem volt közömbös számára, ki lesz Budapesten plébános. Adódott a kompromisszum lehetősége. Az esztergomi prímás három alkalmas jelöltet nevez meg. A székesfővárosi Kegyúri Bizottsága ezekből megválasztja a plébánost. A fővárosi tanácsurak között papok is voltak. Egy-egy olyan jeles plébános, aki már eddig is kitűnt jó szolgálatai miatt. Hiszen egy-egy választásban sokat jelentett a tekintélyes és népszerű plébános okos választási beszéde.

Abban az időben, amikor Shvoy atyát püspökké nevezték ki, köztudomásúan Bednárz Róbert belvárosi plébános úrtól, tiszteletbeli kanonoktól, Ludányi apát, preláthus úrtól függött, ki, hol lesz plébános Budapesten. Házi szóbeszéd úgy tudta, hogy ömértóságának nem tetszett

az, hogy egy „kültelki” kis plébános lehetett fehérvári püspök. A regnumi együttes sem tetszett neki.⁵⁹

Akárhogyan is volt, minden helyi várakozás ellenére Ortvy Rudolf lett a Regnum plébánosa!

Kényes helyzet jött létre. A Regnum háza volt a plébánia, a templom is. Igaz, a Ház a főegyházmegye tulajdonát képezte. Mégis a regnumi atyák lakták; a fiúk otthona volt. Ebbe az ellenőrző közegbe nevezték ki az „idegen” Ortvy Rudolfot. Úgy is lehet fogalmazni: nem nevezték ki a biztos, várt és népszerű várományost, dr. Halász Pált. Korból való újsággépet is láttam. Meg volt benne a két jelölt képe. Azt is ebben az újságban láttam, hogy a Regnum hívei Halász Pált éltető feliratokkal fogadták a „székfoglaló” Ortvy Rudolfot. Valahogyan úgy oldódott meg a dolog, hogy a plébános és káplánjai elköltöztek a Házból. Ezentúl egymás mellett élt a plébánia és a Ház. A kedélyek lehiggadtak, és helyreállt a kölcsönös segítés szelleme.

Halász Pál, úgy tűnik, nagyon számított a plébániára. Nem tudta elviselni a bekövetkezett eseményeket. Szegedi születésű lévén hamarosan visszatért szülővárosába, és ott először a Móraváros plébánosa lett, majd a Fogadalmi templom sokféle ranggal díszített plébánosaként halt meg. A Házzal később is barátságot tartott. Érkezése mindig örömnappal volt, mert mindig bőven, szellemesen sziporkázva ontotta történetkét a Ház kezdő világáról, valamint az eredeti észjárású szegediekről.

A Ház úgy vélekedett, elégtételt kapott, mikor 1936-ban, Ortvy Rudolf után a regnumi házfőnök, dr. Witz Béla lett a pesti bazilika plébánosa.⁶⁰ Az történt ugyanis, hogy 1929-ben Ortvy Rudolf lett a szentistvárvárosi plébános. És amikor 1936-ban nyugdíjba ment, Witz atyát nevezték ki helyébe. – Úgy szólt a hír, hogy „rendet kellett teremtenie a bazilikában”. – Nos, ez a hír jelentette a Ház sérült önértetének flastromát. A Regnum plébánosa ugyan dr. Némethy Ernő lett, de egy távolabbi, rangos plébániáé Házunk főnöke.

Ebben az időben a Városliget szélén, a Damjanich utca tengelyében épült már a nagyon díszes, soklépcsős plébániatemplom. 1931-ben volt a templomszentelés.

Nem tudom a pontos évszámot, de úgy gondolom, 1927-ben vagy 1928-ban az atyák dr. Witz Bélát választották meg házfőnöknek.

Tíz évvel volt fiatalabb Shvoy atyánál: 1889. febr.28-án született Zablyán, Bácskában. Őt tartom a legsikeresebb regnumi embernek. Így részletezném sikeres életének fontosabb színtereit:

A Házban: Mint házfőnök végbevitte a hihetlent. Írásos megegyezést íratott alá a jogász hercegprímással, dr. Serédi Jusztiniánnal. Ez az írás teljesen szembeállott azzal a joggal, aminek létrejöttében a bíboros úr jeleskedett.⁶¹

Az volt az értelme, hogy nem helyez a Házba senkit az egyházmegye a Ház akarata ellenére, és elviszi a Házból azt, akiről így dönt a ház közössége.⁶²

⁵⁹ Shvoy szerint Serédi hercegprímás „félreismerte” Halász Pált, akit más budapesti plébániák élén sem szeretett volna látni. (Shvoy L. 2002. 26.)

⁶⁰ A hercegprímás 1935. november 16-án, december 1-jei hatállyal nevezte ki Witz Bélát a Bazilika élére. (Dobszay J. 1991. 44.)

⁶¹ A megegyezés már Jandik József házfőnöksége alatt jött létre 1937 elején, Witz Béla aktív közreműködésével és előkészítő tevékenységének is köszönhetően. (Dobszay J. 1991. 45–46.)

⁶² Az egyházmegye és a Regnum közti megegyezés szokásjogként korábban is létezhetett. Erről számol be Shvoy Lajos: „A Regnumba csak olyan papot vittek be, aki egész életét az ifjúságnak szentelte, semmi más munkát nem vállalt (még misézést sem!) az atyák hozzájárulása nélkül. Ezt írásban kellett beadni a föl vételkor. Mindenki egyévi próbaidőt töltött egy atya vezetése alatt, s csak ha az alkalmasnak találta őt, kérhette felvételét. A felvétel titkos szavazással történt: aki egy fekete golyót [is] kapott, nem lehetett tagja a háznak. [Egy másik forrás szótöbbségről beszél. (Izsóf A. 1904. 91.)] Kötelessége volt minden atyának a Regnum szellemében tanítani, magát állandóan művelni, s a keddi házi gyűlésen pontosan és aktíve részt venni. [...] Egy darabig a

Sokáig nem hittem ilyen írás létezésében. Azt, hogy ez a gyakorlat, tapasztaltam. De nem hittem, hogy a jogász primás aláírhatott ilyet. De László Gábor atya meggyőzött téves hitemről. Ő saját szemével látta ezt az írást. Az okmány létezett, de elkallódott az „idők forगतagában”. Előkerülhet még! Nem a perek idején kobozták el. Elképzelték, hogy valahonnan előkerül. A későbbiek folyamán, év végén a Ház elkért valakiket az egyházmegyétől. Azokat, ha más szempont nem szerepelt, meg is kapta.

Magam ezt az okmányt Witz atya legnagyobb tárgyalási sikerének tartom.

A cserkészeten: Dr. Witz Béla lett a Magyar Cserkészszövetség elnöke. Mi, akik ismerői vagyunk annak az elmúlt „cserkészvilágnak”, tudjuk, hogy abban is voltak „tömbök”. A reformátusok, a piaristák, a többi katolikus csapatok, a gyári csapatok mind olyan erősoportok voltak, amiket egyensúlyban kellett tartani. Witz atya lett az, akinek személyében többé-kevésbé mindenki megbízott.

Az egyházmegyében: Ő volt a Tisztviselőtelepen, a Széchenyi Gimnáziumban a „nagy hittanár”. Vitathatatlan tekintélye volt a tanárok és a diákok között. Nem tudjuk miként csinálta, de Ő volt a „tekintély”.

Kitüntetései voltak: pápai kamarás, dömösi prépost, prelátus kanonok. Én azt is annak tudom, hogy ő volt Teleki Pál miniszterelnök és főcserkész gyóntatója.

A Házból úgy vitték bazilikai plébánosnak. Szükség volt rá, és csak benne bíztak. Később budapesti érseki helytartó lett, majd elérte a legtöbbet, amit állások terén egy pap elérhet: mint esztergomi helynök ő kormányozta az egyházmegyét.

Amikor 1936-ban a bazilika plébánosa lett, elköltözött a Házból. Nem tudom, mikor mondott le a házfőnökségről. Utódja ebben a tisztségben dr. Jandik József atya lett.⁶³

11. Nemzeti Nagytábor, Megyer, 1926

Sík Sándor *Összegyűjtött verseit* 1976-ban adta ki a Szent István Társulat. Meglepve és örömmel olvastam a 289. oldalon *A Zászlónk* című versét.

Regnum. Templom mögött nagy, széles udvar,
Az udvaron kacagó gyerekek,
A gyerekek közt labdázó atyák,
És hátul a sarkában bújó,
Földszintes épület.

Csakugyan! A kápolna mögött volt az udvar. A kápolna előtti teret kvadrumnak hívtuk. Eszünkbe sem jutott, hogy a kvadrumban játsszunk vagy hangoskodjunk. Az udvar azonban a játékért volt. Ott vidámkodhattunk. Nem tudtam rájönni, mikor épült a játszóudvar végén a „cserkészház”. A vers segít! Sík atya 1931-re dátumozta a verset. Ekkor már megvolt a cserkészház. Magam 1930-ban kerültem a Házba. Úgy emlékszem, akkor mondták, hogy néhány éve, az 1926. év táján épült ez a földszintes ház, amelyikben úgy emlékszem, hat cserkészotthon volt és egy nagyobb terem, a zenekar próbái számára. – Terjedelmes idő ember, Keil Ernő bácsi vezényelte a zenekart. A karmester akkor, 1930-ban lehetett talán 30

selectio nehezen ment. Esztergomban a dispozicióknál valósággal harcolni kellett, hogy megfelelő embert behozzanak. [...] az atyák kiválasztása csak Drahos János és Mészáros János vikárius urakkal sikerült teljesen.” (Shvoy L. 2002. 18–19.)

⁶³ Witz Béla 1935. november 16-i keltezéssel, az év december 1-jei hatállyal kapta meg a hercegprímástól kinevezését a Bazilika plébánosi tisztségére. Mivel a kinevezés először ideiglenes volt, az 1935. november 19-i rendkívüli házigyűlésen egyelőre a házfőnök helyettesének választották meg Jandik Józsefet. A helyzet tisztázódásával, az 1936–37-es tanév kezdetén választották meg Jandik Józsefet a házfőnök teljes jogú utódjául. (Dobszay J. 1991. 44–45.)

éves. Most is él és most is karmester. Olyan volt a Ház, amilyennek Sík Sándor látta. Sokszor látta, ő volt az a „kívülálló”, aki jobban látta a Házat, mint az, aki csak „érintőleg” volt benne. Már a vági tutajúton együtt volt a Regnummal. Ő vezette a piaristák tutajját. „Egy vízen járt” a négy regnumi egységgel.

Amikor Izsóf Alajos abbahagyta a Zászlónk szerkesztését, nem akadt hirtelenében utóda. Sík Sándor vállalta a szerkesztés munkáját. Hiszen azelőtt is, ha vers kellett, Sík atyának mindig volt verse a Zászlónk részére.

Cserkészkönyveket is írt Sík atya. Így az egyik legfontosabbat, a *Magyar cserkészvezetők könyvét* is ő írta, 1922-ben.

Nehéz esztendőben, az 1921-esben és 1922-esben elnöke volt a Cserkész Szövetségnek. Tőle vette át ezt a fontos tisztséget Házunk főnöke, Witz atya. Ő 1922-től 1932-ig volt a cserkészélet legfőbb szervezője.

A szövetség egymás után következő két pap elnökére várt az a nehéz feladat, hogy rendbe hozza az első világháború ideje alatt erősen megviselt cserkészvilágot. Az alig megindult fejlődést ők indították el újra. A nagy munkához bizony szükséges volt Witz atya kiváló tárgyalókészsége.

Dr. Witz Béla volt a Magyar Cserkészszövetség elnöke a Megyeri Nemzeti Nagytábor idején, 1926-ban.

Az első világháború után szokásba jöttek a nagy létszámú cserkész-összejövetelek.

1920-ban nyolcszáz cserkész játszott számháborút Csúcshegyen. 1922-ben már kétezren vettek részt a megyeri hadijátékban. 1928-ban megkésve bár, de nagy nyilvános vérmezői ünnepséggel megrendezték a szövetség tízéves jubileumát.

A nemzetközi összejövetelek is elkezdődtek. Ezeket jamboree-nek, dzsemborinak nevezték. 1920-ban London volt az első jamboree színhelye. Ezen magyar csapat nem vett részt. Akkor, az első világháború után nálunk éhező, angolkóros gyermekek voltak. Senkinek nem jutott pénze ilyesmire.

1920-tól 1924-ig mindenki keresgélte, milyen legyen az ilyen nemzetközi cserkész-összejövétel jellege. Nem volt szerencsés, hogy a cserkészlet nem tudta kivonni magát az izmosodó olimpiai gondolat hatása alól. Nem találták még meg az ilyenféle összejövetelek programját.

Így Koppenhága mellett, az Ermelunden tisztáson a második jamboree a versenyzés jegyében jött össze, cserkész-világbajnokság volt 1924-ben!

Ilyen versenyszámok voltak: nyomolvasás-következtetés, táborépítés, tábortúzi műsor, 24 órás akadályverseny, elsősegélynyújtás.

A magyarok jól szerepeltek! 166 ponttal a 172 pontos Anglia és a 181 pontos Egyesült Államok mögött harmadikok lettek az összesített versenyben.

Nagyon értékes az a győzelmük, amit a táborozógyakorlottságban (*camproutine*), a tábortúz-rendezésben és az I. sz. cserkészversenyben arattak. (Ez megfigyelésből, éjszakai nyomkeresésből és elsősegélyből tevődött össze.)

Másodikok lettek az őrsi kenuversenyben. Ötödikek lettek a 24 órás őrsi akadályversenyben. Meg kell említenem, hogy ezek a versenyek leginkább csapatversenyek voltak. A táborozási, a tábortúzi verseny nagy egységet feltételez, de a kisebb egység is őrnyi létszámú volt. Mégis név szerint említenék egy nekünk érdekes versenyzőt. Pintér László a 3. sz. Regnum Marianum tagja a kenucsapatban versenyzett, és ebben második lett.

Ismét Sík Sándor – ezúttal prózai – sorait idézem:

„A koppenhágai jamboree győztes cserkészeit szívünkre öleltük... Szeretném a magyar cserkészek győzelmének gyökereit megtalálni. A győzelem: gyümölcs... A győzelem nem véletlen: okai vannak.”

Mégis a soknyelvű cserkészvilág úgy döntött: a jamboree ne legyen verseny. Azok, akik el tudnak jutni egy ilyen világtalálkozóra, ne versenylázzal törődjenek! Inkább oldottan kerüljenek a fiúk nemzetközi barátságának tengerébe. Így Koppenhága volt az utolsó nemzetközi cserkészverseny. Magyar részről 6 órs, vagyis 48 cserkész alkotta a verseny csapatot. Ennek a válogatottnak Temesy Győző volt a parancsnoka és Sztrilich Pál volt a másodparancsnoka.

A dániai jamboree nagy lendületet kölcsönzött a magyar cserkészletnek. Általánossá vált a vágy, hogy megtartsák az egész ország cserkészletének nagy összejövetelét.

Sík Sándor irányítása mellett intézőbizottság szervezte a tábort. Mégis majdnem meghiúsult minden erőfeszítés. A Népszigetre tervezték a tábort, a Duna pedig elöntötte a Népszigetet. Tíz nappal a megnyitás előtt új helyet kellett kijelölni. Így került a Nemzeti Nagytábor a megyeri dombokra.

A tudósító így írt:

„Feledhetetlen látvány volt, amint a riadójelre egy szempillantás alatt megélnéült az előbb még oly csendes óriástábor. Zúgó méhkas lett egyszerre az egész terület. Mintha a föld indult volna meg ifjú seregek lábai alatt! Tíz perc alatt a közel tízezres létszámú tábor pontosan és feszesen a helyén állt.” *(Bodnár Gábor: A magyarországi cserkészlet története, 38. old.)*

Volt ott kétnapos szavalóverseny.

„Ebben a táborban vezették be később hagyománnyá vált regös esteket. Ezek keretében hallhatták beszélni a cserkészek azokat az írókat, költőket, akiknek neve már fogalom volt, az öreg regösök estjén Sík Sándor mesélt a lélek költészetéről, Radványi Kálmán a cserkészetről, Koszter atya a festett világokról.” *(Bodnár Gábor)*

Az előbb felsoroltak közül Radványi Kálmán a Zászlónk szerkesztője volt. Regnumista. Koszter atya is közülünk való volt. A Regnum Marianum cserkészei szinte teljes számban vettek részt a Nemzeti Nagytáborban. Az csak természetes, hogy a táborparancsnok mellett és a szövetség akkori elnöke mellett a regnumi cserkész tisztek sokasága részt vett a nagytábor vezetésében. Úgy gondolom, itt kezdődött, hogy a cserkészkerületek és a szövetség is igénybe vette a Regnum sok tehetséges és jól képzett cserkész tisztségét. Később, mikor az ember cserkész fórumokkal, cserkészhivatalokkal került kapcsolatba, mindenütt talált valakit, aki regnumista volt.

Ennek a jelenségnek kétségtelen jelentősége volt, hogy a Regnum nagylelkűen adott tehetséges vezetőket. Hátrány volt az, hogy a legjobb vezetők a központi vezetés felé húzódtak, és a Regnum belső fejlődése nélkülözni kényszerült kiváló vezetőket.

Persze az a tény, hogy senki soha többé nem gondolt cserkészek olimpiai versenyére, nem jelentette azt, hogy a Nemzeti Nagytáborban nem voltak versenyek. Voltak ilyenek! De eluralkodott a cserkészjelleg. Ez volt a huszonnégy órás akadályversenyek, a térképolvasás, a sátorverés versenyének fénykora.

„A Nemzeti Nagytábor példátlan sikerét követte a magyar cserkészlet további lendületes fejlődése. A tábort követő évben, 1927-ben jött létre a cserkészlet eredményes működéséhez oly szükséges cserkészház, cserkészpark, cserkészbolt és vízitelep.” *(Bodnár Gábor)*

12. Gödöllő, 1933

Tagadhatatlan, hogy a XX. sz. zseniális pedagógusi mozgalma: a cserkészlet! Hatását ma is mérhetjük a pedagógiában. Nem okszerű tanítás és nevelés az, amelyik nem veszi figyelembe a cserkészlet eredményeit. A kiscsoportos őrsi oktatás és nevelés minden értelemmel élő pedagógia követendő példaképe.

Senki sem csodálkozhatik azon, hogy cserkész lett a pedagógus Sík Sándor. Cserkészként mesélt Koszter atya. Alkalmanként Witz atya is egyenruhát öltött. A Regnum Marianum atyái gyenge pedagógiát nem művelhettek. Jó pedig egy volt: a cserkészlet. A cserkészlet pedig messze elvitte a Ház jóhírét.

A Liverpool-Birkenhead melletti Anov-parkban volt a harmadik világjamboree. Ez lett az igazi! A legelső, a londoni újdonság volt. A második, a koppenhágai a sportot kötötte a cserkészethez. A harmadik, a birkenheadi (börkenhedi), azt mutatta be, milyen jó tud lenni a cserkészvilágösszejövele. 17 csapat, 852 magyar fiú jelent meg Birkenheadban. Ott volt a Regnum is! Ott volt a zenekar!

Csodálatos volt az a tudat, hogy volt zenekarunk. Nem tudom, ki alapította. A magam kiscserkész korából való az az értesülés, hogy a zenekart Bárdos atya vezette. Neki volt gondja arra, hogy legyen utánpótlás. Még a hangszerekre is ő vigyázott. Keil Ernő vezényelte a zenekart. Nem tudom azt sem, mióta volt Őszi Szemle és Tavaszi Szemle. 1930-ban már létezett ilyen. Valamikor 1924-ben vagy 1925-ben keletkezhetett ez a szokás. Az Őszi Szemle jellegét kirándulás és hadijáték adta meg. A Regnum népe két, egymással küzdő csoportra szakadt. Jól előre már a Házban kitört az „ellenségeskedés”. A hirdetőablán megjelent a hadijáték térképe. Előre tanulmányoztuk, melyik csapatnak hol lesz az állása, mi lesz a feladata. A főparancsnokok harcias kiáltványokat bocsájtottak ki. Mindenki előre készült a nagy küzdelemre. Az időjárás is döntő tényező volt! Ha napos, jó idő volt, örült mindenki. Ha esett az eső, bőrig áztunk.

Nagyon jelentős volt a tájékozódás is! Volt olyan csapat, amelyik eltévedt, így hiányzott a döntő összecsapásnál.

A harc eredményét a két felvonult tábor előtt hirdették ki. Néha még papírból készült érdemrendet is kiosztottak. Ilyenféle volt az Őszi Szemle!

A Tavaszi Szemlén rendszerint jobb volt az idő. Ennek a Szemlének díszelgő jellege volt. Ilyenkor avatták fel az újoncokat. Az Évi jelentés beszámolt az elmúlt esztendő eseményeiről, eredményeiről. Ilyenkor vették át a csapatok az éves versenyek vándor-díjait. Izgalmas, örömteli nap volt ez! Aki csak élt és mozgott, az ott volt ilyenkor!

A végén a hegyekből gyalog jöttünk haza. Igenis, gyalog a városon át! Elöl ment a zenekar, és indulókat játszott. Mindenki vidáman menetelt. Senki sem volt fáradt.

A Regnumban még térzene volt. Harsány hangon újra meg újra követelte a „nép” a „skótot”. A zenekar boldogan és fáradhatatlanul újra meg újra eljátszotta azt a skót népdalt, amiből kivették a közismert „gyertyafénykeringőt”. Nekünk persze indulóként játszották. Nagy sikerük volt a fafűvósoknak. Nagy öröme volt mindenkinek a Tavaszi Szemle.

Nos, a birkenheadi jamboree-n már ott volt a zenekar. Bodnár könyvéből idézek:

„A felvonulások után zenekarunk a tribünök elé vonult, és kedves angol darabokat játszott térzene formájában.

[...] A Daily Mail és a többi vezető újság hasábjain keresztül ír a jamboree megnyitásáról, mindegyik kiemelte a magyarok fergeteges sikerét. A magyar fiúk fegyelmessé, festői felvonulását és zenekarunk kiválóságát. Azzal fejezték be cikkeiket, hogy ha valaki szépet akar látni, a magyar tábort okvetlen nézze meg.” (55. old.)

Azt is el kell mondanom a zenekar méltatásához, hogy örömmel hallgattam a rádióban azt a lemezt, ami előtt bemondták: „játssza a 3. sz. Regnum Marianum zenekara, vezényel Keil Ernő”.

Később csodálkozva tapasztaltam, hogy zenekarunk oszlopos tagjai mind játszanak az Operaház karában is.

„Az 1931-ben megtartott cserkész-világkonferencia egyik feladata volt, hogy a IV. Világjamboree helyét és a rendező országot kijelölje. Az Egyesült Államok, Csehszlovákia, Hollandia és mások mellett Magyarország ugyancsak beadta pályázatát. [...] A badeni konferencia végül is magyar kézbe adta a IV. Világjamboree megrendezését.” (Bodnár, 60. oldal)

A törzscsapatok homokszínű nyakkendőt viseltek. Első táborom volt a jamboree! Egész éven át külön gyűléseken képeztek minket. Sok mindent meg kellett tanulnunk! A jamboree vezetőségét. Az összes törzscsapatokat és azok munkáit. Megkaptuk a jamboree jelvényét. Szépen himzett futó csodaszarvas volt. Mindnyájunknak új inget kellett vennünk. Szürkésbarna színű, gyapjúféle vastag anyagból volt, és úgy nevezték: dzsemboring. Öt pengő volt az ára, és öt pengő számomra sok pénz volt. Örültünk a szép ingnek, a csodaszarvasnak, a homokszínű nyakkendőnek, az egész jamboree-nak.

Valamiképpen talán azért, mert még nem táboroztam, nem gondoltam arra, hogy fontos és kemény munkát fogunk végezni. Megmondták: mi leszünk a Gazdasági Törzscsapat. Mi főzünk majd az összes törzscsapatnak. A jegyosztálynak, az elsősegélyeseknek, a zenekarnak, a rendőröknek, mintegy kétezer cserkésznek. Pontosabban megjelölve munkánkat így jellemezném: vasútról vagy autókról leraktuk a főzés nyersanyagát. Konyhakész állapotban tovább adtuk azt a szakácsoknak. Segítettünk a főzésnél is. A különböző csapatok részére hordozható, nagy edényekbe szétadagoltuk az ételt. Munkánk mindennapos, nehéz szolgálat volt! Mosogatnunk is kellett. A főzés ideje alatt a másnapra való zöldbabot, borsót már elkészítettük. Mosogatás után elmentünk, segítettünk a jegyosztálynak. Ez jó volt! Láttuk minden nap a különböző bemutatókat, rendezvényeket. Szépek voltak!

Többféle kedvezményünk is volt. A jamboree előtt egy héttel mi már tábort vertünk a parknak vasút felé eső részén. A táborozásunk tovább is tartott a jamboree-nál. Minden héten volt két szabad délutánunk. Ilyenkor mi is megnézhattuk a többiek táborát. Járkálhattunk, barátkozhattunk, beszélhettünk külföldiekkel.

Úgy tapasztaltam, hogy ez nem volt „egyszerű” regnumi tábor. Mindnyájan valamiféle törzsmunkát végeztünk. Persze azért táborunknak mintaszerűnek kellett lennie. Korábban keltünk, és csak azután kezdtünk dolgozni, hogy táborrendet csináltunk.

Nekem minden tetszett! Itt tanultam meg főzni. Itt vettem észre, milyen fontos egy tábornak, hogy jó és működő közművei legyenek. Itt tanultam, hogy a tábort a szellemi elfoglaltság teszi jóvá vagy gyengévé. Itt láttam, milyen előrelátóan kell megszervezni a tábort. Így az első táborom nemcsak nagy tábor volt, de jó tábor is!

A következő adatokat könyvből veszem.

1933. augusztus 4-én 54 nemzet 26 000 cserkésze jött össze Gödöllőn. A jamboree sikeréhez nagymértékben hozzájárult a kedvező, kellemes időjárás. Az előkészítő munka két esztendőtt vett igénybe. A cserkészlet kipróbált vezetői működtek ebben közre. Baden-Powell angol nyelvű megnyitójából idézem ezeket a szavakat:

„Öszintén remélem, hogy mindegyikőtökönél van egy füzet, amibe beírjátok a naponta szerzett új barátok nevét. [...] Lássatok annyit ebből a csodálatos országból, amennyit csak lehet. De mindenekelőtt: szerezzetek barátokat!”

A törzscsapatokról is ír a könyvem: a tábori rendőrséget, a tűzoltókat, a mentő csapatokat említi, de számos más munkacsoport is volt. Ezekben 485 cserkésztsiszt, 1499 öregcserkész és

1265 cserkész dolgozott. Összesen: 3250 fő. A jamboree alkalmával kibocsátott cserkészbélyeg-sorozatban jelentek meg a világ első cserkészlégiposta bélyegei.

A sajtószolgálat fennakadás nélkül végezte munkáját. A Magyar Cserkész naponta 5 nyelven jelent meg, 20 000 példányban, 24 oldalon. Igaz, a szerkesztőség súlyos rabszolgámatunkát végzett. Ahogy a szerkesztő, „Koszter atya” írta:

„A Jamboree keményöklű rabszolgatartó, kipréselt az emberből mindent, amit lehetett. Igaz, adott is érte sok tiszta örömet.”

Az „üzletváros” napi 40–50 ezer látogató legkülönbözőbb igényeit próbálta kielégíteni. Hogy ez esztétikailag is megfeleljen a táborszerűségnek, Bardon Alfréd építész cserkésztisztet kérték fel a megtervezésre. Az ő érdeme volt a sátorvárossal sikeresen összhangba hozott üzletváros. Tudom, hogy a munkának nincsen nemzetisége: vagy jó a munka, vagy rossz a munka. Mégis fel kell jegyezni, hogy Koszter atya is, Bardon Frédi is regnumista volt. Ezzel azt kívánom jelezni, hogy a gödöllői jamboree sokirányú munkájában a Regnum, különböző beosztásokban jelentősen részt vett.

Idézet egy jamboree-s beszámolóból:

„A jamboree-n háromféle cserkészt láttam. [...] Láttam Isten lovagját, láttam a munka katonáját, és láttam a vidám, kacagó cserkészt. És amikor közelebb mentem, hogy jobban megnézzem, akkor láttam, hogy a három – egy.” (*Janson Vilmos*)

13. Forgószínpad

A cserkészipedagógia egyik sikeres tanítási és nevelési módszerét szeretném feleleveníteni. Talán ezzel a jelmonddal lehetne összefoglalni: „tanuljuk meg együtt és csináljuk együtt.”

Ha egy csapat, mondjuk negyven fiú elment kirándulni, alig hiányzott a forgószínpados kiképzés. A rajnyi fiúhoz persze csak két tiszt tartozott. Ilyenkor elhoztak kölcsönben egy-két speciális tudással rendelkező tisztet. Szinte mindegyiknek volt olyan „szakmája”, amiben kitűnt. Gondolj ilyesmire, hogy csomózás, kötéldobás, sátorverés vagy térképészet. Így az öt tiszt öt színpadot alkotott. A negyven fiú pedig öt őrsöt. Mert soha nem volt olyan, hogy negyven fiú együtt tanult. Csak annyi fiú tanult együtt, amennyivel meg lehetett csinálni a tudnivalót. Igaz, így az öt vezető ötször tanította ugyanazt, de a negyven fiú a forgószínpad ideje alatt öt tárgykör apróra lebontott részét megtanulta.

Sajnos elfelejtettük a forgószínpados oktatás módszerét! Hiányoznak a specialisták! A csomózó, akinek engedelmeskedett a kötél, mintha eleven, eszes kúszó kígyó lett volna. Emlékszem, a csomózó csak belenyúlt a kikészített kötélkarikába, és ott feszült már a karján a hegymászócsomó. A krinolin vagy a bumeráng mestere sohasem hibázott. Úgy pörgött a krinolin, mintha harang képződött volna a mester körül, és úgy jött vissza a keresztbumeráng, mintha eleven, idomított állat lett volna. Csodálatos volt ilyen tudósoktól tanulni. Mert kezdedbe vehetted a kötelet. Addig nem is mentél tovább a forgás sodrában, amíg valamit meg nem tanultál. Mindegyik új forgószínpad új csodát rejtett. Lestük-vártuk, mi következik. Bár ésszel átláttuk, hogy a forgószínpados specialista is mindig ugyanazt tanította. De mindig másképpen. És boszorkányos ügyessége csak gyorsult, egyre gyorsult. Végül is elképesztő lett. Minden tanuló vágyódott arra, hogy egyszer, valamikor ő is tudja azt, amit ámulva látott. A forgószínpadosnak nem is volt sok „mestersége”. Talán kettő-három. Abból is csak egyet tudott művészi fokon. A másik kettőt csak jól tudta.

Sajnos ma a vezető mindenek. Mindent ő tanít. És mindent nem lehet művészi módon tudni.

Talán türelem is kellene. Mert hiszen ötször, ötvenszer ugyanazt kellene tanítani! Persze minden öt tanítás közben új módszertani ötlet támadt, arra nézve, miként lehet egy mozdulatot jobban tanítani.

Léteztek elméleti jellegű állomásai is a forgószínpadnak. Nem sok! Ötből egy-kettő. Ezek voltak a nehezebbek! Úgy kellett tíz perc alatt előadni valamit, hogy minden hallgatónak repessen a lelke, vagy dőljön a kacagástól, és követelve kérje: még! A szó és a térkép művészei meséltek egy-egy fatális tévedésről. A móka mesterei adtak elő egy-egy tábortúzi tréfát. Mindenki örült, ha eltanulhatta. És mindenkit kikérdeztek. Úgy ment tovább, hogy azt a tárgyat megtanulta.

Nem állítom, hogy jól tudom: én a forgószínpad tanítási rendszerét Sztrilich Pálnak tulajdonítom.

Ugyancsak ő, Sztrilich Pál fogorvos alapította a HŐK-öt. Az 1928-ban alapított Házi Őrsvezetők Köre a vezetőképzés fontos eszköze volt. Az űrs volt a cserkészlet alapszerve. Hat-nyolc fiú önálló létezése és működése, ez volt az a zseniális pedagógiai újítás, ami ellenállhatatlanul vonzóvá tette a cserkészletet. Az űrsben mindenki tevékenyen szerepelt. Az űrsöt jól össze lehet tartani. Az űrs a hat-nyolc tagú fiúcsoporthoz mintáját követte, Az űrsöt olyan fiú vezette, aki hangadó volt; és akit maguk a fiúk vezetőnek elismertek. Még a későbbi önvezetői kinevezésnél is döntő szempont volt az, hogy a fiúk elfogadják vezetőnek az önvezetőt. Ha nem, a rang megmaradt ugyan, de sohasem vezetett az ilyen önvezető.

Nos, hogy az űrs elismerjen valakit vezetőjének, ahhoz kvalitások voltak szükségesek. Ezek kifejlesztésére minden évben űrsvezetőképző táborokat rendeztek. Ezekben, nagyon elmésen, nem felnőttek tanítottak, hanem különlegesen kiképzett űrsvezetők. Ezeket az előzőekben tárgyalt forgószínpadok legnevezetesebb „hőseiből” válogatták össze. Ezek lettek a Házi űrsvezetők Körének tagjai.

Tíznapos vagy kéthetes volt egy-egy űrsvezetői tábor. Minden napon forgószínpados kiképzés volt. Egy-egy kiképző űrsvezetőt csak egyszer láttunk. Bámulatra való élmények forgataga volt az ilyen űrsvezetői tábor.

A vezetőképzést szolgálta a Hárshegyi Cserkészpark. Úgy tudom, az előbb említett Pólesk bátyánk⁶⁴ örökölte a „kastélyt” a hárshegyi „birtokkal” együtt. Ő ezt átadta a szövetségnek. Itt rendezték az űrsvezetői és a tiszti táborokat. A kiképzést mindkettőben a HŐK végezte. A rövidítés már ezt a kifejezést takarta: Hárshegyi űrsvezetők Köre.

Volt olyan cserkész-tiszti és parancsnok is, aki nem magasabb rangjával dicsekedett, hanem azzal, hogy ő is volt HŐK-űrsvezető. Jogos volt az ilyenek dicsekvése, mert a kiképző űrsvezető egy vagy két dolgot nagyon tudott: abban nem lehetett őt megfogni. Azonkívül az ilyen kiképző tanította a maga specialitására a felnőtt tiszteket, parancsnokokat is.

A Regnum tizenöt évesei nagyon igyekeztek; dolgoztak, tanultak, hogy bevegyék őket a HŐK-be.

Még adatot is tudok! 1930-ban a Hárshegyi Cserkészpark már ezernél több fiút képzett ki űrsvezetővé, és a tiszti táborok hallgatóinak száma meghaladta a 250-et.

Újra hangoztatnom szükséges, hogy a Regnum nagy létszámmal részt vett a cserkészszövetség vezetésében. Legjobb vezetőink cserkészkerületeket vezettek. Talán ha másképpen gazdálkodunk a „munkaerővel”, a legjobbakat „otthon kellett volna tartanunk”.

A korszak vizsgálójának szólnia kell arról, hogy sokan Sík Sándor, Teleki Pál, Major Dezső hangadása nyomán aggódtak a külszínesség miatt. Hiszen a jamboree után mindenütt előtérbe került a látható eredményekre való törekvés. Az említett cserkész nagyságok sürgették a befelé fordulást és a nevelői munka elmélyítését.

⁶⁴ Sztrilich Pál

Sajnálatos, de más irányú elgondolásnak is lettek szószólói. Ezek is elismerték, hogy a jamboree túlfeszítettsége után tespedés állott be, Csak úgy gondolták a „korszerűsítést”, hogy új „tárgyakat” iktatnak bele az „angolos” vagy „nemzetközi” jellegű cserkész pedagógiába. Az egyik ilyen anyag a magyarságkutató, a regősmunka volt. Ez az anyag sok szép eredményt hozott. A „müdalféle” cserkésznoták helyét magyar népdalok foglalták el, Bartók és Kodály magyar zenéje tábortúzi estéken kiképzett hallgatókra talált.

Károsabb volt a másik „anyag”. Voltak, akik úgy gondolták, hogy a cserkésznek nemcsak jellemnevelő, de honvédő feladata is van. Ezek megkísérelték közelebb vinni a cserkészzetet az akkor indított levettékhez.

Magam az eseményekre visszagondolva ide helyezném a Regnumnak a cserkészettől való elhidegülését. Minden regnumista egyetértett a cserkész pedagógiájával. A cserkészképzéssel is. A levette kényszerét senki sem szerette! Még akkor sem, ha ezt a kényszert megkísérelték cserkészpedagógiával ízesíteni. Senki sem gondolt úgy a cserkészre, mint ami alkalmas lenne sovinszta gyűlölködés hordozására.

A cserkésznek a bal karján válltól könyékig ott volt helye a különpróbák jelvényeinek. Kis négyzetben voltak ezek a jelvények. A négyzetben hímzett jel mutatta, melyik szakmának különleges tudója az a fiú, akinek az ingét a jelvény díszítette.

Itt érinteném a cserkésznek azt a gyenge pontját, ami – más oldalról szemlélve – annak ereje volt!

A cserkészés kisfiúknak volt méretezve. Baden-Powellnél senki sem alkotott jobb pedagógiát a tízévesek és a tizenöt évesek számára. Hiányzott azonban az eleje és a vége.

A kisfiúkat úgy próbálták kezelni, mint cserkészjelölteket. Kétféle irányzat létezett. Kipling: *Dzsungel könyve* alapján „farkaskölyköknek” nevezték az apró, kezdő erdőjárókat. Mások úgy gondolták, hogy a farkaskölyök-mozgalom nem illeszkedik a későbbi cserkészethez. Ezek inkább megkísérelték lefelé megnyújtani a cserkészzetet. *Cserkészapród mozgalomnak* nevezték ezt a kísérletet. Volt, aki ugyanezt „kiscserkészmozgalomnak” nevezte. Mind a két kisfiúirányzatot lehetett jól csinálni, és lehetett gyengébben is.

Valahogyan mégis mindenki azért csinálta, mert vágyakozott a remek cserkészvilágba. Annyira jó volt cserkésznek lenni, hogy sokan abba sem akarták hagyni! Igen ám! De minden egészséges fiú, aki tízévesen lett cserkész, tizennégy éves koráig elvégezte a harmadik, a második, és az első osztályú próbát. Így végzett is a cserkészettel.

Ekkor vette kezdetét a többféle irányzat! Egyesek őrsvezetők, majd cserkésztisztok lettek. Tanítva, vezetve újraélték cserkészkorukat.

De nem vezetett mindenki. Ezek kezdték a rover cserkész munkát. Közülük többen vízi cserkészek lettek. Talán még ez volt a legjobb. Új elemekben, a vízben új feladatokat kaptak, és újra, más ízűen cserkészek lehettek.

Mások elkezdtek szakcserkészek lenni. Ezek gyűjtögették a különpróbák jelvényeit. A fényképész-, az asztalos-, a szakács-, a lakatos- vagy térképész-különpróba jelvényeit. Így érték el az „öregcserkészkort”. Az ilyen korúak is megtartották gyűléseiket. Vezetőjük ötlete szerint valami szakmunkát végeztek; pl. könyvet kötöttek, csónakot építettek, motor nélküli repülőket lettek, vagy csak emlékeiket ápolták. Az ilyen legénykorú vagy öregcserkészkorú mozgalmat szerető cserkészek gyűjtögették a különpróbák jelvényeit.

Mindezeknél, amiket itt elsoroltam, de minden cserkész jellegű kiképzésnél a legjobb tanítási és tanulási módszer volt a forgószínpad.

14. Újító munkánk

A *Világosság* című folyóirat a *Krónika* című rovatában ezt az írást jelentette meg: *Egyházak, hitfelekezetek és a magyar cserkészlet*. Ennek az írásnak a végén ezeket a sorokat találjuk:

„Egy 1933. február 2-án kelt, a Regnum Marianumról szóló jelentésben olvashatjuk: A Regnum Marianum nevelői munkájában azt a pedagógiai irányzatot, melyet cserkészlet neve alatt ismerünk, szintén felkarolja. Nevelési irányzatunkat azonban nem kötjük elválaszthatatlanul a cserkészethez, mert a cserkészlet is csak annyiban érték, amennyiben a lelket képes formálni és tökéletesíteni – a lélek formálásának pedig voltak a múltban, lehetnek a jövőben is igen kitűnő más formái is. [...] Jelenleg a congregatio szellemével, lelkével átítatott cserkészletet tartjuk a legjobbnak.” (*Gergely Ferenc. Világosság, 1980/4.*)

A jelentésben megfogalmazott gondolat csakugyan ott élt a Házban. Először az atyák körében terjedt. Később az ifjúsági vezetők is emlegették. Hozzánk, felsős gimnazista őrsvetőkhez olyan formában került ez a gondolat, hogy azt a központi vezetőség mondásának tulajdonították. A cserkészszövetség és a csak cserkészletet művelő vezetők úgy találták, hogy a Regnum nem jól csinálja a cserkészletet. A Kongregációs Központban levő jezsuita atyák pedig úgy vélekedtek, hogy a Regnum a cserkészlet kedvéért elhagyta a kongregációk munkáját. Nem műveli a lelki életet. Nálunk ez a kettős ítélet úgy jelent meg, hogy enyhén dicsekedve emlegettük: mi mások vagyunk, mint a jó cserkészek, és a kongreganistáktól is különbözünk. Büszkeségünkben úgy értékeltük, hogy mi különbek vagyunk, mint ők.

A valóság viszont úgy mutatkozott, hogy a cserkészvilágban mind nagyobb hangra kapott a honvédő, katonás hangvétel. Mind nagyobb hangsúly került a „szögletes” megjelenésre, az alaki kiképzésre. A cserkésztudományokból is az lett a fontosabb, amit a katonaságnál is hasznosítani lehet. A cserkésztsztek egyik része parancsnoki beosztást kapott a „Leventénél”! Lassankint elkatonásodott a világ.

Nem csodálható, hogy a Regnum nem érezte jól magát ebben a légkörben. A Házban mindenki észrevétlenül a szellemiek és a lelkiek felé fordult. Sőt, olyan hang is hallatszott, hogy a cserkésztudományokat csak úgy mellékesen végezhetjük. A munka kezdett új alakot venni.

Annak idején, a cserkészlet kezdetén a kongregációkat vezető jezsuita atyák azzal vádolták a Regnumot, hogy beleesett a cserkésznaturalizmus bűvkörébe. Kétségtelen, hogy a mi világunkban nehéz volt egy jegyzőkönyves, sokféleképpen megmervített kongregációs gyűlést megtartani. Aki ilyenén részt vett, akár megfogalmazta, akár nem, vágyakozva gondolt egy-egy jól sikerült, hangulatos cserkészfoglalkozásra. Itt minden merev volt és fekete, ott minden mozgalmas és színes. A gondolkodó emberek egyre világosabban látták, hogy sem a kongregációt, sem a cserkészletet nem lehet csinálni. A kettő egybevetítése biztatónak látszik. Mégis legjobb lenne, ha valaki új ifjúságnevelő mozgalmat állítana a régié helyébe.

Ebben az átalakító munkában mindenki részt vett, aki a Regnumban élt. Gyermek és felnőtt, cserkészvezető és atya. Mindenki úgy élte a régit, hogy munkájába beleszötte az újat.

Mégis számot kell adnom olyan jelentős személyekről, akiknek élete és tevékenysége a legtudatosabban formálta az újat.

Dr. Pantol Márton 1904-ben született. Forma szerint csak gyerekként volt regnumista. Amióta 1927-ben pappá szentelték, sohasem lakott bent a Házban. De mindig a Ház körül élt. Mindent tudott a Házzal. Gyermekkori adottsága, a jó zenei képzettség az egyházi zene és a liturgia felé irányította érdeklődését. Papi élete első hét évét Esztergomban töltötte. Az érseki

tanítóképző hittanára, majd prefektusa lett. Itt teret kapott kedvenc tudása. Liturgiát is tanított az eljövendő kántortanító nemzedéknek. Ebből az idejéből való az *Oremus* című liturgikus tankönyve.

Pantol atya 1935-ben a VII. kerületi Madách Gimnázium hittanára lett. Tanítása és nevelési eredményei arra mutattak, hogy sem idővel, sem energiával nem takarékoskodott. Ő vezette a gimnázium cserkészcsapatát is. Mindent olyanformán csinált, mint a regnumi atyák. Segítő és együttműködő közösség hiányában, úgy gondolom, minden munkájához több erőbefektetésre volt szüksége, mint akármelyik regnumi atyának. – Bár az is igaz, hogy hittanári pályája vége felé már komoly és akcióképes vezetői közösséggel rendelkezett. Ez akkor derült ki, amikor átvette a „Zászlónk” szerkesztését. Ennek sem időpontját, sem az okát nem tudom. Az sem érthető, hogy miért nem a Regnum valamelyik bentlakójára esett a választás. Persze Marci annyira a mienk volt, hogy senki nem tett fel ilyen kérdést. Nos, ekkor kiderült, hogy Pantol atya nemcsak jó, Regnummal egyenértékű cserkészcsapatot tartott fenn, de tanítványaiból kiváló szerkesztőséget is szállított a *Zászlónk* számára. A lap keze nyomán megváltozott. Komolyabb, felnőttebb lett. És színvonalasabb is! Ezzel az új szerkesztőséggel jelent meg a *Zászlónk*, amíg megjelenhetett.

Más jellegű az a tárgyilagos jel, ami megmutatta Marcink hittanári nagyságát. Mielőtt az iskolai hittanoktatás megszűnt volna, szokásba jött, hogy egyes hittanárokat, hitoktatókat a minisztérium felmentett állásából. Van élményből vett adatom arra, hogy azt menesztették előbb, aki rátermettsége miatt vonzóbb, így „veszedelmesebb hatású” volt. Pantol atyát váltották le legelsőnek. Tanítványai szavából tudom, hogy mindenki becsülte tudását, és szerette egyéniségét.

Ő akaratos ember volt! Gyakran láttam őt „gusztusosan dühöngeni”. Ilyenkor feje piros lett, arca vonaglott, és raccsolva ejtett „r”-jei lenyűgözővé tették szavainak sodrását. Érdekes: Pantol atya idős korában jobban látta a Regnum szükségességét, mint ifjú erejében. Ámbár hiszen mindig regnumista volt. De talán a Ház berendezett, békés, kényelmes irama nem elégítette őt ki – amikor meglódultak az idő kerekei, amikor sok minden válságos lett, amikor percről percre történt valami, amikor úgy vezényelt a történelem: „mindenki a fedélzetre”, ő mindjárt ott volt. Rögtön azt nézte, mit segítsen.

1945-ben Nagykönyiba ő is elhozta csapatát abba a táborba, amelyik regnumi egyesített nagytábornak számított. Amikor pedig 1951-ben kikerültünk a Házból, sok nép abban a jáki kápolnában tudott tovább élni, amelyiket akkor Pantol atya igazgatott.

Élete végét nagy fájdalmak között töltötte. Érszűkülete volt, az kínozza. Mégis nekünk váratlan csapás volt a halála. Temetésén ott volt a Regnum is. Mégis talán tanítványainak sokasága növelte tömeggé a gyászolókat sokaságát. Pantol atyát 1960-ban temettük el. Volt, aki úgy gondolta: ez a temetői tömegfelvonulás lett első perünk kiváltó oka.

Dr. Pantol Márton atya volt az, aki bejárása gyakorisága szerint eleinte kevesebbszer, később többször sürgette, hogy a Ház mindinkább lelki életre neveljen. Mondatai nem keltettek meglepetést, hiszen mindenki egyetértett vele. De élő valóság volt a cserkészvilág. Ha azt művelni akartuk, sok időt kellett ráfordítanunk. Ő azonban mindig hevesebben és mérgesebben hangoztatta, hogy a Háznak a természetfölötti életbe kell bevezetnie minden Házba jövőt.

Pantol atya jelentősége minden irányban nagy volt. A Házat is türelmetlenül hajtotta. Mégis minden bennfentessége ellenére azért ő munkán kívül álló sürgetőnek látszott.

Nem ilyen volt Házunk jelentékeny tagja, *Luzsénszky Alfonz atya*. Papsá gát 1927-ben Nagymaroson kezdte. 1934-ben Óbudáról került a Házba. Szolgálati elhelyezkedése irigylésre méltó volt. A kapukkal átellenben, a Damjanich utca másik oldalán leányok számára tanítóképző intézet volt. Luzsénszky atya itt tanított. Valamikor, Shvoy atya idejében

létezett a Regnumban a leánykör.⁶⁵ Az intézmény hamarosan megszűnt. Emlékek, fényképek, meghívó nyomtatványok itt-ott előkerültek a Házban. Most, Luzsénszky atya tanítóképzős hittanársága idején úgy tűnt, mintha újra életre kelt volna a leánykör. Nem mintha az atya alakított volna ilyen csoportot, hanem azért, mert a lányok jövet-menet betértek a kápolnába. Hittanárjuk úgy nevelte őket, hogy gyakran jöjjenek be rövid adorációra.

Nem tudom, miként taníthatta a lányokat. Fiúknak tartott óráján, gyűlésén magam is többször jelen voltam. Hosszan, terjedelmesen, sok szóval tanított. Kissé erőszakosan megkövetelte az állandó figyelmet. Nem volt kedvelt, népszerű előadó. A fiúnép is kopogatót, lemorzsolódott nála. Mégis a legértékesebbek megmaradtak. Ezek a megmaradók azonban igazán szerették, és minden szavát követték. Valamiképpen az maradt meg bennem: amit mond, az kitűnő! De ahogyan mondja, az minden kedveltető elemet nélkülözött.

Minden fenntartás nélkül bámultam az általa rendezett kirándulásokat és tábortokat!

Kirándulni hiszen azelőtt is jártunk. Úgy a század elején kezdődött el a szabadban járás divatja. Városi ruhába öltözött hölgyek és fiatalemberek kiutaztak Húvösvölgybe. Karon kosaraikat elvitték az első fához. Ott letelepedtek, ettek-ittak, énekeltek. Majd elfogyván minden ennivaló visszatértek a városba.

A cserkészek útjai továbbfejlesztették a kirándulás intézményét. Hátizsák ugyan volt. Mégis nem maradt az úti cél a szabadban való étkezés. A cserkészek hadijátékoztak, *hike*-ot (akadályversenyt) rendeztek, vagy labdával játszottak. E polgáris zöldben járást a cserkészek fejlesztették kirándulássá. A távolságok is nyúltak valamelyest. Nálunk már elérendő célok voltak. Nem fejeződött be az út ott, ahol a társaság fáradtságot érzett.

Magam, aki egyébként is sportoltam, akkor kezdtem elfáradni, amikor Luzsénszky atya vezetett. Minden kirándulása feszített volt. Nem volt kényelmes, nem is volt játékos. Játék csak azért szerepelt, hogy feloldja, ízesítse fáradtságunkat. Minden útjának értékes célja volt, megnéztünk egy várromot, vagy felmáztunk valamelyik kilátóra. Vele ismertem meg a „ravasz átvágásokat”. „Ne menjünk az úton! – indítványozta. – Vágjuk át azt az erdőt, hamarabb ott leszünk!” Vezetésével elindultunk. Majdnem mindig rengeteget gyalogoltunk. Holtfáradtan, sok óra múltán értük el úti célunkat. Nem, arról nincsen szó, hogy eltévedtünk volna. Csak egy lejtőn lementünk, két hegyet átmáztunk, máris odaértünk, ahová kényelmes turistaúton elindultunk. Ilyenkor zúgolódtunk, fáradtak voltunk, és még azt is elfeledtük, hogy valahol metát szándékoztunk játszani. Mégis egy idő múlva úgy ítéltük, hogy ezek a kirándulások a legjobbak. Nem volt „színtelen” kirándulás, ha Luzsénszky atyával mentünk. Egyre inkább megszerettük az ilyen feszített, célos kirándulást. Ma inkább úgy mondanánk: természetjárást.

Táborai is mások voltak, mint amihez azelőtt szoktam. Nem volt munkatábor, bár a tábori munkákat rendjén elvégeztette Alfonz atya. Gyors és pontos munkát kívánt mindenkitől. Nem volt üres idő. Nem volt idő nyaralásra. Kirándulások voltak. Kemény, nehéz, célos kirándulások. Előadások voltak. Hosszú, tartalmas előadások. Mikor úgy gondoltuk, hogy elfáradtunk, Luzsénszky atya azt javasolta, adjuk vasútra a felszerelést, és magunk menjünk gyalog addig, amíg hegyek vannak előttünk! Nem nagy az út; mintegy 120 km. Ezt két nap alatt letudjuk, legfeljebb áthúzódik a gyaloglás a harmadik napra. Akkor még mindig van egy napunk a hazautazásra. Hát igen... A táborai ilyenfélék voltak. Tőle lehetett megtanulni, hogy táborra edzéssel kell készülni. A régebbi táborok nyaraló jellege megszűnt. A tábornak az a „munkajellege” is, amelyik kimerült a díszítésben, földmunkában és fafaragásban. Nála vettem észre először, hogy tábora az egész évi készülő munka csúcsa!

⁶⁵ A Leánykör Shvoy szerint 1920-ban alakult. 1921-ben alakult az Ágnes-kör a kisebb leányok részére. 1923-ban indult a Férfi Liga, 1925-ben a Szent Imre Kör iparos ifjak részére. (Shvoy L. 2002. 33.) Mivel ekkor a plébánia és a Regnum Marianum élete összefonódott, nehéz eldönteni, ezen intézmények vajon melyik tevékenységéhez sorolandók.

– Engedtessek meg, hogy Luzsénszky atya művei közé odaiktassam magamat. Nem tanított engem, nem is voltam a csapatában. Úgy találkoztunk, hogy vezetőként a Galamb csapatot egymagam vittem táborba. Alfonz atya az egy évvel idősebb Sasok csapatával mellettünk táborozott. Az volt a terv, hogy ő néha-néha velünk is törődik. Így lett! Ettől kezdve Alfonz atya törődött velem.

Káplán voltam Csillaghegyen. 1944 nyarán ő telefonált: „nem akarsz bejönni a Regnumba?” Nem tudom, miért ő telefonált. Fuhrmann atya volt a házfőnök, talán László atya az ifjúság vezetője. Mégis Luzsénszky hívott. A Házban nevelkedtem. Oda akartam kerülni. Csak úgy lehetett odajutnom, ha hívnak. Alfonznak volt fontos, hogy mielőbb elkészítse az utamat. Nem állítom, hogy másként nem kerültem volna oda, de így talán hamarabb intéződött el az ügyem. A sematizmus tanúsága szerint Alfonz 1945-ben még a Házban volt. 1947-ben már nem volt ott. Novícius lett a jezsuita rendben.

Erről való gondolatait nem ismertem. Még az mutat valamit, amit Nemeshegyi Péterrel tett. Amikor kiderült, hogy Péter pap akar lenni, Luzsénszky atya a Jézus Társasága felé irányította őt. Alfonzot magát is vonzotta ennek a rendnek kemény szigorúsága és egész világra kiterjedő munkája. Talán arra is gondolt, hogy eljárt felette az idő. A Ház idősödő tagjai hasonló helyzetben a lelkipásztorkodás plébániai művelésére gondoltak. Ő úgy gondolta, hogy a Regnum ifjúsági munkáját a rend kemény és férfias munkájára cseréli.

Magam magamban nem értettem egyet vele ebben a kérdésben. Ránk, regnumistákra is elég kemény élet következett. Később, amikor meglódult velünk a világ, jó lett volna, ha köztünk van ő is. Neki is ugyanaz a sorsa lett, mint ami nekünk jutott. Börtönben járt, civilként dolgozott. Mindegy! Ő választott így. Biztosan jól tette!

Élete utolsó éveiben állandóan utazott. Minden regnumi atyát szabályos időközben meglátogatott. Kenyeret hozott, híreket mondott. Gyóntató volt, és okos tanácsokat adott. Áldott járkálásban töltötte idejét.

Előadónak is szívesen elment mindenhová. Papi gyűléseken, koronákon szívesen szerepelt. Nagy olvasottsága, teológiai tudása jól érvényesült. 1975-ben halt meg.

Bár nagyra becsültem minden tevékenységét, mégis legjelentősebbnek azt a munkát érzem, amit 1934 és 1944 között a Házban végzett. Még törődött a cserkészettel. Amit csinált belőle, jól csinálta. Mégis leginkább abban tevékenykedett, hogy a jellemnevelést, hitünk szerinti ifjúsági életet rendszerbe igazítsa.

A változó élet változó adottságait észrevette a Ház. Megtalálta az új időben a maga útját. A kevésbé fontos dolgokra kár lett volna energiát pazarolni. A Ház a lelki élet és a lelki nevelés felé fordult. Mindenki úgy gondolta, hogy ennek is meg lehet találni a legjobb módszerét.

15. Új utakon

A Házban minden időben érdekes együttes lakott. Voltak köztük tudósok, művészek, irodalmárok, kiváló szervezők, jó adminisztrátorok. Olyanok is voltak, akik karriert futottak, nevezetességre tettek szert. Meg kell állapítanunk, hogy tanítással foglalkozó együttes volt. Így mindenki gondolkodó és gondolatokat közlő egyéniség volt.

Amikor valakit megemlítek, mindig úgy említem, mint a közösség tagját. Ha valakinek a személyéhez kötök is valamilyen gondolatot vagy mozgalmat, ez nem azt jelenti, hogy az illető egyedül állott volna annak a gondolatsornak a szolgálatában.

Még ha úgy is lett volna, hogy valaki egyedül mondott volna valamit, akkor sem állott egyedül. Mindenki gondolkozott azon, amit bárki kimondott. Hozzászólt, kiegészítette. Vitatta is egy másik. Míg alakult valami eljárás, annyit módosult a hozzászólások és viták között, hogy minden új gondolat már a megvalósulás előtt közös lett.

A negyvenes évek jelentős belső változtatásai oda vezettek, hogy Házunkban beveződött a cserkészmunka. Nem állítanám azt, hogy a kongregációk munkáját végeztük volna. Azt mondanám inkább, hogy ez a munka is megszűnt. Nem azért, mert bárki is kritikával illette volna. Inkább azért, mert senki sem művelte. Lassú alakulással valami új kezdődött! Ha címkét ragasztanék erre a regnumi tanító és nevelő munkára, elnevezném „kiscsoportos, regnumi módszerű, katolikus ifjúsági életnek”.

Persze ennek kialakításában a közösség tagjai különböző mértékben tevékenykedtek.

László Gábor, kialakuló és közösen elismert nevén a „Pater”, 1937-ben került a Házba. Egyenesen a Központi Szemináriumból. Annyiféle tehetséggel, amennyivel sem azelőtt, sem azóta senki nem rendelkezett. A Ház persze nem szűkölködött tehetségekben, hiszen mindenki tanult, igyekezett, fáradt. De a Pater más volt! A család, amelyikből jött, kiválóan nevelte, de önmaga is jó alanya volt ennek a nevelésnek. Még gyermekkorából hozta magával a német, a francia, és az angol nyelv tudását. Valamikor megtanulhatott zongorázni, így a szemináriumban ő lett az orgonista. Olyan zenész, akinek a tudását Koudela Géza is szívesen alkalmazta, és a másik zenetudós, Werner atya is elismerte.

A piaristáknál járta a gimnáziumot. Sík Sándor volt az osztályfőnöke. A Központiban Schütz professzortól tanult dogmatikát. Az természetes volt, hogy teológiai doktorátust szerzett. De az már nem, hogy kiválóan értett mindenfajta órához. Fényképezéshez is, de mindenfajta tudás a „kezében volt”. Változatos életútjában egyszer eljutott egy olyan templomba, amelyiknek villanyszerelése primitív volt. Neki nem okozott nehézséget az, hogy új vezetékrendszerrel és új kapcsolótáblával lássa el azt a templomot. Amikor a Házban bábszínházunk volt, Calderon színdarabját és más, irodalmilag is igényes műveket olyan bámulatosan írta át a bábszínpadra, hogy abban benne volt jó irodalmi tudása és hibátlan nyelvérzéke is. Nem volt jó szónok; több volt annál. A beszédeiben sziporkázó ötletek minden hallgatója számára élményt jelentettek. Nagy kár, hogy ezek az ötletek csak szóbeszédben terjedtek el, de írásban nincsen nyomuk.

Valamikor 1980-ban megjelent Csillaghegyen egy régi ismerősünk. Az ő szavait próbálom idézni:

„Rendkívülien rossz tanuló voltam. Később feljavultam a tanulásban. Két diplomám van; egyik számtantanári. A Pedagógiai Főiskolán is tanítottam. Azt is megtanítottam, miként kell bejönni egy osztályba. Úgy, mint László atya tette. Nem szólt egy szót sem, fellépett a katedrára, szembefordult az osztállyal, és mereven, fegyelmezetten megállt. A fegyelmezetlenebb osztály is önkéntelenül elhallgatott.”

Gábor atya fiatalon, mindjárt szentelése után a Szent István Gimnáziumba került. A nagy, ezres létszámú iskola diákjai és tanárai hamarosan a hatása alá kerültek. Pedagógiai tudása is jelentős volt, mégis inkább úgy tűnt, senki sem tudta magát kivonni abból a hatásból, amit egy nagy egyéniség feltűnése teremtett.

Bárdos István atya sokáig, több mint huszonöt évig a Regnum cserkészcsapatának főparancsnoka volt. Valamikor, talán 1940-ben László atya lett a főparancsnok.⁶⁶ A Házon kívül is, a Házon belül is nagyon nehéz volt a helyzete. A cserkészszövetség az idők változásával maga is alakult. Az természetes, hogy a nagy létszámú és nagy tekintélyű Regnumot igyekezett a szolgálatába fogni, de legalábbis maga mellé állítani. Maga a Ház nem szívesen „hajlogtatott” semerre sem. Annál is inkább, mert a „Pater” és az új utat jární kezdők tevékenysége miatt alakulni kezdett a Regnum új arculata.

⁶⁶ Emódi könyve végén a főparancsnokok felsorolásánál 1945–1947 közé teszi László Gábor főparancsnokságát. Mindkét adat téves. Dr. László Gábor 1943-ban vette át Dr. Bárdos Istvántól a főparancsnokságot. (Dobszay J. 1991. 55.)

A Házon belül is küzdelmes volt Gábor atya sorsa. Hiszen hét éven át a Házban ő volt a legfiatalabb. Persze a Házban előjogai voltak „a fiatalnak”. Vitás kérdésben mindig a legifjabb kezdte a szavazást. Mégis adott volt a Ház tapasztalt, kipróbált öregjeinek gyülekezete, ők még valamilyen cserkészéletet akartak csinálni. Nekik nem tetszett a negyvenes évek harsányabb hangja. Ők a húszas évek cserkésziesebb élete felé vonzódtak. Nevelésük nyomán felnőtt egy cserkészisztikar, az ifjúsági vezetők tekintélyes rétege. Ez is sokféle véleményt hordozó testület volt. Ők is „cserkészkedni” akartak. László atyát ezenkívül piarista nevelésnek, házi szempontból „idegennek” tekintették. Így történt, hogy valami „cserkészkérdésben” összeütközött Gábor atya „kemény” és a tisztikar cserkészlet felé hajlékony véleménye. A „Pater” lemondott.

Az atyák Emödi Lászlót jelölték főparancsnoknak. Ez az eset, úgy emlékezem 1946-ban volt. Emödi 1944-ben került be a Házba. Be is költözött, de az 1944–45. év ostroma Óbudára vitte. Így 1945 őszén került vissza a Házba. Helyzete szerencsésebb volt. A Regnumban nőtt fel. A főtiszt és a vezetők barátai voltak. Úgy tartották nyilván őt, mint aki László atyánál „hajlékonyabb”. Alapvető előnye volt a maga „benszülöttsége”.

Persze a vezetők cserkészlet voltak. Nem is akármilyenek, hanem kiválóak. Gyermekkoruk, neveltségük, tanult vezetői tudásuk mind arra készítette őket, cserkészvilágot teremtsenek maguk körül. Nem lehetett rossz néven venni tőlük, ha cserkészéletet akartak csinálni a szövetség vezetésével. A Házon belül már formálódtak az új eszmék. Ezeknek legfőbb formálójá László atya maradt. Emödi és a vele egykorúak: Szép Zoltán, Rózsavölgyi László, Körmendi István teljesen egyetértett László atyával az újban. Sőt, a maguk hajlékonyabb tárgyalási módjával formálni, szervezni kezdték azt a nemzedéket, amelyik felnővén jónak és természetesnek tartotta az új tanulási és nevelési irányzatot.

Ezt az újat a következőkkel jellemezném: jó hittantudás, magas igényű keresztény nevelés, a katolikus világnézet. A történelem, a művészet olyan „cserkészmodú” közreadása, ami mindenkire közel hozza, elfogadhatóvá és vonzóvá teszi az evangélium világát. A kirándulás megmaradt. De abból a keresztény aszkézis gyakorlása lett. A tábor is megmaradt, sőt, továbbfejlődött! Ez lett az együttes keresztény élet nagy fóruma. Ide kellett összegyűjteni mindazt, ami a munkaévben lendületes, szellemes, hívő, keresztény tevékenység volt. Az előre kimunkált, gondosan felépített akadályverseny, a jól megszervezett éjjeli portyázás, a célosan indított, keresztény megismerést szaporító kirándulás minden tábor éveig emlegetett eseménye volt. A tábor jól kiválasztott olvasmányai a mindennapi eseménydús élet érdeklődéssel várt programja lett.

Azokban az években, amikor már nem Gábor atya volt a főparancsnok, egyéniségének hatása még jobban érvényesült! Ő volt minden esemény megtervezője. Emödi és a fiatalabb atyák gondoskodtak Gábor atya remek ötleteinek kivitelezéséről. Így lett évtizedekre szóló emlék a „talentumos akadályverseny”, a pilisi-börzsönyi kétnapos akadályverseny, a nagy játék a „Leopárdok árkában”. Mind-mind László atya terveinek jó megvalósításai voltak.

Az atyák közössége és a vezetők ebben az időben kezdték a „közös vezetés” módszerét művelni. Mindenki észrevette, hogy a közös vezetésnek vannak ötletei. Ezeket az ötleteket mind-mind László atyának köszönhetjük.

Így alakult az az ifjúsági élet, amelyik már nem volt kongreganista módszerű, mégis nagyon hívő volt, és nem volt már cserkészkedő, de még színesebb, mozgalmasabb volt, mint a cserkészvilág. Ebben az időben alakult ki a Regnum ifjúságnevelő módszere. Jó volt ez, és olyan értékes, amiért érdemes lett az áldozatokat is vállalni.

Itt világunk kialakítóinak a sorában kell elhelyeznünk *Tompa Nándor atyát*.

Tanult és tudatos ifjúságnevelő volt. Már a Központi Szemináriumban mindent összegyűjtött, amire később szüksége lett. Doktori értekezését is neveléstanból készítette.⁶⁷ Diákként is szívesen járt a Regnumba. Akkor érkezett, amikor odabenn már cserkészvilág volt. Bár ő maga az az egyéniség volt, akinek minden pedagógiai eszköze megvolt, munkájához szívesen használta a cserkészetet.

Jó pedagógus volt! Sikereket könyvelhetett el magának. Nem szemléltetett. Egyetlen eszköze volt: az élő szó! A beszéd és a maga egyénisége minden esetben hatott! Nem gyűjtött maga köré sokaságot. De a legértékesebb gyermekanyag ott maradt nála.

Róla mondhatnánk el, hogy ő a „pedagogia perennis” tulajdonosa. Másvalakinél figyelembe kell venni az életkort. A gyermeknép életkorát is! A legtöbb tanítónál megtalálható az a tulajdonság, hogy van eszköze egy bizonyos korcsoporthoz, míg a másikhöz „nincsen kanala”. Tompa atya éppen olyan jól mozgott a kicsinyek, mint a kamaszok vagy az egyetemista korú ifjak között. Fiúkkal, lányokkal egyaránt jól tud bánni. Nándi bácsi pedagógiáján saját múltó évei sem változtatnak! Ma is éppen azzal a jó eredménnyel tanít, mint fiatal korában a Házban. Övé a „pedagogia perennis”, az örök értékű pedagógus.

Minden tevékenysége kissé lassúnak és körülményesnek tűnt. De ez csak látszat volt! Mindig eljutott oda, ahová akart, és az odavezető út hosszúsága magát a tanítását rendkívüli erővel nyomatékozta.

A Thököly úton, az Építőipari Technikumban tanított. Nemcsak a tanítása volt kiváló, de őt magát, modorát és egyéniségét is nagyon kedvelték tanítványai.

Érdekes módon helyezkedett el a Házban. Idő múltán ő lett a gyóntató és a beszélgetések embere. Nem azért, mintha mindenki más nem állott volna rendelkezésre. Tény azonban az, hogy lelki kérdések megbeszélésére mindenki szívesen ment Tompa atyához. Maguk az atyák is hozzá küldték azokat a tanítványaikat, akiknek ügye bőségebb megbeszélést igényelt.

Tompa atya délelőtt tanított, délután a szobájában ült, és azokat fogadta, akik beszélgetést igényeltek. Soha nem fogyott ki belőlük. Tompa atya lett a Ház lelkipolitikusja. Fáradhatatlan volt az ügyek meghallgatásában és a lelki beszélgetésben.

Ebből is mindenki megérthette, hogy Tompa atyának kevés ideje volt a cserkész tevékenységre. Ő az ilyen irányú munkát tisztjeire bízta. Csak azok a vezetők tudtak mellette megmaradni, akik maguk kiváló minőségű emberek voltak. Így azután a „Sirályoknak” az a kis gyülekezete, amelyik „kibírta” az erős igénybevételt, okos, tudós, testileg is jól képzett csapat lett.

Nem állítom azt, hogy a Ház minden tagja akkor így értékelte volna Tompa atya tevékenységét. Azt sem gondolom, hogy maga az atya azért tette mindezt ilyen módon, hogy a Ház „iránymódosító” munkáját segítse.

Mégis az lett az eredmény, hogy a cserkészvilág Tompa atya tevékenysége folytán átszíneződött. Nem is azt mondom, hogy a jellemnevelésre és a lelki életre került a hangsúly. Hiszen ez előbb is így volt! Tompa atya inkább járható utat mutatott. Mindenki előtt érthetővé tette, ami talán a többiek számára alig volt hihető: lehetséges kis közösséget összehozni és együtt tartani a lelki élet központi programjával.

Mindezeknek az alakuló eseményeknek az 1940-től 1950-ig terjedő évek adták meg az időkeretet. Igyekeztem sorakoztatni azokat a tényezőket, amelyek érthetővé teszik, miként alakult a harmincas évek nagycsapatos, cserkész Regnumja az ötvenes évek elejére kicssoportos, főleg lelki életet művelő katolikus mozgalommá.

⁶⁷ Tompa Nándor nem doktorált. Licenciátusi értekezéséről lehet szó (Tompa N. 1947.). (Somogyi Sándor pontosítása.)

16. Hagyományok

Werner Alajos atyát az 1948. év őszén Házunk főnökévé választottuk.⁶⁸ Ő haláláig, 1978. november 8-ig viselte ezt a keresztet, amit mi háromévenként újra meg újra ráakasztottunk.⁶⁹ Nem nevezhetem ugyanis „tiszttségnek”, ami a megválasztottnak a börtön megaláztatását, szenvedését, és a regnumi volt gyalázatbélyegét jelentette. Ha ő akkor választásunkat nem fogadta volna el, megmaradt volna Házunk tisztelt, más egyházmegyés vendégének, nyugalmazott egyetemi tanárnak, jeles művésznek, zenetudósnak. Mi választottuk rá magunkat, és ő vállalt minket harminc éven át minden üldözöttségünkkel, gyalázatunkkal együtt!

Nem csodálható, hogy a Ház Werner atyát kívánta házfőnökké választani. Hiszen nem volt senki, aki alkalmasabb lett volna nála. Teológiából a pesti egyetemen doktorált. Képességeinek és hajlamainak megfelelően Rómába került. (*Szombathelyi Egyházmegye hivatalos közleménye, 1979.*) Ott a gregorián ének doktora és a *musica sacra magistere* lett.

A *Schola Cantorum Sabarienska* megszervezése, tanítása és énekének vezénylése országszerte híressé tette Werner atyát. 1938-ban katedrát kapott a Zeneművészeti Főiskolán. Azt akarta, hogy Budapesten is legyen klasszikus polifóniát éneklő ifjúsági énekkar, schola. A Regnum Damjanich utcai háza alkalmasnak látszott az ilyen alapítás számára. Hiszen sok fiú járt a Házba, belőlük is lehetett válogatni! De még a hittanárok iskoláiba járó gyerekek közül is be lehetett szervezni a scholába a jóhangúakat. Így választotta Házunkat lakóhelyéül a Zeneakadémia fiatal tanára. Nem volt ellenére, hogy nem csak lakónak, hanem tagnak is tekintsük őt.

Háromévenként választottunk házfőnököt. Amikor Fuhrmann Ernő atya kifejezte, hogy nem kívánja a következő három évre ezt a jelentős, de sok munkával járó tisztséget betölteni, mindenkit érdekeltek indokai. Ő korát, fárasztó hittanárságát említette. A Ház tagjait a fiatalítás gondolata töltötte be. Mindenki egyetértett abban, hogy Werner atya a maga tudományával, művészlétével, imádságos lelkületével, életszentségével nemcsak hasznára lesz Házunknak, hanem díszére is válik. Mindez így is lett!

Hiba lenne azt mondanom, hogy 1948-ban bárki is előre látta volna a távoli 1960-as esztendőt vagy a későbbieket. Azt azonban mindenki érezte, hogy a közvetlenül ránk következő évek nem lesznek könnyűek.

Akkor, a választáskor senki sem kívánta Werner atya kárát. Eddig a házfőnökség rangnak és megtiszteltetésnek számított. A házfőnök elődöket az egyházi hatóság megbecsülte, kitüntette, a papi közvélemény is elismerően vette tudomásul tisztségüket. Talán ez volt az első eset, amikor közismert, nagynevű, kitüntetett ember számára természetes és neki járó tiszteletet adott a Ház azzal, hogy házfőnöknek választotta.

A jelenvolt atyák tudták, hogy nagy embert választanak meg. Nem is gondoltak arra, hogy Werner atya minden más irányban lefoglalt idejét a Háznak tudja szentelni. De arra nem is volt szükség! A házi berendezkedésben minden feladatra volt munkavégző atya. A házfőnöknek az atyák vezetésével és a bentlakók lelki irányításával kellett törődnie. Erre a feladatra pedig nem találhattak alkalmasabb embert Werner atyánál. Ő ekkor 43 éves volt: a fiatalok közé számított. Mindenki tudatában volt annak, hogy a legalkalmasabb embert választotta.

Mindnyájan tudtuk, hogy Werner atyának kevés az ideje! Az Akadémián tanított. A schola tanítása és szervezése ugyancsak időigényes volt. Lojzi atya „látogatós” ember volt –

⁶⁸ Emődi adata téves. Werner Alajos 1949. szeptemberétől veszi át a házfőnöki tisztséget. (Dobszay J. 1991. 73.)

⁶⁹ Werner csak 1963-ig volt házfőnök, amikor Hagyó József váltotta őt. (Dobszay J. 1991. 160.) Csak találgatni lehet, miért nem említi ezt Emődi.

kiment minden scholista-hoz. Tudta, ki beteg, ki szenved másként valami hiányt. Azt is tudtuk, hogy gyermek-kérdésekben szívesen veszi Szép atya segítségét. Pedagógiai tevékenysége a scholán túl alig terjedhetett ki a Ház ifjúságára.

Mégis minden házi dologról tudott. Mindenben segített. Csakugyan ő lett a Ház szellemi és lelki vezetője!

Közismert volt szellemessége. Tőle hallottam ezt a Házat dicsérően minősítő mondást: „Nagyszerű intézmény a regnumi Ház. Bölcs hagyományai vannak. Főként nagyon jó az a hagyományunk, hogy nincs hagyomány.” Ez a remek mondat arra utalt, hogy Házunk szívesen befogadta azokat az új dolgokat, amik jók voltak. Meg arra is, hogy az alapítók a maguk idejében valami újat akartak alkotni. Nem kétséges ugyan, hogy egyházunk minden időben törődött a gyermekek, ifjak nevelésével. Az is igaz, hogy Mária Terézia *Ratio Educationis* című rendelete óta (1777) az állami oktatásügyben a katolikus nevelési vonal jelentős teret kapott. A Regnum Marianum alapítói olyan együttest hoztak létre, amelyik állami támogatás nélkül, az iskolainál haladottabb és intenzívebb nevelést akart nyújtani. Annyira új, előremutató volt ez a kísérlet, hogy ennek a jelentőségét csak most fogjuk fel. Az 1900-beli állam megfelelő szervei elnéző megértéssel fogadták a képzett hittanárok többletmunkáját. Az egyház akkori vezetői kissé megütközve szemlélték az egyházjogtól eltérő kezdeményezést. De a Ház hasznossága és Witz atya remek tárgyalóképessége még a teljesen jogászai gondolkodású dr. Serédi Jusztinián primást is jelentős engedmény nyújtására is készítenie tudta.

Mindezek figyelembevételével azt kell mondanom, hogy a szellemes mondás nem fejezte ki a valóságot. A Háznak igenis voltak hagyományai!

Egyik fontos hagyományunk nem szabály. Nem is fogalmazta meg senki. Lelkületnek vagy alapállásnak nevezném. Azért fogalmazom meg, mert ez a lelkületünk sok elmúltot esemény indítóokát érthetővé teszi.

Szándékosan használok idegen szót. A Ház mindig aulikus volt! Az új fogalmat szeretném megmagyarázni.

A Ház minden időben együtt akart működni az egyházi hatósággal. A Házban élő tagok között mindig voltak olyanok, akiket „főpapoknak” ki lehetett nevezni. Sőt, olyanok is voltak, akik egyházmegyét kormányoztak. Mindenki hitt a Szentlélekben. Még abban is hitt, hogy a felsőbbség gyengeségei ellenére is a Szentlélek vezetése érvényesül. Hittünk az egyházban is! Nem tartottuk egyszerű ember alkotta szervezetnek, ami az elnök és gyengeségek hatására jól vagy rosszul működik. Úgy tartottuk, hogy az egyház Isten műve.

Senki sem esett bele az életrajzírók hibájába. Azokéba, akik rengeteg betűt és elmét pazarolnak arra, hogy nagyrangú emberek közepes vonásairól kimutassák azok hasznos, sőt zseniális voltát.

A Ház fiataljai hamar átlátták az olyan berendezkedés és nevelői módszer előnyét, amelyikben nincsen helye hízelgésnek és besúgásnak.

Igaz, voltak a Házban karriert futott és rangos emberek. Az is igaz, hogy eredményes pályafutásuk és rangjuk mögött tehetség, szorgalom és elvégzett munka húzódtott.

Ezzel a sok szóval azt szeretném kifejezni, hogy a Ház tagjai mindent „kritikusan” néztek. Tudták, hogy egy-egy intézkedés létrejöttében emberek; titkárok együttérzését és ellenérzését is meg lehet találni.

Mindenki ismerte Urunk szavát:

„Az írástudók és farizeusok Mózes székében ülnek. Tegyetek meg és tartsatok meg mindent, amit mondanak, de tetteikben ne kövessétek őket, mert bár tanítják, de tetté nem váltják.” (Mt 23,2–3)

Mindez, és még sok minden benne van ebben a jelzőben: aulikus. Minden reformáló gondolatot szívesen megfontolt a Ház, de forradalomra nem volt hajlandó!

Mindezeket megfontolva meg kell értenünk, hogy senki sem volt lázadásra hajlandó. Akármilyen egyházi hatóság, akármilyen hercegprímás akármit rendelt volna el, a Ház engedelmesen elfogadta és teljesítette volna azt. Szó sem lehetett arról, hogy a Ház fellázadjon Mindszenty József hercegprímás ellen! XII. Pius pápa szabályosan kinevezte őt, és az államhatalom gondolkodás nélkül elfogadta személyét. – Ma, harmincöt év elteltével, a tényektől nem befolyásolt történészek azt igyekeznek tudatosítani, hogy az állam nem fogadta volna el Mindszenty úr kinevezését. Ez persze nem igaz. Inkább azt lehetne mondani, hogy a nem körültekintő, diktatórikus rendszer nem hitt a prímás bátorságában. Úgy gondolta, hogy Mindszenty mint afféle vidéki pap eljám-borkodik Esztergomban. Nos, nem így történt!

Nem állítom, hogy Mindszenty bíboros úr tevékenysége nem volt a Ház tagjainak állandó beszédtemája. Sőt állítom, hogy mindenki híve volt, hiszen ő volt Esztergom érseke!

Igaz ugyan, hogy dr. Bárdos István atya, a hittanárok érseki biztosa és Házunk csakugyan konzervatív nagysága is szemtől szembe kifogásolta azt a kemény eljárásmodot, amiben a főegyházmegye hivatala és a bíboros úr részesítette az egyik hittanárt. De az is igaz, hogy a Házban a hatóság szinte minden eljárását igyekeztünk jóakaratóan megmagyarázni.

Határozottan és világosan meg kell mondanom, hogy a Ház aulikus volt! Ezen túlmenően mindenki odaadó, engedelmes papja volt a Róma által kinevezett bíboros főpásztornak. Ez az ilyen irányú lelkület átnyúlott évtizedeken és az eseményeken; a mai napig megvan a Házban. Erős hagyománya a Regnumnak az aulikus lelkület!

Ez volt az oka annak is, hogy a Ház nem fogadta el a papi békemozgalmat. Persze nem azért, mintha bármelyik regnumistának kifogása lenne a békével szemben. Még csak azért sem, mintha bárki is a társadalmi változásokkal szembeni ellenállását a papi békemozgalom elleni küzdelembe fogalmazta volna bele. Az előbb megrajzolt aulikus lelkület párosult egy megérthető ellenszenvvel.

A békemozgalom kezdő emberei fellázdak az ellen a törvényes hierarchia ellen, amit Mindszenty bíboros vezetett. Az a főpap, akit a szabályszerűen megválasztott XII. Pius pápa nevezett ki.

A Házban csakugyan megvolt az a törvénytisztelő lelkület, amelyik nem szívelte az ilyenfajta lázadást. – A későbbiekre utalok itt! Az első perben a Házat elítélő bíró emlékezetem szerint hatszor hangoztatta azt a bűncselekményt, hogy a vádlottak egyetértettek a Vatikánnal.

A „békepapok” lázadásához hozzájárult a lázadóknak az a leplezetlen szándéka, hogy az államhatalom segítségével egyházi hatalomra, rangokra, jelentős javadalmakra tegyenek szert.

Tudom, hogy Beresztóczy Miklós a Házban nevelkedett.⁷⁰ Ő mindig a papi élet napfényes oldalán járt. Soha nem volt hajlandó arra, hogy felszentelt papként tevékenykedjék a Házban. Az viszont igaz, hogy mint nagyúr, mint kultuszállamtitkár, a vallásalapból itt-ott pénzt utalt ki a Háznak. Miklós az előbb említett Bárdos atyával állt kapcsolatban. Így ha a Ház anyagilag bajban volt, Bárdos atya indult Miklóshoz segítségért.

Könyvében ilyesmit ír dr. Beresztóczy Miklós:

„Kezdetben még a fiatal »kikerültek« egyértelmű velünk tartásában kételkedhetünk, nemegyszer joggal is. Ma már elmosódik a maradi fiatalok és a haladó öregek között fennállott és nehezen magyarázható kettősség... Lehet, hogy a kezdetben tapasztalt említett kettősség nem is társadalmi vagy politikai ellentétben épült, hanem egy még ki nem irtott idősebb egyház

⁷⁰ Beresztóczy Miklós a békepapi mozgalom vezetője volt.

hierarchikus jellegű tartózkodásán, amely nehezen szakadt el a főnök-beosztott kapcsolat hatásától. Ez valaha az egyháziakban fönt gyanakvást, lent félelmet ébresztett, és nem segítette a munkatársak gondolati és érzelmi egységének erősítését.” (*A Katolikus Békemozgalom húsz éve, 129. oldal*)

Az általa megörökített „gyanakvás és félelem” csakugyan megvolt a Ház tagjaiban. A későbbiekben sem oszlott el. Sőt, amikor a békemozgalom tagjai süvegben és hatalommal mutatkoztak, a Ház, amely akkor fiatalos szellemű volt, nem akarta a békemozgalom urait az emelkedő piros szőnyeges lépcsőn követni.

Házfőnökünk, Werner atya úgy mondta: „az a Ház hagyománya, hogy nincsen hagyomány.” Ezzel ő a Regnum minden jót, újat örömmel befogadó lelkületét jellemezte.

Természetesen mindenki, Werner atya is tudta, hogy az Alapítók tisztelete és a régiék okossága megvan a folyton újuló Házban. Csak azt változtatjuk meg, amit meg kell változtatni. Úgy igyekezett haladni, hogy jobb legyen az új, mint a régi.

17. A Ház utolsó évtizedének eseményei

Mailáth Gusztáv Károly gróf, címzetes érsek, erdélyi püspök Házunk alapítója volt. Azt is meg kell becsülnünk, hogy ő adta azt a pénzt, amelyen meg lehetett venni azt a házat, amelyet a Regnum és a Zászlónk országosan híressé tett. Címe, a Damjanich u. 50. rajta volt a folyóiratokon és azokon a könyveken, amiket az Élet kiadóvállalat hozott forgalomba.

Még inkább értékelnünk kell azt, hogy az arisztokrata főpap észrevette azt a hiányjelenséget, amit a regnumi papok tevékenységükkel be akartak tölteni.

Diriger, c'est prévoir – így tartja a francia közmondás. Csak az vállalkozhatik vezetésre, aki előrelát. Akit csak vonszolnak az események, aki csak „kullog” az események után, jobban teszi, ha másra hagyja a vezetés gondját.

Mailáth püspök úgy tett, mintha előre látott volna. Pedig régi ember volt. 1864. szeptember 27-én született. Nem ünnepeltük születése centenáriumát. Akkor, 1964-ben nagyon munkálkodtunk a Regnum „szellemi Házának” építésén. Mellesleg tudatos komolysággal vártuk „második perünket”.

1940. március 18-án halt meg a „mi püspökünk”. – Jól teszitek, ha 2040-ben megünnepelitek halálának százéves évfordulóját! Persze csak akkor, ha ráértek erre. Hiszen az élet mindig előbbre való az emlékezésnél. – Ekkor, 1940-ben Mailáth már régóta, 43 éve püspök volt és 53 éve pap.

Igaz, az utolsó három évet eszméletlenül, betegen töltötte. Budai szanatóriumban feküdt, és a titkára állandóan vele volt. Agyvérzés okozta halálát.

Nagy temetési szertartás keretében búcsúzott tőle az egész ország. Népszerű ember volt: egész ország lelkiatyja. Ha Erdélyből Pestre jött, útközben mindenkit meggyóntatott. A mozdonyvezető, a fűtő és a kalauzok is sorra kerültek. Volt úgy, hogy valaki vele utazott egy darabig, mert csak így tudta elérni a püspök atyát egy negyedórára. Apró öregember volt; lelkivezető. A hercegprímás úr szolgáltatta érte a requiemet. Ennek végeztével elindult a halottas hintó a városon át a Regnum felé. Cserkészeink díszelgő menettel vették körül a gyászos kocsit. Hazajött a Házba. Övé volt! Míg élt, mindig nálunk szállott meg. Rendelkezésére állott a „püspökszoba”. Négy faragott szék volt benne. Az egyik még megvan. Kápolnánk oltára előtt ő maga készítette el azt a kriptát, amelyikben nyugodni kívánt. A Ház nagy tisztelettel fogadta Mailáth püspök atya holttestét.

Valaki filmhíradót készített a gyászmenetről. Úgy gondolom, ennek a temetésnek a filmje, egy tűzoltógyakorlat, valamelyik szentendrei vízi szemle és a Jandik atya által végzett csónakszentelés szerepelt együtt a regnumi moziban.

Igen! Saját mozink is volt! László atya valamiféle régi iratok között megtalált egy szabályszerű filmvetítési engedélyt. Éltünk is vele. Létezett valahol keskenyfilmeket kölcsönző vállalat. Így minden vasárnapon ebéd után filmet vetítettünk a nagyteremben. Ezt azért neveztük nagyteremnek, mert száznál többen belefértek. Létezett kisterem is. Az csakugyan kicsi volt.

Szegény Mailáth püspök atyánk ugyan jól járt velünk! Akárcsak azok a többiek, akik hozzánk kötötték sorsukat, és a viharosabb idők következtével nem oldózkodtak el tőlünk. Neki, a püspöknek holta után is olyan „mozgalmas” sorsa lett, mintha csak köztünk élt volna. Maga is így akarta!

1944. július 2-án délelőtt 10 órakor amerikai légiakna söpörte el a kápolnát. Nem ez volt az első légitámadás, ami a Damjanich utcát érte. Szinte minden Budapestet érintő légitámadásnak szenvedő alanyai lettünk. Tájékozatlanságunkban nem tudtuk, miért vagyunk „célpontok”. Már csak a háború után tudtuk meg, hogy az „Andrássy útra” és környékére telepedett le a német hadvezetőség. A nálunk jobban tájékoztatott bombázó gépek őket keresték. A célzás fogyatékosága miatt minket mindig eltaláltak. A Damjanich utca bizony a romosabbak közé tartozott. A nagy, tízezer kilós bombák pincéig rombolták az öt-hatemeletes házakat. Ilyenkor a bombázott házak szomszédságában lapulók hallották, miként szakad egyik emelet a másik után. A kápolna mögé, az udvarba hullott az a légiakna, amelyik rommá döntötte a kis templomot. Talán a kápolna téglái védték meg az atyákat, akik kb. 20 méterrel odébb a ház pincéjében aggódtak. Úgy volt, hogy László atya mondja majd a 12-es szentmisét. Ehelyett inkább azon igyekezett, hogy kimentse a tabernákulum páncélszekrényét. Sikerült. Ő volt a kápolnás. Nemrégiben kicseréltette a régi, fából készült szentségőrzőt, és ezt az újat tette helyébe. Úgy tűnik, helyénvaló volt gondossága! Mailáth püspök atyánk sírja azonban épen maradt. Magának a kápolnának is az oldalfala méteres magasságban sértetlen volt. Gödör volt benne és téglá.

Tegyünk itt komoly szót Bárdos István atya sokirányú érdeméről. A Zrínyi Gimnáziumban tanított százas létszámú osztályokat. Mogorvaságig szigorú volt. „Csámpásnak”, „tevének” szidta a diákokat. Majd átmenet nélkül megkérdezte: „miért szakadt a cipőd?”, és lett a fiúnak új cipője. Máskor meg azt kérdezte: „milyen lesz az osztályzatod latinból?” Megkereste a latin tanárt, és harcolt a diák érdekében. Később a hittanárok érseki biztosa lett. Prelátus. Közmondásos volt a Házban az a mondat, amivel sok esztendő tavaszi szemléljén a nyitó beszédet kezdte: „Én, a Regnumnak huszonöt éve főparancsnoka.” Nos, ő szervezte meg a kápolna romjainak felszámolását. Adva volt a bombatölcser, és adva volt a téglarakás. Minden nap saját kezével szorgoskodva dolgozott. Az atyákat is befogta egy-egy órára. Egyedül az ő érdeme volt, hogy udvar lett újra az udvar.

A püspök úr kriptája fölött is megindult az élet. A fiúk úgy találták, hogy a kápolna alapja kitűnő lábteniszpálya. Hatalmas bajnokságok zajlottak ott. Ez adott alkalmat a vezetésnek, hogy meghonosítsa a páros lábteniszbajnokságot, és beiktassa azt is a regnumi csoportversenyek sorába.

1982-ben halt meg Csiszér atya. Arról legyen híres, hogy társával a felsős bajnokpárost is legyőzte. Remekül kezelte a bőrt.

A püspök úr jól elviselte, hogy sírja fölött zúgjon a fal romjain ülők biztatása.

1951-ben egy téli napon este 10-kor taxikkal kísértük a koporsóját szállító autót. Marczell Mihály atya volt akkor a Központi Papnevelő rektora. Ő igazgatta az Egyetemi templomot is. Úgy tudom, ő intézte el, hogy gr. Mailáth Gusztáv Károly, erdélyi püspök, a Regnum alapítója nyughelyet kapott Budapest közepén.

Nemcsak mozink működött, bábszínházunk is volt! Úgy kezdődött, mint mindegyik bábszínház. Valaki a Darvak közül bábukat hozott be, és a társaság remek szórakozást talált benne.

Eleinte csak megbeszélték a darabot, és egy óra múlva elő is adták azt. Ismert regények, események, mesék képezték kezdetben a bábszínház cselekményének alapját. Később mindez tökéletesedett. Megírott darabokat adott elő a bábszínház. Ugyanakkor a technikai felkészülés is tökéletesedett. Nagy esemény lett, amikor bábszínházunk előadta a mi Urunk, Jézus Krisztus szenvedésének történetét. A bábosok vezetője László atya volt. Visszaemlékezem egyik remek előadásukra! Calderonnak valamelyik darabját adták. Útszéli kútnál bonyolódott a jelenet. Kiderült, hogy az a kút működik. Valamelyik szereplő bábú beszélt, a kúthoz ment, elkezdett szivattyúzni. Folyni kezdett a víz. A hős ivott, majd folytatta szavait. A közönség tapsa majdnem szétvetette a kisterem falait.

Mindez úgy volt elrendezve, hogy mozit is lehetett nézni, és bábszínházat is lehetett látni.

Ebben az utolsó évtizedben kezdte meg és fejlesztette ki Szép Zoltán atya a kisfiúvilágot.

A Regnum klasszikus munkája az volt, amit az atyák a gimnazista fiúifjúság körében végeztek. Szép atya észrevette, hogy azoknak, akikkel foglalkozunk, öccseik vannak. Ha kirándulni megyünk, velük is gondolnunk kell. Ha a fiú gyűlésre jött, néha rábízták a kisebbet is, mert a szülők dolgoztak vagy elmentek. Így alakult meg a kisfiúk csoportja.

Szép atya remekül tudott mesélni. Élmény volt őt hallgatni. A gyermekek tátott szájjal hallgatták őt. Kialakult a Házban az a szokás, hogy akinek erre szüksége volt, Szép atyához járt tanulni. Mesét hallgatott, játszani tanult. Igaz is! Remek jó játékaik voltak Szép atyának. Ő saját maga találta ki a játékokat. Ezek voltak a legjobbak! Szép atya 1977-ben, december 17-én halt meg.

A külső események közé tartozik a cserkészszövetség átalakulása. Valamikor ezekben az években Sík Sándor hívta a katolikus csapatok parancsnokait. Arról tanácskoztunk, miként lehetne átmenteni ezeken az éveken a cserkészetet. Nem jutottunk egyezsége. Úgy tűnik, hiába egyeztünk volna meg akármiben. A cserkészvilág megszűntetése elhatározott tény volt.

Igaz, egy Jánossy Sándor nevű protestáns vezető megkísérelte a lehetetlent. Most már tisztelem őt érte. Akkor túlságosan alkalmazkodónak tartottam őt. A cserkészszövetség nevét átalakították. Cserkészfiúk Szövetsége lett. Régi, nagy múltú csapatoknak alig maradt hely benne. Becsületükre kell mondanom, hogy a Regnumot nem zárták ki a cserkészetből. Valamikor a negyvenes évek végén írást kaptunk. Ebben benne volt a szövetség megállapítása. Ez szerint tudomásul vették, hogy a Regnumban megszűnt a cserkész munka. Sokáig őriztük ezt az iratot. Az idők viharában ez is eltűnt.

Először csak pillanatnyilag megvalósítható ötletként merült fel a szellemi olimpia. Sikeresnek bizonyult az első ilyenfajta rendezvény. A gondolat végső kifejlődése a gyermekek és az ifjak egész évi munkáját igénybe vette. Minden résztvevőnek háromféle próbán kellett tudását, rátermettségét bizonyítania.

Az első versenynapon, „az általános műveltség napján” mindenki válogatott kérdéseket kapott. Sok olyan kérdésre kellett válaszolni, ami a világ sokféle tudományára kiterjedt. Voltak földrajzi, természettudományi, számtani, de voltak művészeti, irodalmi, sőt sporttal foglalkozó kérdések is. Ha valaki meggondolja, hogy ezt a sokféle kérdést kor szerint sok rétegnek kellett fogalmazunk, elképzelheti, hogy nagy munka volt az előkészítés és a lebonyolítás is. A második versenynapon mindenkinek számot kellett adnia egy bizonyos tudásanyagból. Ezt a napot úgy neveztük: „a kötött tudás napja”. Tankönyvi anya got kaptak kézbe, szeptemberben a résztvevők. Egyszer ez volt a kötet címe: „Magyar viharok szentjei” – vastag kötetet írtak az előkészítők, ezt kellett több száz példányban a leírónak sokszorosítaniuk. Alapos, nagy munka volt.

Harmadik volt „a szabad művészetek napja”. Mindenki egész évi munkájával készülhetett valamire. Bemutathatta, amit tudott. Képet festhetett, szobrot is faraghatott, muzsikálhatott, verset írhatott. Ki-ki előállhatott legjobb képességével. Mindenki felmérheti, hogy ez a nap volt a leglátványosabb, de a legnehezebb is. Hiszen össze kellett hasonlítani valakinek a versét a mások szobrával.

Azt hiszem, ha valaki velem együtt átgondolja, hogy milyen lehetett egy jól előkészített szellemi olimpia készülő tevékenysége valamelyik csoportban, ha valaki elképzei, milyen lehetett a „szabad művészetek” olyan napja, amelyiken jól felkészült versenyzők remek tevékenységében gyönyörködtünk, egyetért velem. Velem, aki leírtam a cserkészképzés jó és eredményes pedagógiáját. Egyetért velem abban, hogy a szellemi olimpia egy-egy sikerült éve mindenkinek jó programot és nagy élményt nyújtott. – Sajnos nincsen birtokomban egyetlen szellemi olimpia teljes anyaga sem. Olyan sok példányban adtuk azonban ezeket annak idején közre, hogy azt remélem, tudunk majd ilyen teljes példányt a most élő közösségnek kezére adni.

Vastag Sportkönyvünk is volt. Két kötetre emlékezem. Terjedelmét tekintve megírása nagy szorgalmat igényelt. Annak idején, amikor magam is írtam bele, azt hirdetem, hogy a Sportkönyvünk a Regnum legjobb történelemkönyve.

Meg kell említenem dr. Sauer Richárd nevét. Ő írt a legtöbbet a Sportkönyvbe. Nagyon reménykedem abban, hogy előkerül ez a könyvünk. A perek idején lestem, mikor bukkan fel egy-egy sporttárgyú adat. Megnyugodtam, mert nem szembesültem ilyennel. A Sportkönyv nagy sportéletet örökített meg, Amint az utolsó években létezett jól átgondolt szellemi program, ugyanilyen jó sportélet is a Ház berendezkedéséhez tartozott. Az sem csodáltnivaló, hogy kosárlabdacsapatunknak akkor kellett feloszlania, amikor bejutott az NB első osztályába. Az asztalitenisz is nagy sportunk volt. Sakkozónk közül is nem egy feltűnt a magyar élmezőnyben.

Mind az egész évet kitöltő szellemi olimpiánál, mind a sporttevékenység méltatásánál felhívom a figyelmet az ifjúsági vezetőkre. Bizony már ebben az időben is a mérnök, jogász, és tanár vezetők nagyban hozzájárultak a Házban kialakult remek élethez, ők találták ki a szellemi olimpiát, és ők irányították a sportéletet is.

1947-ben a Ház vezetősége már tudatában volt annak, hogy nincsen sok ideje. A Házat el fogjuk veszíteni. Ha nem is évenként, de időnként vezetőképző tanfolyamot rendeztünk. Szükségünk volt mindenfajta korú ifjúsági vezetőre. Az idők folyamán kialakult már ezeknek a tanfolyamoknak a követelményrendszere, tanítási anyaga. Mégis 1947-ben új igényű képzést indítottunk el. Olyan vezetőgárdát szerettünk volna, amelyik fenntartja és továbbviszi az életet abban a világban is, amelyik a Házon kívül létesül. Ezt úgy fejeztük ki: „felépítjük a szellemi Házat.” Számításaink messzemenően beváltak! A négyévesre méretezett tanfolyam az 1951. év tavaszára befejeződött. Ugyanennek az évnek az őszén kiköltöztünk a Házból.

18. Sematizmus

A Duna jobb partján, a Garam beömlésével szemben ősi település az esztergomi Várhegy környéke. Latinul *Strigoniumnak* mondják. Első királyunk, Szent István püspökre bízta a városnak és környékének lelki életét. Így Esztergom legelső püspökségeink közé tartozik. Szent Adalbertet ünnepeljük az egyházmegye védőszentjeként.

A Regnum Marianum alapítói olyan papok voltak, akik az Esztergomi Egyházmegye szolgálatában álltak.

A Házat, aminek postacíme Budapest VII. ker., Damjanich utca 50. volt, Mailáth Gusztáv Károly erdélyi püspök vásárolta a közösség számára. A házvétellel kapcsolatban szükséges volt a tulajdonos megjelölése. A közcélt szolgáló épületet nem akarták magánneven tartani. A Regnum Marianum mint bejegyzett, és engedéllyel rendelkező egyesület ekkor, 1900-ban⁷¹ még nem létezett. Úgy gondolták, legyen a tulajdonos az Esztergomi Főegyházmegye. A közösség esztergomi papokból való volt. Igaz, egyik-másik egyházmegye, ha Pestre küldött

⁷¹ Pontosabban 1901-ben. (Gyorgyovich M. 1998. 596.)

valakit, szívesen helyezte azt el a Regnumban. Ezek azonban leginkább vendégnek számítottak. A zöm mégis esztergomi volt. A Ház is ennek az egyházmegyének a tulajdonába ment át.

A régi regnumisták furcsálkodva néznek körül, amikor az ő kedvelt világukat „kiscsoportos bázisközösségnek” emlegetik. Vagyis olyasvalaminek, ami a hivatalos egyház „peremén” van. Vagy összeköttetésben van a hierarchiával, vagy nem. A Regnum egyházi intézmény volt! A Ház az egyházmegye tulajdona, a papok esztergomiak, őket szabályszerű dispoziáció osztotta be a Házba. Íme egy ilyesmi:

6200/1944. szám.

Tisztelendő Káplán Úr!

Jelen soraimmal szeptember 1-jei hatállyal kinevezem tisztelendőségedet Budapest – Szent Lujza intézetbe, hittanárnak. Lakásul a Regnum Marianumot válassza tisztelendőséged... Új munkájára az Úr Isten áldását kérem. Imáiba ajánlottan vagyok

Esztergom, 1944. augusztus 4.
Tisztelendőséged jóakarató főpásztora,

Jusztinián bíboros érsek.

Sematizmusnak nevezik a papi névjegyzéket. Nem akármilyen magánírás ez! Az egyházmegye hivatalos kiadványa!

Az 1970-ben kibocsájtott sematizmust ilyen előszóval bocsájtotta közre dr. Szabó Imre c. püspök, az Esztergomi Főegyházmegye ezidei ordináriusa:

„Úgy éreztem, hogy folyó évben az évfordulók, a jubileumok évében helyes lesz ismét kiadni a régen óhajtott papi névtárat, adattárat. [...]

Fogadjátok szívesen!
In nomine Domini!”

Tudjuk, hogy készül az új sematizmus is. Nagy gonddal és hivatalos körültekintéssel gyűjtögetik az adatokat. A munkát a főegyházmegye hivatalában szerkesztik. Ha megjelenik, nem magángyűjtés, hanem az egyházi hatóság kiadványa lesz.

Az első esztergomi sematizmus az 1766. esztendőből való. Azt is tudnunk kell, hogy nem adták ki minden esztendőben az esztergomi papok névtárát.

Bár a Regnum Marianum Háza 1900-ban⁷² lett a közösségé, és a kápolna homlokzatára az 1901. év volt felírva, az egyházmegyei sematizmus az 1916. évben vette először állományába a Regnum Marianumot.

Ilyen módon:

Sacerdotes adioeces in instituto Regnum Marianum habitantes: (Budapest VII., Damjanich u. 50.)

Vagyis:

Főegyházmegyei papok, akik a Regnum Marianum Intézetben laknak.

⁷² 1901-ben. (Gyorgyovich M. 1998. 596.)

Azt, akit mi házfőnöknek szoktunk hívni, a névtár director szóval jelölte meg. Ezt a névsort találjuk az 1916. évi sematizmusban:

Director:

Krywald Ottó

Ibidem habitant:

Izsóf Alajos

Shvoy Lajos

Nagy Lajos

Marczell Mihály

Szabó János

Sziklai Rezső

Bárdos István

Halász Pál

Zsigovits Béla

Ecker Jenő

Ackermann Kálmán

A következő években egy-egy név változott ebben a sorban. A rangokat és címeket természetesen nem jelöljük.

1917.

Házfőnök:

Krywald Ottó

Ottlakók:

Izsóf Alajos

Bárdos István

Shvoy Lajos

Halász Pál

Nagy Lajos

Zsigovits Béla

Marczell Mihály

Jandik József

Sziklai Rudolf

Ackermann Kálmán

1918.

Házfőnök:

Krywald Ottó

Ottlakók:

Izsóf Alajos

Bárdos István

Shvoy Lajos

Halász Pál

Nagy Lajos

Zsigovits Béla

Marczell Mihály

Jandik József

Szalay Mátyás

Leiner Mihály

Rothnagel Sándor

A következő kilenc esztendőről nincsen adatom. Az is lehetséges, hogy azokban az években nem jelent meg sematizmus. De az sincs kizárva, hogy csak én nem jutottam hozzá.

1927.

Házfőnök:

Shvoy Lajos

Ottlakók:

Witz Béla

Fuhrmann Ernő

Halász Pál

Bárdos István

Takács János

Zofahl Aladár

Jandik József

Brückner József

Jaszenák Győző

Simonits László

Kosztolányi István

1928.*Házfőnök:*

Witz Béla

Ottlakók:

Fuhrmann Ernő	Halász Pál
Bárdos István	Takács János
Zofahl Aladár	Jandik József
Brückner József	Jaszenák Győző
Simonits László	Kosztolányi István

1929.*Házfőnök:*

Witz Béla

Ottlakók:

Fuhrmann Ernő	Halász Pál
Bárdos István	Takács János
Kétyi János	Jandik József
Brückner József	Jaszenák Győző
Simonits László	Kosztolányi István

1930.*Házfőnök:*

Witz Béla

Ottlakók:

Hohmann Antal	Bárdos István
Takács János	Jandik József
Brückner József	Jaszenák Győző
Simonits László	Kosztolányi István

1932.*Házfőnök:*

Witz Béla

Ottlakók:

Bárdos István	Jandik József
Brückner József	Jaszenák Győző
Fuhrmann Ernő	Simonits László
Kosztolányi István	Hohmann Antal

1934.*Házfőnök:*

Witz Béla

Ottlakók:

Bárdos István	Jandik József
Jaszenák Viktor	Fuhrmann Ernő
Bárány József	Hell Imre
Bánfi D. János	

1936.*Házfőnök:*

Witz Béla

Ottlakók:

Bárdos István	Jandik József
Jaszenák Győző	Fuhrmann Ernő
Kosztolányi István	Luzsénszky Alfonz
Divéky Egyed	

1938.*Házfőnök:*

Jandik József

Ottlakók:

Bárdos István	Fuhrmann Ernő
Kosztolányi István	Luzsénszky Alfonz
Hell Imre	Szőnyi Alfréd
Turner András	Szkladányi Ákos
Divéky Egyed	László Gábor

Időközben a sematizmus szerkesztői úgy találták, hogy sokféle rend és sokféle ház tartozik az Esztergomi Főegyházmegye hatáskörébe. Az új felirat így mutatkozott:

1940.

Domus in quibus sacerdotes Adioecesani in communi vivunt, A./ Regnum Marianum, Budapest, VII. Damjanich u. 50.

(Ius proprietatis spectat ad Adioeces Strigonien.)

Magyarul:

Olyan ház, amelyikben főegyházmegyei papok közösen laknak. A./ Regnum Marianum, Budapest, VII. Damjanich u. 50.

(A Ház tulajdonjoga az Esztergomi Főegyházmegyéé.)

Itt felhívom az olvasók szíves figyelmét arra, hogy Házunk az egyházmegyei intézmények között első helyen lett sorolva.

Ezért érthető, ha a régi regnumiak csodálkoznak azon, ha minket kisközösségnek vagy bázisközösségnek tartanak. Mindenki joggal úgy tudta, hogy az Esztergomi Főegyházmegye hivatalos ifjúságneveléssel foglalkozó közössége a Regnum Marianum. A történelemnek sokféle fordulata megkísérelte, hogy megsemmisítse a régiekben ezt a meggyőződést.

A következő kötetben megmutatom, miféle események idézték elő, hogy kisközösség és bázisközösség legyünk.

1940.*Házfőnök:*

Jandik József

Ottlakók:

Krywald Ottó	Bárdos István
Budai Dezső	Fuhrmann Ernő
Kosztolányi István	Luzsénszky Alfonz
Hell Imre	Barabás Ferenc
Divéky Egyed	László Gábor

Győri M. Antal

1943.

Házfőnök:

Jandik József

Ottlakók:

Krywald Ottó	Bárdos István
Gyetvai Géza	Fuhrmann Ernő
Kosztolányi István	Luzsénszky Alfonz
Barabás Ferenc	Divéky Egyed
László Gábor	Győri M. Antal

Ex dioces Sabariei: Werner Alajos

1945.

Új bejegyzés mutatkozik:

Incursionibus aeris domus graviter laesa est.

Magyarul:

A ház légitámadások miatt súlyosan megsérült.

Valóban, amerikai bomba romba döntötte a kápolnát.

Házfőnök:

Fuhrmann Ernő

Ottlakók:

Krywald Ottó	Bárdos István
Gyetvai Géza	Jandik József
Kosztolányi István	Luzsénszky Alfonz
Divéky Egyed	László Gábor
Győri M. Antal	Emődi László

A Szombathelyi Egyházmegyéből: Werner Alajos

1947.

Házfőnök:

Fuhrmann Ernő

Ottlakók:

Bárdos István	Emődi László
Kosztolányi István	Szép Zoltán
László Gábor	Tompa Nándor
Tury Lajos	Bednárík Dénes
Szuchy Béla	

A Szombathelyi Egyházmegyéből: Werner Alajos

Valóban, az Esztergomi Főegyházmegye 1916-ban intézményei közé sorolta Házunkat. Maga ez a tény nem jelenti azt, mintha a főegyházmegye 1916 előtt ne tudott volna a Regnumról és a közösségünkről.

Számos adatunk van arról, hogy a Regnum, sőt annak egyes kongregációs évfolyamai is szerepelnek a korai sematizmusban. Bízom benne, hogy kutatásaink fényt vetnek arra a világra is, amelyik 1900-tól 1916-ig létezett.

Sőt, arra is van remény, hogy a jegyzékünkben hiányzó évfolyamok közül is betekinthetünk egyik-másik olyanba, amelyiket még nem láttunk.

Könnyebb áttekintés kedvéért elősorolom a sematizmus általunk ismert évfolyamait.⁷³

1916., 1917., 1918.

1927., 1928., 1929.

1930., 1932., 1934., 1936., 1938.

1940., 1941., 1943., 1945., 1947.

19. 1951. december 14-e⁷⁴

Házunk általában jó értesülésekkel rendelkezett, tudtuk sorsunkat mindnyájan. Nem maradhat fenn olyan katolikus ifjúságnevelő intézmény, mint a Regnum. Várakozóban voltunk. Aggódó izgalomokat fenyegető előjelek alapozták meg.

Senki se rója fel nekem, ha elvétem az események sorrendjét.

Elsőként Csiszér Ferencünk tűnt el a semmiben. Iskolából vitték el. Nem kapott senki semmilyen értesítést, Rózsavölgyi László volt ebben az időben vicerektorunk, ő megkísérelte, hogy csomagot vigyen a rabnak, és hírt hozzon róla. Egyik sem sikerült neki. Örült, hogy ő maga kijöhetett az „Andrássy út hatvanból”.

Később megtudtuk, hogy Ferencet „belga kémkedésért” ítélték el. – Törékeny, szőke fiú volt. Két évvel alattam járt a Szent István Gimnáziumban. Mindig kitűnően tanult. Később előkerült. A vizsgálati fogság pincében eltöltött idejét és a dermesztő hideget soha nem tudta kiheverni. Azóta mindig beteg volt. Most, 1981-ben halt meg. Már bottal is alig tudott járni. Hatvanéves volt. Jókuti Győző atyánk is hamarosan a vizsgálati foglyok sorsára jutott. Úgy emlékszem, hitoktatási felügyelő korában került valakivel összeütközésbe. Talán mintha a hittanbeírások szolgáltatták volna az alkalmat. Jókuti atya azt hitte, hogy neki örködnie kell a szabályok betartására. Lehet, hogy erélyes hangot használt. Mert ő olyan volt: harcos, erélyes egyéniség. A meglehetősen hosszú vizsgálatot nem követte vádemelés. Egy szép napon kibocsájtották őt. Nem sokkal később kocsimosó lett a mentőknél.

A Házban izgalmas, de az idők távolából nézve ártatlanabb esete volt László Gábor atyának.

Írtam már a Bábszínházról. Minden vasárnap délután bábjáték volt a kisteremben. A bábosok igyekeztek minél kalandosabb történeteket színre vinni. Hétközben meg is jelent a sokat ígérő plakát. A hirdetett darab címe az volt: *A vörös kalóz*. Ez volt az a darab, amiért felelősségre vonták a bábszínház vezetőjét, László Gábort. Feljelentette őt valaki. Újságcikk

⁷³ Az 1915-ös sematizmus említi: Krywald házfőnök a Regnum Marianumban (219., 338. o.), Izsóf a Zászlónk és Élet szerkesztője (218. o.) és 1902-ben hittanár a Regnumban (323. o.), Shvoy (Schvoy) 1901-ben hittanár a Regnumban (220., 374. o.). A Damjanich u. 50-ben laknak: Bárdos István, Halász Pál, Jandik József (108. o.), Németh László, Szabó János, Sziklai Rudolf (109. o.), Kristóf József, Marczell Mihály, Nagy Lajos (219. o.). 1915-től 1909-ig minden évben említést tesz az esztergomi sematizmus a Regnumról. 1908-ban megemlíti, kik laknak a Damjanich u. 50. alatt: Csomó Sándor (93. o.), Uhlár Adalbert (95. o.), Kristóf József (190. o.), Krywald (190. o.), Nagy Lajos (190. o.), Scmid Gyula (191. o.). Felsorolja az ott lakókat 1905-ig. 1905-től 1902-ig a Damjanich u. 28. alatt működő Philippinumot említi. Az 1858–1927-es esztergomi sematizmusokat hasonló kiadásban meg lehet találni az <http://www.ppek.hu/k865.htm> oldalon.????

⁷⁴ 1951. november 24. a költözés helyes dátuma. Így szerepel Jandik József atya, a fejezetben idézett levelében is.

is foglalkozott vele és a kitűzött darabbal. Természetesen A vörös kalóznak rendszerellenes izgatást kívántak látni.

Mikor aztán kiderült, hogy J. F. Cooper regényének, A vörös kalóznak színreviteléről van szó – érthetően nem tudta mindenki, a feljelentő sem, az újságíró sem, hogy a jelzett író a XVIII. században írt –, átalakult a vád „engedély nélküli rendezvény tartásává”.

Gábor úrnak tanártársai megmutatták az újságot, amelybe meg volt írva, hogy öt ezernéháyszáz forint bírságra ítélte a Fővárosi Bíróság. Gábor csodálkozott az újságíró jólérsütsége felett, hiszen ő csak másnapra volt beidézve. A fővárosi bíró olvashatta az előző napi újságot, mert forintnyi pontossággal egyetértett az előző napon napvilágot látott ítélettel.

De nemcsak jelek mutattak arra, hogy csak bajnak vagyunk. Egyik alkalommal Hamvas püspök úr hívatta Házunk fejét. Ketten elkísértük Lojzi atyát. Őt egyedül engedték be az apostoli kormányzó úr elé. Arról folyt a tárgyalás, hogy a Ház mondja ki saját magának a feloszlását. Werner atya erre nem volt rábeszélhető. Ellenjavaslattal élt. Kérte, hogy a püspök úr szüntesse meg a Regnum Marianum papi közösségét. Hamvas püspök úr ezt Róma miatt, a Ház „tekintélyes” múltja miatt vonakodott megtenni. Közölte: az volna a jó, ha a Ház saját belátásából feloszlata önmagát.

Werner atya ügyes volt. Kitért a kérdés éle elől. „Amiért olyan nagy ember, mint egy püspök, nem mer felelősséget vállalni, hogyan tehetné azt magunkfajta kicsinyek?”

A kérdés ilyen formában nem jött többé szóba. Sőt, semmiféle egyházi hatóság nem szüntette meg a Rómában bejegyzett, Szeplőtelen Fogantatást ünneplő Regnum Marianum kongregációt. Az állami szervek is megtették a magukét! Jöttek-mentek a különböző tisztviselők. Mondandójuk lényege az volt, hogy hagyjuk el a Házat.

Írásokat is kaptunk. Egyik nevezetes ezek közül az volt, amelyik negyvennyolc órás határidőt jelölt ki arra, hogy elmenjünk. Gondok között, kivártuk a megjelölt két napot.

Ebből az időszakból valók ezek az esetek. Közmegegyezéssel az öregek elhagyták a házat. Az izgalmas helyzet megviselte idegeiket.

Jókuti atya egyik este arra kért minket, hogy őt ki ne hagyjuk. Mondjuk, hogy ő a szomszédban lakik, de közénk tartozik. Menjünk át érte is. Mondjuk a hatósági személyeknek, hogy ő is velünk van. László atyát már régebben Törökörsre, majd Dunakilitire helyezték. Rózsavölgyi már Kelenföldön volt.

Az idők fátyolán át úgy tűnik, a hatóságok számára az lett volna a kedvező, ha mi magunktól szétszéledünk. Ennek a történések előidézésére rászánták az 1951. év első, nagyobb részét.

Később megértettem gondolataikat. Ők 1950-ben feloszlatták a szerzetesrendeket. Úgy vélték, ezzel a rendelettel minden vallásos szervezettséget felszámoltak. Kelletlenül és türelmetlenül vették tudomásul, hogy olyan élet, amit a Regnum képviselt, megmaradt. Sőt, versenytársak hiányában még erősödött is.

Itt kell megemlékezni a Regnum kedvelt énekéről. A győri Halmos László zeneszerző készítette. Nem tudom, ki költötte a szövegét; azt sem, melyik évben jelent meg. Amit tudok róla, elmondom. Szövege így hangzik:

Mária, Édesanyánk!
Sereged dala zeng ma az égig.
Küzdeni harcba siet,
liliomlobogója fehérlik.
Csupa dal, csupa tűz, csupa élet.
Égi vezérünk! Győzni remélünk,
mert Te velünk vagy, és mi Tevéled.

Tudom, és minden velemkorú regnumista tudja, hogy volt nekünk indulóénekekünk. Így kezdődött a szövege:

Táborozni indulunk,
vígán zengjen a dalunk...

Gyermekkoromban ezt énekeltük. – Őszintén meg kell vallanom: gyenge szöveg rossz dallammal párosult. Annyi mindent kaptunk Werner Lajos atyától, hogy alig lehet felsorolni. Azt a finom tapintatot, eljárást is tőle kaptuk, hogy nem emelt szót indulónk leminősítésére. De egyszer tanítani kezdte a *Mária Édesanyánkat!* Nem vitatkozott vele senki. De az új Mária-éneket mindenki szívesen énekelte. Eleinte felváltva énekeltük a Salve Reginával, Boldogasszony anyánkkal, Angyaloknak királynéjával és egyéb Mária-énekekkel. Aztán egyre gyakrabban énekeltük a Mária Édesanyánkat.

Az 1951. év őszén már mindenki úgy tudta, hogy indulónkat éneklünk a szép Mária-énekekkel. A Háztól is ezzel búcsúztunk. Azóta fontos és ünnepies alkalommal mindig ezt énekeltük.

1951-ben ősszel ugyanúgy kezdtük el a munkaévet, mint akármelyik másik évben. Nem, azt nem mondhatom, hogy sejtelmünk sem lett volna, minek nézünk elébe. Sőt, készültünk is!

Nem készültünk arra, hogy megszűnjünk. Bármennyire érthető lett volna, nem akartuk feloszlani azt, aminek meglétét „nagy elődök” szükségesnek látták. Ez volt az „Ezerkilencszázötvenegyedik Év Közösségének” legnagyobb érdeme! Másokban volt tehetség, hogy megalapítsák a Házat, nekik az a tehetség jutott, hogy ne szüntessék azt meg.

Még előrelátással is megtoldották ezt a tehetséget. 1947-ben vezetőképző tanfolyam indult. A követelmények rendkívülien súlyosak voltak. Mindenki tudta, hogy új körülményekre kell felkészülnünk.

Maga a Ház, annak megszokott otthonossága, a falak ábrái, oktató képei mind-mind segítettek a vezetőt. Megvolt még az a biztonsága is, hogy a helyben tartózkodó szakemberek tudták a felmerülő kérdések biztos feleletét.

Az új helyzetben a vezetőnek mindent magának kellett megoldania: mesét, tanítást, játékot, kirándulást és tábort. A vezetőképző nagyon alaposan meg volt tervezve. Több tárgya volt, mint az előbbieknél. Hiszen magában kellett foglalnia a hitoktatás tárgyát is. Nem is volt még eddig négyéves vezetőképző! Hozzájön ehhez még az is, hogy ezt kihagyás nélkül, végtől végig megcsináltuk. Minden előadó felnőtt a nagy feladathoz: tudása legjavát adta. Tudta mindenki, hogy alig nyílik lehetőség „pótvizsgára”. Vagy meg tudjuk vetni a lábunkat a Házon kívül, vagy semmibe gázol minket a történelem!

Az egyházi és állami hatóság semmilyen ellenállást nem várt; ilyen erőset semmiképpen. Eddig tanácstalanul egymásnak dobálták a labdát; egyik sem viselte szívesen az erőszakos feloszlás felelősségét. Az 1951. év őszén megtalálták a célravezető, közös eljárásmodot.

Mindenképpen úgy volt jó, hogy az egyházi hatóság tegyen pontot a kérdésre. Azt sem Hamvas püspök úr, de még Beresztóczy helytartó sem kockáztatta meg, hogy feloszlassa a Regnumot.

Végül is úgy kezdődött, hogy a helynök elrendelte, ne misézzünk a Házban. Írásban kaptuk a szót. Házfőnökünk, Werner atya azt felelte, hogy ez a rendelkezés „*iure divino*” nem érvényes.

Ijedt világ volt akkor Budapesten. A szerzetesrendek feloszlása folyamatban volt. Egyes rendházakat erőszakkal kiürítettek, és a rendtagokat internálták. A hittan oktatóit nemrégiben bocsájtották el. Egy-két szóért börtönt, internálást lehetett kapni.

Szájról szájra szállott abban az időben házfőnökünk bátor szava: „*iure divino*”. Ébresztő hatása volt! Isteni jogra hivatkozott. Maga az is merész dolog volt, ha valaki azt mondta: létezik isteni jog. Istennel is számolni kell! Werner atya tekintélye elterebélyesedett Budapesten.

Azzal folytatódott, hogy az Esztergomi Főegyházmegye följánlotta a maga tulajdonát képező Damjanich u. 50. számú házat államosításra. Államunk elfogadta a felajánlást, és sürgette, hogy a kiürített házat adja át neki az egyházmegye. Így az Érseki Főhatóság elrendelte, hogy a Házat hagyjuk el. Mindegyikünknek dispoziációt adott. Nem esett egyetlen szó sem a Regnum Marianum megszüntetéséről.

Arról azonban igenis, hogy Werner atya kapjon egyházi büntetést. Szabó Imre, aki Budapest érseki helytartója volt, és 1951-ben lett thyatriai címzetes püspök, szóban közölte Lojzi atyával, hogy fel van függesztve. Házfőnökünk tiltakozott ugyan, hogy ő nem esztergomi egyházmegyés pap, Imre atyánk azt mondta: fel vagy függesztve. Werner atya meghajtotta magát, és befejeződött a kihallgatás.

Itt kell megjegyezni, hogy erről a felfüggesztésről soha többé nem esett szó. Lojzi atyát nagy dísszel, részvétellel eltemettük. De senkinek sem jutott eszébe, hogy fel kellene őt oldozni a felfüggesztéstől. És ez így volt helyes!

Írtam, hogy elkezdtek az 1951–52. munkaévet. Minden esztendőnknek megvolt az idők folyamán kialakult berendezkedése. A tanításnak, a szellemi elfoglaltságoknak és a sportversenyeknek megvolt az évi terve. Az előző év végén és a nyári szünetben el szokott készülni az ősszel kezdődő év mindenféle tevékenységének rendje. Az is nyilvánvaló lett jó előre, ki minek a rendezője, gazdája.

Így került sorra novemberben a szavalóverseny. Évek óta kialakult, hogy versenyünk szokott lenni ez a versmondó vetélkedő. A résztvevők az első menetben egyforma, kötelező verset mondtak. Ezután került sor a szabadon választott versekre. Két versenynap együttes eredménye vezetett döntésre.

Persze ilyen verseny természetes helyszíne a nagyterem volt. 1951-ben Körmendi atya vezetésével néhányan a terem felmosásával foglalkoztunk, amikor Werner atya közölte: el kell hagynunk a Házat. Az esti házigyűlés úgy döntött: megtartjuk a szavalóversenyt, és azután elhagyjuk azt a Házat, amelyik 1900 óta⁷⁵ a Regnum otthona volt. A nagyon színvonalas verseny után kihirdettük a szót: „vegyünk búcsút a Háztól!” Mély csend borult a nagyteremre. Majd elénekeltük kedvelt dalunkat: „Mária Édesanyánk!”

A kiürítés munkájának vezetője vicerektorunk, Szép Zoltán atya volt. A nagy munkát kitűnő szervezéssel és rengeteg sajátkezű munkával, mintaszerűen lebonyolította.

A levél az 1951. év december 14-nek dátumát viseli.

Így írt Jandik atya Háznak alapító főnökének, Krywald Ottó atyának:

Kedves jó Ottó bácsi!

[...] Hát bizony nagy változásokon mentünk át, de nem ért minket váratlanul. Már augusztusban jelentették, hogy ki kell mennünk és szét kell oszlanunk.

Én akkor Bárdossal együtt azonnal kihurcolkoztam az öcsémhez. Immár ötödször rövid két év alatt. Már egészen belejöttem ebbe a kellemetlen mesterségbe. Most azután hatodszor idekerültem ifjúkorom másik kedves, szép emlékével megszentelt helyére. A jezsuiták házában volt egy üres cella, és a mostani templomrektor, Draskovics igen nagy szeretettel ajánlotta föl azt nekem minden pénzbeli ellenszolgáltatás nélkül, ami sokat jelentett számomra, mert hála a Jóistennek, igen szegény lettem... A Háznak huszonnégy óra alatt kellett kiürülnie. Már hetekkel előtte igen kellemetlen volt az otlakás. Mindennap robbantották a templomot, és ezt hallgatni nemcsak fizikailag volt nagyon szomorú és rossz, hanem főleg lelkileg.

November 24-én aztán megkaptuk az ukázt. Szörnyű volt a vasárnap éjjeli hurcolkodás... Werner, akit közben felfüggesztettek engedetlensége miatt, de hát ő ezt nagyszerűen kibírta és átélte, a szemináriumba költözött. (Közben megjegyzem, hogy lelkének egy új drágagyöngye bontakozott ki. Írt egy olyan fönséges Magnificátot, hogy mindenki elbűvölve hallgatta, amikor

⁷⁵ 1901 óta (Gyorgyovich M. 1998. 596.)

azt Szent Cecília napján a ferenciek templomában a schola előadta. Gyönyörű volt!) Bárdosról tudod, hogy Budaörsre költözött, és ott földmunkát végez. Fuhrmann a Szent Család plébánián van.

Lélekben, úgy látom, sajnos megtörve, László Gábris Dunakilitibe került. Nagyon nehezen ment el. Nehéz szívvel. De el kellett távoznia Budapestről, mert börtönviselt ember lett. Szép Zoli Óbudára került. ... Jól van. Mindenütt megtalálja a helyét, és mindenütt azonnal megszereteti önmagát. Körmendi a volt budai lazaristák kápolnájába került. A többiek a Regnum plébániára Móder Mihály kivételével, aki Györladomérba került.

Íme így szóródtunk szét a világ minden tája felé szomorúan, de meg nem törve. Telve reménnyel és bizalommal. Isten él. Mindennek megvan a nagy, szent szándéka...

Mailáth püspök úr átvitele az egyetemi templomba meghatóan szép volt. Este tíz órakor gyülekeztünk a kiürült és néma Regnumban. Kiemelték a koporsót. Sajnos minden vízben állott. Minden udvari ablakban gyertyát gyújtottunk. Az atyák énekeltek. Shvoy szentelte meg a koporsót. Aztán a fájdalmas rózsafüzér mondása közben kivitték a furgonba. Néhányan voltak csak jelen a regnumi atyákon kívül. Hiszen titokban és csak éjjel volt szabad az átvitelt megcsinálni. Öt autó és a furgon suhant aztán végig a Damjanich utcán. Hányszor ment ki a Regnumból sokkal fényesebben és örömmel tejeesebben...

Éjjel tizenegy órára értünk az egyetemi templomhoz. Ott egy órán át szentségimádást tartottak a kispapok. Marczell vezetésével mindnyájan karingben, gyertyákkal vártak az előljárással az élükön. Majd következett a szertartás; föloldozás. Aztán levitték a megszentelt porokat a kriptába. Nehéz volt a koporsó... A kispapok gyönyörűen énekeltek a Magnificátot. Megrázóan szép éjjeli temetés volt ez! Éjfélkor mentünk haza. December nyolcadikán a regnumi férfiak este hét órakor az én templomomban gyűltek össze. Tartottunk fogadalomújítást. Marczell misézett és beszélt... Mise alatt a piaristák kórusa énekelt. Nagyon szép volt. Zsúfolt templom, mély áhitat volt. Őlel szeretettel és imádkozik érted:

Jandik Józsi.

(A levél eredetije megtalálható Krywald Ottó levelezésében, dr. Sólyomváry Károly tulajdonában.)

20. Miért és miért így?

Minden gyermek, aki belépett a Damjanich utcai Házba, kíváncsian nézett körül, és óhatatlanul feltette a kérdést: „mi ez?”

Most, amióta nincsen Ház, méginkább indokolt a kérdése mindenkinek:

„Hová kerültem? Honnan való az a közösség, amelyik akar velem valamit?”

Már a kezdeti időben léteztek rövid összefoglalások. Ezek hírt adtak az alapítókról, az internátusról és a kongregációkról.

A cserkészvilág valamelyik próbájának volt egy ilyen fejezete: „a csapat története”; így a cserkésznoteszben, gyerekírással volt néhány alapításról szóló adat, valamint a cserkészélet kezdetének története.

Kár, hogy monográfiák nem készültek. Sem papokról, sem cserkészvezetőkről. Persze szájról szájra jár a hír Koszter meséiről, Méhes Gyurka remek gyűléseiről, Vinkovich Sándor vagy Bánó fúvószenéjéről, Kocsis Pista kézenjárásáról, Miller Franci hatemeletes „gyertyadobásairól”, Bogyi Gyurka kerékpározásáról, egy-egy nagy kiütő mérkőzésről és azokról a métaütésekről, amik nyomán a labda átszállt kápolnán-házon át, és a Damjanich utca közepén csattant a kövezetre. Persze a húszas években, sőt, a harmincas évek elején is éltek még az alapítók. Így nem volt szükséges az írás, hiszen közénk jöttek, és elmondták, amit kérdeztünk.

Magának a Háznak is nagy megőrző szerepe volt. Hiszen volt titkárság, ahol írások heverték el. Maguk a kongregációk jegyzőkönyveket készítettek. A cserkészek hadijátékairól és sportversenyeiről is írásos emlékek maradtak. Igen, maga a Ház döntő időjelző tényező! A

kezdet eseményeit leginkább olyan valaki tudja megírni, aki ismerte a Házat, aki hallgatta a kezdetig nyúló történetek meséit.

Mégis felsorolnám írásom indítékait. Azokat a körülményeket, amelyek a milyenséget és a hiányokat világítják. A Ház meghatározó szerepével kezdem.

1930 őszétől vagyok regnumista. Valószínűleg fejlettebb, jobban tanuló kis gimnazisták lehettek a társaim, őket már elsősként meghívták a Regnumba. Én másodikos voltam, amikor társaim magukkal vittek. Hohmann atya vezetésével kezdtem a közösségi életet. Aztán Bárdos atya keze alá kerültem. Tőle Jaszenák atya vett át bennünket. Hohmann fiatal volt, Bárdos maga 47 évével öregnek számított, Jaszenák, a 35 éves középkorú volt.

Bárdos atya is emlegette a régi időket, mégis Jaszenák úr volt az, aki sokat és nagy kedvvel mesélt a múltról. Így szemtanúk szavából értesültem a húszas évekről, sőt a tízes évek végéről is.

Később, örsvezetői tanfolyamokon régi tisztek tanítottak a Regnum történetére. Volt olyan is köztük, aki húsz évvel is idősebb volt nálam, ők voltak azok, akik gyermekként élték meg a cserkészvilág kezdetét. Nekik szemtanúk beszéltek el a Regnum alapítását.

Még később Hell atya tanított a gimnáziumban. Az ő Galambjainak rajvezetője is voltam, ő sokat mesélt a maga regnumi gyerekkoráról.

Pap lettem, és a Házbba kerültem. A nagy asztalnál ülhettem, amikor vendégek voltak nálunk... Gyakran volt nálunk Shvoy püspök úr. Szívesen hívott minket is Fehérvárra. Örömet mesélt nekünk Prohászkaról és az alapítókról.

Esemény volt az, ha Halász Pál atya érkezett hozzánk Szegedről. Ízesen anekdotázott híveiről is, de a Ház múltjáról is.

Tudtuk, hogy Marczell atya valamikor Házunk legnagyobb tehetségei közé tartozott. Lestük minden szavát.

A „fiatalabbak közül” Jandik atya és Kosztolányi atya sok mindent elmondott abból, amit tudott. Sajnálom, hogy nem éltem az alkalommal, és nem kérdeztem ki Krywald atyát, az alapító házfőnököt. Mégis a negyvenes évek végén több délebed idejét töltöttem vele a városligeti *Sacré Cœur* intézetben.

Végül is szerencsés vagyok, mert a „nagy idők tanúitól” sok mindenről értesültem. Továbbra is a Házzal folytatom.

Nem hiszem, hogy hitelesen meg tudja írni a Regnum történetét olyan ember, aki maga nem volt a Házbba. Azoknak a száma, akik a Házbba éltek, egyre fogy. Ha valaki figyelmet szentel a Sematizmus című fejezetnek, maga is ellenőrizheti ennek a szomorú ténynek a valóságát. Bizony az egymás sarkát taposó évek lassanként elhordták azokat, akiket valamikor a főpásztor küldött a Regnumba.

A túlélők közül minden bizonnyal nekem van a legmesszebb visszanyúló regnumi múltam. Sőt, jelenem is van! Csak az lehet alkalmas az elmúlt idők krónikásának szerepére, aki ott volt a Házbba. Aki megélte a Ház államosítási sának megrázkódtatását. A krónikásnak ott kellett lennie akkor is, amikor az új alapítók a „szellemi Házat” felépítették.

Annak idején a drága emlékü Mailáth püspök úr fizette a Regnum Damjanich utcai házának árát. Ennek a szellemi Háznak is megvolt a jól megszabott ára! 1980. december 3-án dr. Lékai László bíboros prímás, esztergomi érsek úr így nyilatkozott a *Die Furche* című katolikus folyóiratnak:

„a többi bázisközösséget, akik magukat Regnum Marianumnak nevezik, és a püspökkel együtt dolgoznak (együttműködnek), üdvözljük.”

A Szent István Társulat 135. közgyűléséről többek között így adott hírt a *Magyar Kurír*:

„A bíboros fővédő megtartotta közgyűlési előadását *A magyar kisközösségek kérdése* címmel.

A bíboros fővédő rámutatott arra, hogy hazánkban is alakultak egyházi bázisközösségek... Ilyen kisközösségek többek között az ún. regnumisták, akik évente közös összejövetelt tartanak Nagymaroson.” (72. évfolyam, 61. szám, 1982. március 15.)

Ezek voltak 1951. december 24-e óta az első hivatalos szavak, amelyek elismerik azt, hogy a Regnum létezik!

Igaz szavak ezek, mert valóságot rögzítenek. De ahhoz, hogy a Regnum Házon kívül is megmaradjon, harmincéves kemény küzdelemre volt szükség! A fennmaradás történetét csak olyan valaki tudja jól megírni, aki Háztól Házig regnumista. Ott kellett élnie a Damjanich utcai Házban és a mostani szellemi Házban is.

A Ház történetének megírására az 1980-as évek a legalkalmasabbak. Még nem haltak meg mindnyájan, akik a Házban éltek. Sőt, olyan régiek is élnek, akik tevékenyen résztvettek az „új szellemi Ház” felépítésében.

Később „új világunk” megteremtésének színes története is meghatározódnék. Hiszen gyakran azok a fordulatok kötik le érdeklődésünket, amelyek a múltó idő homályában elvesznek.

Másrészről elég idő telt el 1960 óta. Így ezeknek az éveknek az eseményei is kellőképpen leülepedtek. Az időt pedig nem szabad elszalasztani, mert az alkalmas idő nem tér vissza!

Már az eddigiekből is látszik, hogy a Regnum Marianum történetének három része készül. Az első ezt a címet viseli: Alapítás. Ez az 1900-tól 1951-ig terjedő időszakot tartalmazza.

A második kötetnek ez lesz a címe: Megmaradás, 1951-től 1971-ig nehéz küzdelmünk volt. Létezésünk, fennmaradásunk volt a tét.

Izgalmas eseményekről, történekekről ad majd számot a harmadik rész. Címe ez lesz: Virágzás. Ennek a kötetnek a tartalmát már a mai, fiatal nemzedék művelkedései képezik. Szívesen gyűjtöttem ennek a könyvnek az adatait, s gyűjtöttem, amíg tudom. A megírás már másra vár!

Miért nem készült eddig ilyen vagy ehhez hasonló leírás? Magában a Házban élő hagyomány szállott szájról szájra. Ha valaki időt szánt volna arra, hogy az elbeszéléseket írásba foglalja, elveszett volna a „nagy erdőben”. Az egykor érdekes részletek is mára elveszítették vonzásukat. Így például ma már alig fontos, hogy miért kapta a Regnum Marianum cserkészcsapata a hármast számot. Az írni szándékozót az is visszariasztotta, hogy sok volt a papír. Annyi könyvet, folyóiratot, rendelkezést, leírást kellett volna egy-egy mondatért elolvasnia, ami mindenkinek kedvét szegte.

El is készült egyik-másik közösség életének története. De maga az ilyen munka annyi olvasnivaló teherrel járt, amit alig vállalt valaki.

Aztán az is igaz, hogy nem volt öreg ember a Házban. Az ötvenéves papok már öregnek számítottak. Az ilyenek kihúzódtak a Házból azért, mert nem bírhatták azt az iramot, amit a Ház tevékenysége diktált. De azért is, hogy átadják a helyüket a fiataloknak. Aki úgy érezte, kiöregedett, másfelé húzódt. Plébános vagy hitoktatási felügyelő lett. Sajnos magának a Damjanich utcai Háznak a berendezése is szegényes volt. Bizony kevés kényelmet nyújtott. Alig volt lehetőség arra, hogy valaki betegként létezzen benne. Szinte semmiféle ápoláshoz nem juthatott.

Valahogyan úgy fogalmaznám meg: a Ház jelene annyi tevékenységet igényelt, hogy nem jutott idő a múltra.

Volt mégis valaki, aki azon igyekezett, hogy mindnyájunk figyelmét a történelem felé fordítsa, Darvas Pali! Ő volt a Ház legtudatosabb vezetője! Ő hordta össze a regnumi múzeum anyagát. Ő állította azt közszemlére. – Milyen vonzó lenne ez a kiállítás manapság! – Jó lett volna, ha valaki bevette volna magát ebbe a múzeumba! A sok anyag birtokában

megírhatta volna ezt a történetet! Bár az is igaz, hogy az anyag sokasága nyomasztóan hatott volna az íróra. Hiszen maga a válogatás is rengeteg időt vett volna igénybe.

A Házból való kiköltözés elpusztította a regnumi múzeumot. Az alapítás történetét is csak az öregek emlékezete őrizte meg.

A létezés új módjának kiépítése és fenntartása sok szellemi és fizikai energiába került. Gondoljunk csak arra, hogy mennyi utazást igényelt a sok apró csoport összejöveteleinek megtartása. Ezeket a kis egységeket mindenféle tanítási anyaggal is el kellett látnunk.

Barátságatlan lett a környező világ is! Csapdák és veszedelmek leselkedtek. Minden gyűlés, minden kirándulás buktatókban bővelkedett.

Ilyen körülmények között még csak gondolni sem lehetett a múlttal.

A költözéskor mindenki azon igyekezett, hogy megmentsen valamit a múlt emlékei közül. De a „szellemi Ház” kezdeti élete annyi nehézséget foglalt magában, hogy mindenki rejtekben tartva az emlékeket az új élet mindennapjainak fáradtságával küzdött.

Később a perek világa köszöntött ránk! Sok mindent elvettek tőlünk a házkutatók. De még nagyobb volt az a veszteség, amit az óvatosságunk okozott magunknak. A házkutatás hírére sokan megsemmisítettek olyan írásokat, képeket is, amelyeknek akkor semmi kárát nem láttuk volna, ma pedig nagy örömmel sorolnánk múltunk emlékei közé.

Így azt lehet mondani, hogy régebben a bőség riasztotta el az írni szándékozókat, ebben az új időben pedig semmi forrás sem állott a krónikás rendelkezésére.

Nem is gondolt senki komolyan arra, hogy le kellene írni azokat az eseményeket, amik történtek. Amíg a Házban voltunk, azért nem, mert úgyis mindenki tudta azokat. 1951 óta pedig a lét mindennapos küzdelme lefoglalt mindenkit.

A mostani írás szinte egyetlen érdeme, hogy egyáltalán elkészült! Az író tudatában van a munka sokféle fogyatékoságának.

Hiányoznak a monográfiák. Talán Prohászka Ottokár püspökünk az egyetlen, akinek létezik kimunkált életrajza. Az is leginkább azért jött létre, mert Székesfehérvár püspöke kétségtelenül egyháztörténeti nagyság volt. Sajnos az ő életrajza is feledi azokat az éveket, amelyeket a dogmatika tanára a Regnumban töltött.

Nem vagyok hívatva arra, hogy különbséget tegyek; valakit fénybe állítsak, vagy homályban hagyjak. De voltak olyan nagyjaink, akik országosan is nagy jelentőségűek voltak. Mindnek létezett regnumi munkája. Magunk szempontjából ezt tartom a legfontosabbnak.

Gondoljunk Marcell Mihály atyára, Shvoy Lajos püspök úrra vagy Witz Bélára, a szövetség elnökére.

Ne feledkezzünk meg Koszterszitz Józsefről, a nagy mesélőről, Bárdos atyáról, a zenekar alapítójáról, Halász Pali bácsiról, Házunk első nagy „mindeneséről”. Jandik atyáról, a „csupa szív” hittanáról.

Emlékezzünk Kosztolányi atyára, a nagy tudósra, Jaszenák Győzőre, a „Harkályok” atyjára, Luzsénszky Alfonzra, aki jezsuita lett. Werner Lojzi atyára, a mókusok énekiskolájának alapítójára. László Gáborra, a szilárd oszlopra, a „drága jó” Szép atyára, az aprónépek nagy pedagógusára.

Gondoljunk Divéky atyára: ő meghalt a Ház szolgálatában. Körmendi atyára; róla a maga idejében azt mondta a hittanárok felügyelője: a legjobb hittanár.

Ne feledjük Rózsavölgyi atyát, az értő gazdasági szakembert.

Emlékszem Tury Lajos atyára, az énekesre. Tompa Nándi atyára, a remek nevelőre, Bednár Dénesre, a vakok, siketek nagy tanítójára.

Az, aki róluk többet is tud, mindjárt otthonosabban mozog a Házban is.

Hiányzik a regnumi cserkészlet pedagógiájának ismertetése. Igaz, hogy volt nevelési módszere a cserkészletnek. Ezen belül nagy jelentőségű a vallásos és a katolikus cserkésznevelés. De még ettől is árnyalatokkal különbözött a regnumi nevelés. Ugyancsak

hiányzik ennek a cserkészletnek a története is. Ma még össze lehetne hívni azokat az „öregeket”, akik ismerték a Házat.

Egy „munkabeszélgetésben” emlékezetbe lehetne idézni azokat a régi jelentős cserkészvezetőket.

A két Pali, a Darvas és a Farkas nekem magamnak is eszembe jut. A Méhes Gyurka, a Borsi Lőrinc, Kocsis Pista, Frey Laci, Kántor Laci, Puska Laci, a Masszi Lajos, a Goldó és a Vinkovich Sanyi bátyánk és Bognár Lajosunk alakja gyakran elém tűnik. A fiatalabbakat nem is említem.

Emlékszem, volt nekünk ilyen is: Titkári Hivatal. Ha ennek iratai meglennének, sok segítséget jelentenének a krónikás számára.

Már említettem, hogy a Regnum történetének eseményeit nagyon jól nyomon lehetett követni a Sportkönyv két vastag kötetéből. Léteztek a Házban olyan lelkes és szorgalmas sportújságírók, akik minden eseményt naplóztak. Az idők forгатagában elveszett a Sportkönyv. Hiányzik.

Evezős csónakjaink is voltak. Köztük olyanok is, amiket vettünk, olyanok is, amiket a fiúk készítettek. Vízi cserkészletünknek is megvolt a maga története. Kosztolányi atya népe, a Sirály- és a Súlyom-társaság szeretett vízen járni. Később mások is észrevették a vízi élet rendkívüli vonzását. Bár az is igaz lehet, hogy már kezdetben szívesen járt a vizeken a Regnum népe. Hiszen a vági tutajúttal kezdődött a magyar cserkészlet. Shvoy atya is szívesen vitte vízi táborba felnövő népét. Jó lenne, ha megírná valaki a „vizesek” regnumi történetét.

Egyetemista szövetségünk is létezett. Neve is volt: R.E.Sz. Vezetőséget választott, kitervelt évi munkát végzett. Klubjában élénk társadalmi élet virágzott. Sokan voltak, akik szívesen töltötték ott szabad estéjüket. Hamvas bácsi, a klubterem gondozója mindent tudott. Azt is, ki hol lakik, mi a telefonszáma, foglalkozása. Nála találhatta meg mindenki a szakmai jegyzéket. Mindenki kiválaszthatta belőle azt a regnumi szakembert, amelyikre szüksége volt. A Regnumi Egyetemista Szövetség története is hiányzik. Jó lenne, ha valaki megírná!⁷⁶

Előszót nem akartam íni. „Utóhang” hallatása annak a jogai közé tartozik, aki olvassa történetünket. Magam is hozzátartozom ehhez az íráshoz. Így amit írtam, azt belülről szemléltem.

Sok hibával, még több hiánnyal elkészült az alapításról szóló első rész, 1981 nyaratól 1982 nyaráig.

⁷⁶ Bőséges adatok találhatóak az 1927. évi jelentésben. (A Regnum... 1927. 18–20, 42–55.)

II. rész: Megmaradás

21. Kirajzoltunk a Házból

„A tizenegy tanítvány elment Galileába, arra a hegyre, ahova Jézus rendelte őket. Amint meglátták, leborultak előtte, bár előbb néhányan kételkedtek. Jézus odalépett hozzájuk, és így szólt: »Én kaptam minden hatalmat égen és földön. Menjetek tehát, tegyétek tanítványommá mind a népeket. Kereszteljétek meg őket az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevére, és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek. S én veletek vagyok mindennap, a világ végéig.«” (Mt 28, 16–20)

Az első lépések, amiket a Ház hiányában tettünk, meglepően biztosak voltak.

1.

Két biztos pontunk, és két határozott emberünk segített ezekben a nehéz napokban biztonságra minket.

Szerencsénkhez hozzátartozott Werner atya nagysága. Úgy látszik, őt akkor nem lehetett messzire eltávolítani. A hatóság úgy látta jónak, ha hasznosítja Lojzi atya nemzetközi szinten is elismert zenei tudását. Ő lett a Központi Papnevelő Intézet énektanára és egyben prefektusa. Így ő még a Damjanich utcai házban ki tudta hirdetni, hogy a következő házigyűlés a Központi Szemináriumban lesz. Werner atya szobája volt első menedékhelyünk.

Ebben az időben Pantol Márton atya a jáki kápolna igazgatója volt. A városligeti misézőhely nagyon alkalmasnak mutatkozott arra, hogy a Damjanich utcai Házat helyettesítse. Annál is inkább, mert azok a csoportok, amelyek arra voltak szánva, hogy a jákiban folytassák életüket, már a Ház fennállása idején is ott tartották összejöveteleiket. – A jáki kápolnában való jelenlétünk mégsem lett hosszú. Egyrésztől hideg, fűtetlen hely volt, másrésztől Pantol atyát hamarosan felmentették a kápolna igazgatásától.

Werner atyánál megcsodáltuk azt az egyszerűséget, amellyel töretlenül vezette a Házat. Úgy intézett mindent, mintha semmi nem történt volna. És csakugyan, mi történt? Elvettek tőlünk egy házat. Igaz, mondogatták azt is: „jó lenne, ha feloszlalnánk magunkat”. De ezt egyikünk sem vette komolyan. Hiszen valamelyik együttest csak akkor lehet feloszlalni, ha maga is akarja. Mi nem akartuk. Így csak az történt, hogy a szerdai házigyűlés a szemináriumban jön össze.

A papi világ tele volt riasztó hírekkel. Persze ezek a hírek köztünk is keringtek.

Lojzi atya minden alkalommal elmélkedési pontokat adott. Akkoriban ezek az elmélkedések éltettek minket.

A tanító- és nevelőmunka képezte a házigyűlés másik tárgyát. Éltek a gyermekcsoportok! Minden, ami él, táplálékot kíván. Dolgunk volt velük. Így hát csináltuk!

Pantol Márton atyánk, míg a Házban éltünk, gyakori vendégünk volt. Meg-megjelent a vacsora utáni beszélgetésünknél. Amíg nem terheltük meg munkával, ritkábban jött. Mióta vállára került a Zászlónk szerkesztése, gyakrabban ült közénk. Amikor „hontalanok” lettünk, nála tartottuk megbeszéléseinket. Szinte mindennap délelőtt és délután meg lehetett valamelyik atyát találni nála. – Este ő nem ért rá, mi sem. Valahol a városban egy-egy csoport gyűlésezett. Ott volt dolgunk.

Házfőnökünk elfoglaltabb volt. Pantol atya számunkra mindig ráért. Kétségtelenül vezető egyéniség lett köztünk. Ezzel válságos időszakon segített át minket.

Mindenki a további együttes életünk módozatait tervezte. Szó sem esett arról, mi lenne, ha nem lennénk együtt. – El tudom képzelni Marci bácsi vörösbe borult fejét, ha valaki ilyesmiről szót ejtett volna. De hát nem. Ilyesmiről talán nem is gondolkozott senki...

2.

A Házból kikerült csoportjaink akkor még alig voltak nevezhetők „kiscsoportoknak”. Inkább nagy tömbökben helyezkedtek el népeink.

Tompa Nándor atya sokféle népet gyűjtött szárnya alá. Akinek nem akadt gazdája, az hozzá húzódott. Bizonyos értelemben jó volt a helyzete. A dominikánusok Thököly úti templomába került. Lakása is volt, helye is volt gyűléseinek, temploma is volt. Emődi László ugyancsak a dominikánusok templomának káplánja lett.

Ez a nagy templom furcsának tűnő körülmények között került a „Magna Domina Hungarorum” plébánia kezelésébe. Ezerkilencszázötvenben az állam feloszlatta a szerzetesrendeket. Elvette tőlük rendházaikat, templomaikat. Ugyanebben az időben elrendelte, hogy a Damjanich utcai plébánia templomát bontsák le.

A lebontandó plébánia vezetője abban az időben dr. Tóth János volt. Az állam egyházügyi hivatala cserében a megszüntetendő templomért felajánlotta a Bethlen mozit. Tóth János a cserét nem fogadta el. Vonják össze a két plébániát, és legyen ő a létrejött nagy terület plébánosa. Így szűnt meg a Regnum plébániája. Az új plébánia kiszolgálására sok pap kellett. Ezért került a dominikánusok templomába Tompa Nándor és Emődi László is. Emődi – házi szokások szerint – befejezte érettségiző csoportja vezetését, és új népet kezdett. A kicsinyek – hat-hétévesek – sokan voltak. Jó nevelő hely lett számukra a dominikánus templom.

Időközben Pantol atyát a jáki kápolna vezetéséből leváltották. Ott meghúzódó csoportjaink akkor már valóban kiscsoportokra oszlottak. Néhány fiú olyan lakásban élt, ami alkalmas volt az összejövésre. A szülők is szívesen látták maguknál a hetenkint megjelenő kiscsoportot. Az ilyen közösségek tovább éltek. Mások széteszlottak, vagy olyan csoportba olvadtak, amelyiknek volt helye. A Házigyűlésnek állandó gondját képezte a feloszló, alakuló és átalakuló csoportokkal való foglalkozás. – A mai életünkhöz mérten nem volt ez sem jelentős sokaság, sem jelentős gond. De akkor még gyakorlatlanok voltunk a kinti élet irányításában.

Amikor úgy összeszedtük magunkat, és körülnéztük munkánkat, meglepett minket, hogy együtt vagyunk. Még inkább az, hogy csoportjaink vannak, élnek, sőt, sokasodnak is! Valahogy az történt, hogy amint egy-egy csoport bekerült a családba, magához szívtá a család kicsinyeit. Így akik nem jöttek volna el a Házba, most, észrevétlenül belenőttek abba a csoportba, amelyik hozzájuk járt.

A kiscsoportok összetartó ereje nemcsak magamagát szaporította, de a vezetőségre is hatott. Nem jutott senkinek az eszébe, hogy működő, tevékenykedő csoportot magára hagyjon. Ebben az időben fogalmazta meg a Házigyűlés azt a fontos elvet, amelyik a továbbiakban együtt élt a Regnummal: „Ha valamelyik gyermeket ilyen nehéz időben is ránk bíznak a szülei, és maga a gyermek is ragaszkodik hozzánk, azzal szemben mi is kötelezettséget érzünk. A Ház felneveli az ilyent. Ha egyikünk nem tudja végezni a munkát, átveszi a másik.” A bizonytalanságnak ezekben a nehéz napjaiban senki nem kötődhetett valamelyik személyhez. A Házhoz való tartozásnak kellett mindenkiben élnie! Nem volt akkor sem mindegy, ki kinek a kezébe került. Mégis mindenki tudta, hogy mindenki közös munkát végez, közös terv alapján.

3.

Létezik egy láda írás dr. Sólyomváry Károly tulajdonában. Krywald Ottó atya mindenféle irata. Nem volt módom és időm arra, hogy minden lapot megnézzek. Levelek, szentbeszédtek kerültek a kezembe. Az egyik levelet mégis idéznem kell, mert abból az időből való, amelyiknek krónikáját elkezdtem. A Központi Papnevelő Intézetben Lojzi atyánál találkoztunk ezidőtájt. Ez a szöveg:

„Véletlenül együtt vagyunk adorációk óráin, szeretettel emlegetjük az egykori házfőnök Octiginte Anni-ját (nyolcvan esztendejét), és kérjük az idő Urát, hogy annak minden napját változtassa át gyémánttá, jó erőben és egészségben.

Budapest, 1952. április 27.

(aláírások)

Werner Alajos, Dr. Bárdos István, Fuhrmann Ernő, Dr. Kosztolányi István, Rózsavölgyi László, Emódi László, Szuchy Béla, Jandik József, Jókuti Győző, Dr. Pantol Márton, Nagy János, Móder Mihály, Tompa Nándor, Werner Alajos házfőnök, Tempore Exodus

A kezdő „véletlen” szó nem az összejövésre vonatkozik. Házigyűlés volt, vagyis megbeszélte az összejövételt. Inkább arra utal, hogy ezek voltak a jelenlévők. Nem tudnám összeszedni a hiányzókat. De emlékezem ilyen neveket vet felszínre: Körmendi István, Szép Zoltán, Bálint Andor, dr. László Gábor.

A Ház szokása szerint szerda volt a házigyűlés napja. Úgy emlékszem, havonként vagy kéthetenként jöttünk össze.

Végül is napok jöttek, napok mentek, a Ház pedig élt, a munka átfolyt 1951-ből 1952-be.

22. „Habent sua fata libelli!”

Minden írásnak sorsa van. Így mondták. Sőt erősebben! Fátuma van! Előre meg van írva a története. Nos, az alapításról szóló füzet megkezdte a maga történetét.

Panaszkodtam, hogy könyvek, írások elvesztek. A Sportkönyv mindjárt megkerült. Sokan jelentkeztek: írások, fényképek, és más emlékek kerültek elő. Olyasmik, amik gazdagították volna azokat az éveket, amelyeket az Alapítás címmel foglaltam össze.

Sok emlékező is akadt. A szöveg nyomán események, jelenetek, érdekes részletek tűntek elő. Több minden más megvilágításba került.

Igazolódott, hogy vakmerő kísérlet volt az első füzet közre bocsájtása. Egyben az is, hogy hasznos kihívás lett. Többen megértették, hogy gondosan őrzött emlékeiket a házat nem látott utódok alig értékelik. A továbblépő Regnum közössége azonban örömmel nézeget minden képecskét. Örömmel olvas minden lapot, ami a Házzal ad hírt.

Hírt adtam arról, hogy a Ház közössége túlélte a Házat. Átlépte a kritikus 1951. évet.

Most, a 22. fejezetben helyet adnék azoknak az emlékeknek, amelyek felbukkantak. Azoknak az írásoknak, amelyek előkerültek.

1.

A Regnum Marianum életébe 1913-ban belépett a cserkészet,⁷⁷ és 1948-ban kilépett belőle. 1900-ban lett internátusunk,⁷⁸ és 1910-ben megszűnt az. 1900-ban⁷⁹ vásárolt nekünk Házat Mailáth Gusztáv püspök atyánk, és 1951-ben elvette azt tőlünk a főegyházmegye. Mindezek jövő-múló dolgok voltak.

Ezzel szemben végighúzódott életünkön a Mária-kongregáció.

Vezérkönyvének VI. kiadása az 1915. esztendőből való. Kár, hogy korábbi kiadásunk nincsen! Csak az, amit a Regnum Marianum Egyesület adott ki, és az Élet Irodalmi és Nyomda Rt. nyomtatott. Ludovicus Rajner Episcopus, Vicarius Generalis 4616. számmal adta rá az „imprimaturt”.

Ilyen mondatokat olvasok belőle:

„A Mária congregatio önkéntes, tisztán vallásos egyesülés... megalakulása az egyházi hatóság engedélyével történik... A búcsúk elnyerése végett szükséges, hogy minden congregatio a római főcongregatióba törvényesen bekebeleztesse... végezzen a congregatio évenként 2-3 napos közös lelkigyakorlatot...”

Ha nem adtak ki minden évben új vezérkönyvet, akkor az első kiadás erősen közelíthette a kezdetnek ismert 1900-as évet.

Tekintve, hogy a vezérkönyv harmincadik oldalán fel vannak sorolva a megnyerhető búcsúk is, biztosra vehetjük, hogy a kongregációnk bekebeleztetett a római főkongregációba.

2.

Nem kevésbé jelentős az a füzet sem, amelyik a következő címet viseli:

Regnum Marianumnak,
Boldogasszony Szeplőtelen Fogantatásáról Nevezett
Budapesti Mária-kongregációi
1917. év május havában
XIX.

A tudósító ezzel a címmel kezdte értesítését: „A világháború harmadik évében...”

Szövegében arról értesülünk, hogy „a mindennapos élet csakugyan kifordult rendes menetéből, úgyhogy ami körülöttünk történik, tényleg világfelfordulás a szó igaz értelmében.”

Nagyon értékes értesülés az, hogy a hetedik és nyolcadikos gimnazistáik Szent József pártfogása alá helyezkedtek. Prézesük Marczell Mihály dr. volt.

A Szent Imre-kongregációt a hatodikosok alkották. Zsigovits Béla dr. volt a prézes.

Az ötödikesek is Szent Imre oltalma alatt voltak. Prézesük Shvoy Lajos. Szent Szaniszló nevét viselték a negyedikesek és a harmadikosok. Az előbbieket Halász Pál, az utóbbiakat Nagy Lajos vezette. A harmadikos consultorok között ott találjuk Pantol Márton nevét. A másodikosok és az elsősök a szent őrangyalok pártfogásának örvendeztek.

A másodikosok prézese Bárdos István, prefektusa Bartmann Miklós volt. (Többen úgy ismerik jobban: dr. Beresztóczy Miklós.)

⁷⁷ 1910-ben. (Shvoy L. 2002. 20.)

⁷⁸ 1899-ben. (Tiefenthaler J. 1994. 126.)

⁷⁹ 1901-ben. (Gyorgyovich M. 1998. 596.)

A legkisebbek, az elsősök annyi sokan lehetnek, hogy két csoportot alkottak. Az egyiket Jandik József, a másikat Halász Pál vezette.

Szent István király pártfogása alá gyülekeztek a harmadik és negyedikes polgáristák. Ackermann Kálmán vezette őket.

Szent Alajos pártfogolta a másodikos polgáristák két szakaszát. Sziklai Rezső és Rothnagel Sándor vezette őket.

Úgy gondolom, jelentős értesítés az is, hogy a kongreganisták létszáma 1917-ben 658 volt.⁸⁰

Ennek a két füzetnek a szavaiból is kitűnik, hogy a Háznak minden időben legfontosabb tevékenysége volt a kongregáció fenntartása. Minden jó, értékes mozgalom helyet kaphatott, ha összefért a kongregációval. Emlékezem, úgy is volt! Mindenki, aki a Házba járt, tagja volt valamelyik kongregációnak. Az nem volt szükséges, hogy cserkész legyen.

3.

Szót kell ejtenem arról, hogy létezett *Regnum Marianum Egyesület*. Bejegyzett és elismert társadalmi egyesületként élt. Így ír erről a cserkészcsapat 1939-ből való „szervezeti és szolgálati szabályzata”:

Az egyesület teljes neve: Regnum Marianum, azaz a magyar katolikus ifjúság valláserkölcös, hazafias életének ápolását célzó egyesület.

Pecsettjének képe: a Szeplőtelen Fogantatás.

Az egyesület december nyolcadikán tartotta közgyűlését. A tagok felnőtt emberek voltak, akik tagsági díjat fizettek. Az ünnepi szentmise után a nagyteremben – régebben bizonyosan Mailáth Gusztáv, később Shvoy Lajos püspök úr elnökletével – felolvasták a „titkári jelentést”. A gondosan elkészített irat beszámolt a Regnum sokirányú tevékenységéről. Arról, ami jól történt, és arról is, ami javítani való. Szó esett ilyenkor a magyar katolikus ifjúság helyzetéről is. Még olyasmire is emlékszem, hogy egyszer – igaz, nem a közgyűlésen, de az „atyák” előtt – Shvoy püspök úr elmarasztalta a templomi ünnep hiányos rendezését.

Mert nagy ünnepünk volt december nyolcadika, a Szeplőtelen Fogantatás napja. Nem tudom megmondani, főként nem tudom bizonyítani az ünneplés kezdő dátumát. Úgy gondolom, hogy 1900-ban, az internátussal együtt megalakult a kongregáció.⁸¹ Rómában, a központban úgy jegyezték be, hogy a tagfelvétel és az elkötelezettség vállalásának napja: december nyolcadika.⁸² Nyomban az elkövetkező decemberben meg is tartották az első ünnepélyes tagfelvételt!

Ilyenkor a Ház főnöke, az ifjúság vezetője, de sokszor meghívott, idegenből jött vendég mondta az ünnepi beszédet. 1910-ben dr. Mihályfi Ákos egyetemi tanár így beszélt a kongregáció felvételi ünnepélyén:

„Már évek óta figyelemmel kísérem a Regnum Marianum intézet legnagyobb jótévőjének és pártfogójának, őszintén mondjuk: jó atyjának apostoli működését, s valahányszor látom őt az

⁸⁰ 1904-ben ez a szám 700 volt. (Izsóf A. 1904. 66.) Később, 1927-ben a 12 középiskolai kongregációnak már 809 tagja volt. Ezen kívül a Regnum Marianum Szövetség (RESZ) szenior csoportja – amely az egykori Regnumban nevelkedett felnőtteket havi egyszeri ülések keretében (82 rendes és 193 pártoló taggal) foglalkoztatta – illetve az egyetemi hallgatók két hetente ülésező junior csoportja (184 taggal) ezt a létszámot 1084-re növelte. (A Regnum... 1927. 18–19, 78.)

⁸¹ A Mária-kongregáció valójában már 1898-ban, az internátust megelőzően megalakult (Izsóf A. 1904. 48.)

⁸² A római főkongregációnál 1902. szeptember 24-én jegyezték be a közösség Mária-kongregációit. (Dobszay J. 1991. 15.)

ifjúság között, vagy olvasom, hogy most itt, most ott fordul meg egy-egy intézetben, hogy az ifjúságot meggyóntassa, megáldoztassa, apostoli szavával buzdítsa, vagy a Mária-kongregációba felvegye – eszembe jut mindig, hogy a ti apostoli jó atyátok is a Gerson mondását választotta jeligéül: *reformatio Ecclesiae a pueris debet inchoari*. Az egyháznak, de joggal hozzátehetjük: a hazának, a társadalomnak helyzete is csak akkor fog jobbra fordulni, ha a gyermekek, az ifjúság nevelésére az eddigénél nagyobb gondot fordítunk. Püspök atyátokat is ez a meggyőződés készítette, hogy messze székhelyétől, télvíz idején idesiessen közéték, s ő maga személyesen vegyen föl benneteket a Mária-kongregációba.”

(December nyolcadika nem volt munkaszüneti nap. Így vagy az előtte, vagy az utána következő vasárnapon volt az avatás. Nyilván jelen volt Mailáth püspök, róla beszélt a szónok.)

Nagyon régi az az ünnepi szokás is, hogy ilyenkor mindenki jelentkezik. Az, aki nem tudott jelen lenni, levélben, táviratban jelentkezett. Volt olyan is, aki Ausztráliából írt. Nagyon nehéz időkben, amikor sehol nem volt helye a közösségnek, a részlegek azért összehúzódtak egy-egy templomban. Bárdos atya népei a Sasok, Galambok, Jandik atya tanítványai, a Rigók, a nagyon összetartó Harkályok, Fecskék, Sirályok és Sólymok mindig igyekeztek megünnepelni december nyolcadikát.

Emlékezetes nap volt 1964. december nyolcadika. Senkit nem tudtunk sehova meghívni. Magunknak sem volt helyünk. Werner atya úgy rendelkezett: menjünk Máriaremetére. Hűvösvölgyből sötétben, hóban, gyalog mentünk. A templom zárva volt. A szentély falánál imádkoztunk. Csak a mindenünnen összejött papok voltak jelen. Kilencre értünk haza. Tízkor jöttek értünk azok, akik összegyűjtötték a második perünk szereplőit. Sokan, sokszor úgy mondogatták: „ez volt a legszebb december nyolcadika”.

Úgy gondolom, nem tévedek: Szeplőtelen Fogantatás ünnepe, december nyolcadika a Regnum legnagyobb és legősibb ünnepe. Tegyük 1900-ra az elsőt.⁸³

A Regnum Marianum Egyesületnek pénztárcönyve is volt. A titkári jelentést a pénztáros beszámolója követte. Sok mindent tudott fedezni az egyesület pénztára. Az biztos emlék, hogy mindig ebből fizették ki a Ház villanyszámláit. Ez maga sem volt csekély összeg!

1946. december nyolcadikán hangzott el az a beszámoló, amelyik a regnumi cserkészlet életéről szól, de érinti az ország ifjúsági életét is.

Ugyanekkor Kósnay István beszámolt a kongregációs munkáról. Kosch Béla az *Actio Catholica* szervezési osztályában végzett regnumi munkáról, Pantol atya a *Zászlónk* című hetilapról. Idézek:

„Kellemetlen meglepetésként érte a magyar cserkészletet, s benne a Regnumot is az a körülmény, hogy a belügyminiszter ez év júliusában feloszlatta a Magyar Cserkészszövetséget, továbbá, hogy a nyomban megalakuló Cserkészfiúk Szövetsége alapszabályzatában letérni kíván a valláserkölcsei alapról...

A Sík Sándor köré csoportosult cserkészvezetőknek az Assisi Szent Ferencről elnevezett Munkaközössége azt vallja, hogy »a nevelés csak evangéliumi alapokon képzelhető el, így a cserkészmunka is«.

A Katolikus Cserkészvezetők Munkaközösségének a nagyfontosságú munkájában kezdettől fogva részt vett a regnumi csapatok jelenlegi főparancsnoka.

A regnumi kongregáció képviselői tehát cserkész vonatkozásban is vezető szerepet visznek azért, hogy országosan irányítsák a katolikus cserkészlet ügyét, és sugározzák azt a szellemet, amelyet annyi éven át a Regnum falai közt magukba szíváltak. Regnumistákhoz méltó feladat ez, boldog lelkesedéssel végezzük valamennyien ezt a munkát.

⁸³ Egyes adatok szerint már a középiskolai Mária-kongregáció 1898-as megalapítása is december 8-án történt. (A Regnum... 1927. 29.)

Nem ilyen nyilvános és nem ilyen közvetlen, de épp ilyen jelentőségteljes az a munka is, amelyet a regnumi kongregáció másik 23 tagja végez a Regnum falai között. A Regnum 400 cserkészét formálják ők katolikussá és magyarrá.

Mindent összevetve ... sokkal jobb a helyzet, mint az ostrom előtt volt... Amióta romok között élünk, kénytelenek vagyunk leleményesebbnek lenni; amióta törölték a valláserkölcsei alapot, kényszerítve vagyunk katolikusabbnak lenni.”

A Regnum Marianum cserkészteréről így számolt be a főtiszt.

4.

Az iskolai drámák tanító jellegűek voltak.

„Eredeti rendeltetésük a humanizmus és a renaissance korában az volt, hogy velük a tanulókat a latin nyelvben gyakorolják.

A németországi és svájci reformáció igen hamar bevonta az iskolai drámákat a maga tanait terjesztő eszközeinek gazdag sorába... Hazánkban a legrégebb adat 1553-ból való... A XVIII. sz.-ban az iskolai drámák fő művelői a jezsuiták maradtak.” (Magyar Irodalmi Lexikon, 389. old.)

Szerb Antal így írt róluk:

„A restauráció harmadik nagy tényezője a jezsuita rend. Ez a hatalmában és hatásában oly impozáns szervezet a katolicizmus nagyszerű alkalmazkodása a megváltozott időkhöz... A jezsuita kaland, amely egyik percről a másikra Nagyszombatból Japánba dobja a jezsuitát, sokkal nagyobb távlatú volt, mint a protestáns lelkész házias, röghöz és magyar földhöz kötött viselkedése. A protestáns egyházközségének tagja, a jezsuita egy világszervezeté.” (Magyar Irodalomtörténet, 104–105.)

„Szemben az iskolai dráma XVI. századi protestáns jellegével, a XVII. században fő művelőinek kezén kath. jellegű lett... Nyoma maradt a XVII. századból magyar nyelvű jezsuita iskolai drámának is. 1633-ban, Nagyszombatban játszottak magyarul.” (Magyar Irodalmi Lexikon, 402. o.)

„Az iskolai drámából és az iskolai színjátszásból fejlődött ki irodalmilag és színpadilag a magyar színmű.” (Magyar Irodalmi Lexikon, 390. o.)

Az, amit Szerb Antal a protestáns provincializmus és a jezsuita nagyvilágban való gondolkodásáról írt, a valóságban létező különbséget híven ábrázolja. Ez a különbözőség bizonyos mértékben megvolt a jezsuiták és a világi papok között is. Lehet, hogy a jezsuita egész életét egy országban töltötte, és a világi pap beutazta a világot, mégis a jezsuita értesültsége rendje miatt sokszor nagyobb volt.

A Regnum, amikor átvette a kongregációk működését, magyar módon jól akarta csinálni azt. Amikor pedig a jól képzett és világlátott, mondjuk Jandik atya a cserkészretek pedagógiáját is hozzákapcsolta a Kongregáció módszereihez, így csakugyan remek nevelőmunkát végzett.

A Regnum nyitott volt minden jó számára. Mivel a jezsuita eredetű kongregáció fontos nevelőeszköznek tartotta az iskolai dráma művelését, a Regnumban is szabály volt, hogy minden csapat, kongregáció minden évben adjon elő valamilyen színdarabot.

Sajnos nem volt energia ahhoz, hogy a „színpad könyvét” megírja valaki. Mégis a „régiek” birtokában olyan sok meghívó és műsorlap van, hogy az a sokaság nagyon élénk színházi életről tanúskodik.

Előbb említettem Jandik atya nevét. Nem véletlenül jutott eszembe. Talán ő rendezte a legtöbb regnumi színdarabot. De nemcsak rendezett, jól is rendezte azokat! Népe, a Sárgarigók mindig jó szereplői voltak a „világot jelentő deszkáknak”.

Jandik atya színdarabot is írt. Jó lenne, ha valamelyik öreg Rigó összegyűjtené azokat.

A színpad és a regnumi színjátszás a XVIII. századbeli jezsuita iskolai drámák kongreganista hagyományát folytatta.

Ide tartozik a „szerkezeti és szolgálati szabályzat” 29. pontja. Ez szerint „a színpadi szertárt roverkorban levő bizottság kezeli.” (A roverkor a 16. évvel kezdődött.) A szabályzat persze jóval későbbi, mint a kongregációs eredetű regnumi színjátszás.

5.

Jóval később, a cserkészvilágban keletkezett az „őszi szemle” és a „tavaszi szemle”. A harmincas években már megvolt. Úgy gondolom, 1926-ban a Nemzeti Nagytábor idején volt az első ilyen szemle.

„Az »őszi szemle« az új cserkészév megnyitásának ünnepe. Az őszi szemlén hirdetik ki az évi cserkészprogramot.

A »tavaszi szemle« a regnumi cserkészlet hagyományos ünnepe. A szemle időpontja pünkösd körül van.” (*Szervezeti és Szolgálati Szabályzat, 50., 52. és 53. pont*)

A szabályzat aláíróinak neve is történelem.

Dr. Farkas Pál előadó, Vinkovich Sándor főtiszt, dr. Bárdos István főparancsnok, Jandik József házfőnök; a tisztikar részéről: dr. Darvas Pál, Krempel Ferenc; a parancsnoki kar részéről: dr. Kosztolányi István, Luzsénszky Alfonz.

6.

Szólt még valaki a névírásokról. Sőt, meghívókat is mutatott, ahol alapító püspökünk nevét j betűvel írták. Lehetséges, hogy a család így írta a nevet. Lehet, hogy ő maga is.

A négykötetes Katolikus Lexikon megfelelő helyén így találtam: *Mailáth* Gusztáv Károly erdélyi püspök. Éljen közöttünk áldott emléke!

23. Sebek, hegek

A Regnum Marianum Boldogasszony Szeplőtelen Fogantatásáról nevezett Kongregációi 1917. év augusztus havában a sok, múltunkat ismertető fontos adat között ezeket is tartalmazza: A nyolcadik gimnazisták Szent József kongregációjának rendes tagja Hell Ferenc. A Szent Imre kongregáció hatodikos tagjai között mint „bibliothecatus”-t ott találjuk Hell Imrét.

Hell Ferenc, akit mindenki, aki jártas volt a Házban, „Hell Francinak” hívott, orvos lett. Az öccsét, a kisebbet alig ismerték, Hell Imrének hívták. Mindenki úgy mondta: „Hell Pepi”. Az a tapasztalatom, hogy a sok-sok „gyermeknevet” rendszerint lemossa a múltó idő, alig emlékezünk rá. Egyik-másik azonban úgy tapad, hogy megragadt. Ilyen volt ez a Pepi név is. Amikor már dr. Bóka Imrének hívták viselőjét, akkor is jobban illett rá a Hell Pepi név.

– Sok mindent kellene tudnom róla, hiszen hét évig hittanárom volt, négy évig pedig vezetője voltam azoknak a Galamboknak, akiknek ő volt a prézese. Nem véletlenül használtam a kongregációs vezető jelölésére használatos latin szót. Az atya inkább

kongregációs vezető volt, és alig lehetett őt „cserkészparancsnoknak” mondani. Bár hozzá kell mondanom azt is, hogy mindent tudott, amit egy cserkésznek tudni kell, nemhiába volt kiskorától kezdve regnumista. A sok mindenben amit tudott, benne volt az is, hogy a „Pepi” nagyon tehetséges volt. Ezért amikor papnövendéknek jelentkezett, Párizsba küldték. A *Sorbonne-on École Pratique de Hautes Etudes* végzett. Persze kitűnően megtanult franciául.

Lehetséges, hogy az érettségi után nem mindjárt jelentkezett a papneveldebe. Maga mondta, hogy közgazdasági egyetemet is végzett. Talán ezért lett 1946-tól 1948-ig számvevő az esztergomi érsekségnél.

Párizsból érkezett haza, és hittanárnak nevezték ki a budapesti XIV. kerületi Szent István Gimnáziumba.

Hét éven át tanított engem. Jó tanár volt. Tartalmasak, mégis érdekesek voltak az órái. A diákok között az a hír is terjedt, hogy „Pepi” színészként is működött. Ez persze nem volt igaz. Az azonban igen, hogy hittanárunk jó előadó volt.

Manapság számon szokták tartani a hittanár keze alól kikerült papi hivatások mennyiségét is. Ahogy számolok, a tíz hittanári éve alatt több mint tízen mentek papnak a Szent István Gimnáziumból.

Időközben 1937–1939-ig a *Budapesti Eucharisztikus Kongresszus* rendezésével foglalkozott, mint a *Katolikus Akció* titkára. 1940-ben véget is ért hittanári pályafutása.

Mindszenty József bíboros, érsek, primás tudomást szerzett Bóka atya közgazdasági tudásáról. Rábízta a főegyházmegye gazdasági ügyeinek intézését. Két eseménydús és izgalmas évet élhetett Esztergomban.

1948. december 23-án „Mindszenty József esztergomi érseket letartóztatják hűtlenség, a köztársaság megdöntésére irányuló bűncselekmény, kémkedés és valutaüzérkedés vádjával.” (*Magyarország történeti kronológiája, 1046. old.*)

Karácsony után Jandik atya ragyogó arccal hozta a hírt: „Találkoztam Pepivel. Azt mondtam neki: Pepi, most te következsz. Börtönbe kerülsz. De a Pepi nagy komolysággal és biztonsággal mondta: Én nem! Nekem mindenről papírom van. Én fedezve vagyok!”

Másnap Pepit letartóztatták. A bíróság előtt bűnösnek vallotta magát. Alázatos volt. Nem is védekezett.

„Hát persze – mondotta Jandik atya – nem is tehetett másként. A vallató hatóságok megkérdezték: van-e engedélyező papírja? Minden írás nálam van – válaszolt tisztelettel a vádlott. Kérjük, mutassa be azokat! – szólott udvariasan a nyomozó. Tessék, itt van minden engedély – nyújtotta át az iratcsomót Pepi. Köszönöm – szólta a hatóság, és a szemétkosárba helyezte a paksamétát. Pepi intelligens ember. Belátta, hogy most már semmire sincsen engedélyező irata. Így »bevallotta« hogy mindent szabálytalanul művelt.”

Bóka Imre, az Esztergomi Főegyházmegye számvivője 1948-tól 1953-ig börtönbe került, „külföldi fizetési eszközök zárolt letétbe való elhelyezésének elmulasztásáért és a velük való üzérkedésért.” (*Magyarország történeti kronológiája, 1047. old. – Mindszenty-per*)

– Azok, akik vele együtt töltötték ezt az öt évet, mind azt mondták: Imre atyánk remek rabtársunk volt. Állandó jókedve mindenkit magával ragadott. Mindig volt valami szellemes ötlete. Az őrséggel tartózkodóan viselkedett; véletlenül sem „súgott be” bárkit vagy bármit. Ezt a tartózkodását mindmáig megőrizte. Ha a börtön világára terelődött a szó, lehalkított hangon mondta: „Te tudod, hogyan volt. Az én időmben is így volt.”

Büszkén vettem tudomásul, hogy a „puhának” gondolt regnumista ilyen kemény lett a bajban. Persze kellően intelligens volt ahhoz, hogy mit sem tagadjon abból, ami fel volt derítve. Azt is jól látta, hogy az őt igazoló okmányok elvétele minden védekezés lehetőségétől megfosztotta őt.

– Úgy gondolom, idegei megromlottak a börtönben. Ez a sérülés korának előrehaladásával csak súlyosbodott.

Múltunkból magunkkal hozott seb, érdekes módon Hell Pepihez fűződött. Mindenki így gondolkozott: „Pepi kikerülve a Házból nem végzett ifjúsági munkát. Ha mégis így elbántak vele, mi lesz a mi sorsunk?”

Maga a Mindszenty-per is megsebesített mindenkit. Persze mindnyájan minden egyházi esemény tudói voltunk. Az is biztos, hogy semmi okunk nem volt arra, hogy megkedveljük a bíborost. Sőt, inkább megütköztünk egyik-másik intézkedésének kíméletlen módján. Az egyik nagyon tekintélyes tisztségviselőnk, Bárdos atya szót is emelt az egyik ilyen alkalommal. Mégis az előbb említett „lojális magatartásunk” minden „felsőbb intézkedést” elfogadott.

Megütközésünket igazolja az az 1949. február 12-én kelt történelmi feljegyzés:

„Rajk László belügyminiszter a Magyar Távirati Irodának adott nyilatkozatában elítéli a Mindszenty-ügy miatt kirobbant »világméretű« rágalomhadjáratot.” (*Magyarország történelmi kronológiája 1047. old.*)

Még ugyanebben az évben, június 19-én „idegen hatalmak javára elkövetett kémkedés miatt őrizetbe vették Rajk Lászlót, Szőnyi Tibort, Justus Pált és 17 társát.” (*ugyanott, 1050. oldal.*)

A világ zavarosan kavargó eseményei között nyugodtságunk mindig veszélyben forgott. A magunk – ezelőtt békésnek mondott – egyházi élete forrott, kavargott. Bőven akadt módunk a sebesülésre.

A Mindszenty-per, az 1949. év januárjában megjelent „sárga könyv”, a februárban megjelent „fekete könyv” mindenkinek azt a gondolatot sugallta, hogy nincsen senkivel sem baj, csak egyedül a bíborossal. Csupán az ő ellenséges magatartása váltotta ki az államhatalom megtorló intézkedéseit.

A „szelíd” Grósz érsek meg 1949. május 5-én értesítette a Függetlenségi Népfront Választási Bizottságát, hogy a római katolikus püspöki kar az országgyűlési választásokkal kapcsolatban figyelmeztette híveit: éljenek szavazati jogukkal.

1950. augusztus 30-án az ő elnökölése alatt működő püspöki kar megállapodást kötött az állammal a szerzetesrendek feloszlásáról. Ellenkező szava sincsen, amikor 1951 májusában felállítják az Egyházügyi Hivatalt.

Mégis 1951. június 28-án a Legfelsőbb Bíróság ugyanazokkal a vádakkal ítélte el, amiket Mindszenty bíborosnál is megtalálunk.

„Az államrend megdöntése, valutaüzerkedés, népellenes bűnök.” (*Az adatok megtalálhatók a Magyarország történelmi kronológiája című könyvben.*)

A szerzetesrendek feloszlása is súlyos sebünk volt. De az a kíméletlen, embertelen mód, amiképpen ezt a törvényt végrehajtották, az történelmünk rémtettei köze tartozik.

Dr. Kis György esperes plébános ilyen címmel írt a Kritika politikai, művelődési és kritikai lap 83/1. számában: *A múltat ne hagyjuk befejezetlenül továbbélni.*

Így írt a szerzetesrendek feloszlásáról:

„megemlítem szerzetesrendjeink 1950-ben történt feloszlásának körülményeit. Én erről Budapesten, a Szociális Testvérek Thököly úti házában szereztem tapasztalatokat... Ott voltam a Thököly úton azon az 1950-es nyári éjszakán, amikor az utcai világítást kikapcsolva sötétbe borították a környéket, és civil ruhás fegyveresek törtek be a házba. Fél órát adtak a nővéreknek, hogy összecsomagolják a legszükségesebbeket. Otthagytak mindent, az otthonukat, a családi képeket, a személyes emléktárgyakat, tanulmányok jegyzeteit, aztán föl a leponyvázott teherautókra, és indultak a kitelepítés ismeretlen helyére. Nagyjából ugyanez történt a betegápoló szerzetes nővérekkel, a tanító rendekkel, férfiakkal és nőkkel egyaránt. Vajon erről kik tudtak akkor, és kik tiltakoztak ellene? Mivel emberi szenvedésről, a magyar zsidóság tragédiájáról beszélünk, és pedig a megbékélés érdekében, úgy gondolom, a tárgyilagosság azt kívánja, hogy

kritikusan viszonyuljunk más olyan eseményekhez is, amelyeknek az embertelenség volt a minősítő eleme.”

Prohászka püspök úr hagyománya volt talán a főváros hitoktatóinak az a szokása, hogy megjelentek a Házban. Az is lehet, hogy a hitoktatók felügyelője, a hittanárok érseki biztosa és a velük való ügyek elintézése vonzotta őket. Meg azután mindenkiben megvolt a hírekre való éhség. A jövő-menő, vendégeskedő papok híreket hoztak mindenfelől. (Szegények voltunk, alig tudtuk valamivel megkínálni vendégeinket.)

Így tudtuk meg, hogy egy jól informált rend kimenekítette az országból utánpótlást jelentő ifjúságát.⁸⁴

Hírként jött az is, hogy a bíboros atya arra biztatja az ifjú papokat: „mentsék át magukat a jövő számára”. Az egyik ilyen pap minket is hívott azzal, hogy holnap indulnak ők is. El is mentek!

– Olyan mosolyogatóan bosszantó, hogy ő, aki elment, harmincöt év múlva látogatóként itt járván tanácsokat adott, miként kellene itthon dolgoznia egy papnak. Ilyen és hasonló hír, keletkezése idején, alig sebzett minket. Bőven volt munkánk. Éreztük, hogy azt helyettünk senki nem végzi el. Azok között a körülmények között, amik között éltünk, sok energiát, nagy állóképességet igényelt az élet fenntartása. Akkor még nem láttuk! De az a rövid ideig tartó veszedelem, ami a határon való átkelést jelentené, kisebb volt, mint amiben állandóan éltünk. A szökés kalandja idegen volt tőlünk. Kis csoportjaink kockázatos tanítása azonban mindennapi tevékenységünk volt. Ezt jól tudtuk csinálni, a másikba belebukhattunk volna.

A nyelv okát is felemlíteném. Nem volt jelentős ok, hiszen az idegen nyelven beszélők a Házban többségben voltak.

Valamiféle hazafiságot mégis meg kell említenem. Lehet, hogy a bármelyikünkben felsajdult honvágy nem lett volna nagyobb, mint azoké, akik a nagyvilág katolikus életének jelesei lettek. Mégis azt gondolom: az elhagyott jelentős munka és a benne küzdő társak alkalmasak lettek volna arra, hogy lelkiismeret-furdalás alapját szolgáltatassák. Meg így is azok, akik a Ház megmaradásának munkálására nyújtottak valamit, most már elgondolkodnak: „talán több egészségünk, jobb vegetatív idegrendszerünk lenne valahol a nagyvilágban.”

A sebek begyógyulnak, a hegek sajognak.

„1946. június 4-én Rajk László belügyminiszter rendeleti úton felosztatja a Magyar Cserkészszövetséget és a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesület Országos Testületét (KALOT). Az elkövetkező két héten további mintegy 1500 társadalmi egyesületet és egyházi ifjúsági szervezetet oszlat fel.

1946. július 21-én Mindszenty József esztergomi érsek a katolikus püspöki kar képviselőjében levelet ír a miniszterelnöknek. (Élesen bírálja a kormányzatot a katolikus ifjúsági egyesületek felosztatásáért és követeli a sérelmezett rendelkezések azonnali hatálytalánítását.) (*Magyarország történeti antológiája. IV. kötet, 1029. old.*)

A cserkészszövetség felosztatása abban az időben parázs vitát keltett a parlamentben. Ebben az ügyben egy kiscgazdapárti képviselő interpellált minden eredmény nélkül.

Mindenki tudja, hogy az a pedagógia, amit Baden-Powell talált fel, a XX. század legjobb nevelési rendszere.

A szövetség felosztatása megzavarta az iskolákban dolgozó pedagógusokat. Ők tudván tudták, hogy a legjobb, leghasználhatóbb pedagógiát érte a felosztatás megbélyegzése. A cserkészpedagógia értékét bizonyítja, hogy új címkék alatt ugyanez a gondolatrendszer

⁸⁴ A jezsuita rend.

tovább élt. Nem azért, mert bátrak voltak a pedagógusok, inkább azért, mert nem lehetett jobbat feltalálni.

Sok év kellett ahhoz, míg a gyermekek és a felnőtt tanárok elfeledik, amit már jól csináltak, így újra fel lehet fedezni a kiváló cserkészpedagógiát. A folyamat még tart!

A cserkészszövetség megszűnt ugyan, de megalakult a Cserkészfiúk Szövetsége.

Jóakarátú cserkészemberek úgy vélték, hogy a régi szervezet felbontásával a minden kritikát kiálló jót meg tudják menteni. Nem. A teknővel, a vízzel együtt a gyermeket is kiöntötték.

Sík Sándor megkísérelte, hogy bizonyos politikai alkalmazkodással még a cserkészeti katolikus részét is életben tartsa. Ma már tudjuk, hogy semmiféle ügyeskedés nem menthette volna meg a cserkészeti. A vallásos, erkölcsös, nevelt ifjúság nem volt szükséges! Az angol katonatiszt találmányának életben tartása nem volt kívánatos.

A Regnum helyzetét meg kell magyaráznom! Házunk munkájában két tényező volt szilárd: a mi Urunk Jézus Krisztus hitének követése és a magyar ifjúság szolgálata. Úgy is mondhatjuk: a Regnum Jézus tanításában nevelte az ifjúságot. A mindenkor legjobb módszert használtuk.

1946-ban már látszott, hogy a cserkészeti szervezete nem maradhat meg. A pedagógiája azonban kiváló... A Regnum akkor már elkezdte kialakítani a maga sajátos nevelési rendszerét. A tanítás főtárgya: Jézus evangéliuma. A nevelés célja: „ölsétek magatokra Krisztust” (Gal 3,26). A cserkész módszer nem szorult javításra. Ilyen módon kialakult az az érdekes életvitel, amiben ma vagyunk.

A szervezési kiscsoportos módszere mindnyájunknak megfelelt. Amikor 1948-ban a Cserkészfiúk Szövetsége óvatosan közölte velünk, hogy a Regnum tapasztalata szerint nem végez cserkész munkát, így megszűntnek tekinthető, nem válaszoltunk semmit. Így szakított velünk a szövetség, és mi vele. Hamarosan valamiféle rendelet végét vetette a Cserkészfiúk Szövetségének is. Sorsunk előrelátható volt.

Mi ekkor elváltunk mindenféle szervezett cserkészettől. Akkor is tudtuk, amit most tudunk: a cserkészvilág pedagógiája kitűnő. A XX. sz. legsikerültebb nevelési rendszerét szervezte a cserkészszövetség. Elválásunk nem volt mentes a fájdalomtól. Sőt, nem is volt gyors! A cserkészeti nevelkedett gyermeknép és ifjúság sokáig őrizgette az elveszett világának egy-egy külső vonását is.

Mindvégig sajnó hegünk maradt a cserkészeti megbélyegző felosztása. Alig használt valamit, hogy manapság szaporodnak azok az értő hangok, amik elismerik a cserkészeti valódi jelentőségét. Még a Ház államosítása előtt, 1948-ban megkezdődött az iskolai hitoktatás felszámolása. – Tudom, olyasféleképpen hangzott a szakkifejezés, hogy „a hitoktatás szabaddá tétele”. A valóságot mégis az én szavam jelöli. Az általános iskolában megmaradt a hittan. De csak akkor, ha a gyermek apja, anyja hősiességgel elviselte a beíratást végző közeg érveinek halmazát. Persze a munkahelyet is egyszerre „érdekelték” a gyermek előmenetele. Figyelmeztette a szülőket, milyen rosszat tesznek a gyermekükkel. Ők akadályozzák meg, hogy „az a tehetséges gyermek” továbbtanuljon. Mert hiszen „nem fogják őt felvenni a gimnáziumba, és ennek egyedül csak a szülő az oka.”

Ha mégis, ennek ellenére beíratják a gyermeket, akkor azzal mindenféle baj kezdődött. Minden osztályzatán, de leginkább a magatartásán észre lehetett venni, hogy „a gyermek hittanos”. Felnőtt már az a gyermek, akit a tanító néni minden napon felállított, és bemutatta a többi gyermeknek: „nézzétek, ez a kisfiú még mindig jár hittanra.” Az osztály nevetett.

Tudom, fel lehetett jelenteni az ilyen módon eljáró pedagógust. Őt írásban szigorúan meg is rótták. Azután – hamarosan – úgy találták, hogy elő kell őt léptetni igazgatónak vagy tanfelügyelőnek.

Mindez azért derült ki, mert akadt olyan szülő, aki szívósan végigjárta gyermeke hittanjáért ezt a keresztutat.

Időközben a hitoktatókat is kiválogatták. Az igazgatóknak jelenteniük kellett, melyik hitoktató „veszedelmes”. Az kapta a „veszedelmes” jelzőt, aki vonzotta az ifjúságot. Az ilyet előbb váltották le, mint a másikat.

A középiskolák között a gimnáziumokban megmaradt a hitoktatás. A gimnáziumok azonban sorra átalakultak technikumokká. – Azokban nem volt hitoktatás. Már akkor is tudnivaló volt, hogy a gimnázium a legsikerültebb középiskola. Mégis a hittan lehetőségétől mentes másféle iskolafajtákat szaporították.

A mégis megmaradt gimnáziumokban a hittanra való beiratkozás lehetősége köbösen sokasodó veszedelmeket tartogatott.

Nagyon meg lehet érteni, hogy sem a szülő, sem a gyermek nem vállalta a beiratás veszedelmeinek kockázatát. Egyszerűen kijelentették: „Gimnáziumban nem lehet hittanra beiratkozni!”

Egy bizonyos alaphelyzetből kiindulva dr. Pantol Márton volt az első a hittanárok között, akit felmentettek a tanítás alól. – Emlékezetes, mert háborogva vitatkoztunk róla. A hatodiknál és a többiekénél már minden érzésnyilvánítás megszűnt. Mindenki természetesnek vette, hogy életpályája megrekedt; tanítói és nevelői munkája elmozdíthatatlan akadályba ütközik.

Persze sok mindent lehet mondani. Azt is, hogy miért készült valaki hittanárnak, hitoktatónak? Azt is: a hittanra beiratkozók miért nem lettek hitünk hősei? Aki ragaszkodni akart ahhoz, hogy beírják a hittanosok közé, annak számolnia kellett azzal, hogy csak segédmunkás lehet belőle.

Nem voltunk hősök! Csak magyarok voltunk. Népünk szorult helyzetben mindig a „kiskaput” kereste, a kompromisszumos megoldást választotta. Más is így tett! Alig iratkozott be valaki gimnáziumba iskolai hittanra. De mindenfelé elkezdték munkájukat a hittannal foglalkozó tanulócsoporthoz. Ezek kiépítésében mindnyájan részt vettünk.

Igaz, de a hitoktatói, hittanári munka területének elvesztése életmódunkat is megváltoztatta. Seb volt ez is. Nehezen gyógyult.

Az elmúló idő sok mindenre új fényt derített. Így ezt is megtalálja a múltban kutató ember. „Rákosi Mátyás bejelenti, hogy Rajk László és társainak pere provokáción alapult.” (*Magyarország történeti kronológiája*) Elképzelhetően létezett olyan intézkedés is, amelyik kinyilvánította, hogy valamelyik egyházzellenes intézkedés indokolatlan volt. Az is lehetséges, hogy valamit méltatlanul, sőt, embertelenül hajtottak végre. – Gondoljunk a *Kritikában* kinyomtatott írásra. – Talán még fény derülhet olyasmire is, hogy valamelyik főpappal vagy pappal igazságtalanul bántak.

Sajnos ennek semmiféle jelét nem lehet megtalálni! Nehéz elképzelni, hogy a „személyi kultusz” ma már ismert tettei között egy sem volt olyan, amelyik az egyházat igazságtalanul büntette volna.

Hegék, amelyek sebek voltak. Magunkkal hordoztuk, magunkon viseljük azokat. Nem csodálható, hogy a Háznak az a vezetősége, amelyik 1946-tól 1951-ig mindenfeléhez odaverődött, sebesen és kék foltokkal került ki ezekből a nehéz időkből.

24. Vezetőképző

Az, aki eddig figyelmesen olvasta a Regnum történetét, lényeges dicsekvésnek tarthatja azt, hogy a Ház elvétele után nyugodtan, természetes simasággal gördült tovább ifjúságunk élete. Pedig így volt!

Nem figyelt talán arra, hogy a Ház már régen előre látta saját sorsát. Az atyák nem voltak tájékozatlanok! Jól ismerték a főváros, az egyházmegye, sőt az egész ország híreit. Mindszenty bíborosról még el lehet mondani, hogy bátran támadó és mindent számon kérő

hangja is oka volt letartóztatásának. Az erősen képlékeny, megegyezést aláíró Grósz érsek hasonló sorsa a magukat szívesen áttatóknak szemét is felnyitotta!

A Regnum 1947-től 1951-ig elkészítette az átmenet hídját. Teherbíró volt az. Mindenkit meglepett, milyen könnyen építettük meg a szellemi Ház alapjait.

1952 nyarának elején emlékezetes tavaszi szemlénk volt Makkosmárián.

Ez volt az a szemle, amelyet azért rendeztünk, hogy lássuk magunkat a háznélküliség helyzetében. Úgy emlékezem, délelőtt 11-kor volt a találkozó Makkosmárián, a réten, és délután 2-kor kezdődött volna az ünnepélyes munkaérvárás.

Az összegyűlt népek 12-kor rejtettebb helyszínre vonultak. Azon az ismeretlen és elég távoli tisztáson rendeztük meg ezt a tavaszi szemlét, amelynek műsorát még a Házban alakítottuk ki. Úgy gondolom ez lehetett az utolsó olyan szemle, amelyik a Házban megszokott programmal zajlott le.

Valóban látni kívántuk magunkat és ifjúságunkat. Ma nem tudom, miért, akkor az ifjúság vezetője voltam, így biztosan tudtam: tartottunk valamiféle hatósági üldözéstől. Ezért szerveztük meg tavaszi szemlénket is ilyen körmönfont nehézkességgel.

– Volt köztünk olyan, aki hazafelé menve találkozott Regnumot kereső idegenekkel. Mindezt nem is azért írtam le, hogy érzékeltessem annak az időnek kockázatosnak tűnő izgalmasságát. Inkább azért, hogy bevezessem annak a vezetőképzésnek ismertetését, ami az ifjúság nagy sokaságának szervezetét ilyen gyorsan változóvá és rugalmassá tette.

Nem akarom elhallgatni azokat a nehézségeket, amelyek a Ház elvesztéséből adódtak. Magunk szándékát világosnak, egyértelműnek tartottam. Házfőnökünk, Werner atya nagy, csodálkozó szemmel nézett volna arra, aki akár ötletként is felvetette volna munkánk abbahagyásának tervét. Művész volta és a Regnumban való jövevényisége mindössze abban nyilvánult meg, hogy időnként ránk nézett, és úgy kérdezte: „most hogyan tovább?” – Ránk nézett. Azokra, akik akkor fiatalok voltunk, és nem csekély létszámú ifjúnépet vezettünk. „Öregjeinknek” nevezném azokat, akik akkor fiatalabbak voltak mai magamnál. Csak azért nevezném „öregeknek” őket, mert nem volt gyermek- vagy ifjúsági csoportjuk. Azt persze természetesnek vette az „öreg Jandik atya” vagy a „fájós lábú Jókuti atya”, hogy ha valamit időnként elmondtam nekik (miként él, mit csinál a regnumi ifjúság), ők is nagyot néztek volna, ha arról számoltam volna be, hogy tevékenységünk megszűnt.

Az egyházkormányzók, Szabó Imre püspök úr, Witz Béla prelátus úr, Endrey Mihály püspök úr vagy Schwarz-Eggenhoffer apostoli kormányzó úr minden időben úgy tárgyalt velünk, mint a létező Regnum tagjaival.

Mégis be kell számolnom arról, hogy 1953-ban átmenetileg bajban voltunk. Kevesen voltunk. A regnumi papokat szanaszét disponálták. Magam, akinek irányítanom kellett volna az ifjúsági munkát, messze vidéken voltam. A többiek is bajban, munkában voltak. Kiderült, hogy távolról, vidékről a fővárosban működő Regnumot nem lehet irányítani.

Ekkor került felszínre ez a gyakorlati sarokigazság: „Ha baj van, húzódjunk vissza a vezetőkig!” Vagyis ha csak a vezetők közössége él, megvan benne a Regnum is.

A cserkészvilág az őrsvetőképzésben nyújtott kiválót. A felnövő gyermek-ifjú tekintélyét elméleti és gyakorlati tudással fejeltte meg. A felnőttébbek tisztí képzése a cserkészletben ennél jóval gyengébb volt! A cserkésztsízt alig volt más, mint egy kiválóan kiképzett őrsvetető, aki felnőtt, és pedagógiai tudást szerzett.

A mi csoportjaink – létszámra – nem voltak nagyobbak, mint egy őrsvetető. Mégsem bízhattuk őket őrsvetetőkorú vezetőre. Igaz ugyan, hogy mindegyik csoport valamelyik paphoz tartozott, mégis a felnőttébb korú vezetőre kellett bízni őket. Az a regnumi pap, aki esetleg vidéken volt, nem tudott mindegyik összejövetelelen jelen lenni. Ha hónaponként egyszer megjelent, tájékozódott arról, mit sajátított el a gyermeknép az évi terv anyagából. Esetleg ismételve megtanított valamit. Vagy a következő fejezetekből kiemelte azt, amit fontosnak tartott.

A Ház megszűnése után az atyák és a csoportok életkörülményei megváltoztak. Természetesen a vezetőknek is alkalmazkodniuk kellett az új körülményekhez. Ezért képzésük is átalakult. A vezetőképzők tudnivalói között régen is előkelő helye volt a pedagógiának. Ebben az időben ez a tanulnivaló jelentősen megnagyobbodott. A Házban ugyanis minden közösségi megmozduláson jelen volt a pedagógiában képzett regnumi atya. Számítani lehetett segítségére. Támazkodni lehetett rá. Persze abban a régi világban voltak tanárok is a vezetők között. Egyik-másik képzett pedagógus remek érzékkel rendelkezett. A mi újabb időnkben megkevesebbedtek a tanárképző egyetemet végzettek. Megszaporodtak viszont a műszaki értelmiségiek. Így azután csakugyan követelőzött az a szükség, hogy pedagógiai képzésünk erősödjék.

De még más jelentős változás is bejelentette igényét. A vezetőknek hittant is kellett tanítaniuk. Abban az időben azok a vezetők – a maguk gimnáziumi tanulmányai során – kötelező heti két órában tanulták a hittant. Maguk az akkori szokás szerint egyetemet vagy főiskolát jártak. Tehát megvolt az alapvető hitbeli jártasságuk, gyakorlatuk is volt a tanulásban. Minderre szükség is volt, mert úgy kellett tanulniuk a hittant, hogy azt tanítani is tudják. Így a pedagógián túl kateketikával is foglalkoztak.

A forgószínpad képző módszerét megőriztük. Annál inkább kedvező volt ez a módszer, mert az előadók kis méretű lakása csak arra volt alkalmas, hogy egy-egy kis csoportot befogadjon.

Így a cserkészvilág sokféle tarka-barka gyakorlati tudnivalóit össze kellett vonnunk, hogy a képzési idő nagyobb része a hitoktatás megtanulására maradhasson.

Csak úgy visszaemlékszem. Körmendi atyánál dogmatikát, Csiszérnél erkölcsteológiát, Tompánál kateketikát, pedagógiát lehetett tanulni. Volt persze térképismeret, vizek tudománya, sátorverés, a táborozó ismeretek elsajátítása is. Mindenki nagyon komolyan vette a vezetőképzést, mert mindenki meg volt győződve az alapelv helyességéről: „ha kevés időnk és energiánkat a vezetőképzésre fordítjuk, és ha csak ezt, de ezt jól csináljuk, megmarad a Regnum!”

– Így lett!

Ebben az időben egy-egy kiscsoport a tagok valamelyikének magánlakásán gyűlt össze. Ezek a csoportok kezdetben fiúcsoportok voltak. Ott, egy-egy család otthonában esetlegesen, később szándékosan jelen voltak a kisebb- nagyobb családtagok, fiúk és lányok is. Nem sok idő kellett ahhoz, hogy ők is beépüljenek a csoportba.

Ha a csoport papja jelen volt, akkor ő szervezte az imádságot, ő tanította a hittant is. A civil vezető – házbeli szokás szerint – a gyakorlati tudnivalókkal folytatta a tanítást. Végén következett a legközelebbi kirándulás és a távolabbi tábor megbeszélése.

Mindezt megelőzte minden tanítási év tervének elkészítése. Így akármelyik vezető munkáját el tudta végezni a másik.

Ha tehát – amint ez leginkább előfordult – a csoport papja nem tudott megjelenni az összejövetelen, a másik vezető akadozás nélkül tovább tanította azt, amit az előre elkészített terv arra a napra előre jelzett.

A nyári tábor terve is jó előre elkészült. Hiszen a gyakorlati tudnivalók is aszerint változtak, hogy vízi táborra, hegyi vagy alföldi, álló-, vagy esetleg mozgótáborra készült elő a nép. Léteztek persze állandó tudnivalók, mint például a sátorverés, főzés, elsősegélynyújtás. De még az ilyeneket is befolyásolta a következő nyári tábor jellege.

A tábor utáni nyári időszak arra szolgált, hogy elkészülhessen a következő év munkaterve. Éppen azért, mert elég ziláltak voltunk, a jól előkészített anyag adta meg az egész esztendőnknek a vázát. A Ház utolsó esztendeinek feszített munkája után ezek a Ház nélküli első évek talán mérsékeltebb színvonalúak voltak. Mindenki érezte azonban, hogy nagy „műtéten” estünk keresztül. Így magának az életnek a továbbvitele elégedetté tett mindenkit.

Meg azután nem is lehetett átlagról beszélni, általánosítani. A „Házból elköltözött élet” különböző helyeken másként és másként „fogta a termőtalajt”. Sok kisközösség tönkrement. Vagy helyük nem volt, vagy vezetőjük hiányzott. Jó helyük volt, vezetőjük ügyes volt, és volt ideje is a csoporthoz – azoknál, akik megéltek. Sőt, olyan csoportok is akadtak, amelyek ebben az időben keletkeztek. A kőbányaiak, a ferencvárosiak éppen a Ház nélküli időben működtek – nagyon jól! Szinte nem is vettük észre, hogy „költözni kezdett a Ház”. Mindenfelé terjedni kezdett.

Azt azonban észre kellett vennünk, tudatosítottuk is, hogy az tanította a hittant, aki vezetett. Igyekeztünk mindenhová papot küldeni. De kiségitőinknek is készen kellett lennie arra, hogy rájuk maradhat a hittan tanítása is.

A vezetőképző tanfolyam a cserkészvilágban néhány hónapos külön foglalkozást jelentett. A mi berendezkedésünkben a hasonló szintű képzés néhány évre szélesedett. Tartalmában is súlyosabb lett, mert hiszen magába foglalta a hittan tanításához szükséges bibliatudományt, a hittant, az erkölcssteológiát, egyháztörténelmet, filozófiát, az alapvető hittant, a pedagógiát és a kateketikát is.

A helyzet jellemzéséhez szükséges az is, hogy említést tegyek a hitoktatás általános helyzetéről is. A várost tartom a szemem előtt! Budapestet!

A negyvenes évek végén zajlott az iskolák államosításának folyamata. Mindenki azt szokta meg, hogy a hittan tanítása iskolai feladat. Annál is inkább, hiszen az iskoláknak több mint a fele egyházi jellegű volt. Feltűnést keltett, hogy 1949-ben a Rókus-kápolnában hitoktatás kezdődött. Nem tudok olyan könyvet, amelyik a hitoktatás magyarországi helyzetével foglalkozik. Az elmúlt évtizedek nem is kedveztek az ilyen irányú történetírásnak. Mégis mivel a magunk története igényli, fel kell jegyezmem, hogy a hitoktatás mindenféle szempontból szabályozható és szűkíthető volt az akkor már kizárólagosan állami iskolákban. A hitbuzgalmi intézmények megszüntetése után egyedül mi maradtunk azok, kik a hittan oktatását összekötöttük saját létezésünkkel.

Így aki velünk maradt és továbbra is velünk járt, az hittani oktatást is kapott. Volt olyan gyermek, akit azért küldtek közénk, hogy hittant kapjon. Volt olyan is, akinek szülei ismerték a Regnumot. Örült, hogy hallott róla, működőnek tudja. Az ilyen szülő pedig a Regnum jó nevelésének ismerése miatt jónak ítélte mindent, amit közösségünk is olyannak ítélte.

A hittannak különböző fokú tanítása hozzánk kötődött. Ezekben az években kis ideig magunkban is álltunk! Nem sokáig! Éppen szétszórtságunk volt annak az oka, hogy el tudtuk terjeszteni azt a gondolatot, hogy a hittant nem kell iskolához kötni. Még mindig fennáll ez a szükségtelen összekapcsolás. Bár az is igaz, hogy az iskola és a hitoktatás nagyon régen kapcsolódott össze. Sok idő kell, míg kiiktatjuk magunkból a „hittanóra” fogalmát, és kitalálunk valami újat. Valami olyasmit, amit úgy fejeznek ki, nem jól, de jobban, hogy „evangelizálás”.

Biztos az, hogy a Ház elvesztése után sok gyermeket vonzott, hogy Jézust hirdettük számukra, Még csak azt sem állítom, hogy az a munkánk kiváló lett volna! Inkább az volt a varázsa, hogy egyetlen volt. Még csak azt sem mondom, hogy senki más nem volt, aki valaki rokon gyermeket vagy teljesen megbízható keveseket ne tanított volna. Mégis mi voltunk azok, akik hírre tettük, hogy tanítunk. Sőt, kellő hangossággal hirdettük, hogy templomban és magánlakásokban kell tanítanunk hitünket.

Meg is született a műszó: „illegális hittan”. A „legális” iskolában folyt. Minden energiánkra szükség lett volna akkor ahhoz, hogy a szülőket rávegyük az iskolai hittan lehetőségének igénybevételére. – Persze ez a lehetőség nagyon szűkös volt. Sokaknak egyenesen lehetetlen volt ennek a „lehetőségnek” a használása. Nos, ebben a helyzetben hitoktatásunkat vagy evangelizálásunkat azok is végezték, akik nem voltak pappá szentelve. Nem is volt szokatlan jelenség! Hiszen többen vagyunk olyanok, akiket „hitoktató néni” tanított meg imádkozni, gyónni és elsőáldozni – és nem is rosszul!

A Ház megszűnése után sok minden átalakult. Kiscsoportjaink élete is megváltozott. Igaz, hogy az atyák is, a vezetők is a Házból jöttek. Mindenkinek időre volt szüksége ahhoz, hogy alkalmazkodjék a körülményekhez.

Legfontosabb eszközünk a vezetőképzés lett. Ennek szervezői és lebonyolítói az eljövendő életet vették figyelembe.

Ebben az eljövendő életben a pappá nem szentelt vezetőnek is tanúságot kellett tennie Jézus Krisztusról és a hitéről. Ahhoz, hogy ezt jól művelje, ismernie kellett azt a hitet, amiről tanúságot tesz.

A jó vezetőképzés Házon kívüli létünknek nagyon fontos tevékenysége lett.

25. A Damjanich utcai kápolna

A múltó idő „történeti események” közé sorolja mindazt, ami ezerkilencszázötvenhat őszen Magyarországon történt.

Már eddig is sokan, sokféle szempont szerint sorakoztatták össze az eseményeket. Mindenki az igazság birtokának tudatában ír a történekekről.

Az események minősítése körül eszmei harc dúl. A kommunisták roppant szellemi erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy mindenki „ellenforradalomnak” nevezze a harcokat. Akik nem kommunisták, minden magyarázat nélkül „forradalomról” beszélnek. Megállapíthatjuk, hogy harc volt. Lövöldöztek, pusztítottak, menekültek, romboltak. Minden úgy volt, ahogyan háborúban szokott lenni. – Később a börtönben mindenféle minőségben harcoló „osztályellenségnek” minősített emberrel találkozunk. Voltak közöttük írók, szakszervezeti vezetők, munkások, katonák, hivatalnokok. A nagy vidéki városokból, Miskolcra, Győrből, az iskolavárosokból, Szegedről és Pécsről is voltak néhányan.

Ezek az „ötvenhatosok” az események idején különböző helyeken más és más szerepet vittek. Így elbeszélésükből értesülhettünk, mi történt az írószövetségben, mi az egyetemeken és mi a harci álláspontokon. Minden papot meglepett, hogy ezek a harcosok nem voltak összességükben hívő, vallásos emberek. Világnézeti szempontból éppen olyanok voltak, mint a kommunisták. Persze tudtuk, hogy közülük sokan, nagyon sokan nyugatra menekültek. Mégis feltűnő volt, hogy az itt maradottak ilyen vagy olyan árnyalatú marxisták voltak. Ők velünk, papokkal szemben is különböző módon viselkedtek. Ez a viselkedési skála az ellenségeskedéstől az elnéző közömbösségig terjedt.

Nagy csodálkozásunkra ugyanezre az eredményre jutottak a vizsgálatokat végző rendőrtisztek is. Így történt, hogy az 1960–61-es papi pereket nem lehetett összekötni az ötvenhatos politikai mozgalommal. Azokba a papi perekbe valami más politikai jelleget kellett beleépíteni.

A papokat pedig össze kellett zárni az ötvenhatosokkal. Idegenek voltak egymás számára. Mégis ezerkilencszázötvenhatban olyan események történtek, amelyek átalakították az egész magyar világot. Bár sok mindenről szemtanúktól értesültem, nem akarom megírni az eseményeket, és minősíteni sem szándékozom azokat.

Számomra a Regnum Marianum története fontos! A környező történelemből csak azt írom meg, ami erre a történetre befolyást gyakorolt.

A harcok idején nem tartottuk meg tanítói összejöveteleinket. Azelőtt esténként tanítottuk hittanra ifjúságunkat. Ezekben a harcos időkben nem volt biztonságos a mozgás. A szülők is azon igyekeztek, hogy gyermekeiket maguk körül tartsák. Az a pap, aki napközben mozogni tudott, igyekezett meglátogatni népét. A gyermeknép örült az ilyen látogatásnak. Az atya változatosságot jelentett a helyhez kötött életük számára. A felnőttek is szívesen vették megjelenésünket. Az eltávozás és itthon maradás között hányódó szülők szívesen kérték tanácsunkat.

A papok hitoktató tevékenysége is kiszélesedett. Átmenetileg zöld út nyílt az iskolai hitoktatás előtt. A hitoktatói felügyelők nagy gondja volt az oktatás megszervezése és a hitoktatók személyének kijelölése.

Nyilvánvaló, hogy minden templomban elhangzott a következő hirdetés:

„A hitoktatói felügyelőség – minden zavar elkerülése céljából – kéri a kedves szülőket, hogy – függetlenül attól, hogy az iskolában már megtörtént-e a hittanra való jelentkezés vagy sem – küldjenek gyermekeikkel – lehetőleg mindkettőjük aláírásával – egy nyilatkozatot, amelyben kéri, hogy gyermekük hitoktatásban részesüljön. Természetesen ez sem vonatkozik azokra, akik már jelentkeztek hitoktatásra.” (*Kápolna, 1957. január 20.*)

Most arra törekszem, hogy írásos adatok nyomán a Damjanich utcai kápolna keletkezésének történetét ismertessem.

A 4045/1956. számot viseli a Budapesti Érseki Helytartóságnak az a rendelkezése, amellyel Rózsavölgyi László atyát munkára indította.

„A Magna Domina plébánia hívei részéről ismételtén fölmerült az a régi óhaj, hogy számukra a lebontott templom helyett megfelelő istentiszteleti hely biztosíttassék a plébánia területén, amelynek lehetőséget annak idején az Állami Egyházügyi Hivatal ígérte is.

Megbízom Főtisztelendőségemet, szíveskedjek utánajárni, hogy egyelőre valami szükségmegoldást találjunk a régi Regnum Marianum környékén s a világi hatósággal is átbeszélve a dolgot, megfelelő istentiszteleti helyet biztosíthassunk. Egyelőre talán valami kápolnaszerű helyen lehetne bemutatni az istentiszteletet. Buzgó imáiba ajánlottan maradok,
Budapest, 1956. november 3-án

Dr. Szabó Imre bpesti érseki ált. helytartó.”

Azért gondolt a hatóság Rózsavölgyi atyára, mert ezt a feladatot alkalmas regnumi atyára akarták bízni. – A legalkalmasabbra találtak benne! Azt a kívánságukat is közölték, hogy karácsonykor legyen már ebben a kápolnában szentmise.

A fent jegyzett dátum nem helyes. Rózsavölgyi úr csak 1956. december 24-én kapta meg ezt az iratot. Így – bár az atya bámulatos gyorsasággal cselekedett – mégis elhúzódott a kápolna megnyitása. 1957. január 4-i dátumot viseli az az irat, amellyel a kollégiummá alakított regnumi Ház igazgatója, január 27-ig istentiszteleti célra átengedte az otthon klubszobáját. A Munkaerőtartalékok Hivatala méltányosan és előzékenyen viselkedett, amikor ideiglenes jelleggel átengedte a kollégium földszinti helyiséget, hogy abban elindulhasson a Damjanich utcai kápolna élete.

Ezt az engedélyt az MTH annak tudatában adta, mivel értesült, hogy a kohó- és gépipari miniszter első helyettese hozzájárult a szomszéd házban, a Damjanich u. 52-ben levő VILLÉRT Vállalat raktárhelyiségének kápolnává való alakításához.

A „hivatalos utak” hosszúságának ismerői fogalmat alkothatnak maguknak Rózsavölgyi atya állhatatos szorgalmáról, és fáradhatatlan kilincseléséről. Az az idő, amelyik karácsony előestje és január huszadika között húzódik, igen kevésnek tűnik a rengeteg hivatali szoba végigjárására.

Ugyancsak ide kívánczik annak leírása, hogy a Regnumhoz tartozó körzet nagyon igényelt valami miséző helyet. Nagyon hiányzott az ott lakó híveknek, hogy a templomot is lebontották, a Ház kápolnája is megszűnt. Nem kisebbítem a misézőhely megteremtőjének érdemeit, ha megörökítem a környék népének jóakarátát és segítőkészségét.

Az ideiglenes kápolna január 20-i hirdetéséből idézem:

„Örömmel közöljük a kedves hívekkel, hogy valószínűleg már ezen a héten elkezdhetjük az átalakítási munkákat az állandó jellegű kápolnahelyiségben. A Damjanich u. 52. – tehát a

szomszéd ház – alagsorában már a hívek létszámának nagyjából megfelelő hely áll majd rendelkezésünkre.

Az istentisztelethez és az Oltáriszentség méltó őrzéséhez valamiképpen méltó átalakítás előzetes mérnöki becslés szerint körülbelül 100 000 Ft-ba kerül.

A költségek részbeni fedezésére ezúton fordulok a kedves hívek áldozatkészségéhez. Akik kezük munkájával vagy az átalakításhoz szükséges anyagokkal kívánnak részt venni az Úr Jézus állandó lakhelyének létrehozásában, azok legyenek szívesek minél hamarabb jelentkezzenek itt a szentmisék idején. Villanszerelő, kőműves, vasbetonszerelő, ács, szobafestő és -mázoló, vízvezeték-szerelő, épületasztalos, épületlakatos szakmunkásokra van főképpen szükségünk.

Mind az anyagi, mind a természetbeni, mind a kézi munkával járó segítséget előre is Isten nevében köszönjük.

1957. január 20.”

Aki ismeri az építőipari munkák időigényét, az biztosan értékeli *A szükségkápolna története* című irat szavait.

„A hívek (14 000 ember tartozik a plébániához) rendkívül nagy megnyugvással vették tudomásul a hatóságok készséges segítségét. Délutánonként a férfiak önkéntes munkával járultak hozzá a kápolna mielőbbi átalakításához.

A következő munkák történtek: villany és mindenféle vezeték, cső falbahelyezése, falbontás és -építés, vasbeton lépcső, asztalos munkák, kovácsoltvas ajtó a bejárathoz stb.”

Mindez 1957. január 20-tól február 3-ig lebonyolódott. Az Érseki Hatóságnak csakugyan jó gondolata volt, hogy regnumi papra bízta az új kápolna kialakítását. A „plébánia” területének népe ugyanis minden regnumi papot ismert. Akármelyikünk jelent meg valamelyik Hernád utcai, vagy Nefelejcs utcai házban, mindjárt megismerték. Vagy azért volt ismerős az ember, mert a családból való valamelyik gyermek bejárt a Házba, vagy azért, mert a templomban, kápolnában látták. Így aztán mindenkivel szót lehetett érteni. Amikor pedig kiderült, hogy csak a munkájuk, pénzük szükséges ahhoz, hogy legyen újra kápolna a Damjanich utcában, készségesen tettek mindent.

Ha valaki átnézi azokat az iratokat, amelyek a kápolna ügyintézése után ránk maradtak, Rózsavölgyi László atya személyének kiválasztását újra szerencsésnek ítélni. Bár ez utólagos belemagyarázás, mégis úgy tűnik, mintha az atya már ebben az időben is olyan járatosnak mutatkozott a gazdasági dolgokban, mintha már elvegezte volna a közgazdasági technikumot. Pedig ezt és a mérlegképes könyvelői vizsgát csak később tette le.

Mindenesetre mind a kápolna munkálatainak irányítása, mind pedig az iratoknak kezelése mintaszerű volt. – Ennek a jelentősége a későbbiekben megmutatkozott.

Azért is helyesnek bizonyult az Érseki Hatóságnak az az intézkedése, hogy regnumi atyára bízta a Damjanich utcai kápolnát, mert így a vezető és az építés ügyeivel foglalkozó atya nyomban elegendő papi segítséget kapott. Erre szüksége is volt. Az 1957. évi január 17-i hirdetés szerint a kápolnában vasár- és ünnepnapon hét szentmise volt, mégpedig reggel 7, 8, 9, 10 órakor, délben 1/2 12-kor és 1/2 1-kor, este pedig 5 órakor.

Rózsavölgyi atya természetesen a Regnumi Ház atyáinak segítségét kérte. Az sietett segíteni a Damjanich utcába, aki leginkább ráért. Dr. Pantol Márton atyát kell először említenem. Később rá maradt a kápolna gondja. Dr. Jandik József atya, az idős mester és hűséges tanítványa, Csiszér Ferenc atya állandó segítőtje lett Rózsavölgyi atyának. De a többiek is készségesen tették azt, amit tudtak. Azért írom a megnevezetteket, mert róluk ad hírt a kápolna hirdetése 1957. március 17-én.

Jó szavak azok, amiket a *Pro memoria* című iratban találtam.

1. Az 1951. évben a Magna Domina Hungarorum lebontásakor az Állami Egyházügyi Hivatal akkori vezetője, Kossa István, ígéretet tett, hogy a lebontott templom helyett megfelelő istentiszteleti hely biztosításában segédkezet nyújt.

2. Éveken át ez nem történt meg, viszont a híveknek, különösen az idősebbeknek, komoly nehézséget jelentett a távolfekvő Rózsafüzér Királynője templom látogatása. Ezen az összekapcsolt Magna Domina Hungarorum és a Rózsafüzér Királynője plébániák akkori adminisztrátora 1956 tavaszán a hívek állandó sürgető kérésére napirendre vette a szükségkápolna ügyet.

Az Egyházi Hatóságnak 1956 novemberében nyílt módja arra, hogy Rózsavölgyi Lászlót megbízza a Damjanich utcai kápolna létrehozásával. Ő teljesítette a feléje irányuló kívánságot. 1957 tavaszára meglett a kápolna.

A történelem így gördült tovább.

1957. március 6-án Rózsavölgyi Lászlót őrizetbe vette a rendőrség. A kápolna igazgatását dr. Pantol Márton atya vette át.

– Az események okait nem nagyon tudjuk. Azt igen, hogy dr. Endrey Mihály dr. Tóth János plébánosra bízta a Damjanich utcai kápolnát. Tóth János, nem tudom miért, sokáig zárva tartotta.

Később aztán, március 29-én Rózsavölgyi atya kiszabadult a vizsgálati fogságból. Úgy hírlett, azt vizsgálták, nem követett-e el ő valami anyagi szabálytalanságot.

Valamikor, még később megnyitották a Damjanich utcai kápolnát. Az a mai napig működik.

Az Esztergomi Sematizmus így írja le a *4. Budapest – Magyarok Nagyasszonya (v. Regnum) plébániát*:

Az erzsébetvárosi plébániának a Városliget fele húzódó részén lakó híveknek csak kis része tud istentiszteleteken részt venni az 1903-ban Mailáth Gusztáv, Prohászka Ottokár és Kanter Károlytól alapított Regnum Marianum, ifjúság nevelésével foglalkozó papi egyesületnek a Damjanich u. 50. sz. alatt levő szűkös kápolnájában. Lelkipásztori gondok indokolják az új plébánia felállítását és templom építését. Az esztergomi főhatóság 1919-ben az erzsébetvárosi plébániából leválasztva megalapítja a Magyarok Nagyasszonya plébániát. Első plébánosa Shvoy Lajos, a későbbi székesfehérvári püspök. Az új templom építésére 1921-ben Templomépítő Bizottság alakul. Kotsis István egy. tanár terve szerint délfranciás román stílusban épült templomot (18202.) 1931. június 14-én szenteli fel Serédi Jusztinián hercegprímás. – A kápolnát háborús sérülések, a templomot 1951-ben városrendezés miatt lebontották. A Magyarok Nagyasszonya plébániát és egyházközséget 1951-től a szomszédos Thököly úti Rózsafüzér Királynéja plébánia plébánosa vezeti átmenetileg külön ügyvitellel.

Anyakönyvek 1913-tól 1951-ig a Thököly úti plébánián.

Plébánosok: Shvoy Lajos 1919–; dr. Halász Pál 1927–; Ortway Rudolf 1928– ; dr. Némethy Ernő 1929– ; dr. Tóth János 1946–1951.

A plébánia területén működő kápolnaigazgatóság:

Magyarok Nagyasszonya kápolnaigazgatóság (XIV. Damjanich u. 52.) A Magyarok nagyasszonya plébánia hívei számára 1956-ban nyílik meg a Damjanich u. 52. sz. ház pincéjének kibérlésével a szükségkápolna (162 m²). A nagy gonddal és művészi ízléssel kialakított kápolna jelentősen könnyíti a környéken lakó hívek mindennapi lelki gondozását.

B.: okt. 8. – Szentségim.: júl. 13. és okt. 8.

Kápolnaigazgató: dr. Polonkai György érseki tanácsos.

26. Kelenföld

Az atyák mindig azon voltak, hogy készüljenek tábori naplók. Meg akarták őrizni egy-egy tábor eseményeinek emlékét. Sok jó napló készült. Az idők vihara legtöbbjüket elpusztította. Valószínűleg azért maradt ránk belőlük egy-kettő, mert sokan voltak.

Így nagy és meghatódott örömmel olvashatjuk a „második Galamb-generáció” 1927-ből való naplóját. Az írók hírt adnak arról, hogy negyvenhatan Bogyiszlón táboroztak. A tábort dr. Takács János vezette. Fiatal ember és fiatal pap volt abban az időben. Hiszen 1902-ben született és 1925-ben szentelték pappá. A Regnum Marianum plébánia káplánja lett. (*Sematizmus – 1945.*) Hamarosan hittanárként a Kemény Zsigmond Reálban tanított. Nem ismertem őt. Tehetséges és népszerű ember lehetett!

Az Egyházi Hatóság ebben az időben azt a szokást követte, hogy valami kényesebb, nehezebb munkára a Regnumból vett ki alkalmas embereket. Dr. Takács János így került Kelenföldre. Ott, Kelenföldön már 1920-ban megalakult a „Templomépítő Egyesület”. A leányiskola tornatermében szereztek misézőhelyet.

Nem tudjuk megjelölni azt az évet, amikor Takács János odakerült. Lehet, hogy már 1927 őszén odajárt misézni. De az is lehet, hogy csak későbbre kell tennünk megjelenésének időpontját. Az biztos, hogy Kelenföldön 1929-ben még szabadtéren, az udvarban volt a mise. De 1930-ban Takács János vezetésével három hónap alatt felépült a Szent Gellértről elnevezett kelenföldi templom. Dr. Mészáros János érseki helytartó abban az évben áldotta meg a jól kiválasztott, szent helyen épült templomot.

Az alapítók, az építetők – köztük vezető hely illeti Takács Jánost – mindent jól kigondoltak.

Úgy mondják, errefelé vezethetett a „fehérvári hadiút”, 1046-ban ezen az úton vonulhatott annak a keresztény magyar sokaságnak a menete, amelyet a csanádi püspök, Gerhardus vezetett a Vazul-fiak, Endre, Béla és Levente ellen. Kelenhegynél volt a pesti rév. A püspök nyilván ott akart átkelni a Dunán, hogy a Hevesújvár felől érkező hercegekkel találkozassék. A Vazul-fiak előhadát azonban Vata tiszavidéki serege alkotta. Ők már előbb átkeltek a folyón. Itt találkoztak szembe a Fehérvárról jövőekkel. A harci lendülettel előretörő pogányok tárgyalás nélkül lemészárolták a keresztény népet. Sokan meghaltak. Szolnok ispán nevét ismerjük. Két püspök, Bód és Benéta sebesülten menekült a hercegek táborába.

Ők, nevük után ítélve lehet, hogy már a megtért magyarságból származtak.

Mindenesetre Szent Gellért nevét jó helyre épült templom viselte.

Számot kell adnunk múltunk alig magyarázható érdekes jelenségéről. Azok a papok, akik a Házban éltek, mind jelentős, markáns egyéniségek voltak. Többen – különböző okokból – elmentek a Házból. Rajtuk mindükön meglátszott, hogy regnumisták voltak. Modort, stílust, szokásokat vittek magukkal.

Mégis egyiküknek sem jutott eszébe, hogy a Házból elmenvén nem kell abbahagyniuk a regnumi munkát. Az ifjúságnevelő munkát is annyira „házi munkának” tartották, hogy bár szívesen emlékeztek rá, máshol mégsem folytatták. Lehetséges, hogy a regnumi Ház olyan zárt világot vett körül, amiről azt gondolták, hogy nem viseli el a nyitott, védtelen szabadságot.

A sok példából egyet említek. Shvoy püspök nagyon szerette a Házat. Szívesen jött közénk. Hónaponként meg is hívott minket. Lakószobája volt nálunk. Mégsem alapított püspöksége székhelyén regnumi Házat. Valamikor püspöksége kezdetén valaki vagy valakik előlegesen vádként emlegették, hogy „biztosan Regnumot fog csinálni Fehérváron”. Nos, ő vigyázott, nehogy „ez a vádaskodás” igazolható lehessen.

Azt persze el kell ismernünk, hogy sok mindent regnumi stílusban művelt. Az a papi generáció, amelyik hosszú püspöksége idején nőtt fel, minden időben – a legrosszabb

időkben is – mindig jobban megértette a Ház nélküli Regnum világát. Talán azt a tényezőt is figyelembe vehetjük, hogy Prohászka Ottokár atyánk volt Shvoy püspök úr elődje.

Ott folytatom tehát, hogy Kelenföld 1933-ban önálló lelkészség lett, 1937-ben pedig plébánia. Dr. Takács János lelkész, majd plébános úgy végezte a maga munkáját, ahogyan az szükséges volt. A szemtanúk úgy mondják, hogy a hívek őt is, a munkáját is elismertek, megbecsültek. Mindez a háborúig tartott. 1945-ben a plébános fogságba került. Azok közé a kevés számú papok közé tartozott, akiket keletre vittek. Nem tudom merre járt, mi volt a sorsa.

Mert ugyanabban a fogságban élők másként éltek a hideg Szibériában, másként a Kaukázus vidékén. De még mindenkinek más volt a teherbíró képessége is.

Dr. Takács János összetört a fogságban. Nem lehetett ráismerni. Nem is élt sokáig. 1954-ben meghalt.

Rózsavölgyi László atya a Tavaszmező utcában, a Zrínyi Gimnáziumban tanított. 1948-ban, amikor elkezdett megszűnni a középfokú iskolák hitoktatása, a főhatóság Kelenföldre helyezte őt. Ő volt Kelenföldön a második regnumista. Szomorúan látta Takács János vergődését. Az egyházközség szervezőjéhez és a templom építőjéhez nem lehetett odamérni azt a beteg embert, aki hazajött a fogságból.

Dr. Takács János halála után dr. Élő József lett a kelenföldi plébános. Ismertük őt, mert azelőtt sokáig az Erzsébetvárosi Plébánián működött.

Rózsavölgyi Élő Jóska idejére is ott maradt káplánnak. Később mellé került Keglevich István és Réthy László. Mindketten regnumisták voltak.

Idejükben alakot, rendszert és lendületet kapott Kelenföldön a regnumi munka. Rózsavölgyinek még a Házból való gyerekcsoportja volt. Keglevich Pista gyűjtötte össze a kelenföldi gyereknépet, és Réthy Laci vezette őket tovább. Ők hárman olyan „nagy regnumi világot” teremtettek, amilyen sehol máshol nem volt.

Nagy sokaság tartozott Tompa atyához. Emödi László is nagy létszámú csoportot tartott életben. De ezeknek a közösségeknek a zömét azok alkották, akik még a Házban kezdték a regnumi életet.

Kelenföld lett az első Házon kívüli alapítás helye. Ezen a helyen virágzó ifjúsági élet keletkezett. Keglevich István és Réthy László lett ennek a tevékenységnek a motorja. Fialalok voltak, lendületesek,

Dr. Élő József, aki „Élő Pepi” néven megbecsülésnek és népszerűségnek örvendett, rendes, derék pap volt.

Látta, örömmel látta a növekvő ifjúsági és gyermekvilágot. Nem akart tudomást venni róla. Így mindig azt mondhatta: „nem tudom, nem értesítettek róla”. A körülmények is kedveztek. A káplánok máshol laktak, a Somogyi út 9. sz. alatti házban. 1948-ban az egyházközség ingatlant vásárolt a Bartók Béla u. 149–151. sz. alatt. Itt kapott lakást a sekrestyés, itt működött az ifjúság kápolnája. – Volt idő, amikor 50-50 egyetemista ott hallgatta a hitoktató előadást. Az is itt adódott, hogy a gyermekmise a kiegészítő kápolnában lehetett, ugyanakkor a templomban ifjúsági szentmise volt. – Minderről nem kellett tudnia a plébánosnak. Ő mindenről tudott, csak nem vett róla tudomást. Később, 1957-ben Rózsavölgyi atyát elhelyezték. Alig egy év múlva, 1958-ban, Kelenföldre helyezték Emödi Lászlót, így újra három regnumi pap lett Kelenföldön.

Emödi nagy ifjúsági és regnumi életet talált. Kelenföld igazolta annak az elméletnek helytállóságát, hogy lehetséges regnumi életet csinálni a Házon kívül is! Még később az is valóra vált, hogy a Regnum klasszikus területéről való csoportok nagyszerűen együtt tudtak működni a kelenföldiekkel. A hely távolságát, a környezet különbséget nagyszerűen áthidalta a tanítás és a nevelés hasonlósága.

Világunkban érdekes jelenség volt dr. Semptey László, Budapest általános érseki helytartója, számos papi cím birtokosa, a zuglói plébános. Amikor regnumiként kispapnak

mentem, tudtam, ő is, családja is számtalan módon a Házhoz tartozott. Első jelentkezésemkor „atyának” szólítottam. Kiigazított. Szólítsam csak prefektus úrnak. Később, amikor már pap voltam, és ő valamiféle méltóság, sohasem lehetett vele a Regnumról beszélni. Csodálkoztam, hogy a „nagyon regnumista” Darvas Palinak temetésén ott volt. Nem is civilben, reverendában.

Harmadik perünk folyt. A másodikból szabadultam. A helytartóságon fogadott. Barátságos volt. Velem mindig jóakarátú és barátságos volt. Úgy viselkedett, mintha ugyanazon az oldalon lennénk. Éppen a harmadik per vádlottairól beszélt. Úgy vett, mintha egyetértenénk. A Regnum, persze, az ő felfogása szerint nem létezett. „Ezek a vádlottak” – úgymond – „regnumistáknak mondják magukat. És olyan szerencsénk van, hogy sok papi hivatás került ki a kezük alól.”

Nos, Kelenföld volt a mi szerencsénk! Azelőtt azok a regnumisták, akik papok lettek, nem nagyon jöttek vissza a Regnumba. Nem tudom, miért nem. Talán jobbnak látták a plébániai pasztorációt? Vagy jobban szerették a vidéki életet? Nem tudom.

Csakugyan szerencsénk volt a kelenföldiekkel! Mert a kispapok már teológus korukban nem hagyták szó nélkül, ha valaki akár a Regnumot, akár a börtönben levő regnumistákat támadta.

Hozzá még nem is voltak kevesen! Órsnyi sokaság ment közülük papnak! Céltudatosak voltak! Arra készültek, hogy ők maguk is regnumi papok lesznek. És vonzásuk is volt! Felszentelésük után nemcsak ők jelentkeztek, még másokat is magukkal hoztak!

Semptey úr meglátása találó volt: csakugyan szerencsénk volt! Mégpedig olyan időben, amikor bárki más azt gondolhatta volna: „nincs szerencsénk, végük van”. Akkor, amikor a legnagyobb bajban voltunk, amikor úgy tűnt, elveszett a jelen, megnyertük a jövőt!

Mert mi is lenne most belőlünk, ha Kelenföldön nem termelt volna annyi pap? Ha elhagyták volna a Regnumot? Ha nem értették volna meg, hogy amit velük és értük tettünk, az helyes, jó volt? Ha nem tudták volna, hogy a börtön sötéttségén át néhol a derűs jövő világít?

Ami megtörtént, így történt! A történelem nem ismeri ezt a szót: „ha”.

Nem állítom azt, hogy minden magától ment. Tagadhatatlan, hogy mind a két fiatal pap, Keglevich István is, Réthy László is eredményes pedagógiával és nagy energiával dolgozott.

Nagy gyermek sokaság huzamos nevelése jó szervezést feltételez. Így azt a szerencsét, amit az érseki helytartó emlegetett, jelentős mennyiségi és minőségi munkával alapoztuk meg.

27. Pantol Márton temetése

Persze csak „Marcinak” hívtuk. Az „öregek” már gyermekként ismerték őt, és Marcinak nevezték. – A Házban bizony az ötvenéveseket már „öregnek” mondtuk. – Marci a Házban nőtt fel. Nagyon tekintélyes papnak és igazán kiváló hittanárnak nőtt fel.

A Budapesti Eucharisztikus Kongresszuson nagy és díszes szerepet vitt. Mindenki láthatta őt. Konferált, és az énekeket vezényelte. Rendező és irányító tevékenységéért a „papai kamarás” címet kapta. Csodálatos világot teremtett a VII. kerületi Madách Imre Gimnáziumban. Említettem már, hogy azok, akik a Regnumban nevelődtek, ha papok lettek, nem nagyon jöttek vissza a Házba. Úgy tűnt, a mi világunk munkamódszerével jól tudnak dolgozni. Érvényesültek is az egyházi életben. A Ház világát speciálisnak és így kissé egysíkúnak tartották.

Nos, Marcira szüksége volt a szüleinek. Ezért neki velük kellett maradnia. Később nekem úgy tűnt, mintha Pantol tanár úr nagysága és önállósága miatt nem fért volna be a Házba. A sok munkára való berendezkedés nem engedte, hogy még a Regnumot is ő húzza. Meg aztán a Ház berendezkedése kevesebbet is, többet is kívánt. Hiszen házi életünk munkai igényes

volt. Nem biztos, hogy bentléte elviselte volna azt a sok munkát, amit végzett. De még arra is energia kellett volna, hogy beálljon a kialakult munkakörülmények közé. Így végül is Pantol Marci közénk tartozott!

Időnkint megjelent. Szinte minden vacsora után nagyobb lélegzetű beszélgetés volt. Ennek eleinte ritkább, később egyre gyakoribb résztvevője volt Pantol atya.

A háború után rá maradt a Zászlónk szerkesztésének gondja. Kiderült ekkor, hogy az általa vezetett *Madách Imre* cserkészcsapat olyan jól képzett felnőttgárdával rendelkezett, hogy Marcink belőlük nagyszerű szerkesztőséget tudott alakítani. Természetes, hogy a szerkesztőség vezetője gyakran bejött közénk. Nem volt ugyan megállapodás, de ő szívesen mesélt munkájáról, szerkesztőgárdájáról, a lappal kapcsolatos megbeszélésekről, vitákról. Vagyis lett már ok arra, hogy bejárjon a Házba addig, amíg volt Ház.

Nagykőnyiban kezdte László atya az utolsó nagylétszámú és sokféle résztvevőjű tábort. 1945 nyarán együtt volt a Regnum mindenféle gyermeknepe, Marci is elhozta a gimnázium Madách Imre nevű csapatát. Ekkor érzékeltük Pantol atya nagy munkájának nevelési eredményeit. Ekkor ismertük meg Marci atyánk népét.

Amikor megszűnt a Ház, Marci lakása lett állandó gyülekezőhelyünk. A Szent Domonkos utcában lakott és megbízták a jáki kápolna vezetésével.

Mi kissé idegenül éreztük magunkat a világban. És bizony nagyon jól esett, hogy Marcinál mindig találtunk „házi szót”, egyházi híreket, valamelyik barátunkat.

Sajnos Marci nemsokára beteg lett. Fájdalmas betegsége támadt: érszűkület. Egyre inkább fájta a lába. Mégsem ez lett halálának oka. Szíve vitte el. Nem kellett végigszenvednie a csonkítások megalázó fájdalmát. Talpon volt. Mozogni tudott. Egyik este vendégségbe ment. Haza is érkezett. Éjjel az ágyban halt meg. Isten kegyelmes volt hozzá.

Temetése körül bonyodalmak támadtak. Mindegyikünk úgy gondolta, hogy Marcit majd Shvoy püspök úr temeti el. Nem úgy lett! Valami közbejött. Talán betegség. Mindenesetre megkaptuk az üzenetet, hogy a püspök úr nem tud jönni.

Mi akkor természetesnek éreztük, hogy Marcit házfőnökünk, Werner atya temesse el. A Budapesti Helyhatóság nem így gondolkozott.

Ők akkor már tudtak valamit felőlünk. Dr. Peisz Lajos volt a helynök. Láttuk rajta, hogy valamit mondani is akar, nem is akar mondani. Végül is annyit mondott, hogy a hatóságnak, a rendőrségnek valami kifogása van velünk kapcsolatban.

Ő, az érsek budapesti helynöke dr. Kosztolányi Istvánt jelölte meg temető papnak. Szép Zoltánt diakónusnak, Emődi Lászlót szubdiakónusnak.

Minket nagyon felháborított ez az intézkedése. Főként azért, mert nem tudtuk, mi miért van. Viharos megbeszéléseink voltak. Találgattunk, zúgolódtunk.

Végül is akiket kijelölt a helytartó, mind regnumiak voltak. Kosztolányi atya még hozzá a helytartóságon is dolgozott. Így belenyugodtunk a döntésbe. 1960. október 20-án hatalmas tömeg jelent meg a Rákoskeresztúri temetőben.⁸⁵ Addig még nem fordult elő, hogy pap temetésén ilyen nagyszágrendű sokaság gyászoljon.

A VII. kerületi Madách Imre Gimnázium hatalmas intézet volt. Marci sok éven át tanított benne. Nem is akárhogyan: kitűnően! Tanítványai becsülték őt, szerették. A gyászolók sokaságában a legnagyobb részt a Madách gimnazisták tették ki.

A kántorképző is Pantol atya találmánya volt: igazgatásával működött.

Kántorképzős tanítványai is sokan megjelentek.

Az egyházi ének és a zene művelői a Szent Cecília Egyesületben tömörültek. Marci közöttük is vezető szerepet játszott; népszerű volt. Temetésére sok énekes eljött.

⁸⁵ Más adatok szerint Pantol Márton október 25-én halt meg (Somogyi Sándor pontosítása), temetése pedig novemberben volt. (Dobszay J. 1991. 61.)

Szóltam már a *Madách cserkészcsapat*ról. Marci alapította. Magától értetődött, hogy aki iskolája cserkészcsapatában valaha is benne volt, ott volt a temetésén.

A sor végén említtem a Regnumot. Így is volt. Aki figyelemmel kísérte írásomat, megértette, Pantol atya későn jött a Házba. Nagyobb ismeretségi köre volt az atyák között, mint az ifjúság világában. Újra hangoztatom, hogy azelőtt egy pap temetésén nem láttam akkora gyászoló sokaságot, mint amekkora Pantol atya temetésén volt.

Azok az évek, amelyek 1948-tól 1960-ig lefolytak, izgalommal és félelemmel voltak megtöltve.

Jól tudom, hogy minden pap állandóan a nyilvánosság előtt szerepel. Egyetlen hittanórája sincsen „tét nélkül”. Ha a hitoktató nincsen „jó formában”, a sikertelenséget harminc gyermek tükrözi vissza. A „jó óra” mindenkit lendületbe hoz.

Ez az „általános izgalom” 1948 óta megszorodott. Hírek jöttek arról, hogy valamelyik hitoktató egy-egy ügyetlen mondata vagy még inkább ügyesen félremagyarázott szava tanító pályafutásának végét jelentette.

A rendek feloszlata és a rendelkezés végrehajtásának embertelen módja sokáig szóbeszéd tárgya volt.

Az sem maradt hatás nélkül, hogy több paptársunk külföldre menekült. Sőt az sem, hogy voltak olyanok, akiket útközben elfogtak. Még olyan is akadt, akit a magyar hatóságok visszahoztak, hogy börtönben végezze életét.

Magának a Háznak elvétele mindünket izgalomba hozott. Hiszen a költözés mindig izgalmas. Ehhez hozzátársult az is; hogy mindnyájan új helyet és új feladatot kaptunk. Az atyák összejövéte is kockázatos volt. Mert hiszen hallani lehetett, hogy a feloszlattott szerzetesrendek összejövését – nem tudni minő rendelkezés alapján – jogellenesnek minősítették. Így azután minden találkozásunk az öröm mellett izgalmat is hozott.

Az „öregek” mindezt nem is bírták sokáig. Az az egyenlenség is megmutatkozott, hogy nekik nem volt ifjúsági csoportjuk. Ők szívesen beszéltek a mindenünnen szállongó híreket. Ezek a hírek szinte mind elrettentőek voltak.

A „fiatalabbak” szívesebben beszéltek a Regnum élő csoportjairól. Hiszen ezeket a kisközösségeket vezetni kellett. El kellett őket látni mindenféle tanításra, nevelésre szolgáló anyaggal.

Bár mindannyian türelmesek voltunk, és örültünk egymásnak, mégis úgy látszott jónak, hogy leginkább csak azok jönnek össze, akiknek gondjuk van az ifjúság vezetésével. Az összejövés kockázata csak úgy volt értelmes, ha „élő világunkat” fenntartja és gondozza. A gyermekcsoportok összejövése sem volt mentes az izgalomtól.

Tudjuk, csak 1976-ban, a helsinki egyezmény aláírása után született meg az a VIII. törvénycikk, amelyik a magánlakásokat mentesítette a hatóságok túlzó érdeklődésétől. De erre 1960-ban még tizenhat évig kellett várnunk.

Természetjárásunk, kirándulásaink meggondoltságot igényeltek. Bizony, ki kellett alakítanunk valami gondolkodásmódot. Minden gyermeknek fel kellett készülnie arra, hogy meglegyen az az „első felelete”, amellyel bármiféle kérdezősködőnek válaszolni tud.

Huzamos kirándulásaink, a táborozások is azt az újabb feladatot rótták mindenkire, hogy „legális” színezetet biztosítsanak azoknak, akiket egyébként semmiféle „törvény” nem tiltott el az ilyenfajta együttléttől.

Az atyák, a vezetők és az ifjúság meglepően ügyes volt. Nem is volt olyan kirándulásunk, táborunk, amelyik bármiféle kellemetlenséget okozott volna. Mégis ezek a maguk létevel ott vibráltak mindnyájunk idegeiben. Hiszen tudtuk, hogy minden házfelügyelő, házbizalmi minket figyelhet. Azt is, hogy egy-egy elkésző gyerek vagy címet nem tudó tévelygő állandó veszedelem forrása lehetett.

Mindezt azért soroltam fel, hogy annak az időnek a hangulatát közelebb hozzam mindannyiunkhoz. Mégis éppen ebben a nehéz világban alakult ki mindenkiben az az igény,

hogy minél többen találkozzunk. Werner atya akkor már „kikerült” a szemináriumból. Egyházmegyéje, a szombathelyi szerencsére nem hívta őt vissza. Így azután elfoglalhatta Máriaremetén a kántori állást.

Az ottani plébános, Shvoy püspök úr keresztfia maga is a Regnumban nevelkedett. Nagyon tisztelte Werner atyát. Ismerje meg mindenki: dr. Neményi Lajosnak hívják. Szívesen rendelkezésünkre bocsátották a templomot. Ő maga távol maradt. Így volt jól. Néhány éven át Máriaremetén jöttünk össze. Ott ünnepeltük a Szeplőtelen Fogantatás napját. Megtöltöttük a kegytemplomot.

Már akkor úgy volt, hogy Jandik atya fiai külön ünnepeltek. Nagy összetartás volt a „Rigó-generációk” között. Meg aztán Jandik atya is beteges volt. Nem tudott Remetére jönni. Így a „Rigók” külön jöttek össze.

Minden regnumista mindenütt ünnepének tartotta december nyolcadikát. Aki csak tudott, szívesen eljött Máriaremetére. A hozzánk tartozó kis gyermekek is szívesen emlékeztek felnőtt korukban ezekre az ünnepi estékre.

Ezeknek az esztendőknél jeles eseménye volt az összejövétel is, amely Virágos-nyeregben jött létre.

A Ház elvesztése bizonyos sajátos lelkületet teremtett köztünk. Sokan tudtuk, hogy együvé tartozunk. De veszedelmesnek tartottuk, ha összejövünk. Mégis 1951 és 1960 között már kialakult az a generáció, amelyik nem is látta a Házat. Az ilyenfajta népek szívesen látták volna egymást. Mert hiszen a kiscsoportos képzés tökéletes, mégis jó érzés, ha mindenki azt látja, hogy sokan mások is ugyanezt az életmódot folytatják. Ebből a megfontolásból kiindulva 1964 augusztusában megrendeztük ezt a találkozót a Virágos-nyeregben.

Sokan voltunk, nagyon sokan. Felér ez a sokaság egy valamikori tavaszi szemle résztvevőivel. A Regnum régi nemzedéke, vagyis azok, akik látták még a Házat, nem is gondolták, hogy ilyen sokan vagyunk. Mind-mind olyanok, akik a Ház nélküli új világból jöttek, és lettek a Ház hívei. Azé a Házé, ami nem is volt, csak a lelke létezett. Az új Ház abból a sok munkából, tarka ötletből, pedagógiai tudásból, fiatalos vidámságból és mindenekelőtt abból a katolikus szellemből jött létre, aminek körülhatárolt tanyája volt a Ház, az a ház, amelyik a Damjanich utca 50. számot viselte. A Ház tiszteletreméltó szelleme, amelyik közhiedelem szerint minden ősszel megújult, kiszabadult a falak közül... Itt, a Virágos-nyeregben, ahol a mindenünnen való ifjúság gyűlt össze, itt láttuk először, hogy a Háznak jóllehet vége van, de a Regnum maga fiatal! Annak a mozgalomnak, amelyet Prohászka Ottokár, Mailáth, Kanter Károly, Shvoy, Marcell Mihály, Koszter, Jendik, Bárdos, Kosztolányi, Jaszenák és a többiek elindítottak, most van az emelkedője. Hol van még a lehetőségek csúcsa! Messze előttünk.

Remek nap volt ez itt a Virágos-nyeregben! Minden és mindenki „remek formában” volt. A ki nem mondott, közös öröm mindenkit fellendített. A fiúk vidáman játszottak. A lányok akadályversenye emlékezetes volt. A nap ragyogóan sütött. Alkonyattal tábor tüzet gyújtottunk. Vidám énekszóval búcsúztunk a remek naptól. Mindez 1964 augusztusában volt.

A decemberek nyolcadik napjait, a Virágos-nyerget abban a fejezetben kellett felsorolnom, amelyik dr. Pantol Márton atya temetését tartalmazta.

A hamarosan ránk következett börtön elején sokunk fejében megfordult: nem a temetés gyászoló tömege, nem a Virágos-nyereg vidám sokasága, nem a Szeplőtelen Fogantatás ünnepei képezték-e a kiváltó okot?...

Úgy került, hogy módomból volt ráfigyelni ezekre a tényezőkre. A vizsgáló tisztak szívesen tetszelegtek a mindentudás színében. Mégis bár mindezekről mint tényekről tudtak, vagy úgy tettek, mintha tudnának, látszott, hogy sem ezek tartalmáról, sem ezek részleteiről nem tudtak semmit.

Az események szerencsés, véletlen összeesése volt, hogy mi már éppen megerősödünk, mire az ő terveik beértek.

Mindnyájan mindig szívesen emlékezünk Dr. Pantol Márton atyára, a Szeplőtelen Fogantatás ünnepére, Virágos-nyeregére.

És főként arra, hogy a Ház megszűnése után a tervszerű, jól összefogott, áldozatos munka sok helyen gyökeret vert és mindinkább kivirágzott.

28. Szent Cecília napja

Voltak előjelek. Az egyik házigyűlésen Werner atya megkérdezte: „készen vagyunk-e a börtönre?”

Keglevich Istvánunk észrevette, hogy kelenföldi lakásunkat megfigyelés alatt tartják.

A budapesti érseki helytartóval Pantol atya temetéséről tárgyaltunk. Megmondta Peisz atya, hogy a rendőrségnek van baja velünk. Azt is jelezte, hogy nem mondhat többet.

A börtönben kiterült előttünk az egész valóság. Sorsunk már jóval előbb eldőlt. A „begyűjtés” nagy mértéke elárulta, hogy gondos, körültekintő munkával válogattak a mozgalmakban és az emberekben.

A vizsgáló közeg, akit előadó úrnak kellett szólítani, semmit sem tudott Pantol Márton temetéséről. Persze ő hivatalból úgy viselkedett, mint „aki mindenről mindent tud”. Mégis kiderült, hogy semmit sem tud a névről. Fogalma sem volt semmiféle temetésről. Az a feltevés, hogy Marci temetése vagy az azon összegyűlekezett sokaság váltotta volna ki a hatóság megtorlását, tévedés. Már messzebből, de legalábbis az 1960. év elejétől ki volt tűzve az az akció, ami november végen bekövetkezett. 1960. november 22-én, Szent Cecília napjának éjszakáján letartóztattak minket.

Most, huszonhárom esztendő után számot adok ezekről az eseményekről.

Az írást is Szent Cecília napján kezdem.

Harag nélkül. Az idő mindent elnyugtat. Büszkeség sem dolgozik bennem. Csak azt tettük, amit tennünk kellett. Nem is mindig a legjobban. Csak úgy, amint sikerült.

Most nem naplót írok. Mikor fiatal papoknak meséltem, érdekes, izgalmas lehetett az elbeszélés. Ez most más!

A Regnum Marianum történetét kell megörökítenem. Ezeknek a „börtönös” éveknél a hiánya érthetetlené tenné a ránk következő új világunk életének eredményeit is.

A vizsgálócsoporthoz egyik gondolkodója, így írnám: „ideológusa”, őrnagyi rangot mondott magának. Ő így vélekedett: „Látjuk, hogy maguk szívósak és rászántak. Úgy gondoljuk, tíz perre lesz szükségünk, hogy végezzünk magukkal.” A csinos bók magasra értékelt minket.

Nekünk is úgy kell szemlélnünk ezeket az éveket, mint közösségi életünk mozzanatait. Hosszú vizsgálati fogságunk volt. Ez az időszak volt mindannyiunk számára a legnehezebb. Ebben az időben megtanultuk azt, hogy maga a létezés is milyen kínos tud lenni. Az a létezés, ami nappali időszakban csak ülés. Bár járni is lehet, ha társunk beleegyezik. Jobb az eset, ha mindketten járkálósak.

Az idő, aminek nincsen tartalma, fontos kínzóeszközök köze tartozik. Egyszerűbb és tevékenyebb emberek nagyon szenvednek attól az időtől, amelyben nem történik semmi.

Papok és azok, akik elmélkedni tudnak, jobban elviselik az üresen múltó időt. Bizonyos gyakorlat után már napirendet csinálnak maguknak. Délelőtt másról gondolkoznak, mint délután.

Azt is megkísérelték a vizsgálók, hogy magánnyal büntessenek. Nem vált be. A pap jól tűri az egyedüllétet. Szent Ágostontól való a gondolat: „*O beata solitudo, sola beatitudo.*” Magyarul így hangzanék: „Ő boldog magány, egyetlen boldogság.”

Ha fogságunknak társa van, megered a szó. A beszéd mestersége sem könnyű! Napokig lehet egymásnak mesélni „bűncselekményünket”. Óvatosan, mert nem lehet tudni, ki a társunk. A fogság nemcsak a szenvedésnek, a besúgóknak is termő világa. Mégis

bizalmatlanság sértése lenne, ha valaki nem beszélne. Az ilyen a börtön keservét mélyülő ellenségeskedéssel tetézné. Nem szabad ilyesmit tenni!

Az is jó, ha a meghallgatás művészetében vagyunk jártasak. Igen alkalmas ez az idő arra, hogy meghallgassuk mások életének történetét. Ha jól tudunk figyelni, és van néhány résztvevő kérdésünk, hallgatásunkkal segíthetünk az embereken.

Mégis a süket idő hosszabb, mint a szó. Ilyenkor jó, ha az olvasott ember visszaemlékezik olvasmányaira, és el tudja azokat mesélni. Történeteivel mérhetetlenül jobba teszi társai sorsát. Azt hiszem, az ilyesmi az irgalmasság lelki cselekedetei közé tartozik.

Mindent nem lehet elmondani „a létezés nyomorúságáról”. Még csak annyit, hogy akkor még WC-re is csak engedéllyel lehetett menni. Persze várni kellett, míg az őrség kiengedett. Mindenesetre ez is olyan tétel volt, amely naponkint izgalmat okozott.

Ha mindehhez hozzászámoljuk a rablét állandó bizonytalanságát, betelik a nappal nyomorúsága.

Éjjel következik. Priccsen fekszünk. Lámpafénynél. Az őrnek mindig látnia kellett a rabot. Nem lehet akárhogyan feküdni! Nem szabad a fal fele fordulva aludni. Kezet sem lehet pokróc alá rejteni. Azt mindig látnia kell az őrnek. Ha nem látja, felébreszt. A gumibotjával megüti a vasajtót. Zeng az egész emelet. Mindenki felébred. Annyiszor, ahányszor az őr nem látja valamelyik rabnak a kezét. Vagyis szinte állandóan zeng a folyosó. Hiszen egyik-másik zárkának az ajtaját is nyitják. Éjszakai kihallgatásra viszik valamelyik rabot.

Persze ezektől eltekintve is nehéz dolog az alvás! A zárkát senki sem tisztítja, legkevésbé az, aki benne lakik. Neki csak naponta egyszer szabad feltörölnie a műanyag padlót. A zárka tele volt féreggel, poloskával. Ha valaki ébren volt, látta, amint milliószámra mászkálnak a falon. A panaszkodót biztatta az őrség, hogy „csak pusztítsa őket. Szabad azt tenni.”

A kialvatlanság nem szempont. Reggel megkezdődnek a kihallgatások. Akkor is, ha az előző éjjel volt már kihallgatás. Az ilyesmi éjjel-nappal folyhatik, hiszen a kihallgatók váltják egymást. Fel is ébresztik az őrizetést, ha az netán elaludnék.

A kihallgatási jegyzőkönyv aláírása után a vádlott visszamehet a zárkába. Persze nappal csak az alhatik, akinek erre külön engedélye van. Mindenre engedély szükséges. Olvasni nem szabad, dohányozni sem. Nappal csak az nyújtózhatik el, akinek erre írásos engedélye van.

A semmivel kibélelt idő kínzóan, lassan telik. Mert idő persze van! Ha nem felel meg a jegyzőkönyvek hónapokig gyártott sorozata, majd újat készítenek. Aztán megint újat. Egészen addig, amíg megfelelő lesz az irat.

Mert a fogva tartásnak az a célja, hogy mindent előkészítsen a perre. A per ugyanis a kihallgató közegek vizsgája!

Nagyon sokan, talán nem túlzok, ha azt mondom, mindnyájan úgy gondoltuk: a hatóságot érdekli az, ami történt. Meglepetés volt számomra, hogy úgyszólván senkit nem érdekelt a „mi tevékenységünk”. Olyasmit akarnak hallani, amivel elítélhetnek. Nemcsak egyes kihallgatást, jegyzőkönyvet vetettek el, mert semmit sem találtak benne, az egész folyamatot is újrakezdték azért, mert nem találtak semmit, amivel vádolhattak volna.

Senkit sem érdekelt, mi történt? Mégis volt egy olyan százados, aki észrevette a fennforgó visszásságot. Ő így magyarázta meg: „Maguk egészen rendes papok és szorgalmas emberek. Ha békében hagynánk magukat, egy év alatt »bepasztorálnák« egész Budapestet. De mi azért kapjuk a meglehetősen jó fizetésünket, hogy ezt ne engedjük!”

Valahogy ennél a kérdésnél merült fel olyasmi, hogy miként vagyunk a hatóság eme házában a törvényességgel? Megnyugtatót a hatóság embere: „minden törvényesen folyik.” Majd így folytatta: Nem vagyunk bolondok olyan törvényeket hozni, amelyek minket magunkat is „köteleznének”.

Arról, hogy ügyvéddel beszélhessünk, szó sem lehetett. Arról sem volt fogalmunk, mivel vádolhatnak minket. A kihallgató közegek sem tudták még, mi lesz a vád.

Az azonban mindünknek világos volt, hogy elítélnék minket. Naivság volt olyasmit gondolni: „nem tettünk semmi rosszat, megmondhatunk mindent.”

Igaz, senkit sem érdekelt valóságban, mit műveltünk. De nagyon figyeltek azokra, akikről kiderült, hogy „velünk vannak”. Ahogyan tudták, úgy büntették őket. Sajnálkoztak amiatt, hogy csak bizonyos létszám letartóztatására kaptak lehetőséget. Mindenkin igyekeztek mindent megtorolni. Akit nem lehetett letartóztatni, azt valamiből kizárták. Ha ez sem volt lehetséges, akkor másként büntették. Ha erre sem volt semmi lehetőség, akkor legalábbis megalázták.

Akik börtönben voltak, bizony úgy érezték, hogy nehezebb azok helyzete, akik szabadlábban maradtak.

Persze azok között, akik börtönbe kerültek, hősök is voltak! Valamiképpen kioktatták a hatóság embereit, hogy hatalmuk nem határtalan. Ők, a kihallgatók abban a tudatban nevelődtek, hogy mindent tudnak, mindent megtehetnek, és vitathatatlan erkölcsi magaslaton állnak. Ha valaki ezeket kétségbe vonta, kihívta maga ellen haragjukat. Ilyenkor kíméletlenül alkalmazták a rendelkezésükre álló büntetéseket.

Istvánunk, Keglevich atya gyakran szenvedte a hatóság embereinek megtorló ellenszenvét.

Tegyük szót a „törvényes büntetésekről”. Ezeket minden hatósági ember akkor szabta ki, amikor akarta. Mert persze az enyhébb büntetések, a „megvonások” alig jelentettek valamit. Az ilyesmi bizonyos esetben magától értetődött. Valamelyik pap nyelvtanulási kérelmét így utasította el a parancsnok: „Nekünk nem érdekünk, hogy maguk ilyen módon tovább képezhessék magukat.” Ilyenkor Kossuth Lajosra gondoltunk, ő az átkozott, reakciós osztrák börtön senyvesztő magányában tanulta meg olyan kitűnően az angol nyelvet, hogy ma is használja a jól tudó angol azokat a kifejezéseket, amelyek mellé a szótár feljegyzi, hogy Kossuth szóalkotásai azok.

Nos, a két kiszabható törvényes büntetés: „a szigorított magánzárka” és a „sötétzárka” volt.

Meg ez is: egyik sem volt úgy igaz, ahogy hangzott. A magánzárkát ugyanis előszeretettel télen szabták ki. Ebben a fázás volt a büntetés. Az alig táplált, minimális ruházattal felszerelt rabot a hideg zárkában tartották. A deszkapriccs hézagos volt. A nappali ruhát le kellett venni. A rab egész éjjelen át az egyetlen gyenge takaró alatt vacogott. Semmi módja nem volt arra, hogy kicsit is felmelegedjék.

A sötétzárka a nyár büntetése volt. Rendszerint a konyha vagy valamely meleg helyiség mellett volt elhelyezve a „sötétzárka”. Ott izzadt a rab, mert semmit sem vehetett le. Oxigénhiánnyal küszködött, hiszen a zárt falaknak nem volt semmiféle szellőzése sem.

Az orvos persze börtönorvos volt. Neki semmi módja nem volt arra, hogy „kínzást” állapítson meg. Minden szükséges esetben tanúsította, hogy a rab elhelyezése szabályszerű volt. Semmi olyan nem történt, ami a rab egészségét veszélyeztette volna.

El lehet képzelni, hogy Istvánunk milyen jól megismerte mindezeket az „intézményeket”.

Mégis úgy kell mondanom: a céltalanul múló idő próbált meg legjobban mindenkit. Sok volt ebből októbertől májusig! Még akkor is sok lenne, ha lehetett volna látni a véget. De nem lehetett!

29. Ezalatt

Azoknál, akik szabadlábbon maradtak, házkutatás volt. Nem arról volt szó, hogy kerestek valamit. Már mindenki látta, hogy nincsen semmi keresnivaló.

A házkutatás nem is valaminek a felderítését szolgálta. Hiszen nem volt semmi felderíteni való. Írtam már, hogy senkit sem érdekelt, valójában mit műveltünk.

A házkutatás büntetés volt! A rokonokat, hozzátartozókat, házbelieket kínozták velem.

Ugyanaz volt a helyzet később a vagyonekhozjárásal is. Semmit érő dolgokról volt szó. De szenvedést lehetett okozni a hozzátartozóknak.

Egyetlen valamit érő vagyontárgyunk Werner atya zongorája volt. Kár lett volna érte! Azt szerencsére Kodály Zoltán pénzzel megváltotta. Így kiszabadulásunk után Lojzi atyát régi helyén várta a kedves hangszer.

Azok a regnumisták, akik nem kerültek börtönbe, gondosan átvizsgálták a börtönbe zártak holmiját. Megkísérelték megmenteni azokat az írásokat, amelyek később a Regnum történetére fontosak voltak. Persze ezek az írások nem tartalmaztak semmiféle „bűnügyi” jelleget sem. Nem is volt ilyen!

Még így is sok minden elveszett. Elveszett például a szellemi olimpia anyaga. Ez akkor kötetnyi tankönyvet tett ki. Remek olvasmány lenne manapság az ilyen könyv!

Sajnos ekkor értelmetlenül és erőszakosan elvették a múltunkat. Így a jövőnkett kellett építenünk! Ebben az akkor kezdődő és alakuló jövőben meglepő jelenségek mutatkoztak.

Ekkor tűnt először szemünkbe, milyen sokan vagyunk. A Házban is voltunk, de nem ennyien! Olyan sokan voltunk, hogy a szorgalmas nyomozók nem is tudtak minden csoportot felderíteni. Pedig sokunknál sokféle névsor „került rendőrkézre”. Mégis meglepődve vettük tudomásul, hogy egyik-másik működő világtájunk szóba sem került.

Későbbi dátumú, de ekkor lett alapja annak a felsőhajtásnak: „A Házban sohasem voltunk ennyien!”

Tudtuk, már a vizsgálati fogság idején kiderült, hogy sokan nem kerültek börtönbe. Ezekből igyekeztek kiölni a kezdeményező erőt. Nincsen szükségünk arra, hogy szépítsük a történeteket! Történelmünknek éppen ez a szakasza olyan ragyogó, hogy minden mesterséges fényezés fölösleges.

A kint maradottak nagyon hamar túljutottak az első csapás meglepetésén. Felmérték, hogy nem a hatóság „jóakarata” miatt maradtak szabadon. Azt is megértették, hogy „magaviseletük” megjavítása semmiféle előnyt nem jelenthet. A bebörtönzötteken semmit nem segíthetnek. Legjobban úgy védekezhetnek, ha változatlanul összetartanak.

Érdekes változatok jöttek létre. Házigyűlés nem volt. Míg szabadon voltunk, terveztünk olyasmit, hogy akik megmaradnak, milyen sorrendben vegyék át a vezetést. Ebből nem lett semmi! Az atyák ketten-hárman összetartottak. Értesítették is egymást, mit mondtak nekik egy-egy kihallgatás alkalmával. Maga az a tény, hogy sorozatosan beidéztek őket, figyelmüket saját létezésük felé fordította. Tudták, hogy megvan az ifjúság: figyelve várakozik. Mégis a templomi munka, az állandó zaklatás annyi időt és erőt vont el, hogy másra már nem jutott energia.

Mégis mindenki tudta a készülő regnumi per történéseit. Hiába hangoztatták a kihallgatók a hallgatási kötelezettséget, senki sem figyelt rájuk. Aki kijött valamelyik kihallgatásról, mindjárt elment valakihez, és elmondta neki, miről volt szó. Úgy tűnt, hogy a vezetőség, „az atyák” egész élete „a per” körül forgott.

Nem lehet csodálkozni ezen! A Regnum országosan jó hírű volt. Egy-egy regnumi pap ezelőtt általánosan megbecsült és tisztelt ember volt. Most pedig mindenki lába előtt ott tántorgott a börtön „infernója”. A fogságban levők megnyugodva vették tudomásul, hogy az „atyáknak” több mint a fele szabadon maradt. Úgy gondoltuk, majd átveszi a vezetést a

„következő”. Egészen későn, szinte szabadulásunk előtt értésültünk csak arról, hogy Hagemann Frici vette vállaira „világunkat”.⁸⁶ Csodálkoztunk ezen. Sokféle okunk volt arra, hogy ne az ő személyére gondoljunk. Csodálkoztunk és örültünk.

A felnövő fiúk közül meg kell örökítenem Miklós és Karcsi⁸⁷ nevét. Nagyon jelentősnek bizonyult, amit Kelenföldön műveltek.

1958-tól ők arra az ifjúsági szentmisére jártak, ami Kelenföldön volt. Meg aztán csoportjaink eleven ottani élete is oda irányította figyelmüket. Így aztán a nagy tanácstalanság idején annyi életerőt tapasztaltak Kelenföldön, amennyi saját munkakedvüket is felszította. Észrevették, hogy a regnumi ifjúsági élet jó növelő talajra talált azon a vidéken.

Ők maguk vezetésre termett, tekintéllyel rendelkező, tehetséges ifjú emberek voltak. Munkájuk nyomán újra magához tért az az élet, amelyiket csak megzavart, de nem szüntetett meg a hatvanadik év Cecília-napjának eseménye. Kelenföld nyomában persze sok helyen újra hangra kapott az élet. Ha lassan, ha papok nélkül is, újra működni kezdett mindaz a közösség, amelyik nem pusztult el.

Kelenföldnek akkor azért volt szüksége máshonnan való vezetésre, mert közülük sokan elmentek Esztergomba kispapnak. A körülmények ismeretében szabály lett, hogy aki teológus lett, ne végezzen csoportjainkban semmiféle munkát.

Mindenkit azzal indítottunk el Esztergomba, hogy jól meg kell tanulnia a teológiát. A kispapok jól készüljenek fel jövőbeli feladataikra. Ha már felszentelték őket, minden hívő úgy várja őket, mint akik Krisztus küldöttei. A mi hittanuló és Jézussal járó csoportjaink is remélik, hogy ők, a papnövendékek lesznek, akik a Regnum vezetésének kockázatát is vállalják. Mindez így is történt.

Thomas Mann *A varázshegy* című könyvében megírta, hogy a gyógyíthatatlan betegség feloldja az ember felelősségét. A betegnek „csak betegnek” kell lennie. Semmi más dolga nincsen.

Ilyesféléképpen éreztük magunkat mi is a börtönben. Biztos, hogy ott is volt rendje az életnek. Erkölcsei normák is voltak. De a mi tartalékjainkkal mindezt jól lehetett győzni!

Mégis mindenkiben az a vélemény alakult ki, hogy azoknak volt nehezebb, akik szabadlábbon töltötték ezeket az éveket. A hatóságok nemcsak a szabadságunkat, de a felelősséget is rájuk terheltek. Persze büntették őket, és ez sem volt csekélység! Akik tanultak, ki lettek zárva az egyetemről. Akik valamiképpen sebezhetőek voltak, azokat meg is sebesítették.

Az az erkölcsi jellegű feladat is őket terhelte, hogy megőrizzék azt az értéket, ami rájuk maradt. Ebben a tekintetben nem volt egyformaság! A szabadon maradtak között is sorrendet alkotott a hatóság.

Volt olyan pap, akiről azt döntötték: bocsássák el a papságból, dolgozzék mint polgárember. Olyan is volt, akit csak áthelyeztek. Olyanok is voltak, akik csak „feketelistára” kerültek, vagyis lezárták előttük az előbbre lépés minden útját. A civil foglalkozásúak közül az, aki végzett diplomás vagy diploma nélkül dolgozó szakember volt, hamarosan tapasztalhatta, hogy haladásának akadályai vannak.

Azokat, akik egyetemi polgárok voltak, véglegesen vagy időlegesen kizárták az egyetemről.

A középiskolásoknak és a kisebbeknek nem ártottak. Szüleiket azonban ugyanúgy hátrányban részesítették, mint azokat, akik maguk is regnumisták voltak.

⁸⁶ Hagemann a második per alatt vette át a Közösség vezetését. Hagyó József házfőnök megbízta, hogy letartóztatása esetén ő vegye át a tiszttét. Az első per után néhány civil vezető tartotta össze a csoportokat. (Somogyi Sándor pontosítása.)

⁸⁷ Vigyázó Miklós és Elek Károly. (Somogyi Sándor pontosítása.)

Ezek a megtorlások alkalmasak voltak arra, hogy mindenkit megfélemlítsenek. Ez a megfélemlítés addig terjedt, hogy senki sem szólott nyíltan a Regnumról. Akik találkoztak, titkon cserélték el híreiket. A „régiek” közül sokan úgy gondolták, hogy ők nagyon „bele vannak áztatva” a Regnum ügyébe. Jónak tartották, ha visszahúzódnak. Ezzel szemben egyre inkább szaporodnak az újak! A hatóság csupán a megfélemlítésre összpontosított. Ezt tudta, ebben hitt!

Nem tudta vagy nem hitte, hogy tevékenységének más hatása is van. Azok a szülők, akik aggódtak gyermekeik nevelésén, keresték a Regnumhoz vezető kapcsolatokat. Ebben az időben került hozzánk az a nemzedék, amelyik sohasem látta a Házat. Számukra már a legendák világába emelkedett a régenmúlt regnumi élet. Még az is fényesen csillogott nekik, ami egyébként szürke volt.

A börtönbe került vezetők felvették a „népi mesehős” alakját. Az aggodás eredményezte, hogy egyik csoport nem mindig fedezte fel a másik létezését. Így aztán az az ifjúsági világ, amelyik a Házat otthonának tekintette, és behúzódott falai közé, most mindenfelé meggyökeresedett.

Korántsem állítom, hogy mindezt mi műveltük. Az erőszak ellen védekeztünk, és fejlődésünket kényszerlépések sorozatának kell tekintenünk. Mindaz, amit elterveztünk, alig sikerült, amire nem is gondoltunk, megvalósult.

Az idő távolából meg kell állapítanunk: mi nem tudtuk volna úgy elterjeszteni a Regnumot, amint azt a hatóság tette.

30. Egyházunk életének egyik részlete

Zsurnalisztikánk kedvenc kifejezése az „adminisztratív eljárás”. Azok, akik ezt az összetett szót a jövő történelemkönyveikben olvassák, valamiféle irodai vagy hivatalos eljárásra gondolhatnak. Maga a kifejezés megalkotója is ezt a félrevezetést tűzte célul maga elé.

Az idősebbek ma még tudják, hogy erőszakról kellene beszélniük. De azok is, akik művelték ezt, azok is, akik elszenvetdék, ma már annyira szégyellik ezt az egész módszert, hogy leplező szemérmességgel „adminisztratív eljárásról” szívesebben beszélnek.

Ebben az időben a papság világában jól meg lehetett különböztetni, mi az egyház szándéka és mi az állam kényszere. Szabó Imre püspök, ha más is jelen volt, a szemével jelezte, hogy amit mond, nem az ő szava. De néha, ha egymagunk voltunk, szóval is kifejezte, hogy állami rendelkezést közöl.

Ugyanígy szót érthetett magunkfajta ember Endrey Mihály püspökkel és Schwarz-Eggenhoffer Artúr apostoli kormányzóval is. A helyzet később változott meg!

Ennek egyik oka a technika volt. A lehallgatókészülékek kifejlődésével egy eljárás sem kockáztatta meg az „őszinte szót”. A másik ok abban rejlik, hogy mindegyik papról fel lehetett tételezni, hogy „besúgja” eljáróját.

Nos, börtönélményünk egyik ítélet előtti élménye az volt, hogy olvashattuk a püspöki kar körlevelét.

„A Püspöki Kar tudomást szerzett arról, hogy aktív szolgálatban levő katolikus papok és szolgálaton kívüli szerzetesek ellen államellenes szervezkedésben való részvétel miatt eljárás indult. Ennek kapcsán a Püspöki Kar jövőbeli mihez tartás végett a Tisztelendő papságot az alábbiakban tájékoztatja.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar híven az 1950-ben aláírt megállapodáshoz a leghatározottabban ellene van bármilyen államellenes cselekedetnek. Minden egyházi személyt vagy alkalmazottat, aki államellenes szervezkedésben részt vesz, vagy ilyen tevékenységet támogat, mint a magyar nép ellen vétőt elítél.

Nem engedhető meg, hogy felelőtlen elemek a katolikus egyházat – bármilyen formában is – államellenes politikai célokra használják fel. A Püspöki Kar nyomatékosan rámutat arra, hogy azok az egyházi személyek, kik nem elsődleges hivatásukat, a lelkek krisztusi szolgálatát teljesítik, hanem a Magyar Népköztársaság törvényeibe ütköző államellenes szervezkedést kezdeményeztek vagy kezdeményeznek, bárhol is működjenek, bűnös tevékenységükkel a katolikus egyház kárára is cselekszenek. Sajnálatos, hogy az érintett személyek többsége az államhatalom részéről több alkalommal tapasztalt türelem és amnesziák ellenére újból okot adott arra, hogy ítélet alá kerüljön.

Az egyházmegyék ordináriusainak eltökélt szándéka, hogy a jövőben határozottan fognak fellépni azon egyházi személyek és alkalmazottakkal szemben, akik az állam és a katolikus egyház törvényeit megszegve hivatásukkal visszaélnék.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar úgy magát, mint a hazáját becsületesen szolgáló, törvényeit tiszteletben tartó katolikus papságot elhatárolni kívánja az ilyen felelőtlen egyházi személyek cselekményeitől, és bízik abban, hogy a jövőben ki-ki a maga területén elő fogja mozdítani a Magyar Állam és a Katolikus Egyház között kialakult jó viszonyt. A Püspöki Kar megkívánja, hogy a Magyar Népköztársaság kormánya és a Magyar Püspöki Kar között kötött megállapodást minden egyházi személy és alkalmazott megtartsa.”

Budapest, 1961. március 15.

Magyar Püspöki Kar.

(700. sz. a Püspöki Kar tájékoztatása a papság részére.)

Ez az irat tulajdonképpen elvi nagyságú, korrekt megnyilatkozás. Ilyen fennkölt kifejezések illenek egy püspöki testülethez.

Maga az a tény, hogy kárörvendezve adta kezembe ezt a körlevelet a kihallgatást vezető tiszt, fájdalmassá teszi az 1961. esztendő tavaszát. Ha magam nem jöttem volna rá, a százados maga figyelmeztetett: „látja, ők is velünk vannak!”

Akkor még úgy hittem: csak mi magunk, regnumi papok vagyunk fogságban.

Werner házfőnök atya kedves eszméje volt, hogy hívjunk meg asztalunkhoz egyenkint minden püspököt. Hadd ismerjük meg egymást! Ők el is jöttek! Örömmel beszélgettünk át velük egy-egy estét. Megismertük őket, ők is ismergettek minket. Legtöbbjük már előbb is jól ismerte a Regnumot. Zavart az a gondolat, hogy ők, a püspökök most azt gondolják rólunk, hogy valamiféle politikával is foglalkoztunk. Hiszen az ország papsága jól tudta, hogy a Regnum vallásos ifjúsági nevelést művel.

Csodálkoztam. Mindszenty primás után, Grósz érsek pere után minden további érdeklődés nélkül, készpénzként elfogadták a pártrendőrség tájékoztatását anélkül, hogy megkísérelték volna, hogy szót váltsanak valamelyikünkkel. Hiszen volt olyan is köztünk, akit nem is vettek őrizetbe. Őket sem kérdezték meg semmiről sem.

Ha egy minden párttól független esküdtszék vagy bíróság elítélt volna minket! Ha kétségtelen bizonyítékok lettek volna politikai bűnösségünkre nézve – hangoztatom: az ítélet után – jó lett volna ez a szózat. Bár akkor is elfért volna benne néhány védelmező szó is. Így ítélet előtt nem esett jól előljáróink ítélete!

Módosult a körlevéllel kapcsolatos érzésem, amikor bejutottam az ítélet-végrehajtás helyére, a börtönbe. Sok papot és szerzetest találtam ott. Megállapítottam, hogy az egész katolikus világ rostára került. Ahol létezett valami ifjúsági élet, onnan csalhatatlan biztonsággal begyűjtötték az ügyek mozdítóját. Amelyik szerzetesrend körül a hitélet valamiféle jele mutatkozott, ott találtak valakiket, akik politikailag vétkesek. Sőt, ha valamelyik szerzet csupán az összetartozás nyomát mutatta, ott már megtermett az, akinek helye lett a börtönben.

Még mindig hallom az egyik pécsi plébános fejfájó sóhaját: „Ti tettetek legalább valamit! Bár mi tettünk volna akár jót, akár rosszat! De semmit sem tettünk. Mégis itt vagyunk!”

Amikor megláttam a bencés Szunyogh Xavért, a ciszterciek rendfőnökét, Zsigmond Lórándot és természetesen a jezsuitákat, nyomukban a tevékeny plébánosokat, sikeres hitoktatókat, akkor észbe vettem: szégyen lett volna ebből kimaradni!

A börtönben még inkább csodálkoztam a püspökkari körlevélen. Az csak alapfokú csodálkozás volt, hogy minket, regnumistákat nem akartak ismerni. De az már elérte a felsőfokot, hogy nem ismerték volna azt a sok egyházi hírességet, akikkel meg voltak töltve a zárkák.

Amikor kiszabadultunk, dr. Schwarz-Eggenhoffer Artúr volt főegyházmegyénk apostoli kormányzója. Bölcs, öreg tanár volt Artúr bácsi. Nem egyszer volt a vendégünk. Mi több, ő ismert bennünket! Nemcsak személy szerint. A Regnumot is ismerte. Nemcsak kívülről! Ő volt egy ideig a *Zászlónk* sakkrovatának szerkesztője.

Mindez arra indított, hogy megkérdezzük tőle: „Artúr bácsi! Mért írtatok ellenünk azt a körlevelet?” Így válaszolt: „Ti azt gondoljátok, hogy én megjelenése előtt láttam azt a körlevelet? Szó sincs róla!”

Nos, ez a felelete minket egészen kielégített. Nyilván más püspök sem látta azt az iratot. Mindenki csodálkozhatott, hogy ő tudtán kívül „elhatárolni kívánta” magát tőlünk, azoktól a papoktól, akiknek munkáját nagyon becsülte.

Az 1962. évi II. sz. körlevélről mi a börtönben semmit sem tudtunk. Tudtunk azonban arról, hogy szabadlábban maradt társainkat megbüntették.

Maga a 481. számot viselő rendelet helyesen kezdődik.

„Az Állami Egyházügyi Hivatal folyó évi február 27-én állami büntetés kirovása helyett egyházfegyelmi eljárásra elem terjesztette a főegyházmegye 13 papjának, 3 teológusának és 2 kántorának ügyét.”

A rendelkezés gonoszsága kevertségében mutatkozik. Úgy vegyítették a dolgokat, hogy a politikai vád mindenféle köztörvényes és gyalázatos ügyekkel kerüljön együvé. Így még az a gyalázat is érjen mindenkit, amihez semmi köze sincsen. Mégis, válogassunk!

1. „A papi működéstől (ideértve az időnkénti kisegítést és általában minden egyházi szolgálatot) eltiltottam a következőket: Csermely Endre, dr. Hagemann Frigyes, Nagy László, Szuchy Béla és dr. Waigand József.
2. Próbaidőre ugyanez az eltiltás sújtja: Erdővégi András 2 évre, Hajnal Györgyöt 2 évre, Hajnal Róbertet 1 évre, dr. Kállay Emilt 3 évre.
3. Parádi Gyula budapesti káplánt vidékre helyeztem át.
4. Dr. Czike Imre, Alberti Árpád és Balás Béla teológusokat az esztergomi szeminárium elhagyására ítélem.
5. Somogyi Sándor és Ullmann Péter kántorokat eltiltom attól, hogy bármilyen egyházi állást (kántor, sekrestyés stb.) tölthessenek be plébániákon vagy lelkészségeken.”

A rendelet a maga forrásának az Állami Egyházügyi Hivatalt jelölte meg. Artúr bácsi pontosan fogalmazott. Kifejezte, hogy neki személyesen, de az egyházi hatóságnak sincsen semmiféle kifogása a nevezettekkel szemben. Ő csak arra kényszerült, hogy az állam rendelkezését közölje.

Akik börtönben voltak, sokszor sajnálkoztak azokon, akik kívül maradtak. Igaz ugyan, hogy a bebörtönzöttek elveszítették megszokott életrendjüket. De ha kellőképpen rugalmasak voltak, beleszokhattak valami újba. Ez a tűrőképesség határáig igénybevette őket. Mégis egyszerű lett minden.

Akik a világban maradtak, azokat a szabadság mindennapos döntések kockázata elé állította. Ha az illető „beúszott a halterelőbe”, kényelmes útját jól dekorálták a kitüntető

címek. Kínos lett azonban a lelkiismeret-vizsgálata. Ha megkísérelt szabadon maradni, rögzös, küzdelmes lett az élete.

Bent a börtönben még nem tudtuk, hogy a püspökkari körlevélről előzetesen nem értesült minden püspök. Később sem derült ki, hogy egyáltalán ki fogalmazta azt az iratot. Az mégis már ott bent kiderült, hogy az az egyházi élet, amiből a börtönbe vittek minket, nem egyértelműen kívánatos számunkra.

Bár az is igaz, hogy hatvanban-hatvanegyben azért tették börtönbe azt a sok papot, mert nem lehetett őket beleilleszteni abba az alakuló életrendbe, amelyik ekkor vette kezdetét.

Mindenki tudomásul vette, hogy a püspökkari körlevél a magyar állam akaratát tartalmazza. Éppen csak más szerzőt nyomtattak föléje.

31. Első perünk

Minden „jogszolgáltatásnak” liturgiája van. Arra már vizsgálati fogságunkban kioktattak minket, hogy ne gondolkozzunk „igazságszolgáltatásról”. Az középkori, idejétmúlt kifejezés! A mi kihallgatásunkat végző közegek sem rendőrök. Úgy kell tekintenünk őket, mint „büntetőjogászokat”. A szertartás, amellyel jogszerűvé tesz az emberek rabságát, olyan fontos, hogy még „szigorúan titkos” ügyekben sem tekintenek el tőle. Mert körülöttünk „titkos politikai tevékenység” alakult ki.

László Gábort később, valamelyik tárgyalás alkalmával tartóztatták le. Persze mindenkinél szorgosan kimutatták a „származás kérdését”. Gáborunk köztudomásúan „rettenthetetlen” volt. „Családom nemesi származású” – felelte a kérdésre. – „Édesapám tanár volt. Mindig arra oktatott minket, hogy ne foglalkozzunk politikával. Ne tegyük, mert aljas, szennyes, mocskos dolog. Egész életemben figyeltem édesapám szavára. Sohasem foglalkoztam ilyen alacsony dologgal. Társaim sem tettek ilyesmit.”

A sok letartóztatott pap nem csekély gondot okozott a hatóságnak. Úgy gondolták: el kell ítélniük őket. Csak a vádat kellett jól megválasztaniuk.

Az egyik „büntetőjogász” százados ezt így adta elő: „Mindenképpen el lesznek ítélve. Még válogathatnak is, mi legyen a vád. A mi dolgunk az, hogy bizonyítsuk a vádat. Nekünk mindegy, hogy mit támasztunk alá. Lehet az homoszexualitás, nemi erőszak vagy politikai összeesküvés. Még legjobban akkor járnak, ha az utóbbi mellett döntünk.”

Nem lett volna semmi értelme annak, ha magyarázzuk helyzetünket. Jól tudtak ők mindent!

A párt vezetősége is foglalkozott annak a sok papnak az ügyével. Úgy döntöttek, hogy politikai vádat kell emelni ellenünk. Ennek a feladatnak lebonyolítását rábízták ezekre a „büntetőjogászokra”. Eléggé megszenvedtek velünk! Nagyon sok írásunk került a kezükbe. Ezek mind és a mi szavaink kellőképpen bizonyították, hogy hittant tanítottunk. Ha ez a tevékenységünk nem lett volna sikeres, nem lett volna vonzó, bajunk sem lett volna belőle. Mivel azonban a hallgatóink nagy sokasága egyre növekedett, a „büntetőjogászok” kettős feladatot kaptak. Olyan vádat kellett készíteniük, amely valamiképpen megáll a lábán, és olyan félelmet kellett kelteniük, ami elrettent minket a hittan tanításától.

A kitervelt műveletet olyan módon hajtották végre, hogy „begyűjtöttek” minden papot, aki valamiféle sikerrel tevékenykedett.

Semmit sem számított a helyszín. A templomban hitoktató Bölcsvölgyit éppen úgy „begyűjtötték”, mint azt, aki magánlakáson tanította a gyermekeket.

A módszer sem jelentett semmit. Valaki, aki kimaradt ebből a „gyűjteményből”, elmarasztalta a regnumistákat. Úgy mondta, hogy nem lehet hatos-nyolcas csoportokat összegyűjteni. Ezt nem viseli el a hatóság. Ő mindig csak egyvalakit hív magához. Ez így nem csoport.

Az illető hamarosan megjelent a börtönben. Ugyanolyan váddal ítélték el, mint a regnumistákat, csoportos tevékenység miatt. Az történt ugyanis, hogy összeadást végeztek. Az egyenkint megjelenőket összeadták, és éppen olyan létszámú csoport jött ki, mint a mi őrsi nagyságú csoportjaink.

Sőt, még a tevékenység sem tett különbséget. Egyik vidéki pap bélyeggyűjtő volt. Cserélő viszonyban volt sokakkal. Így nem volt nehéz „felderíteni” az „összeesküvők csoportjait”. Hiszen nem lehet elhinni, hogy csakugyan bélyeget gyűjtöttek volna. Biztosra vehető, hogy a csereberélés leple alatt a köztársaság megdöntésére szervezkedtek.

Így azután az éber és nagyon tárgyilagos hatóság elkészítette a nagy egyházi per tervét. Az egésznek nem mulasztottak el hangulatos nevet adni. *Keresztény Front* lett a neve. Ez alatt a cím alatt jól elfértek a jezsuiták, a ciszterciek, a regnumisták és azok, a magányosan, de jól tevékenykedő papok, akik nem ismerték ugyan egymást, de tekintélyük volt a „katolikus világban”. Így ugyanezen egy kalap alatt kitűnően elfértek a jezsuiták, akik állítólag beszélgettek a „hivatásrendiségről”, tehát meg akarták dönteni a „népi demokráciát”, és a regnumisták, akik gyermekneveléssel foglalkoztak.

Mivel azonban abban fáradoztak, hogy jóvá neveljék az ifjúságot, elitneveléssel vádolhatóak. A kiváló ifjúság mire volna szükséges, ha nem arra, hogy megváltoztassák „a rendszert”.

Így a „jobban kezelhetőekből” kialakítottak egy olyan pert, amely „nyilvános” lehetett. A „sokaságot” pedig zárt tárgyaláson ítélték el. Persze a „nyílt tárgyalásra” csak belépőjeggyel lehetett bemenni. Leginkább joghallgatókat, KISZ-tagokat vezényeltek oda. Hangulatkeltő közbekiáltásukat és sokszor fülrepesztő zajorkánjukat a bírói kar kiválósága, dr. Bimbó István sohasem intette le, inkább vezényelte. Ugyanúgy, mint az ügynevezett „bíróági megbeszéléseket”. A két ülnökkel néhány percig összedugta a fejét, azután tíz percen át mondotta el a „társadalmi bírókkal” folytatott „megbeszélésének” eredményét. Nem, a „nyílt” tárgyalás nyitottsága csak olyan „beszéd”, mint ami az „üzemi demokráciáról” vagy a szakszervezetek „szabad jellegéről” szól. De persze mért lenne éppen ez szabad?

Úgy gondolom, szándékosan félre lettem tájékoztatva, és így csodálkozva kerestem társaimat. Dr. Havas Gézátt láttam. Nem ismertem őt, hiszen Szegedre való volt. Ikvai Lászlót ismertem ugyan, de soha nem volt vele semmilyen dolgom. Lénárd Ödönt látásból ismertem. Mindenesetre a forgatókönyv szerint bonyolított „nyílt tárgyalás” végén jó sok évet szabtak ki ránk, mint akik a *Keresztény Front* nevű szervezkedés vezetői voltunk.

Társaimat zárt tárgyaláson ítélték el. Az ilyen ügyet dupla nullás jelzéssel látták el. A perben még az ügyvédnek is megbízható pártembernek kell lennie. Szó sem lehet arról, hogy az ügyvéd megkísérelje védeni ügyfelét.

A mi perünk ezen a néven futott: Werner Alajos és társai. Werner atyát éppen regnumista ügyvéd, Kósnay István védte. Csakugyan megvédte. Ennek következtében nyomban elvették tőle azt a jogot, hogy dupla nullás ügyekben védő lehessen.⁸⁸

Magam nagyon csodálkoztam, hogy Lojzi atya lett az elsőrendű vádlott. Hiszen ő csak a *scholával*, a gyermekénekesekkel foglalkozott.

De én nem tudtam Zudar Endre létezéséről. Nem is tudhattam. Ez az ember perünk idején börtönben volt. Mégis előhozták, hogy tanúskodjon Lojzi atya ellen. Jellegzetes hamis tanúzás volt. Zudar valamikor mégis megjelent Lojzi atyánál, és felszólította, vegye pártfogásba őt és társaságát. Ők csakugyan készülődtek valamiféle államellenes szervezkedésre.

⁸⁸ Kósnay Istvánt csak az 1965-ös per után zárták ki a „dupla nullás” ügyvédek köréből. (Somogyi Sándor pontosítása.)

Az atya természetesen elutasította őket. Nem foglalkozott velük. Szóváltásra is sor kerülhetett. Ez, Lojzi atya szelidségét ismerve, eléggé csodálatos. Illetve az látszik biztosnak, hogy ez a Zudar erőszakos lehetett. Így végül is kerek, egyenes elutasítást kaphatott. Fenyegetőzve ment el.

A tanút a börtönből vezették a bíróság elé. Tevékenysége segítette a hatóság szándékát. Egyébként Werner atyának nem volt semmiféle regnumi csoportja. Az ifjúságnevelő tevékenység nem az ő dolga volt. Az, akinek ez volt a feladata, megmondta, hogy mindent ő irányított. Werner atya semmivel sem volt vádolható.

Az megint csodálatos véletlen, hogy az „öreg regnumista”, dr. Kósnay István azok közé az ügyvédek közé tartozott, akik dupla nullás ügyekben védhettek.

Nos, az ügyvéd megkérdezte a tanút, miféle váddal van börtönben. Kiderült, hogy a remek tanú éppen „rágalmazásért” üli büntetését. Kósnay erre azt indítványozta, hogy a bíróság ne foglalkozzék azzal a váddal, amit Zudar Endre tanúsága támaszt alá. Elejtette ezt a vádat.

Igaz, dr. Kósnay István ügyvédtől később elvették azt a jogot, hogy titkos politikai perekben védhessen. Az is igaz, hogy Werner atya ítéletét olyan magasra szabták, mintha a hamis tanú szavait elfogadták volna.

Jellegetes volt, hogy Tompa Nándor atya azért lett másodrendű vádlott, mert neki volt a legtöbb csoportja.

Ennek fordítottja az lett volna, ha Werner atyát elbocsátják, mert nem volt egyetlen csoportja sem. Nem így történt. Lojzi atya öt és fél évet kapott. Tompa atya pedig négyet. Zudar Endre ellen hamis tanúzásért semmiféle eljárás nem indult.

Keglevich István atyánk „magaviseletére” kapta az ítéletet. A bíró, dr. Fazekas úgy fogadkozott, hogy ő Bimbóval ellentétben nem hagyja magát kihozatni a sodrából.

Még a közepéig sem ért a tárgyalás, minden fogadkozása halomba dőlt. Feje vörös lett, keze remegett. Elveszítette minden önuralmát. Mindennek leginkább István volt az oka. Minden szava, minden megmozdulása megszagatta Fazekas idegeit. A gyakorlott és felkészült bíró nem volt ura önmagának.

Kezdve azon, hogy miért politikai per ez a per, hiszen nem más, mint keresztényüldözés. Végezve azzal, hogy azt a büntetést, amivel Fazekas úr el akart mindenkit rettenteni a hasonló tevékenységtől, István úr mindenkitől átvállalta. Csakugyan nem lehet neki öt évnél kevesebbet adni!

Az az esemény is Keglevich atya „számláját” terhelte, ami a sátrakkal kapcsolatban alakult ki. Ezekről esvén szó István kijelentette, hogy ő alig költ valamit saját magára. Minden fillérje a közösséget szolgálja. Mindez így is volt! István atya koplalásig menő puritán egyszerűségét évekkel büntették.

Gáborunkat, László atyát a perben vették őrizetbe. Az Alberti testvéreket tanúként hallgatták ki. Tompa atya ellen kellett vallaniuk. A kicsinyek el is sírták magukat. Gábor úr félhangosan szólott valamit. A bíró meg akarta félemlíteni őt. Rászólt:

– Mondja hangosan!

László atya hangosan mondta:

– Nem illik kiskorú gyermekeket sírásig faggatni. Csend lett. Nem volt erre értelmesen adható válasz.

Mindez nem segítette hozzá Fazekas elnököt, hogy elveszített lelki egyensúlyát visszaszerezze.

Igen. Ebben a perben is, a másokban is többször felhangzott, hogy „keresztényüldözés van Magyarországon”. Mindannyiszor, ahányszor ez felhangzott, a vezető tanácselnök magas indulatú felháborodásának adott hangot. A vádlottaknak ez az egyöntetű meggyőződése és annak gyakori hangoztatása nem azt a célt szolgálta, hogy minél alacsonyabb legyen az ítélet.

Persze kár lett volna azt gondolni, hogy a többi pap ítélete nem volt „magaviseleti büntetés”, mintha az ő ügyüknek lett volna olyasféle alapja, aminek köze lehetett valamiféle bűntényhez.

Mindenki helyett beszélt László atya, aki ilyesmit mondott az „utolsó szó jogán”:

– Én nem tudtam részt venni társaim munkájában. Katona voltam, vidéken tartózkodtam. Amit ők tettek, derék munka volt. Örülök, hogy ha a munkából nem, az érte kirótt „büntetésből” kivethetem a részemet.⁸⁹

Meg kell meg írnom a „tanúk” szerepét. Mindenki úgy gondolja, hogy a tanúnak az a feladata, hogy igazat mondjon. Ha ezt teszi, nem követ el hibát. Sajnos ez nem így van. Minden tanú: a vád tanúja. Azok, akiket a mi perünkben kihallgattak, rendes emberek, a mi tanítványaink voltak, s kivételt csak az a Zudar Endre képezett, akiről már írtam.

Nos, ezek a tanúink úgy gondolták, segítenek nekünk. El is mondtak mindent. Helyesnek is vélték mindazt, amit mondtak. Tele voltak segítő szándékkal. Ők is úgy tartották, hogy az igazsággal nem tehetnek semmi rosszat. Amint a vádlottak nagyobb része helyesnek tartotta, hogy ártatlanul elmondjanak mindent, ami igaz. A tanúk is naivul abban a tudatban voltak, hogy amit tesznek, nem árt, sőt használ a vádlottaknak.

A „jogáshallgatók” kajánul hallgattak, meghallgattak minden tanút. Nem zavarták őket. Engedték, hogy mindent jól elmondjanak. Dehogyan igazították ki őket! Minden jó volt nekik úgy, amint elhangzott. A végén azután ilyen módon összegezték a hallottakat:

A vád megidézett 42 tanút. Ezek mind egybehangzóan alátámasztották a vádat. Így a büntetőtanács elegendőnek és kielégítőnek ítéli a bizonyítást, és a következő ítéletet hozza:

Dr. Werner Alajost 5 évre és 6 hónapra ítéli.

Tompa Nándort 4 évre.

Rózsavölgyi Lászlót 3 évre és 6 hónapra.

Keglevich Istvánt 5 évre.

Dr. László Gábort 3 évre.

Hagyó Józsefet 3 évre és 6 hónapra.

Dr. Orosz Ferencet 2 évre és 4 hónapra.

Opálény Magdolnát 1 évre ítélte.

Orosz Ferenc ifjúsági vezetőnk volt. Opálény Magdolna, rendi nevén Vicentia nővér leánycsoportot vezetett. Emődi László a másik perben 7 évet kapott. Így jött össze az a 35 év, ami a minket megpróbáló első pernek az eredménye volt.

Vagyis minden tanú, akármit mond is, a vádat bizonyítja. Csupán egyféle lehetőség van: ha nem tanú az ember.

Nem tudni, honnan vette okosságát Vigyázó Miklós. A kihallgatása alkalmából semmit sem szólt. Csak a fejével intett igent vagy nemet. Leginkább nemet intett. Perbe fogták

⁸⁹ A vádlott viselkedésére jellemző: László Gábor atyát a kihallgatások alatt, szokás szerint, mindenféleképpen fenyegették. Egyszer csak megunt, és kiobbant: „Akasszanak fel holnap reggel”. (Somogyi Sándor közlése.)

tanúzás megtagadásáért. Pénzbüntetésre ítélték.⁹⁰ Karcsi⁹¹ sem szerepelt tanúként. Úgy látszik, olyasmit vallott, ami nem illett a bíróság elképzeléséhez. Valószínűleg erősen a „vádlottak” mellett szólt.

Érdekes jogi munkával indokolták az ítéletet. A vádlottak sem fegyveres, sem fegyver nélküli összeesküvéssel nem vádolhatóak.

Az igaz, hogy a Kőbányai Művelődési Házban közszemlére bocsájtották Emódi fegyvereit. De azt mindenki tudja, hogy nem volt ilyen. A nép számára szükséges volt ilyesmit nyújtani. Hiszen úgylát alig hitte el valaki, hogy ezek a papok hitoktatáson kívül mással is foglalkoztak volna. Az indoklás mintegy hat ízben hangoztatta, hogy a vádlottak a Vatikánnal egyetértésben működtek. Ez már önmagában is elegendő elítélésükre. Hiszen nem tagadták, elismerték, hogy egyetértenek a Vatikánnal. Azt is bevallották, hogy nevelési céljuk volt a gyermekeket és az ifjúságot jobbra tenni. Ezzel azt is elismerték, hogy „elit” neveltek. A bíróság megállapította, hogy ez az „elit” azért volt szükséges, hogy ha bármikor, bármiféle változás állna be, legyen készenlétben alkalmas, színvonalas vezetőgárda.

Nagyon ravaszul jártak el. Igaz, semmit sem tettek a népi demokratikus rendszer megdöntésére. Mégis sokirányú tevékenységet folytattak annak érdekében, hogy változáskor vezetőkké szolgáljanak. Bár semmi sem látszik, nem képzelhető el, hogy nem tettek semmit a fent említett „változás” előkészítésére és sürgetésére.

Mindent a Vatikánnal való egyetértésben tettek. Minden tevékenységüket ügyesen és ravaszul a hittan tanításával leplezték.

A bíróság úgy látta jónak, hogy a vádlottakat elrettentse a hasonló tevékenységtől.

32. Rabélet

Azoknak, akik az elsőfokú bíróság ítéletére várokoztak, a Markó utcai börtön adott helyet. Az elítélteket a katonai fogházban gyűjtötték össze. Azt tapasztaltuk, hogy a másodfokú ítéletet a legtöbben már a büntetés-végrehajtó intézetben várták.

Az elítélt sokaságot a katonai börtönben zsúfolták össze. Mindenki itt kezdte elviselni a fogva tartás szenvedéseit. A tisztátalanság, a férgek sokasága, a hely szűkös volta és a nevelőtisztek tevékenysége mérgezte rabbá az elítélteket. A nevelők pedagógiai tevékenysége sokféle humánus és helyeseltető műveletet foglalhatna magában. Így például taníthatnának a rabok általános iskolájában, foglalkozhatnának az alkoholistákkal, nyelveket oktathatnának. Rendezhetnék kultúrelőadásokat, szellemi versenyeket. Törődhetnék az elhelyezéssel és a rabok létezésének színvonalával. Ezek mind fáradságos, hasznos, de nehéz munkák lennének. Hosszú távon remek eredményt hoznának, és a rabok alig hasznos életét tartalommal tölthetnék meg.

⁹⁰ A második per alatt történt. (Somogyi Sándor pontosítása.)

⁹¹ Elek Károly az 1960-as perben nem lehetett tanú, mert TBC szanatóriumban volt.

Keglevich 1965 előtti írógépkölcsönzését Elek Károly írta alá kezesként. Azt vallotta, hogy véletlenül találkozott, és lényegtelen formásként írta alá. 1965-ben a kihallgatásain Keglevichen kívül „nem ismert” senkit. Azokat sem, akiknek a kihallgatási jegyzőkönyveit eléje tették mondván, lám-lám ők ismerik. Hamis tanúzás büntetésért ígértek eljárást. Nem tették meg, csak a kölcsönző vállalat akarta megfizettetni, mint kezessel, az eltűnt (lefoglalt) írógépet. A Kölcsönző az általa kezdeményezett bírósági tárgyaláson elmondta, hogy a BM-nél keressék a gépet. Ott Elek Károly részletesen mesélt nekik a Regnumról. Érdeklődve hallgatták. Még a perköltséget sem kellett kifizetnie.

A következő, 1971-es perben sem vehették hasznát, mert kijelentette, hogy semmire nem akar válaszolni. Ugyanis meggyőződése, hogy ők a vádkoholás büntetését hajtják végre (ennek leírását előzőleg megnézte a Büntető Törvénykönyvben), és ehhez nem akar információkat adni. 20 év után egy, a Történelmi Hivatalból kapott dokumentumban olvasta azt a kézzel írott belső utasítást, hogy „E.K. magatartását úgy kell értelmezni, hogy törvény szerinti joga a vallomás megtagadása, ugyanis magát is vádolná.” (Elek Károly közlése.)

Még a „politikai raboknál” is lenne az ilyesminek jelentősége! Minderről persze szó sem lehet. A rabokat büntetni kell! Így hát a nevelőkkel is büntetik őket. Ők minden eszközzel megkísérlik, hogy besúgóvá tegyék a rabot. Arról jelentik azt, hogy „megjavult”, aki hajlandó beszélni.

A börtön világában a legsúlyosabb vád: a besúgó. Börtönnyelven *wamzernek* mondják az ilyent. Akire ilyet rásütnek, annak gúny, üldözés, verés a sorsa. Megbízói sem szokták az ilyen embert megmenteni. Talán nem is tudják, talán nem is akarják könnyíteni a sorsát.

Aki besúgó, rab marad, ha ki is szabadul a börtönből. A börtöntisztek átadják a nevét egy másik osztálynak. Azok behívják az ilyen szerencsétlent. Mindenfélét ígéretnek neki. Jelentéstételre kötelezik. Folytatódik a rabélet.

Csak az menekülhet meg a karmaik közül, aki rögtön elutasítja próbálkozásait. Jobb elviselni az ebből adódó kellemetlenséget, mint elszenvadni az örök rabságot.

A katonai fogház az a hely, ahol tájékozódhatik az ember. Az ott összegyűjtött rabok rendszerint találkoztak más-más csoportokkal. Van idő arra, hogy mások vizsgálatának, perének híreit, tanulságait meghallgassuk. Ha szerencsénk van, társainkról is hallhatunk híreket.

Itt már az is kiderült, hogy sok pap van börtönben. Az is, hogy a magamfajtaakat Márianosztrára viszik. Ezt nevezték ki szigorított „osztályidegen” börtönnek. Az természetesnek tűnik, hogy minden pap osztályidegen.

Márianosztra mégis örömet okozott! Ott találkoztam először az egész bezárt papsággal. Fokozódott az öröm, amikor papokkal, sőt társaimmal is egy zárkába kerültünk.

Mindjárt összeigazítottuk az elmúlt idők eseményeit. Sok időnk volt. A kép összeállott. Fény derült a „konstrukciós per” szerkezetére és részleteire. Ki is tágult a világ.

A különböző papi perek felépítése is tárgyalásra került. A Jézus Társasága-beli atyák állottak hozzánk legközelebb. Nem mintha lett volna valami közös tevékenységünk velük. Inkább azért, mert úgy társítottak minket: Emödi és Rózsa összeesküvése.⁹² – Rózsa Elemér nem volt ismerősöm. „Csapatunkból” csak Mócsy Imre atyát ismertem. Neki jelentős hírneve volt. Ő volt a legképzettebb magyar biblikus.

Tulajdonképpen azért büntették meg őket, mert szerzetesek voltak. Nem tették magukévá, hogy az állam feloszlatta őket. Tudták, hogy egy egész világon működő rendet nem lehet feloszlalni. Illetőleg lehet, ha a rend tagjai beleegyeznek. A szerzetesi élethez nem kell ház, állami engedély sem kell. Csak rászántság, odaadottság szükséges. Bennük ez megvolt. A fiatalságukat külföldre küldték. Ott azok tanultak. Tanárok lettek a világ egyetemlein. Az idősebbek itthon maradtak, összejártak. Minden ügyüket megbeszélték. Meghallgatták a rendfőnök eligazítását, és békével szétoszlottak.

Ezért, mert rendi életet éltek, mindüket elítélték. A vádat és az egész pert egyénileg kellett rájuk szabni. Így volt, akit azért ítéltek el, mert közreműködött abban, hogy fiatalságuk külföldre menjen. Másokat azért ítéltek el, mert valaki valamikor könyvet írt a pápa *Quadragesimo anno* kezdetű körleveléről, és ők azt olvasták. Mindegy, miért. Fő az, hogy börtönben legyenek.

Cisztercieket is láttunk. Ők is sokan voltak. Hiszen a rend tagjai „nagy keresztény életet” teremtettek Budapest tizenegyedik kerületében. Székesfehérvár is működési területük volt. Így számukat civil híveik is szaporították. Mindenféle szerzetessel és mindenféle egyházmegyei pappal is találkoztunk, hozzávetőleg hatvanan voltunk.

Aki akárhol, akármilyen katolikus életet igyekezett fenntartani, börtönbe került. Valódi, általános, magyarországi keresztényüldözés tárult elénk.

⁹² E két per 1965-ben folyt le. Lásd később a második per eseményeit. (Somogyi Sándor pontosítása.)

Ezt látván itt fogalmaztuk meg először: „ebből szégyen lett volna kimaradni!”. Hiszen aki akár templomban, akár plébánián, akár magánlakáson eredményesen tevékenykedett, nem kerülhette el a megtorlást.

Azt is Márianosztrán fogtuk fel, hogy nem alkalmi hiba vagy a „titoktartás fegyelmeinek elhanyagolása” juttatott minket ide. Az államhatalom tervszerű kiválasztása minden olyan társaságot kiszemelt, amelyik élt. 1960-ban minden élő katolikus közösséget meg akartak semmisíteni.

Tudom, az összes pert le kellene írnom. Mindenkit meg kellene örökítenem. De az ott is kiemelkedő egyéniségekről kötetnyi könyvet kellene írnom. Értéksorrend mellőzésével: a bencés Szunyogh Xavérról, a ciszterci Zsigmond Lórándról, Halász Piusról, a pálos Bolváry Pálról, a piarista Lénárd Ödönről. A sok-sok világi papról. Az esztergomi Bölcsvölgyi Zoltánról, a győri Mindszenti Lászlóról, a fehérvári Tabódy Istvánról, a pécsi Csonka Ferencről. Jó lenne hírt adnom mindenről, mindenkiről. A legújabb kor egyháztörténelme jelennék meg életünkben és pereinkben. Mégsem tudok nagyobb teret szentelni nekik, mint amit a fejezet címe megszabott.

Szunyogh Xavér kiemelkedő alakja az együttesnek! Ismeretlen rabok, papok és nem papok versenyeznek azért, hogy egy zárkába kerülhessenek vele. Xavér roppantul tudós ember. Sok nyelvet tud. Ő a rejtvényfejtők bajnoka.

Mégis azt értékeli benne, hogy heteken át szünet nélkül mondja az anekdotákat. Nincsen megállás, hiszen egyikről a másik jut eszébe. Még nem akadt olyan zárkatárs, aki ismétlésen csípte volna. Nem; ilyen nincsen. Ha egy hónap után Xavér másik zárkába kerül, biztosan tudjuk, hogy félbe kellett szakítania valami ízes történetet. A társak sajnálják az esetet, és a munkahelyen követelik a történet befejezését.

A hatalmas Xavér ott Márianosztrán csakugyan szűnyog volt. A nyolcvan kilójával szinte soványnak tűnik a kedélyes, szelíd óriás.

Zsigmond Lóránd volt a nagy nyelvtanár, Párizsban tanult. Sokáig ott is élt. Öröm vele lenni. Bár kockázatos is, mert a zárkában idegen nyelven beszélni tilos. Halász Pius másként vonzó. Élményt jelentenek Rómából való történetei. Nemhiába mestere a lelki életnek, minden pap boldog, ha egy-egy hónapot társaságában tölthet.

Pius úgy mondta: ládászámra foglalták le írásait, elkészült köteteit. Úgy gondolta, élete műveit vették el tőle. Ha ezután mindig írni fog, és sokáig él, nem lesz ideje ahhoz, hogy pótolhassa a veszteséget. Nagyon hallgatott története *A borsosnádasi kaland*. Vezetésével néhány társa megkísérelte az eredeti szemlélődő-dolgozó ciszterci élet visszaállítását.

Lénárd Ödön lett a börtönviselt papok nesztora. Végül is több részletben tizennyolc és fél évet töltött börtönben. Nagy volt a vétke! Szerzetesrendet alapított és fenn is tartotta. Ez volt az ő roppantul súlyos politikai vétke.

Ödön is tanár volt. Sokat és sokfélét lehetett tanulni tőle. Persze ő is a Vatikán jóváhagyásával „tévelyedett el”. Róma ugyanis engedélyezte az általa alapított új szerzetesrendet.

Róma ebben az időben nagyon tevékeny volt. A Központi Papnevelőből kidobott kispapokkal is törődött. A pápa intézkedett arról, hogy azok, akik nem mentek el a békegyűlésre, fel legyenek szentelve.

Tabódy István intézte az esetet. Úgy ítélték el őt, mint aki idegen állam javára kémkedett. Hatvanhárom kispapot szenteltetett fel István. Ezért töltötte büntetését. Csajkájára fel is karcolta mind a hatvanhárom nevet, hogy mindennap emlékezzen rájuk.

Tabódy István a második világháborúban katona volt. Az is volt a használatos neve: „huszár”. Nem lehetett tudni miért, de az őrség előtt is tekintélye volt a „kapitány úrnak”. Mindenki megbízott benne, mert ő olyan volt.

Márianosztra gyönyörű tájon épült. Hegykoszorú vette körül az intézetet. Élveztük a füstmentes levegőt és a ragyogó napfényt.

A börtön az eddigi tapasztalatokhoz képest tiszta volt. Annak ellenére, hogy nem volt csatornázva és „küblirendszer” volt benne. Valaki mégis törődhetett azzal, hogy sem piszok, sem féreg ne borítson el minket. Emlékszem: egyszer még a szalmazsákok tömését is kicserélhettük.

Az ételünk – tekintve, hogy „szigorított” börtönben voltunk – kevés volt. Nem koplalósan kevés, csak nagyon mértékes. Az viszont igaz, hogy minden étel ízes és jó volt. Talán ezért is tűnt kevésnek.

Márianosztrán szőnyeget csomóztunk. Szép, tiszta és nagyon nekünk való munka volt ez! Igaz, hogy kezünknek jól, pontosan és gyorsan kellett dolgoznia. De eközben nagyon jól lehetett beszélgetnünk. Erre volt mindenkinek a legnagyobb szüksége.

Az a sok pap odakint a maga körében szorgalmasan és elmerülten dolgozott. Arra sem volt ideje, hogy pillantást vessen a szomszédja munkájára. Itt, most kitarult előtte az egész ország. A maga munkáját összehasonlíthatta másikkal. Egyeztetett és a különbségekből is tanult.

Persze magának ennek a munkának is megvolt a varázsa. Szép volt a pontosan és jól elkészített szőnyeg!

Még bajnokok is voltak köztünk! Mindenki megcsodálta Tompa atya csomózását. Remekmű volt! Szép és pontos. Igaz, hogy senki sem dolgozott olyan lassan, mint ő. Rózsavölgyi atya gyorskezü volt. A magas normát, a napi 10 000 csomót ő már ebéd előtt teljesítette. Hogy ne tűnjön fel a gyorsasága, ezután a lassúbbaknak segített.

Szigeti Imre, a dominikánus teológiai tanár fejből tudta Szent Tamás *Sum māj*-át. Csak azt kellett mondani: kérjük a XXX. caputtól, ő már mondta is. Aki körülötte dolgozott, élt is ezzel a lehetőséggel. Szigeti atya halkan, duruzsolva mondta Szent Tamás fejezeteit, környezete pedig tanuló hallgatott, és csomózta a szőnyeget.

Elég keveset volt köztünk Strecke Ernő atya. – Nagyon kárpáltuk őt! A nevelőtiszt időnkint elővette őt:

– Sigmond – erre a névre magyarosított Strecke atya –, maga már megint gyóntatott. Igaz?

– Igen – felelte Ernő.

– Ötnapi sötétzárkára büntetem – hangzott a zord ítélet.

Hibáztattuk Sigmond atyát. Mondtuk neki: „Senkinek semmi köze ahhoz, gyóntatsz-e! A feltett kérdésre »nem« a helyes felelet.” Aki ismerte Sigmond atya konok makacsságát, tudja, hogy mindez a szó hiábavaló volt.

Jól éreztük magunkat a szigorított börtönben! Négy pap lakott egy-egy zárkában. Az első időben mindenki elmondta ügyét. Azt is, mit, hogyan ítélték róla, azt is, milyen közegben, milyen módon élt. Mindez nagyon érdekes volt. Kialakult, hogy ki miben jártas. Abból órákat adott a többieknek. Olyan zsúfolt volt a napirendünk, hogy sajnáltunk minden időt, amit nem tölthettünk együtt.

Még a legtöbb bajunk az Eucharisziával volt. Tudták rólunk, hogy módot találunk arra, hogy misét mondjunk. Becsületügyet csináltak abból, hogy rajtakapjanak ezen minket. Ha ez nem sikerült nekik, betegek voltak. Mivel tudták, hogy mindegyik pap misézik, szívesen és szigorúan megbüntették őket valami mondvacsinált ürüggyel. Jelezték is valamiképpen, hogy ez nem azért a névlegesen szereplő esetért van, hanem a misézésért.

Egyikünk, akit ilyen módon büntettek, rájuk is bizonyította, hogy bár ateistáknak mondják magukat, mégis ők hisznek leginkább az átváltoztatásban, hiszen ha nem hinnének, egy darabka kenyérért és egy csepp szőlőléért nem büntetnének, nem kínoznának minket. Az így kitörőnek néhány nappal felemeltek a büntetését.

Egyébként ez a szigorított börtön azzal tűnt ki, hogy gyakran és szigorúan büntetett mindenkit.

Tabódy István egy alkalommal megmutatta, hogy mindez hiábavaló. Egyszer, amikor néhány napi koplalóra ítélték, így szólt: „a maguk könyvtárából való könyvben úgy dicsekednek, hogy valamelyik »kommunista nagyság« hősiesen, kilenc napig éhségstrájjal tiltakozott a fogva tartása ellen. Megmutatom, hogy az a hősiesség semmi. Én húsz napig nem eszem.” Meg is csinálta. Csontvázsoványan került abba a zárkába, amelyikben voltam. Mindenki nagyra becsülte őt!

A regnumi papok jól beleilleszkedtek a többiek közé. Megbeszéltük mindazt, ami történt. Mindenki elmondta a maga élményét.

Igen felemelő volt, hogy senki sem sajnált semmit. Mindenki meg volt győződve arról, hogy akik nem kerültek rabságba, rendszeren folytatják azt a munkát, amit örökségül kaptunk, és magunk teljes mértékben helyeseltünk.

Senki nem is említett, de nem is gondolt olyasmit, hogy kiszabadulva nem ugyanazt a lelkipásztori munkát folytatja. Talán éppen a per és a börtön nyomatókozta, milyen fontos az az ifjúságnevelő munka, amit jól végeztünk. Szó nélkül is mindenki tudta, hogy a kiszabadulás után folytatnia kell a regnumi munkát.

Az 1962. év végéig maradtunk Márianosztrán.

33. Közös szabadulás

A rabnak mégis a rabság a legkínzóbb büntetése. Mondják: a ketrecbe zárt vadállat nem normális. Esztét vesztí pusztán csak azért, mert rab. A rabságba fogott ember is mindent azért művel, hogy megfeleddkezzék rab voltáról.

Márianosztrai fogságunk ezerkilencszázhatvankettővel véget ért. Akármilyen gondosan őrzik is a rabot, akármilyen szigorított a börtön, a híreket mégsem lehet feltartóztatni.

Már ősszel híre járt annak, hogy nem leszünk sokáig Márianosztrán. Tél elején határozottan tudtuk, hogy megszűnik ez a kategória: „osztályidegen-börtön”.

Télen kerültünk át a Budapesti Gyűjtőfogházba. A hatalmas épülecsoporthoz rengeteg embert tartalmazott. A két csillag három szárnya bizonyos módszer szerint lett fölépítve. Humánus szempont irányította a munkát. Úgy kellett építeni, hogy mindegyik zárka a nappal bizonyos szakaszában kapjon valami fényt. Összehasonlításképpen meg kell jegyezni, hogy a márianosztrai börtön akkora lehetett, mint a budapesti jobb csillag egyik szárnya.

Az új helyen rengeteg emberrel találkoztunk. A jobb csillagban azok laktak, akik nem dolgoztak. A bal csillag a dolgozóké volt. Márianosztrának az volt a varázsa, hogy minket, papokat együvé zártak. Tulajdonképpen itt, a Gyűjtőfogházban elegyedtünk valóban a civilek közé.

A politikai rabok zöme „ötvenhatos” volt. Itt találkoztunk azokkal, akik az ötvenhatos események főszereplői voltak. Igaz, sokukat kivégezték. Mások külföldre távoztak. Akik itt maradtak, úgy vélték, nem műveltek olyasmit, amiért megbüntetik őket. Politikai ellenfeleknek tartották magukat. Párbeszédet igényeltek volna; perbeszédet kaptak és börtönt.

Örültek nekünk, mint értelmes hallgatóságnak. Bennünk meg is volt a figyelés készsége. Így aztán megértettük azokat az eseményeket, amelyeket annakidején csak külsőlegesen láttunk.

Hamarosan munkába kerültünk. Tornacipőket gyártottunk. Összetolt asztalsornál ültünk, és munkaszalagot képeztünk. A cipőasztalt *panglinak* mondták. Valószínűleg a német „bankból” származott a szó. Úgyesen kiképzett asztalka volt, jól lehetett dolgozni mellette. Olyan munkánk volt, hogy közben jól lehetett beszélgetni. Éltünk is az alkalommal. A papok már Nosztrán megbeszélték azokat az ügyeket, ami a maguké volt. Itt, most szívesen meghallgatták mások ügyeit. A Gyűjtőfogházban feltűnően sok hívünk lett.

Igaz, Márianosztra szigorított börtön volt. Egy szál grafit birtoklásáért büntetést kapott a rab. Érdekes, hogy abban a világban mennyire kitágult az emlékezetünk. Egész zsoltárokat

hoztunk össze. Istvánunk le is írta azokat. Olyan módon, hogy WC-papírra tűheggyel írt. Minden betűt kiszurkált. Módszere olyan jól fejlett volt, hogy el tudta „zsoltárkönyvét” hozni Márianosztráról Budapestre. Sőt, a végén még ki is tudta hozni „írásait” a börtönből.

Nos, ehhez az állapothoz képest a Gyűjtőfogház enyhe hely volt. Híreink forrásaként nemcsak az őrség szolgált. A rabok rádiót is hallgattak. Nem mintha a Kossuth rádió hírei bejöhettek volna. A börtönrádió nevelési feladatot volt hívatva teljesíteni. Pimasz, megalázó és ostoba előadásokat közvetítettek. Persze nem figyelt azokra senki sem. Igaz, egy időben megkísérelték kötelezővé tenni a csendes figyelmet. De nem volt olyan közeg, amelyik érvényesíthette volna a parancsot.

Börtönújság is volt. Abban az időben, amikor ceruzánk se lehetett, olvashattuk belőle, hogy Mexico Cityben fellázkodtak a rabok, mivel városi telefonjaik beszélgetéseit az őrség kihallgatta. Ilyen és hasonló hírekkel táplált minket a börtön. Legjobb rovat a keresztretjvény volt. Ezzel mindenki szívesen fáradozott.

Az a rádió, amit igyekezett mindenki hallgatni, technikai csoda volt. A rabok mindenféle rejtekúton mágnesforgácshoz jutottak. Hajszálvékony huzalból tekercest készítenek. Mindezt beleszerkesztették húszfillér nagyságú tokba. Lefekvéskor párnájukra tették, úgy hallgatták a híreket.

A rádió készítőit nagyon szigorúan büntették. Nem lehetett az, hogy valaki úgy tartson rádiót, hogy a zárkatársak ne tudjanak róla. Ezért rádió csak megbízható társak között üzemelhetett.

A besúgóknak főfoglalkozásuk volt az ilyen rádiók bejelentése. Nem volt könnyű mesterség ez sem. Mert ha kiderült a besúgó személye, az ilyen hátralévő börtönélete roppant kínos lett. Mindenki igyekezett ütni-rúgni az ilyen *wamzert*. Klasszikus eset volt az a későbbi eset. Valami nagy besúgás nagy rejtekhelyet leplezett le. Falba vésett üregben tartottak több rádiót. Titokzatoskodó „mesterdetektívek” nevelőtiszttel az élükön kibontották a falat, megtalálták a hírközlő eszközöket. Felhangzott a vészteni kérdés:

– Kié ez a sok rádió?

Keglevich István nyomban jelentkezett:

– Az enyém!

A hatóság igyekezett őt lebeszélni:

– Keglevich. Mi tudjuk azt is, kik használták ezeket a rádiókat. Tudjuk, hogy maga nem rádiós.

A vádlott kitartott vallomása mellett.

– Enyém az összes rádió.

A börtönparancsnok majdnem elárulta a besúgót.

– De Keglevich. Tudjuk kié ez a rejtekhely. Azt is tudjuk, kié a rádió. István makacs:

– Enyéme a rádiók.

Kénytelenek voltak húsnapi koplalóra büntetni őt. Furcsa és szokatlan módon, a rabtartók szokása ellenére meg voltak győződve arról, hogy ártatlant büntettek.

Az egész börtönben híre terjedt az esetnek. Nagyon megnövelte a papok megbízhatósági tekintélyét. Az egyik ór benézett egy zárkába:

– Maga van itt? Maga pap. Nem besúgó. Szüret volt nálam tegnap. Berúgtam. Álmos vagyok. Alig állok a lábamon. Leülök ide a lépcsőre. Ha lépéseket hall, zörögjön ki, hogy felébredjek.

A rabok voltak a leginkább kritikusok. Az őrszemélyzet hamarosan meggyőződött a papok vétlenségéről. Őket csak a vizsgálatot vezető tisztek előzték meg ebben. Nem kellett sok idő ahhoz, hogy a legkritikusabb rabok is elismerjék: „Ezekben a papokban meg lehet bízni.”

A Gyűjtőfogház rádiói egyre javuló híreket sugároztak. A munkahelyen kevesbedett a munka. Állandó beszélgetéssel cserélgettük a sebesen röpködő híreket.

Végül is a nevelőtisztek kihirdették, hogy amnesztiarendelet készül. Mihelyt megérkezik az írás, azonnal végrehajtják azt. Szabadon bocsátják mindazokat, akikre az amnesztia vonatkozik. Addig is, amíg várakozni kell, mindenki őrizze meg a nyugalma.

Az izgalom nem nagyon lepte el a papokat. Azok a civil politikai rabok, akiknek pörébe annak idején igyekeztek valami köztörvényes paragrafust belekeverni, most izgatottan méregettek, mi lesz velük. Hiszen volt közöttük olyan is, aki már hat-hét esztendő t rabságban töltött.

A mi népünk életéről aránylag kevés hírünk volt. Sajnos a látogatók a maguk ügyeivel foglalkoztak. Hajlottak arra a szóra, amivel a nevelőtisztek fenyegették őket. Az volt a varázsszó: „a hozzátartozó rab érdeke azt kívánja, hogy csak családi dolgokkal foglalkozzanak.”

Így azután a gyakorlatlan és nagyon engedelmes rokonok a rendelkezésükre álló csekély időben szélesen elmondták, mi van a családdal. Nem mertek a minket érdeklő világról hírt adni. Azt hitték, hogy jót tesznek nekünk, ha óvatosan tartózkodnak azoktól a hírektől, amelyek csakugyan érdekeltek minket.

Persze az igaz, hogy csak úgy lehetett jelentős híreket közölni, ha a két beszélgető megértette egymás rejtett nyelvét. A hírhozónak le kellett írnia, meg kellett tanulnia a maga szövegét. Még az sem volt fontos, hogy a látogatott azonnal megértsen mindent. Ő is elraktározta a szöveget, és később volt arra idő, hogy kihüvelykezze a szövegbe beletakart jelentést. Mindebből érthető, hogy az ilyen látogatás nem volt könnyű dolog. Nem is csinálták sokan!

Úgy emlékezem, hogy a papok hozzátartozói közül kettő volt olyan, aki használható híreket hozott. Szerencsénkre az egyik éppen Keglevich István édesanyja volt. Így lett némi fogalmunk arról az életről, ami a börtönön kívül volt.

Valamiképpen írást kaptam az amnesztiáról. Meg is maradt ez az írás. A következő számozást viseli: *1963. évi 44. törvényerejű rendelet 1. paragrafusa, 1. bekezdés, d pont.*

„az elítélt mentesül a szabadságvesztés végrehajtása alól, ezért (a Budapesti Fővárosi Bíróság) egyidejűleg elrendeli azonnali szabadlábra helyezését.”

A dátum: 1963. március 29. napja.

Nekünk magunknak nem nagyon kellett készülnünk. Mindegyikünk kezdettől fogva meg volt győződve arról, hogy mindent jól csináltunk. Azt is tudtuk, hogy népünk nagyobb része kint maradt. Nem maradt más feladatunk: szabadulásunk után be kellett állnunk a sor végére.

34. A sor vége

Csakugyan sorsközösség lett az elmúlt három év. Szétválaszthatatlanul összekötött minket. Gondolatban is értettük egymást.

Azokban a perekben, amelyekben nem ülhattünk egymás mellett, egyenként vallottuk: „Keresztényüldözés áldozatai vagyunk.” A börtönben nemcsak az együttlét, a nyugalom is hozzájárult annak a közös gondolatnak a kialakulásához: „helyesen tettünk mindent.” Az a nagy erőfeszítés, amellyel a hatóságok „politikai ügyet” akartak ránk kenni, összeomlott.

Mindenkiben kialakult és élt az a terv, amit egyikünk így fejezett ki: „megkeressük társainkat, beállunk a sor végére, és folytatjuk azt a munkát, ami jó”. Persze minden sornak két vége van. Csak tőlünk függ, mit hogyan nevezünk el. Meg aztán változatlanul érvényes választással létezett házfőnökünk, és ki volt nevezve az ifjúság ügyeit intéző vezető, akit a cserkészvilágban főparancsnoknak nevezünk. Maga a sor is készen adódott azokból, akik megszabadultak. Sőt, ennek az emberláncnak elektromos töltése nyomban odavonzott mindenkit, akiben kicsit is pislákkolt a regnumi szellem.

Mindenki, aki szabadon maradt, elmesélte a maga kalandját. A bezártak lelkében kialakult az a meggyőződés, hogy a börtönélet kényelmetlen, nehéz volt, de a kintiek állandóan labilis állapota, naponként fenyegetett helyzete, bizony, az sem volt könnyű! Sőt, azoknak a tevékenysége, akik ebben a közegben összetartást munkáltak, hősiesség volt!

Élményeik közé tartozott az a látvány, ami a Kőbányai Művelődési Házban tárult eléjük. Ott fegyverek voltak kiállítva. Azok voltak a „mi összeesküvésünk” harci eszközei. Úgy tűnik, hogy a kultúrpalota akkori igazgatója katonai és történelmi szempontból még csak a nagy francia forradalomig jutott el olvasmányáiban. Na jó, ez csak kicsiny bosszúság volt!

Persze minden hozzánk tartozó összegyűjtötte azt a bőséges sajtóterméket, ami „rémperünk” idején napvilágot látott. Az olvasó csak csodálhatta az ítélőbíró kegyes szívét, aki a fennforgó vádakat és a mögöttük meghúzódó gyanúrengeteget csupán ilyen csekély ítélettel honorálta.

De hát egy kultúrközpont főemberének sem lehet mindent tudnia. Főként amikor az egyetlen katolikus hetilapjának jólétesült főszerkesztője ilyen szavakkal bírálta az Osservatore Romano cikkét, amelyik:

„a Rózsa–Emődi-ítéletet úgy állította be, mint bizonyítékát annak, hogy Magyarországon elítélhetnek valakit vagy valakit azért, mert nem osztja a kommunista ideológiát, azaz nem ateista.

A konkrét ügyben ugyanis a kommentátorok – s ez, mint láttam, nemcsak az Osservatoréra vonatkozik, de más nyugati lapokra is – úgy siratták az Emődi–Rózsa-csoport elítélését, mintha velük a magyar katolikus egyház pasztorációs lehetősége szenvedett volna súlyos csapást.” (*Új Ember, 1961. IX. 5, Saád Béla: Leobeni levél.*)

Ha persze Saád Béla, az Új Ember szabad és felelős, hívő főszerkesztője ilyen remekül megvédte a bíróságot, akkor senki sem csodálkozhatik a magyar sajtó hangján.

Érthető ez, hiszen a főszerkesztő 5 000 zavartalanul működő papról és a hívek sokaságáról írt. Ez a rengeteg pap hatalmas dolgot művelt. 1973 februárjában szorgalmas számolók úgy találták, hogy Budapesten a lakosság öt százaléka található vasárnaponként a templomokban. Ehhez jó tudni, hogy a városok hamarabb indultak el a rekatolizálás útján; vidéken nem ilyen jó a helyzet.

1983-ban Balás Béla a teológiai napokra felmérést végzett a tizenöt– huszonnégy évesek között. Sok minden kiderült ebből a katolikus népszámlálásból! Leginkább pedig az, hogy a fiatalok 0,98 százaléka foglalkozunk. Ennyien vannak azok, akik hallanak valamit Urunkról, Jézus Krisztusról.

„Egyáltalán nem mindegy, hogy ifjúságunk soha sem látott 99 százalékaival mi van! Nem mindegy, hogy Budapesten majd’ 1 millió emberrel, akik papíron sem tartoznak hozzánk, mi történik!” (*Balás Béla*)

Nos, ezek után senkit sem nyugtat meg, hogy 5 000 pap egyházmegyei beosztásban van. Érthető, hogy a „harcos ateizmust vállaló” állami szervek egyetértenek az Új Ember főszerkesztőjével. Jó, hogy léteznek olyanok, akik ennél többet akarnak! Hogy azután ezekkel szemben megtorlást alkalmaznak, az természetes. De jobb lett volna, ha az egyetlen katolikus lap nem állott volna be tapsolva a helyeslők közé.

Ha az Új Ember főszerkesztője úgy tesz, mintha „nem értené” a külföldi katolikus sajtóorgánumok felháborodásának okát, ne csodálkozzunk az ateista világ mihez sem értő zagyvaságain.

A perünket konstruáló legszélsőségesebb marxista éppúgy elámult a következő sorokon, mint az, aki csak igen távolról ismerte a Regnumot vagy a kongregációt.

„A Keresztény Párt fő feladatának az ifjúság megszervezését tekintette. A párt vezérkara irányította az illegális, klerikális ifjúsági mozgalmat, amelynek szervezését 1949–51-ben néhány pap és volt szerzetes kezdte meg, és 1959–60-ig szinte megszakítás nélkül tevékenykedtek. A sokféle ifjúsági szervezet közül kiemelkedett a volt cisztercita szerzetesekből 1949-ben szervezett Mária Congregatio, a Keresztény Párt 1950-ben alakult ifjúsági szervezete és az 1951-ben újraéledt Regnum Marianum.” (Berecz János: *Ellenforradalom tollal és fegyverrel*. 45. old.)

Még az is, aki nem tudja a Mária-kongregáció alapításának évszámát, tudhatja, hogy 1951 azért nevezetes, mert ekkor vették el a Regnum Marianum Házát.

Még csak annyit idézek, hogy anyagi ügyeink intézője vegye tudomásul:

„A Regnum Marianum birtokában a szervezet felfedezésekor 258 230 forintot, 45 Napóleon-aranyat, 67 írógépet, 12 magnetofont, vágó- és présgépeket találtak.” (Uo. 47. oldal)

Miután mindannyian átrágtuk magunkat a sajtón, többféle feladat megoldása várt ránk. Azt már a börtönben észleltük, hogy nem szívesen eresztenek szabadon minket.

Nem akartuk megadni azt a lehetőséget, hogy válogassanak köztünk. Ezért úgy döntöttünk, hogy vagy mindünket visszaengedik a helyére, vagy egyikünk sem igényli beosztását a papi keretbe. Idő múltával úgy tűnik, nem volt pontos a megbeszélésünk. Ebből később félreértések származtak.

Mindenesetre előttünk volt az a feladat, hogy lakást és munkahelyet keressünk magunknak. Végül is mindnyájan elhelyezkedtünk, és módunk nyílt arra, hogy saját ügyünkkel és népünkkel törődjünk.

A mieink nagy örömben voltak! Az a tény, hogy ebben az első összecsapásban világunk nem tört össze, az az öröm fő-fő forrása volt. Az építmény állóképességük bizonyult! Éppen a perek, amelyeket átéltünk, azt bizonyították, hogy helyes az érvelésünk. Amit tettünk, és amit elődeink műveltek, az jó, folytatni való.

Mindenki várakozva leste a döntő szót. Így lehetne megszerezni a nevezetes megbeszélések tartalmát. A Regnum Marianum Házának államosítása után a tagok és a vezetőség folytatta az elődök által alapított munkát. Senki semmiféle jog alapján nem állíthatja, hogy az a tevékenység, amit Prohászka, Sólymos, Marcell, Krywald és a többi alapító kezdeményezett, gonosz és káros célokat tűzött volna maga elé.

Akármilyen uralom következik is ránk, az a szándék, hogy az ifjúságot a katolikus vallás szellemében neveljük, nem változtatta ezt a célt rosszá.

Mindenkinek minden időben alapvető joga gyermekét vallásosan nevelni. Az a pap, az a civil ember és az a szervezet, amelyik ezt elősegíti és munkálja ezt, jó és igaz tevékenységet folytat.

Nekünk, Jézus Krisztus követőinek emberi jogunk és keresztény kötelességünk hitünk és jó erkölcsünk tanítása. Senkinek, semmiféle hátránya nem lehet hite és meggyőződése miatt. Nem létezik legális és nem legális helye a hitoktatásnak.

Minden állampolgárnak joga van kirándulni menni, táborozást szervezni. Ha nem okoz senkinek sem kárt, és nem veszélyezteteti a közrendet, semmiféle megtorlásra nem szolgál rá.

Minket eddig katolikus világnézetünk és közösségi életünk miatt büntettek meg. Igazságtalanul, embertelenül és jogtalanul bánnak velünk.

Keresztényüldözés van Magyarországon. Hitbeli meggyőződésünk miatt sújtanak minket börtönbüntetéssel. Nem tettünk semmit, amivel a politikába avatkoztunk volna. Maga az a tény, hogy nem marxista ateizmust hirdettünk, nem róható fel nekünk. Senki számára nem létezik kötelező világnézet.

Minden vád, ami azt akarta bizonyítani, hogy mi politikai bűnözők vagyunk, a perben összeomlott. Az ilyesmit csak hamissággal lehetett ránk fogni...

Mindenki, aki hozzánk csatlakozik, hitbéli meggyőződésből tegye! Csak olyan gyermek és ifjú nevelését vállaljuk, aki szülei beleegyezésével egyetért velünk hitben és keresztény erkölcsben.

Csak az lehet velünk, aki önkéntesen és jóakarattal alárendeli magát irányításunknak. Arra nincsen sem idő, sem energia, hogy mi keresgéljünk valakit. Csak azzal tudunk törődni, aki maga „kapaszkodik”.

A mi Urunk Jézus Krisztusért és a Regnum Marianum közösségéért elvállaltuk a börtönt. A jövőben is elvállalunk minden munkát és minden kockázatot. Mindezt a hitünkért tesszük. Senki haszontalanságáért, politikai ízű kalandozásáért, rendetlenkedéséért nem vállalunk semmi felelősséget. Mindenkivel szakítunk, aki ilyesmibe bonyolódik.

Most, hogy megszabadultunk ebből az első rabságból, haladék nélkül munkához látunk. Ahol életet találunk, irányításunkkal növeljük azt. Amerre megszűnt az élet, arra újrakezdünk mindent. Megalakítjuk a kiscsoportokat. Olyan kiváló munkát akarunk végezni, amiért érdemes vállalnunk az előrelátható kockázatot.

Voltak a mi világunkban olyan kirándulások, táborok és összejövetelek, amik idővel nagy jelentőségűvé nőttek. Mi mindent egyszerűen, de jól csináltunk. Semmit sem terveztünk előre nagyszabásúnak. Egyik-másik összejövetelünk mégis jelentősebb, emlékezetesebb lett! Lehet, hogy nem is a gyűlés tartalma, néha az összejövők tették naggyá egyik-másik megmozdulásunkat. Ez a kelenföldi gyűlés nagyjelentőségű lett! Évek, évtizedek múltak el. A közösség emlékezete mindinkább nagyobbra növelte ezt a jeles összejövetelt.

Akik jelen voltak, a közösség jelentős vezetői lettek. Szét is vitték, sokszor meg is emlegették az irányító szót.

Itt hangzott el először a teljes mondat: „Azzal a szándékkal jöttünk ki a börtönből, hogy beállunk a sor végére.” De nem volt sor.

Az elmúlt idők egyik tanulsága az volt, hogy jobban kellene ügyelni a titoktartás fegyelmeire. A hírek sokszor rendetlen bőségben szivárognak. Sokszor nem jut el azokhoz, akiket illet. Azok, akik ellenünk használják az értesüléseket, hibáinkból mindenről tudomást szereznek.

Az az írásmennyiség is soknak tűnt, ami a vizsgálat kapcsán kézre került. Sok volt az írás ahhoz, hogy kényelmes felderítést nyújtson. Ugyanakkor ugyanezek az írások kevésnek bizonyultak. Hiányoztak a tanító könyvek, az oktató jegyzetek.

Mégis ez a töprengés a mennyiségre irányította a figyelmünket! A sokaság védelmet is jelentett. A sokból mindig megmaradt egy-kettő. Így újra rendezhető, termelhető, használható volt az egész anyag... Sajnos akadtak olyan unikumok is, amelyek véglegesen elvesztek ebben a szélviharban.

Kiderült az is, hogy az élet fontosabb, mint a rejtőzés. Alig képzelhető el emberi szervezet jegyzetek, címek, telefonszámok nélkül. Tanító közösség sem nélkülözheti a tanító anyagot. Mi pedig mindennél előbbre tartottuk az életet. Azért dolgoztunk, azért is szenvedtünk, hogy az élő közösség egészségesen növekedő legyen.

Az már a börtönben kiderült, hogy a hatóság ama közegei, amelyek ismertek minket, nem szívesen bocsájtottak szabadon minket. Megütköztek azon, hogy a börtön sem tört meg minket. Ők mindent elkövettek azért, hogy börtönben maradjunk. Mi sem áltattuk magunkat. Tudtuk, hogy az első adódó alkalommal újra begyűjtenek minket.

Azt is tudtuk, hogy az ateista hatóság nem türelmes egyetlen katolikus ifjúsági mozgalommal sem. Merevségében nem képes semmiféle kompromisszumra. Nem voltak illúzióink!

Tudtuk, hogy nekünk folytatnunk kell munkánkat. Azt is tudtuk, hogy mindez nem titkolható. Magunk sem kívántunk rejtezkedni. Ellenkezőleg! El akartuk érni, hogy ebben az ateista világban létezhesék katolikus mozgalmi élet.

Minderre, tudtuk: kevés időnk marad! Egy-két év! Nem érünk rá arra, hogy védekező mechanizmust építgessünk. Az életet kellett újraszerveznünk. Meg azután mit is rejtegetünk, ha nincsen semmink sem!

Újra fel kell használnunk a rendelkezésre álló időt, ahogyan az a legjobb. Olyan munkát kell végezni, hogy érdemes legyen újra börtönbe menni miatta.

Semmit sem törődünk biztonságunkkal. Akár sok energiát fordítanánk a védekező rendszer kiépítésére, akár keveset, egyképpen börtönbe kerülünk. Minden rendelkezésünkre álló időt és erőt tanító és szervezőmunkára kell fordítanunk. Csak az lenne sajnálatos, ha semmiért jutnánk ismét börtönbe. Az lenne a legnagyobb szégyenünk, ha az elkövetkező vizsgálat úgy találná, hogy óvatosságból semmit sem dolgoztunk.

Határozott szót hirdettünk, és biztos irányt szabtuk.

Senkit sem kerestünk meg. Mindenkit szívesen láttunk. Senkit sem utasítunk el. Azért vagyunk, hogy Isten népét, Krisztus nyáját neveljük. Magunk kockázata mit sem számít.

A múlt tapasztalata azt mutatta, hogy papok a kiszemelt és szívesen bebörtönzött áldozatok. Mi ezt a feladatot is vállaljuk!

A kelenföldi gyűlés lendületes, eredményes összejövés volt! Mindenütt nekilendült az élet! Összejöttek a kiscsoportok. Megkezdődött a munka.

Mindez 1963 májusának elején volt.

35. A házigyűlés

Kedd volt a házigyűlés napja. A keddi napok estje kivételes idő volt. Egyébként az atyák nagy szabadságban éltek. Jött-ment mindenki a dolga után. A keddi jelenlét mindenkire kötelező volt!

A Ház létét és minden ügyét ez az összejövetel intézte. Ott minden jelentősebb dolgot mindenki megvizsgálhatott. Meg is kérdeztek mindenkit, miként vélekedik róla.

Igaz, hogy tisztségviselők is voltak a Házban.

A házfőnököknek rendszerint nagytekintélyű, tapasztalt, idős papot választottak. Három évig elnökölt a házigyűlésen. Nem lehet azt mondani, hogy olyasféle megbízatása lett volna, mint a szerzetesrendek házfőnökének. Nálunk a házfőnök nagyobb szabású ember volt. A Ház szellemi vezére. Minden dologban övé volt az utolsó szó, csak azután következett a szavazás.

Az is feladatai közé tartozott, hogy az új tagokat a Házba bevezesse. De neki kellett kiszemelnie azt a fontos kérdést, ami a házigyűlésnek állandó jellegű tárgyát képezte. Vagy maga tartotta az előadást, vagy gondoskodott arról, hogy megfelelő előadó indítsa vitára a témát.

A Ház a főparancsnokra bízta az ifjúsági munka vezetését. Az ő gondja volt, hogy a cserkészcsapatokban, később az ifjúsági csoportokban magas színvonalú oktató- és nevelőmunka legyen. A csapatokat az atyák vezették. Az ő dolgukat képezte minden dolog, ami a csapat körül adódott. Mégis az ifjúság legfőbb vezetőjének kellett megfogalmaznia minden dolgot, ami a lét és nemlét kérdését érintette.

Tisztség volt a Házban a vicerektorság. Terhes tisztség! A Ház anyagi gondjai az ő vállán nyugodtak. A közös konyha, a beszerzés, a főzés, a takarítás mind-mind dolgait szaporította.

Meg „kápolnásunk” is volt. Azok az atyák, akik nem zárdaiskolában miséztek, vagy nem szegődtek el valamelyik templomba, a Ház kápolnájában celebráltak. Vasárnaponként persze látogatott szentmiséink voltak. Hallgatólagos megegyezés szerint az a diák, akinek nem volt kötelező iskolai szentmiséje, a Ház kápolnájába jött. Az egyetemisták, a Regnumi Egyetemi Szövetség tagjai is a Ház szentmiséjére jártak. A fél tizenkettes, nagyon látogatott szentmise után kinyitotta ajtaját a Club. A tagok biliárdoztak, bridzseztek. Itt találkozhattak egymással a

különböző szakmájúak, és azok is, akik távol laktak egymástól. A „kápolnás” ügyelt a szentmisékre, gondoskodott a misézőkről. Törődött azzal, hogy a kápolna rendben legyen.

A főparancsnokkal szorosán együttműködött a főtiszt. Az egyetemi végzettségű vezető a vele egy feladatot végző vezetők elöljárója volt. Sok minden függött a tisztség mögött húzódó egyéniségektől is. De az biztos, hogy egy Méhes Gyurka, aki orvos, Vinkovich Sándor, aki tanár, Darvas Pali, aki mérnök, vagy Varsányi Jóska, aki jogász volt, a maga idejében az egész regnumi ifjúságot vezette. Tekintélye vitathatatlanul állt mindenki előtt.

Mindezek a tisztségviselők sokban döntöttek, és nagy munkát végeztek, mégis a Házigyűlés volt mindennek a meghatározója! A tisztségviselőket is a Házigyűlés választotta. Számon is kérhette tőlük, mi munkát végeztek.

A fontosabb elméleti és gyakorlati kérdések is a Házigyűlés elé tartoztak. Ott került sor minden évfolyam évi munkájának megbeszélésére. A tanítani való anyagot is ez a közösség válogatta össze. Ott tárgyalták meg a nevelési rendszereket; az iskolai és a „házi” pedagógiát egyaránt.

A cserkészmozgalmak: táborok és tisztgyűlések mind-mind rákerültek a Házigyűlés rostájára.

De a Ház életének minden jelentős megváltozása feltétlenül a Házigyűlésre tartozott.

Ebben az időben, 1963-ban jól meg kellett gondolni a házigyűlés helyét is! Ezt a gyűlést akkor, kockázatot nem tekintve mindenképpen meg kellett tartani. Ez sorsdöntő összejövétel volt!

Megnövelte az elhatározás szükségességét a vezetők várakozása. Ők már Kelenföldön értesültek a börtönben járt atyák szándekairól. Most azt várták, a szabadon maradtak közül kik csatlakoznak hozzájuk? Mi lesz a közösség határozata? Tettekre készen, feszülten várakoztak.

Bár a házigyűlések leginkább Máriaremetén vagy a Molnár utcában voltak, most éppen ezért biztosabb helynek látszott Hagyó József atya lakása. Ő Zuglóban jutott albérleti szobához. Azelőtt nem jártunk oda, azután sem nagyon.

1963-ban Zuglóban volt a sorsdöntő házigyűlés. Nagyon sokan összejöttünk. Akiket a „börtönidő lekoptatott”, azok itt már nem jelentek meg.

A sok gonddal megírt szót alapos, körültekintő megfontolás előzte meg. Az is fontos volt, hogy a megfogalmazás stílusa megragadja a hallgatóságot.

Történelemmel kezdődött. Az alapítók nemcsak lelkes, bátor és meggondolt emberek voltak. Állandó munkát végeztek annak érdekében, hogy mindenféle iskolában jó legyen a heti két hittanóra. A Regnum Marianum megalapításával nem az volt a céljuk, hogy ezt az adott óraszámot növeljék. Újabb és újabb oldalról kívánták megközelíteni a keresztyén nevelés kérdéseit. Mindenesetre alapként kezelték az iskolai hittant. Számoltak vele, és arra építettek.

A maguk regnumi munkáját olyan fontosnak tartották, hogy sok mindent kockáztattak érte. Nem nagy dolgokra gondolok. De a plébániai papság nyugodt, kitaposott útját felcserélték az önálló hitoktató pedagógus szabadabb és bizonytalanabb életével. Az ilyen önálló hitoktatónak az öregsége semmivel sem volt biztosítva.

Ha 1900-ban szükségesnek mutatkozott a Regnum papi közösségének hitoktató tevékenysége, senki sem állíthatja, hogy mi 1963-ban szüneteltethetjük vagy akár abba is hagyhatjuk ezt a munkát. Sőt! Azt is fontolóra kellett vennünk, hogy megváltoztak a körülmények!

Az iskolában nincsen hittan. Az alap, amire a régiek építettek, megszűnt. Heti két órát és a ráépült házi nevelőmunkát szűkített időben kellett elvégeznünk.

Az önálló hittanári intézmény is a múlté! Ma mindenki, aki ifjúsággal foglalkozik, ezt csak „másodállásban” teheti. De csak akkor, ha valami papi keretben van. Mert ha gyárban

dolgozik, akkor második elfoglaltsága valami templomi munka és az ifjúság „harmadállásra” szorul.

Ha úgy döntenénk, hogy szüneteltetjük vagy abbahagyjuk ezt a tevékenységet, senki ember nem vádolhat minket. Megtettük, amit megtehettünk!

Maga az egyházi hatóság tudta, hogy nagyon fontos munkát végzünk. Mégsem mondhatta: csináljátok. Egyrészt azért, mert meg akarta őrizni az állammal való jó viszonyát. Másrészt hatóságunk tudta, hogy amit a Regnum atyái műveltek, az börtönbüntetéssel jár. Az ilyen emberkoptató áldozattól vissza akarták tartani a papokat. Hiszen az ő későbbi jó munkájukra számítani kívánt.

Magános papok se vádolhatták volna a regnumistákat, ha az adott helyzetben elállottak volna a munkától. Hiszen megkísérelték a folytatást. Rajtavesztettek. Nemcsak börtönbe kerültek, de a saját hatóságuk is hibáztatta őket.

Most már beigazolódott, hogy az ifjúsági munka veszélyes. A veszedelem nem ideges emberek rémlátása. A Regnum tanúságot tett arról, hogy előbbre tartja Jézus ügyét, mint tagjainak biztonságát.

Megértette mindenki: ha abbahagynánk, sem akkor, 1963-ban, sem később senki sem hibáztathatná a követett eljárás értelmét.

Mi saját lelkiismeretünk fórumán aligha tudnánk eljárásunkat igazolni. Csak azt mondhatnánk: „mi magunk nagyobb értéket képviselünk, mint az a munka, amit ránk bízta. Ameddig ez a mi szolgálatunk közmegebecsülésnek örvendett, amíg kitüntetéssel jutalmazott hatóságunk, vállaltuk. De amikor börtön, meg nem értés, gyalázat járt együtt az ifjúsági munkával, elálltunk tőle!”

Igaz az, hogy szabaduláskor tanítványaink együttérzésüket fejezték ki. Szó sem volt semmi szemrehányásról! Senki nem hánytorgatta a maga meghurcoltatásait.

Bár az állam emberei mindenkinek azt sugalmazták, hogy „tevékenységünkkel egymásnak ártunk”, azt mindenki elutasította. Ők is tudták, hogy mi egymással csak jót tettünk. A rosszat „ők” tették velünk.

Eljött annak az ideje, hogy mindenki számot vessen magával! Az elmúlt évek elősegítették, hogy mindenki meggondoltan válasszon.

Akik ezalatt szabadon maradtak, megbeszélhették egymással az egymás után következő eseményeket. Akik a börtönben voltak, maguk is végigelemezhettek mindent. Meg azután találkozhattak is egymással annyiszor, hogy összeilleszthették az egész per minden részletét.

Így fogalmaztuk meg a jövőnk: Folytatnunk kell ifjúságnevelő munkánkat! Azért, mert feladatként kaptuk az elődeinktől.

Magunk sem állíthatjuk, hogy az, amit eddig egyházi megbízásunkkal egyetértve lelkesen csináltunk, most egyszerre rossz lett.

Nem fogadhatjuk el azoknak az érvelését, akik azt bizonygatták, hogy Prohászka püspök, nagyjaink és az egész egyházi vezetőségünk nem látott jól, és hibát, büntetendő vétket követett el, amikor minket az ifjúság katolikus nevelésére indított.

Azért is folytatnunk kell a Regnum munkáját, mert az ifjúság világából hiányzik mindaz, amit tanításunk és nevelésünk adhat. Egyébként is ifjúságunk igényli munkánkat. Nem elégíthetjük ki őket azzal a lapos felelettel, hogy nem működésünk oka: a félelem.

A Regnumban bízó szülők meg csalódnának, ha a „szemük fényét” elindítanánk a jó úton, és amikor ő nekilendülne, megrettenve, félúton cserbenhagyjuk őket.

A Házban felnőtt regnumista is furcsának találná eljárásunkat. Ők hallgatták az atyákat, akik hősies életszemléletet hirdettek. Amikor pedig elkövetkezett a lendületes, izgalmas élet megvalósulásának első alkalma, akkor kiderül, hogy a nagy szavak mögött félénk lelkiület lapul.

De mindenki várakozásától függetlenül, Isten ügyét bízta ránk az egyházmegye. Sok minden fajta gyengeségünket megmagyarázhattuk, de ezzel az el nem végzett munkával örökké tartoznánk.

Az ifjúság vezetője volt leginkább felelős azért a tanító- és nevelőmunkáért, amit a Regnum végzett. Az ő feladata volt, hogy mindezt elmondja. Az irány megjelölése és a feladat végrehajtásának elrendelése munkaköréhez tartozott. Az előadott mondatok jól érzékeltették, hogy a munka folytatása „kényszerlépés jellegű.” Aki valamikor a Ház lakója volt, azt elsősorban terheli az ifjúságnevelés folytatásának kötelezettsége. Aki a munka szükséges voltának láttán később csatlakozott a Regnumhoz, annak másodsorban lett vállalt lelkiismereti kötelessége, hogy a veszedelemben is kitartson.

Az elmondott szó bátorságát jól kiemelte egyik társunk ellenvéleménye. Érdeme lett, hogy nyíltan, határozottan szólott. Meg még az is, hogy mindenkit megerősített abban a jóleső tudatban, hogy ki-ki szabadon választotta meg a közösség jövőjének útját. Magunkkal rántjuk azokat a paptársakat, akik mindeddig rokonérzéssel nézték a Regnum munkáját. De nemcsak azokat, hanem mindenkit, aki az ifjúság katolikus nevelésével foglalkozik. A legnagyobb veszedelem azonban az ifjú nép oldaláról fenyeget minket! Meggondolatlanul belevezetjük őket a bajba. Rájuk vezetjük a kivizsgálás szokatlan, megalázó kínját. Ők nincsenek rákészülve arra sem, hogy a mi elhatározásunk miatt az ő pályájuk kettétörhetik, így ők miattunk, a maguk hibája nélkül csalódott, meghasonlott emberek lennének. Végül kifejezte, hogy nem ért egyet elhatározásunkkal. Kiválik a közösségből.

Meghallgattuk őt, meg is értettük. Nem vitáztunk sem vele, sem az érveivel. Mindnyájan egyetértettünk abban, hogy a Regnum Marianum gyermek- és ifjúságnevelő munkáját folytatnunk kell. Nem is akárhogyan!

Bebörtönzésünk előtt, 1960-ig úgy dolgoztunk, amint a Házban megszoktuk. Persze a megváltozott körülmények miatt ez a munkánk is jelentősen több energiát igényelt. Most, alapjában megváltozott a helyzet!

Akkor parttalan időtengerünk volt. Most tudtuk, hogy csak egy-két évünk van.

Akkor nem tudtuk, hogy mi lesz velünk. Most biztosak voltunk abban, hogy újra börtönbe kerülünk. Akkor is, ha bujkálva, félénken dolgozunk. Akkor is, ha rejteni igyekszünk munkánkat.

Nincsen lehetőségünk arra, hogy védekezzünk, rejtezzünk. Ha védelmünket építgetjük, a munkánkra használható időt vesztegetjük. Minden konspirációra fordított idő veszteség. Hiábavaló is! Hiszen tapasztalhattuk, hogy alapos munkával mindenféle tevékenységünkre fényt derítettek.

Csak egyet tehetünk! A Regnum eddigi minden tudományát, tapasztalatát igénybe véve, minden erőnket összeszedve a lehető legmagasabb színvonalú munkát kell végeznünk. Mindig, mindenben a legjobbat tegyük. Nem követhetünk el semmiféle hibát sem!

Arra sincsen időnk, hogy helyzetünket elemezzük. Köztünk mindenkinek mindent értenie kell! Nincsen módunk magyarázgatásra.

Arra sincsen időnk, hogy kérdező paptársaink érdeklődését kielégítsük.

Csak két év áll rendelkezésünkre.

A kifejlesztett, jól megtanult regnumi munkát mindenkinek értően kell végeznie. Egymásnak sem tudunk magyarázni semmit sem.

Csak két évünk van! Minden testi-szellemi erőnket mozgósítani kell. Csak két évig! A két eredményes év munkájára épül a jövő!

Isten segítsen minket!

36. A legjobb másfél évünk

Vannak küzdő játékok, amiknél megméri a „tiszta időt”. Leállítják az órát, ha a játszóeszköz a pályán kívülre kerül, és újra megindítják, ha folytatódik a küzdelem. Ezek azok a „szigorú játékok”, amelyekben minden időt hasznosan kell eltölteni.

Ne gondoljuk, hogy kínos érzés tölti el ilyenkor a szereplőket! A görcsös erőfeszítés nem tenne jót a küzdőnek. A mérkőzés színvonalát is inkább rontaná, mintsem emelné. Nos, örömteli másfél esztendőnk lett!

Nyugodtan, minden aggódástól, izgalomtól felszabadultan használtuk mindazt, amit a Regnum feltalált és kidolgozott. Akik nem ismerték a Házat, nagyon megcsalódtak. Azt gondolták, hogy a meghurcoltatás és a börtön megfélemlített minket. Pedig az ellenkezője történt.

Új életformát ismertünk meg. Ezt is emberek élték! Azok az erkölcsi elvek, amiket tanultunk és gyakoroltunk, a börtönben is érvényesek, becsültek voltak. Azok az ott tanult szabályok, amelyekkel ott találkoztunk, a helyzetnek megfelelőek, logikusak voltak.

Azokról a rabok között elevenen élő megegyezésekről szólok, amiket mindenkinek meg kell tartania, ha elviselhető életet akar élni a falak közt.

Nos, miután túljutottunk az első néhány éven, és kiképzésünk az „akadémiai jellegű”, „osztályidegen, szigorított” márianosztrai börtönben történt, minden más börtön csak enyhébb fokozat lehetett.

Így kijutva a viszonylag szabadabb életbe szinte szóba se került a börtön. Nem mintha nem beszélgettünk volna róla. Ellenkezőleg! Mindent elmeséltünk azoknak, akik „kívül maradtak”. Öröm volt látni, hogy „csak úgy itták” a történeteket. Értelmes emberek lévén ugyanolyan „jól képzetek” lettek, mint azok, akik „megjárták a börtön poklát”.

Később magunk között olykor szó terelődött a börtönre. Kedélyes volt ez a szó. A börtön mint „rém” számunkra megszűnt létezni. Nem mintha a fogság nem lett volna fogság. Vagy a rabság szenvedése megédesedett volna. Nem! Minden olyan maradt, mint amilyen volt. Mi magunk változtunk meg! Ha azelőtt szó esett a kereszténység üldözéséről, úgy vettük, mint a múlt valami emlékét. Hittük, mert szavahihető emberek adtak számot róla. A távolság mégis a hihetőség határára helyezte azokat az eseményeket. Másként láttunk mindent!

A megélt, átvészelt borzalmak nem ismeretlen, fantáziával túlszínezett, sötét rémek voltak, hanem ismerős jelenetekké szürkültek. Feladatokká, amit megoldottunk. Helyzetté, amelyben nem félnünk, hanem viselkednünk kell!

Sötét rémmel nem tud bánni az ember, adott helyzetnek azonban megvannak az ismérvei. Amit akkor, a maga idejében nem tudtunk megoldani, az események után, a közös megbeszélések közben világossá váltak. Csaknem minden zárnak meglett a kulcsa.

A titokzatosság félelme zord felhőként elhúzódott. Minden világossá lett.

Eloszlott a félelem.

Jót tett nekünk az „első börtön”. Minden félelmünknek végét vetette. Ennek 1963-ban is rengeteg hasznát láttuk!

Mindjárt 1963-ban! Magától értetődően meghirdettük: a Regnum Marianum folytatja ifjúságnevelő munkáját. A munka folytatásában sokaságunk is segített.

Hiszen voltak olyan csoportjaink is, amikhez éppencsak híre jutott el a „keresztényüldözés”-nek. Ezek mintha mi sem történt volna, éltek és dolgoztak. Volt tanulnivalójuk, vezetőjük is volt. Semmi okát nem látták annak, hogy abbahagyjanak valamit is.

Azok a csoportok, amelyeket érintett az „üldözés” szele, éppen azért jártak össze, hogy tájékoztassák egymást az eseményekről. Eleintén csak híreket csereberéltek, később elfogytak a hírek. Végül nekik is eszükbe jutott a félbehagyott munka. Papot is találtak

maguknak. Semmi sem akadályozta őket munkájukban. Legfeljebb jobban vigyáztak a rejtezkedésre és a „titoktartás fegyelmére”.

Voltak azután olyan csoportok is, amelyek sokáig vitáztak azon, mi legyen velük? Ha akadt vezetőjük, rendszerint a megszokott munkát választották. Ha maguk maradtak, és nem lett vezetőjük, esetleg feloszlottak. Az életrevalóbb tagok más csoportot kerestek maguknak. A gyámoltalanabbak várták, hogy történjen velük valami.

A házigyűlések ebben az időben rendszerint a Molnár utcai lakásban voltak. Emődi mama mindenkit ismert. Szívesen elkészítette a szerény ételt. Tudott mindent életünkről és világunkról. Így nem is volt kíváncsi azokra a részletekre, amik nem rá tartoztak. Lakása a város központjában volt; mindenfelől jól meg lehetett közelíteni. A szűk Molnár utcában alig volt forgalom. Maga a ház is kopott, csendes, régimódi épület. A lakók maguknak élő, zárkózott emberek. Nem érdeklődtek. Nem is zavarta őket az, hogy időnkint papok jöttek a második emeleti lakásba. Vagy nem vették észre, vagy pedig természetesnek tartották, hogy paphoz papok jöjjenek látogatóba.

Ezekon a házigyűléseken rendszerint három téma került elő: mindenki egyéni helyzete, munkája, berendezkedése, a nagy közösség hírei és a csoportok élete, tanítással, vezetővel való ellátottsága.

Csakugyan egyre-másra jelentkeztek azok a csoportok, amelyek léteztek.

Panaszolták, hogy nincsen vezetőjük, nincsen tanulni való anyaguk.

Ilyenkor módot kerestünk arra, hogy irányítást kapjanak. Sokszor sikerrel egyesítettünk olyan csoportokat, amelyek korban és helyben nem voltak távol egymástól. Máskor a nagy, túl nagy létszámú népet elosztottuk; így kényelmesen elfértek kicsiny lakásokban is.

Az atyák közössége újra megkezdte szabályszerű, rendszeres munkáját: tájékozódott, és kezébe vette a kiscsoportok vezetését.

És ami nagyon fontos volt: mindenki örült, hogy eljöhett a házigyűlésre, és találkozhatott a másikkal. A létezés öröme látszott az atyák közösségén!

De nemcsak az atyák örültek, mindenki boldog volt! Akárkivel találkoztam, ha a szíve a balsorsban is velünk érzett, látásom is örömet okozott neki, ráadásul meg jó hírt is mondhattam neki. Valakinek csak annyit, hogy az atyák egészségben vannak. Másnak az okozott örömet, hogy a Regnum él. Ismét másnak hírt adhattam arról, hogy korának csoportja hol és mikor találkozik.

Az egészen regnumi szívűek közül le kell írnom Darvas Pali bátyánkkal való találkozásomat.

Amikor megtudta, hogy szabadon vagyok, eljött hozzám. Semmit sem kérdezett sem a perről, sem a börtönről. Érződött rajta, hogy mindez szóra sem érdemes! Képzett regnumista ilyesmit ki szokott bírni.

Az hökkentett meg, hogy sehogyan sem kérdezte meg, létezik-e a Regnum. Egészen természetesnek tartotta, hogy ha szabadon vagyunk, akkor létezik. Hiszen én magam is csak azért vagyok fontos, mert a Regnum létezik.

Nagyon megtisztelt azzal, hogy természetesnek vette a Regnum újráléledését. Azt hiszem, egy világ omlott volna bennem össze, ha arról győződött volna meg, hogy „gondolkodunk” a munka folytatásán.

Ő volt az az ember, akivel mindig úgy lehetett beszélni, mint a Házban akkor, amikor ő volt az ifjúság vezetője és példaképe: a főtiszt. Igaz, régebben a házigyűlések csakugyan munka-összejövetel voltak. Hiszen a Házban mindennaposan találkoztunk. A személyes jellegű beszélgetésekre bőven adódott máskor alkalom. A házigyűlés a munka színhelye volt!

1951 után tágult az összejövetel személyes találkozássá. Bizony a szétszórtságban mindenki igényelte a jó szót is, az érdeklődést is.

Éppen a sokirányú elfoglaltság volt az oka annak, hogy jól kézben kellett tartani a gyűlés vezetését. Ez a házfőnök gondja volt! A szükséges munkát persze nem tudtuk egy helyben

elvégezni. Csak arra volt lehetőség, hogy szétosszuk a feladatokat, és kijelöljük a munkavégzőket.

Az elkészített munkákat sokszorosítani kellett! Érdekes módon továbbéltek a Ház szokásai. Ott ha valamilyen közös szellemi munkát kellett elvégeznünk, körülültük Rózsavölgyi atya írógépét. Ő sebes kopogtatással lejegyezte a megbeszélés eredményeként kialakult szöveget. 1963-ban észrevettük, hogy nagyon sokan vagyunk. Egy-egy tanítási anyagot már nagy példányszámban kellett sokszorosítanunk. Nem is gondolkodtunk. A régi megszokás alapján ez a gond Rózsavölgyi atyát terhelte.

Ő meg is oldott mindent. Később elhűlve értesültünk, hogy munkánkhoz egész leíróirodát szervezett. Több mint húsz gépiróra volt szüksége ahhoz, hogy igényeinket ki tudja elégíteni.

Bizony, sok papírlapot fogyasztottunk el ebben a csodálatos másfél évben! A soron következő második perben azt tapasztaltuk, hogy Rózsavölgyi atya egyre feljebb került a vádlottak ranglistáján. A vádlók is méltányolták azt a nagy munkát, amit az atya végzett azért, hogy mindenki megkapja a mindennapi betevő tanulnivalóját.

A per után azért is örültünk, mert a sokból több esély volt arra, hogy valami megmaradjon.

Itt kell a közösség figyelmét arra irányítanom, hogy minden megírott papírlapot meg kell mindenkinek őriznie!

A konstruált pernek szükségszerű velejárója az „előregyártás”. Mindenkinek előre ki volt szabva a porciója. Aki nem volt „megőrzésre” tervbe véve, hiába jelentkezett volna, nem tették volna lakat alá. Aki pedig benne volt a keretben, tíz feltalált papír miatt nem kaphatott „egy dekával” sem több büntetést.

A történelmet azok írják, akik benne vannak. Igen ám! De akármilyen izgalmak vegyék is körül őket, a „múlttá váláskor” minden feloldódik. Emlékezésünk pedig nincsen történelemre beállítva: amit mondtunk, elfeledjük azt. Nem állítom, hogy az tesz mindent jól, aki a történelemnek dolgozik. Inkább úgy kell a jelennek dolgozni, hogy jó történelem is lehessen abból a munkából. Aki ellen vádat készítettek, úgy is elkészítették azt, ha semmi írása nem volt is. Akit nem akartak elítélni, az ülhettett íráskötegeken is. Ennek a másfél évnek eseményei köze tartozott a fiatalítás szándéka is.

Emódi László még a Házban lett főparancsnok. A Házigyűlés vele alakította ki a közösség és ifjúság vezetőjének feladatkörét.

A Házban is nehéz beosztás volt a főparancsnoké! Mégis sokat, rengeteget segített a cserkészvilág. Annak megvolt az egészet átfogó pedagógiai háttére. De volt évenkénti beosztása is. Sőt, a kiképzés könyvekben is meg volt írva. A cserkészvezetőnek az volt a dolga, hogy a jó anyagot szellemesen, ötletesen valósítsa meg. Magában a Házban mindig megtalálható volt egy-egy cserkészanyag remek megvalósításának példája.

Az ifjúság vezetőjének megszaporodott a dolga. A cserkészlet ugyan továbbra is segített, mégis „új tantárgy” lett a hittan. A Ház összefogó ereje megszűnt. Az ifjúság vezetőjére várt a csoportok megszervezésének központi irányítása. De meg azután neki kellett összegyűjtenie azokat a használható ötleteket, amiket más-más helyeken kitermeltek, megvalósítottak.

Az első per abban is segített, hogy hírt adott rólunk. Olyan tagok is előkerültek, akik a Ház elvesztése után elkallódtak. 1963-ban újra jelentkeztek. Örültek, hogy újra megtaláltak minket.

Akadtt olyan régi regnumista, aki fiát, unokáját hozta közénk. Örvendezett, hogy a per nyomán értesült a Regnum létezéséről.

Az ifjúság vezetőjének kellett a Házigyűlést tájékoztatnia az egymástól távol levő kiscsoportok más-más természetű gondjairól. A nagyközösség javasolt megoldásáról is hírt kellett adnia a csoportoknak. Figyelnie kellett a végrehajtás milyenségére is. Mindent összegezve neki kellett irányítania a Regnum gyakorlati tanító- és nevelőéletét. A sok munkát még meg is növelte a színhelyek távolsága is.

Az 1963. évből való *Szeptemberi helyzetkép* című írásban a következő so rokat találtam:

„A tapasztalat azt mondta: helyes volt, ha fiatal atya végezte ezt a feladatot. A *munus* viselése nem volt időhöz kötve. Az atyák bármikor visszavonhatták megbízásukat, és az illető is bármikor lemondhatott.

Magam már 1960 előtt szerettem volna megválni ettől a feladattól, mégis úgy alakult, hogy az 1960–61. év munkáját még irányítanom kell. Most azonban élve a régi szabályok adta lehetőséggel, ezt a munkát abbahagyom. Megbízatásomról lemondok. Elmúlt az idő. Tizenhat legalább duplának számító »háborús« esztendőn át végeztem ezt a munkát; legyen ez elég. Válasszanak az atyák eme a feladatra valakit, lehetőleg fiatalat.”

Az atyák ekkor, 1963-ban úgy döntöttek, hogy fiatalabb atya vegye át ezt a munkát. Ő még a Házban nevelkedett, így gyermekkori tapasztalatait ifjúsági vezetőként felhasználhatta.⁹³

A mindennapos, szürke munkák sorából kiemelkedik az az összejövétel, amit a Virágosnyeregben rendeztünk. Sok okunk volt erre az ünnepre!

Az első megpróbáltatást eltöltöttük. Az atyák Házigyűlése újra megalakult. Sok kicsoportunk lett. Többen voltak, mint valaha. Erősnek éreztük magunkat. Látni szerettük volna enmagunk sokaságát. A ragyogó őszi idő is ünnepünket segítette.

Emlékeztünk a valamikori szemlékre is! Így jött össze 1964 augusztusában ez a virágosnyeregi őszi szemle! Később ha valami „nagyot”, „szívmelegítőt” akartunk mondani, Virágos-nyeret mondtunk.

Emlékezetes volt!

37. Legragyogóbb ünnepünk

Senki sem félt. Sok dolgunk volt. Senki sem ért rá.

1963-ban íródott a *Szeptemberi helyzetkép*. Ez volt a g) pontjában.

„Természetes, hogy semmi közünk sem volt és nem is lesz politikai kérdésekhez. Nem foglalkozunk ezzel sem nyíltan, sem titokban. Mindig is így volt.

Ha azonban valami hatalom, miként nálunk is, keresztényüldözést rendez, illetéktelenül saját jogkörébe von minden vallási, egyházi kérdést: hirdeti, hogy minden létezés, minden élet, minden mozgás csupán azáltal, hogy van, politikum; mi nem mondhatjuk, hogy ráhagyunk mindent, amit illetéktelenül a kezébe vett.

A vallásszabadsághoz, vagyis a vallásos élet államtól való függetlenségéhez ragaszkodunk, és ehhez ragaszkodnunk is kell!

Ez persze nem politika, még akkor sem, ha a hatalom birtokosai azt mondják.”

Fontos tanításunk volt ez a g) pont.

„A készenálló vádpontokat a keresztényüldözők – Julianus császártól napjainkig – már készen, kartotékozva tartják. S akiknek minden földi eszköz fizikai és erkölcsi gátlás nélkül rendelkezésükre áll, ezeket – így vagy amúgy – alkalmazni is tudják.

Legyen ez egyben komoly figyelmeztetés is mindnyájunk számára.

Értsük meg: a veszedelem fennáll. De nem azért, mert valami helytelen teszünk, hanem azért, mert keresztényüldözés van.” (*Szeptemberi helyzetkép*)

⁹³ Somogyi Sándor atyáról van szó.

Mindenki megértette ezt. Mindenki egyetértett! Azok, akik részt vettek ebben az első perben, mindezt a saját bőrükön érezték. Mindent elsőpró logikával, a per egészével és részleteivel meg tudták mindezt világítani.

A nekilendült másfél éves munka és a bőséges eredmény igazolta a továbblétezés mellett döntő régi elhatározás helyességét.

Maga az a tény, hogy a katolikus élet minden fajtáját elsőpró rendelkezés éppen az ilyenfajta létezés igényét termelte ki, a regnumi munka lendületes hajtóereje lett. Az ifjúságnak minket kereső sokaságát nehezen tudtuk befogadni. Azt a rokonszenvet, ami üldözöttségünk és helytállásunk következtében felénk áradt, a monopolhelyzetű állami sajtó még csökkenteni sem tudta. Aki ellenünk szólt, magát kisebbitette.

Az a sokaság, amelyik a Házban nevelkedett, gyermekekkel, unokákkal szaporodott. Még ennek a semmiféle – vagy laza – kötelékekkel hozzánk fűzött jelentős sokaságnak sem lehetett azt magyarázni, hogy a Regnum politikai vagy politizáló szervezet lett volna.

Normális és egészséges „békebeli” életünkben nem is foglalkozhattunk olyan kérdésekkel, amiket csak a minket megsemmisíteni kívánó hatóság szedett elő.

Most az első per után a másodikat előre látva elő kellett venni néhány kérdést.

Az első maga a vád volt. Tiltakoztunk ellene. Jó volt, hogy mindenki megértette, hogy keresztényüldözés folyik. A jövőben bármi vád kerüljön sorra, az csak öltözet. Azért van, hogy rejtve maradjon a lényeg.

Azt is tisztáznunk kellett, hogy az ifjúság katolikus nevelése az emberi szabadságjogok köréhez tartozik. A vallásszabadság nem merül ki abban, hogy a templomok nyitva vannak. Semmi hála nem illeti meg azt a hatalmi rendszert, amelyik nem nyomja el polgárainak született jogát; hiszen ez a dolga!

Mi, a vádlottak, jót tettünk mindenkivel, akit tanítottunk. Katolikus világot teremtettünk számukra: a hit éltető világába vittük őket. Azok ártottak nekik, akik minket is, őket is hitünk jogos gyakorlásában gátolták.

Jó volt, hogy mindezt meg tudtuk beszélni.

Más intézkedésre is szükség volt! Werner atyát nagyon megviselte a fogság. Tuberkulotikus fertőzést kapott. Letöltendő ideje nagy részét kórházban töltötte. Püspöke, dr. Kovács Sándor úgy vélte, legjobb lesz, ha beosztja őt Celldömölkre kántornak. Magunk is jónak tartottuk, ha Werner atya kimaradhat a következő „menetből”. Budapesten nem vezethet énekkart. Egyéb ifjúsági munkát eddig sem végzett. Celldömölkön pedig még énekkara is lehetett. Legjobb lesz, ha elmegy, és elfoglalja helyét egyházmegyéjében.

Tompa atya is gyenge egészséggel került ki a börtönből. Nem vállalhatta az előrelátható új megpróbáltatást. Úgy látszott jónak, ha más úton indul el. Mindenképpen az volt a szándeka, hogy a katolikus ifjúságnevelés területén dolgozzon. A Regnum Marianum „bejegyzett cég” volt ebben az ifjúsági világban. A régiek mindnyájan ismerték, Witz atya, Koszter atya és a többiek neves emberek voltak ebben a szakmában. A *Zászlónk* országosan ismert ifjúsági lap volt.

Így azután hamarosan megismerte a „Regnum” nevet a „másik oldal” is. Az, amelyiket külön kiképezték arra, hogy félreismerjen és félremagyarázzon mindent, ami a Regnummal kapcsolatos. Nos, úgy látszott jónak, ha Werner atya is, Tompa atya is „leveszi magáról” a nagyon ismert „Regnum”-öltözéket. Nos, ez csak részben sikerült!

Mindenesetre az 1964-es munkaévet „fej nélkül” kezdtük. Házunk főnöke, Werner atya Celldömölkön énekelt.⁹⁴ Összejövő helyünk csak egy volt: a Molnár utcai lakás. Templomunk, kápolnánk, szentelt helyünk egyáltalán nem volt.

⁹⁴ Emödi nem említi, de 1963 augusztusában, Werner vidékre helyezése miatt, Hagyo Józsefet választotta a közösség házfőnöknek. (Dobszay J. 1991. 160.)

Tudtuk, hogy a „Rigók” is, mások is összejövetelt terveztek nagy ünnepünkre, a Szeplőtelen Fogantatásra. De mi, regnumi papok ott sem egyenkint, sem együttesen nem jelenhettünk meg.

Megjelenésünk azt eredményezhette volna, hogy máskor ők sem kaphattak volna helyet abban a templomban. Így végül valaki azt találta ki, hogy ünnepünk estéjén zarándokoljunk a máriaremetei templomhoz. Akkor menjünk, amikor a munkából jövők forgatagában elvegyülhetünk. A templom környéke pedig fás park. Ott semmiféle feltűnést nem kelthetünk. Mindnyájan jónak tartottuk az ötletet.

Aki visszaemlékezett a múltra, nem talált más alkalmat, amikor nem létezett volna olyan templom, amelyik befogadott volna minket. Akkor, 1964-ben csakugyan templomon kívül voltunk!

Pedig dolgainkat jól beleépítettük ebbe a világba. Munkánk is lendületes, jó volt! Sok minden segített nekünk. Jó volt így minden! Mégis szomorú volt, hogy a terror hatásos eredményeként nem akadt olyan pesti vagy budai templom, amelyik befogadhatott volna minket. Mert csakugyan így volt!

Minket – tudtuk – megfigyelés alatt tartottak. Elmozdíthatták volna azt a plébánost, aki helyet adott volna nekünk. Azt a kevés papot, akit mi megbízhatónak tartottunk, nem sodorhattuk veszedelembé. Ezek ugyanis gyanúsak, szemmel tartottak voltak. Rajtunk, ha akartak volna is, nem segíthettek. Nekünk sem illett volna terveinkbe, hogy eltávolítsuk őket Budapestről.

Seres Feri esete még emlékezetünkben élt! Papszentelésekhez adta oda templomát. A szertartást egyszer Szabó Imre püspök, másszor Endrey Mihály végezte. A szentatya adott engedélyt arra, hogy az állam által üldözöbe vett papnövendékeket felszenteljék.

Erről az állam által „illegálisnak” nevezett papszentelésről szükséges valamit megírni. 1958-ban Tabódy István volt a budapesti Központi Papnevelő Intézetben a főduktor. Ezt a tisztséget mindig olyan utolsóéves növendék viselte, akinek tekintélye volt a többiek előtt. Tabódy István késői hivatás volt. Főhadnagyként szolgált a második világháborúban. Sebesült is; rokkant volt. Édesapja akkor, amikor Shvoy atya volt a Regnum plébánosa, az egyházközség elnöke volt. Neki közéleti férfiú lévén szerepe volt abban, hogy a Regnum házfőnöke püspök lett. Így természetes dolog volt, hogy István Székesfehérvárott kispapként központista lett.

Elbeszélése szerint szentelése azért történhetett meg, mert az ÁEH félórát késett a letiltással. Ő volt a Központi Papnevelő Intézetben a tanítványok szószólója. Tekintélye vitathatatlanul nagy volt.

Ez volt az az idő, amikor a hatalom jónak látta, hogy átvegye a növendék papság vezetését. Elrendelte tehát, hogy a legközelebbi „békegyűlésen” minden központista jelenjék meg!

A rendeletet nagy vita, szóharc követte. Az állam az ismerős papi úton kiadta a parancsot, a papnevelés előjáróinak csak az volt a lehetőségük, hogy végrehajtsák azt. A papnövendékeket lelkiismereti döntés elé állították. Békegyűlés és papszentelés vagy távolmaradás és eltávolítás között kellett választaniok.

Tabódy vezette az ellenállók harcát. Olyasmi volt az arány: hatvanhárman nem mentek el a békegyűlésre. Ezeket kizárták a szemináriumából. Heten elmentek. Ők maradhattak, és várhatták a szentelést.

Istvánra nagy munka várt. Meg kellett szerveznie a kívül kerültek tanítását. Ehhez tanárokat kellett szereznie. A pappá szentelésüket is biztosítania kellett. Rómához fordult. A szentatya engedélyt adott arra, hogy akármelyik püspök szentelje fel azokat a növendékeket, akik elvégezték tanulmányaikat. Szentelő püspököt Tabódynak kellett szereznie.

Itt kapcsolódott a tevékenységhez Rózsavölgyi atya. Ő terjesztette elő a szentelendőket. Három püspök közül kettőt már említettem. Szólni kell a harmadikról is. Zdravetz István Ferenc-rendi tábori püspök volt a harmadik, aki felszentelte a növendékeket.

Tabódy István még azzal is törődött, hogy egyik kispap se veszítsen időt. Ki mikor szentelésre került volna, ha engedelmesen a szemináriumban marad, ugyanekkor felszentelt pap lett a papnevelőn kívül is. Sorsuk később rendeződött. Mindegyiküket átvette egyházmegyénk. Papok, plébánosok, tisztviselők lettek.

Tabódy börtönbe került. A pápával való érintkezését kémkedés vádjává tették. Így István „idegen állam javára végzett kémkedésért” 12 évet kapott.

Mi olyanképpen is érintve voltunk, hogy Házunkból négy kispap volt a Központi Szemináriumban, Kereszty Imre meghalt, a másik három pap lett. Egy közülük, Somogyi Sándor ma is köztünk van.

Emlékezzünk most róluk mindnyájukról. A püspökökről, a papokról és a teológusokról. Mindnyájan emberek voltak.

A szentatyára is gondoljunk! A bajban ő is a papnövendékekkel volt. 1964. december 8-án este 6 órakor találkoztunk a hűvösvölgyi villamos végállomásánál. Sötét volt. Tél volt. Araszos hó esett. Kettesével mentünk „az alsó úton”. Nem sorban, inkább elszakadozva egymástól. Nyolcan vagy tízen lehettünk. Nem sokan; nem is kevesen. Csendesen beszélgetve haladtunk. A kegytemplom környéke elhagyatott volt. A hátsó bejáratnál húzódtunk meg. A Szentség közelében. Rózsafüzért imádkoztunk. Elénekeltek a Mária Édesanyánkat. Elbúcsúztunk egymástól. Gábor atya Szuchy Bélával Solymárnak indult. A többiek Hűvösvölgy felé vették útjukat.

Lehet, hogy ez a nap volt a legszegényesebb Ünnepünk. Nem volt fény, nem szólt az orgona. Szentbeszédet sem hallgattunk. Fúj a szél, és sötétben imádkoztunk.

Este 10 órakor csöngettek nálam.

– Államrendőrség! – hangzott a szó. – Házkutatási és elfogatási parancsunk van.

Többünknel is így volt.

Csodálatos és nagyon eredményes másfél évünket maradandóvá és végérvényessé tette ez a két mondat. Nem volt módunk arra, hogy belefáradjunk a magunk diktálta feszített iramba. Éppen ez a roppant iram akadályozta azt, hogy munkánkon kívül bármi mást is lássunk.

Nem jó a munka, ha félelem árnyékolja azt! Mi úgy elmerültünk ennek a másfél évnek a munkájában, hogy mindent elfelejtettünk. A börtönt, a veszedelmet, az aggodást, és a félelmet is!

Biztos, hogy 1964. december 8-a volt történelmünk legragyogóbb ünnepe!

38. A második kivizsgálás

A házkutatás formasága megszokott volt. Könyveim sokasága állandó nehézséget jelentett. Pedig nem voltam könyvgyűjtő. A gyakori költözködés hozzátartozott a beosztott papi életformához. Ez mindig alkalmat nyújtott arra, hogy az ember selejtezést végezzen. Csak azokat a könyveket vittük tovább, amik szükségesnek látszottak. A lexikonok, szótárak, szakkönyvek nem voltak nélkülözhetők. A szépirodalomból a versek maradtak meg. A regények közül csak azok költöztek, amikről feltételezhető volt, hogy még egyszer elolvasom őket. Még így is sok könyv maradt.

A hatóságoknak azokat mind kezébe kellett vennie. Sőt, át is kellett lapoznia, bele kellett tekintenie. Az írárok, iratok még inkább igényelték a betekintést. Minderre persze kevés volt az idő! Nem figyeltem ugyan az órát, de úgy gondolom, éjfél lehetett, talán több is, amikor elindultunk a vizsgálati börtön felé. Ez a Fő utcában van. A hely az előző börtön miatt ismerős volt. Sőt, a személyzet tagjaira is ráismerni véltem.

Nem volt olyan hiú reményem, hogy bevettem volna esélyeim közé a közeli szabadulást. A nemrég elhagyott börtön benne élt idegeimben. Értelmem rögtön kikapcsolta az időt. Nem érdekelt, mi meddig tart. Mindenre bőven ráértem.

Meglepetést okozott a zárka. Be volt építve a mosdó és a WC-kagyló. Így az első időből megismert kín, ami a kéredzkedésből állott, megszűnt.

Nem voltam egyedül. Röviden bemutatkoztam társamnak. Fiatal ember volt. Persze nem bíztam meg benne. Nem gondoltam; ösztönszerűen.

Lefekvéskor csodálkozásomat fejeztem ki amiatt, hogy nem találkoztam poloskákkal. Társam, ki már régen itt volt, megmagyarázta, hogy a börtönt nemrég feregtelenítették. Külföldi vegyszert használtak. Azóta megszűnt az álmatlan éjszakák csipéseinek szenvedése. Sőt – úgy mondta –, nagyon vigyáz az őrseg arra, nehogy újra férgessé váljak a börtön. Csakugyan, második börtönbüntetése egész ideje alatt nem találkoztam férgekkel.

Szalmazsák sem volt. Matracokkal rendezték be a zárkákat. Aki fázott, kérhette az egészségügyit, adjon engedélyt második takaróra. Valami ősi törvény valósult meg abban, hogy az elfogottat mindjárt ki kell hallgatni. Így még aznap éjszaka elővezettek. Nem alhattam, de nem is kívántam azt.

Előző börtönöm idejéhez képest további bánásmódbeli javulást tapasztaltam. Előadóm, egy alezredes halkan, csendesén és fáradtan fogadott. Felvette személyi adataimat. Mindjárt engedélyt adott: dohányzásra, olvasásra és állandó fekvésre. Előző alkalommal mindezzel kínozták az embert. Nagy-nagy kedvezmény volt, ha olvasni engedték a rabot, vagy napközben lefeküdhettek. A dohányosok megpróbáltatása régebben igen nagy volt. Magam is dohányoztam. Az előadók bizony kínzó- és vallatóeszköznek tekintették a dohányzást. Hiába volt pénzünk, ők szívesen megfélemedtek arról, hogy cigarettát vásároltassanak rabjaik számára. Örömmel vettem tudomásul, hogy az üres, eseménytelen napok megpróbáltatása ezekkel a kedvezményekkel megenyhült.

Magának az előadónak a viselkedése is értelmesebb, kulturáltabb volt. Megértéssel vette tudomásul, ha nem kívántam válaszolni. Egy alkalommal így nyilatkozott: „tudom, hogy önök papok nálunk magasabb képzettséggel rendelkeznek.” Más alkalommal valaki ilyet mondott: „Nézze! Az mindegy, hogy maga mit mond. Az is, hogy én mit gépelek. Ítéletünk készen van.” Így nyugodt is voltam. Senkinek sem árthattam. Alapelveimül azt választottam: magamról hajlandó vagyok valamit mondani. Főleg olyasmit, amiről írás is szól. Másokról nem nyilatkozom.

Az adottságoknak és a körülményeknek, az emberibbségnek volt köszönhető, hogy ez a második rabságom kiegyensúlyozottabb és elviselhetőbb lett. A rabság persze rabság maradt. Mégis, valami nyugodtság töltött el: meg voltam győződve arról, hogy fogságunk ügyünk javára válik. Nemcsak abban voltam biztos, hogy mi magunk kikerülünk a börtönből, de arról is meggyőződtem, hogy jó intézményünket az elmúlt másfél év és a rákövetkező második per megerősíti és lendületbe hozza. A hasznosan múló idő nekünk dolgozott! Igaz, egyik sétánkon valaki a zárkatársamra rákiabált. Lehet, engem kívánt figyelmeztetni. A legrosszabbak egyikét mondta rá: „wamzer”. Engem nem izgatott. Mit tudott volna rám mondani? Mit árulhattam volna én el neki? Nem volt ilyesmi. Mégis érdekesen összefüggték az időpontok. Őt rövid idő múlva elvitték a zárkából. Nem érdekelt az ügy! Sebezhetetlen voltam!

Nem tudom, miért: izgalmas „detektíveskedés” keletkezett valamelyik előadásom körül. Tudtam, melyikről volt szó. Úgy gondolom, az 1964. év nyarán nagyon lényeges, jól megfogalmazott előadást tartottam. Újra elmentek a Molnár utcai lakásomra. Kétségbeesetten keresték. Nem találták. Magam nem tulajdonítottam nagy jelentőséget annak a keményfedelű, pepita kockás füzetnek. Magam dolgáról lévén szó, készségesen elmondtam írásom tartalmát. Munkánk folytatásáról volt szó benne. Semmi olyat nem írtam benne, ami személyes jellegű lenne. Jól megindokoltam abban a füzetben azt a tevékenységet, amiért letartóztattak minket.

Ezt nem titkoltam, nem is szégyelltem! Kissé büszke is voltam rá, hiszen előre elterveztem azt a ragyogó másfél évet.

Mégis nagyon keresték az én kockás füzetemet. Nem találták. Figyelemmel kísértem a folyamatot, és megnyugtatót, hogy nem találták meg.

A vizsgálati fogság idején kiderült, hogy ki van lefogva. Mindjárt az elején egész jegyzőkönyv készült Rózsa Elemérről.

Ha visszagondolok az eseményekre, szégyellnem kell magamat. Annyira benne éltem a Regnumban, hogy ki sem láttam belőle. Nem ismertem Rózsa Elemért! Egyáltalán nem ismertem. Pedig neves személy volt ő a jezsuiták között.

Később tudtam meg, hogy a hírlapokból a közvélemény is úgy értesült, hogy Rózsa és Emödi vagy Emödi és Rózsa vezette ezt a „nagy összeesküvést”. Később kiderült, hogy Rózsa Elemér éleállítással hat-nyolc jezsuitát ítéltek el, és Emödi vezetésével a regnumistákat. Közülük tulajdonképpen csak Mócsy Imre atyát ismertem. Sokszor megkérdeztek Rózsa Elemérről és a jezsuita per tagjairól, és csakugyan tájékozatlan voltam mind a személyekről, mind „büntetteikről”.

Később a börtönben kiderült, hogy hozzánk hasonlóan semmiféle politikai cselekedetet nem műveltek.

Persze 1950-től kezdve szakadatlanul mondták minden hatóságnak, hogy egy világméretű rendet a csöppnyi magyar állam nem oszthat fel. Azt megteheti, hogy házaikat, intézményeiket elveszi. Maga a rend azonban más dolog! Azt maguk a rendnek magyar tagjai sem „oszthatják fel”. A rend élő világjelenség!

Nos ezt az „állampolgári engedetlenséget” büntetni szükséges volt! A „büntethetőséget” a jogászoknak kellett kidolgozniuk. Ezt magyarul így mondhatjuk: olyanná kellett alakítaniuk a jezsuiták emberi jogoknak megfelelő cselekedeteit, hogy a korrektül viselkedő rendet büntetni lehessen.

A tények és a jog szégyenletes csavargatására lett szükség, hogy kiderüljön: a jezsuita rend a magyar állam megdöntésére törekedett! A jogászi karnak vállalnia kellett ennek a lebonyolítását! Még súlyosbította feladatukat, hogy nem tanulatlan emberekről volt szó! Mócsy Imrének például három római biblikus doktorátusa volt. Ő volt Magyarországon abban az időben a legképzettebb biblikus.

Büszkék lehetünk mi, regnumisták arra, hogy a kommunista rendszer két emberről mondta, hogy nem lehet akadémiai tanár: Mócsyról, aki jezsuita, és Kosztolányiról, aki regnumista. Nos, a jezsuitákkal: Rózsával, Vác Jenővel, Morlin Imrével, Bálinttal, Pálos Tónival csak a börtönben ismerkedtem meg. Épültem gondolataikon és viselkedésükön.

Nekem nagyon jót tett, hogy Luzsénszky Alfonz, a regnumista elment jezsuitának. Az ő szavai hozzájárultak ahhoz, hogy a jezsuita gondolkodásmódot megismerjem.

Ami a magunk világát illeti, voltak sikereink és kudarcaink. Sikerült Tompa atyának kimaradnia ebből a perből. Űgye nagyon tiszta és közösen megbeszélte volt. Mindenki egyetértett azzal, hogy kár lenne rozzant egészségével belevágnia ebbe az újabb börtönbe. Hiszen ebbe az életbe azok is bebetegedhetnek, akik egészségesek. Jobb, a közösségnek is jobb, ha Tompa atya kimarad ebből, és megmarad.

Érdekes volt László atya helyzete! Mindig Házon kívül, vidéken volt. A szíve, esze mégis mindig velünk volt! Az első perben megállapítást nyert az ő állandó fizikai távolléte. Szégyenletes dolog volt elítélni valakit olyasmért, ami bizonyítottan a távollétében történt. Úgy látszik, nem akarták ezt a hibát még egyszer elkövetni. Így eltekintettek attól, hogy Gábor atyát újra börtönnel büntessék. Igazuk is volt! Annyian csinálták ezt a csodálatos másfél évet, hogy még a résztvevőkben is válogatni kellett. Szükségtelennek látszott, hogy távollevőket is bevonjanak ebbe a perbe.

Ne tévedjünk! László atya világunkról és életünkről mindig mindent tudott. Amennyire tudott, részt is vett benne. Mégis úgy alakult élete, hogy vidéken élvén sok mindenből ki kellett maradnia. Így ebből a perből is.

Werner atyát is szeretjük volna kívül hagyni. Az első börtönbüntetés nagyon megviselte őt. Egészsége megromlott. Azt a bizonyos másfél évet Celldömölkön töltötte. Így még messzebb járt tőlünk, mint László atya. Ő csakugyan semmiféle ifjúsági munkát nem végzett. Semmi okát nem láttuk annak, hogy a vádlottak padján üljön. Azt hiszem, a kivizsgálók is szégyenkeztek, amikor az utolsó helyre mégis leültették őt. Talán bántotta a hatóságot, hogy el kellett ejteni az első per hamis tanús, súlyos vádját. Mivel nekik mindig igazuk kell, hogy legyen. Werner atya is résztvett abban a perben, amihez a valóság szerint semmi köze nem volt.

Új pertársunk volt Thiry István. Ő az első perünk idején is rabtársunk volt. Akkor az egymagában művelt ifjúsági munka, valamint az irodalmi tevékenysége juttatta börtönbe. Mivel a másfél évben velünk dolgozott, el is ítélték őt velünk együtt.

Úgy tűnik, neki is alaposan beszámították az első perének anyagát is. A bekövetkező amnesztia miatt nem tudták ezért „kellőképpen” büntetni őt. Ezzel az új perrel alkalom nyílt arra, hogy Istvánt megbüntessék. Alaposan éltek is ezzel a lehetőséggel.

Nem számítható ennyire új embernek Somogyi Sándor. Gyerekként ő is, öccse is megfordult a Házban. Tagadhatatlan, hogy maga ez a tény jelentős volt. Sándor jobban és könnyebben megértette az eseményeket. Azt is jól tudta, hogy az van a világban, amit megcsináltunk.

Eddig már doktorátusába került helytálló keménysége. Most arra került sor, hogy szabadságával fizessen azért a néhány gyermekéért, amit a Házban töltött. Persze mind házi, mind Házon kívüli jelenléte mögött munka volt.

A többiek, az első perből ismerősök, gyakorlottan vették az újabb akadályt. Emödi László izgalomtól mentes, nyugodt volt. Túl akart jutni a börtönön. Elméletben már a jövő munkát szervezte. Keglevich István hasznos harcot vívott minden mondatért, minden írásjegyéért. Rózsavölgyit sok gond terhelte. Nem csodálható, hogy tönkrement a vegetatív idegrendszere. Hagyó József jól bírta a börtönt, a társak körében népszerű volt. Werner Alajos atya napsugaras művész volt. Lelkében a Maria Mercedes mise dallamai kezdtek éledni. Mindenkit megértett, és mindenki becsülte, kedvelte őt. Szentként élt közöttünk.

Az életünk az apró események, jelenségek görgőin haladt. Már a vizsgálati fogságunk idején felsejlett, hogy másik börtönbe érkeztünk, mint amit elhagytunk.

Maga a fogság, a rabtartás emberségesebb lett. A vizsgálók is megértették, hogy nem kell nagy energiát befektetni egy konstruált per vizsgálásába. Hiszen a tények egyáltalán nem befolyásolják az ítéletet.

Mi magunk a vádlottak is gyakorlottabbak lettünk. Szinte mindünknek megvolt a maga terve. Csupán az okozott izgalmat, hogy a „távoli másik”, a társunk megérti-e szándékunkat!

Ennek a második rabságnak ragyogó kezdőnapja szerencsésen folytatódott. Bár mindenki a saját bőrén érezte a rabság keserveit, maga az, hogy készültünk rá, megkönnyítette a terhek viselését.

39. A vád tanúi

1965-ben volt a második perünk. Tavasz végén vagy nyár elején lehetett. Abból tudom, hogy a tárgyalóterem virággal volt borítva. Sok orgonavirág is volt. Vidám, derűs napra virradtunk. De erről még később!

A vizsgálatban levő rab számára nagy dolog az irattanulmányozás. Ha eddig nem, ekkor derül ki, kik a vádlottak. Az is olvasható, mit vallottak a társak. Ha van valami tétje a pernek, érdemes jegyzetet készíteni a vallomásokról. Lehetséges ez, mert adnak hozzá papírt és

írószerszámot. Nem tudom, így van-e, nekem úgy tűnt, hogy örül a hatóság, ha a vádlott készül a perére. Ha azt hiszi, hogy neki esélye van felmentésre, kevesebb ítéletre.

Tudtam, ennek a pernek nem voltak lehetőségei. Nem jegyzeteltem. Később, a történelmünk megírásakor derült ki, jó lett volna írnom. Ezeket a jegyzeteket ugyanis el kellett volna helyezni a letétben. Azt pedig a börtön letöltése után ki lehetett hozni.⁹⁵

Minderre akkor nem gondoltam. A perre persze nem készültem. Amint később kiderült, a vezetőbíró – Bimbó Istvánnak hívták – készülgethetett. Ő maga a perben meg is mondta Keglevichnek, hogy „ő készült.” Valami fórumon ugyanis felpanaszolta, hogy az első per „döntnökei” semmit sem tudtak a per anyagából.

Itt, a végén csak az derült ki, hogy Bimbó úr döntő bizonyítékként akarta kockás füzetemet a bíróság elé tární. De nem tudta, hogy a füzet nincsen meg a peres tárgyak között. Istvánunk, de mindnyájan mosollyal vettük tudomásul, hogy úgy jó, ha az ember alaposan készül.

Az első per előtt a hozzánk tartozók még gondolkodás tárgyává tették, hogy fogadjanak-e számunkra ügyvédet. Dr. Kósnay István, aki regnumista lévén igen jól megvédte Werner atyát a hamis tanú segítségével készült súlyos vádtól, eldöntötte a kérdést. Kijelölt védő és nem elkötelezett ember nem tett volna ilyet. Különösen ha azt is figyelembe vesszük, hogy tudni való volt, mi lesz sikeres tevékenységének következménye. Kósnay nem védhetett többé politikai vádlottakat.⁹⁶

A második perben tehát mindünknek volt választott ügyvédje. Engem egy Egri nevű ügyvéd védett, aki ezidőben az Ügyvédi Kamara titkára volt. Az ügynevezett ügyvédi beszélőn elmondta, hogy nem sok reménye van a sikerre, de megkísérel valamit. Nem is mondom, hogy nem védett. Azt fejtegette, hogy a tanúk és a bizonyítékok alapján nem lehet politikai összeesküvés fennforgását bizonyítani. Az azonban világosan kitűnik, hogy a vádlottak visszaéltek a gyülekezés jogával. Ennek büntetethősége azonban egy éves maximummal rendelkezik. Az ügyész és a bíró karöltve tevékenykedtek azon, hogy megalapozzák az összeesküvés ítéletességének lehetőségét. Nem voltak meggyőzőek, de sok szót használtak.

A többi ügyvéd is igyekezett. Tevékenységük persze értelmetlen volt.

Negyvennél többen voltak a tanúk. Ők mind a vád tanúi voltak.

Talán nem jól tettük, hogy tanítványaink biztonságát féltettük. Jó lett volna, ha a vád negyven tanújával szemben mi is felvonultattunk volna negyven tanút: a védelem tanúit. Igaz, lehet, hogy mindenféle törvénytelenességgel zaklatták volna őket. Erőszakolnunk kellett volna meghallgatásukat. Valószínűleg nem engedték volna beszélni őket. Biztosan fenyegették volna őket, és ami még biztosabb: mindennek semmi eredménye nem lett volna. Mindenesetre újabb bosszantó feladattal láttuk volna el a hatóságokat. Nem tettük. Így azután a „vád tanúi” díszítették fel virágokkal a tárgyalás termét.

Nem diszkréten, és nem úgy, ahogy. Virágok tömkelegét hozták össze. Mindent felvirágoztak. A bíróság asztalát, a padokat, a falakat, mindent.

A Bimbó István által vezetett bíróság, belépve a terembe, úgy visszahőkölt, mintha orrba verték volna. Az elnököt cserbenhagyta közismert fölényessége. Nem tudta, mit tegyen. A terem virággal való díszítését nem minősíthette „rendbontásnak”. Így csak asztaláról rakatta le a rengeteg virágot. Virágdíszes tárgyaló teremben nyitotta meg a bíróság ülését.

A vádlottak kihallgatása semmi meglepő eseményt nem tartalmazott. Mindenki ismerte társainak írásban rögzített megnyilatkozását.

⁹⁵ Pontosabban csempészni. (Somogyi Sándor pontosítása.)

⁹⁶ Kósnayt valójában csak az 1965-ös per után tiltották el a „dupla nullás” ügyvédek köréből. Ebben a perben még Werner Alajost védte. (Somogyi Sándor pontosítása.)

Ez volt a vádlottak sorrendje: Emödi László, Keglevich István, Rózsavölgyi László, Hagyó József, Thiry István, Somogyi Sándor, dr. Werner Alajos.

Majd a „vád tanúi” következtek. Már a második tanúnál feltűnt a bíróság elnökének a vádló tanúk törvényszéknél szokatlan viselkedése. A belépő „Jó napot kívánok”-kal köszöntötte a bíróságot. Azután a vádlottak felé fordult, meghajolt, és így üdvözölte őket: „Laudetur Jesus Christus!” Ilyen még nem fordult elő! A vád tanúja tisztelettel köszöntötte a vádlottakat, és imádságként használt hitvalló „Laudetur Jesus Christus!”-szal kezdte a szót.

Bimbó István dicséretére kell mondani, hogy megértette a latin nyelvű köszöntést. A válaszul felelő: „in aeternum amen”-t is. Nem is háborodott fel miatta. Sőt, mintha elismeréssel értékelné a sorban következők szervezett egyetértését és jólneveltségét.

Mindössze azt próbálta megtudni, ki volt az, aki megszervezte ezt az „egységes belépőt”. Azt nem mondta meg neki senki. A „vád tanúi” a vártnál sokkal jobban szerepeltek.

Tanúvallomásukat az iratismertetésnél olvashattuk. Azt is tudtuk, hogy a tanúkra vonatkozó jogszabállyal a kihallgató „tiszt urak” visszaéltek. Mindenkit „hamis tanúzás” büntetésével fenyegettek, aki nem azt beszélt, amit ők előre diktáltak. Szót sem ejtettek olyan paragrafusról, amelyik a tanút védené.

Így azonban olvashattunk olyan nyilatkozatot is, amit félremagyarázással ellenünk is lehetett forgatni. Csodálkoztunk is ezeken a vallomásokon.

Nos, ezek a tanúk sorban visszavonták vallomásukat. A tanácselnök felszólítására elmagyarázták, hogy ezekre az igaztalan vallomásokra a kihallgatást vezető tiszt csellet, fenyegetéssel és más törvénytelen módon vette rá őket. Most már mind tudják, mire kényszerítették őket. Nem bánnak semmiféle következményt! Visszavonják, megváltoztatják azokat a vallomásokat, amiket csalárdsággal csikartak ki belőlük.

Az egyikük helyben panaszt és feljelentést nyújtott be a bíróságnál. Az őt kényszerítő tiszt nem volt megalégedve a vallomásával. Fenyegette és leköpte őt kihallgatás közben. A bíróság természetesen elutasította a tanúk megváltoztató és erőszakot panaszoló szavait.

Nekünk, vádlottaknak a virágos tárgyalóterem, a köszönésben megnyilvánuló katolikus hitvallás és a „vád tanúinak” szereplése örömet okozott. Nagy örömet! Ők tették egészen rendhagyóvá ezt a törvényszéki tárgyalást.

A tanúk nehezebb helyzetben voltak, mint a vádlottak. Emlékezetes, hogy Somogyi Sándor szívesen vette azt, amikor tanúból vádlottá minősítették őt. Később ismertette is mindazokat a jogszabályokat, amik a tanúkról szólnak, és amik a vádlónak védekezését segítik. Jó az, ha népeinkből mindenki megtanulja a Büntető Törvénykönyv vonatkozó jogszabályait.

A bíróság megakadályozhatatlan visszaélése volt, hogy tanítványainkat a „vád tanúinak” minősítette. Ha pedig ők, a tanúk valami jót mondtak ránk, azt levonták vallomásukból. Azt mondták: „Hiszen tanítványok!”

Mindezt összeszámítva a tanúk voltak ennek a pernek a hősei!

A tárgyi bizonyítékok bemutatása a bírósági tárgyalás ügyrendjéhez tartozott. A bizonyítékok között előkelő helyet foglalt el az a bizonyos kockás füzet. Úgy tűnt fel, mintha Bimbó István tanácselnök nagyon szabályos pert akart volna csinálni. Az ilyennél nem elegendő, amit beszélnek. Tárgyi bizonyítékokra is szükség van. Ez lett volna a kockás füzet. A bíró nagy méltósággal mint az igazság birtokosa felszólított, hogy a rendelkezésre álló tárgyi bizonyítékok közül keressem meg a füzetemet. Könnyű dolgom volt! Csak azt kellett mondanom, hogy füzetem nincsen a bíróság tulajdonában.

Így ez a „nagy bizonyítás” nem sikerült. Nem zavart senkit sem! A tanúkihallgatások és a bizonyítás napjának ez az esemény volt a záró kudarca.

A vádbeszédet mondó ügyész az első perből ismerős volt, Schönherz Zoltánnak hívták. Nem volt szüksége szellemi erőfeszítésre. Valószínűleg több megbeszéléssel teremtették meg

azt a mintát, amit meg kellett tanulnia. Olyasfélét mondott, hogy „az a bűncselekmény”, amit elkövettünk, különleges összeesküvésnek minősül.

A vádlottak nem szervezkedtek az államhatalom megdöntésére. Még csak az előkészületeket sem munkálták. Úgy gondolták, hogy készen kell állniok. Az a feladatuk, hogy a fiatalokból „elitet” képezzenek. Arra az esetre készültek, hogy ha valami erő megdönti a rendszert, vezetésre képes fiatalok legyenek. Nem is kell tenniük semmit sem! A vezetés azoknak a kezébe kerül, akik alkalmasak erre és készen vannak. Így ezt az összeesküvést ilyen módon követték el a vádlottak. Ezért indítványozta az ügyész, hogy a bíróság a bűncselekménnyel arányos büntetéssel sújtsa a vádlottakat.

Egyáltalán nem zavarta őt, sem a bíróságot, hogy a tárgyaláson minderről semmi sem bizonyosodott be. Szó sem volt minderről! A beszéde jól felépített, folyamatos volt. Az nem zavart senkit, hogy a bíróság csak azt állapította meg: hittantanítást végeztünk.

A védők jó szakemberek lehettek. Egynémelyikükről a hírlapokban is olvastunk. Például: dr. Major Ákos volt egyikünk ügyvédje. Sajnálattal állapítottuk meg, hogy nem értették azt a katolikus világot, amiben mi élünk. Koruk szerint gyermekeikben tanulhattak hittant. Nyilván nem lehettek gyakorló hívők. Nem értették eszmevilágunkat. Azt sem értették, miről van szó ebben a perben. Még az volt a vigasztaló, hogy nem voltak rosszakaratú emberek.

Mindenestre nagyon hiányzott a regnumista dr. Kósny István.⁹⁷ Ő értője volt az efféle világnézeti pernek.

A per szertartásához tartozik az is, amit így vezetnek be: „az utolsó szó jogán”. Még minket, immár „gyakorlott vádlottakat” is félrevezetett a vizsgálat és a bíróság póza. Egyesek úgy gondolták, hogy segíthetnek magukon azzal a néhány szóval, amit elmondhatnak a bíróságnak. Ennyire naiv ember nem volt köztünk! Az eddigiekből mindenki megtanulta, hogy semmi nem számít. Az sem, ha a bíró vagy a tanács meggyőződik a vád ürességéről. Az sem, ha az igaz és szép szó az ítélezők szívéig hatol. Tudtuk, hogy nincsen ilyesmi!

Legtöbb megszólalót az vezette, hogy ő majd „jól megmondja” a bíróságnak. Sajnos a „beolvasás” magyar szokásának nem tudtak ellenállni. Az egyszerű és a tanult magyar ember képes vigasztalódni ezzel: „azért jól megmondtam nekik.” Ugyan mit? És miért? Az lett volna a legjobb, ha egyetlen szó nélkül elindultunk volna a „hosszú idejű börtön” felé.

40. A tanulságos ismételés

A börtön útjai hosszúak és kanyargósak. Aki belekerül ebbe a labirintusba, sokfelé megfordul. A kívülálló nem is gondolná, mennyi emberrel találkozik az, aki be van zárva! Mindenki magával hozza a maga környezetét és saját gondolkodásmódját.

Mindegyik rabtársunk más-más világot nyitott meg előttünk. Nem is volt olyan zárkatársunk, akinek elbeszélése érdektelen lett volna. Ha nem ideges, nem nyugtalan az ember, a múlt idő hamarosan elveszíti jelentőségét. Hiszen mindenre bőven volt idő! A múlt idővel akartak büntetni minket. Minden rabtartó azt gondolja, hogy rabjának üresen múltó ideje kínozza a rabot. De ha nem üres ez az idő? Erre nem gondolt senki.

Perünk idején a budapesti Markó utcai börtönben laktunk. Itt azok, akik régebben várakoztak, tájékoztattak minket azokról a perekről, amik éppen akkor voltak folyamatban. Magunk is sok mindenről hallottunk. Hiszen a pertársak a fűtőberendezés csöveit felhasználva beszélgettek egymással. Ha figyelt valaki, többet tudhatott meg egy-egy perről, mint maga a vezetőbíró. A zárkatársak, akik maguk is tárgyalásra várakoztak, részletesen elmondták a maguk ügyét. A várható fejleményekről is tájékoztattak minket. Mi magunk is

⁹⁷ Ebben a perben még Werner Alajos védője volt Kósny István. (Somogyi Sándor pontosítása.)

híreket adtunk a magunk ügyéről. Ezzel szemben értesültünk azokról a papokról, akik társunkkal voltak együtt. A Markó utcában érdekes, hírtől hangos világot találtunk.

Perünk végződése után, néhány hét elmúltával elszállítottak minket a katonai börtönbe. Semmi jelentősége nem volt a fogház katonai jellegének. Ez volt az elosztó hely. A betegeteket Tökölre vitték. A „cukrosokat” Szegedre. Minket a Kozma utcában lévő úgynevezett „Gyűjtőfogházba” szállítottak. Ezt a helyet mi már 1962 óta ismertük.

Jelentősebb időt töltöttünk a jobb csillagban. Eseményes várakozás volt. A mindennapi séta alkalmával találkoztunk sorstársainkkal. Ők is arra vártak, hogy munkába kerüljenek. A jobb csillagban rendszeresen kaptunk olvasni való könyveket. Valószínűleg azért, mert rabok kezelték a könyvtárat. Munkájuk volt, hogy a rendszeres könyvcseréket bonyolítsák.

Úgy emlékezem, hosszú idő telt el, amíg átkerültünk a bal csillagba. Ott laktak a munkások. Többféle munka volt. Építők, udvari munkások, fűtők, kertészek leginkább köztörvényesek voltak. Ezek a munkák ugyanis több szabadságot biztosítottak.

A közfelfogással ellentétesen gondolkoztak a rabtartók. Az, aki lopott, rabolt, az megtévedt ember, de megérthető: pénzt akart. Aki gyilkosságba keveredett, azt is meg lehet érteni: indulatos volt, eljárat a keze. Emberrel történik meg ilyesmi. Az ilyenekhez beszélni kell. Meg kell javítani őket. Ezért vannak nevelőtisztek. De az, aki politikai bűntettet követett el, az más számítás alá esik. Még az is nagyon ártalmas, aki azt gondolja, hogy másként lehetne berendezni a gazdasági életet. Aki olyasmire vetemedik, hogy azt mondaná: ne kommunista pártemberek, inkább szakemberek vezessenek, az ilyen elvetemült ember minden büntetést megérdemel. Ilyen az igazi bűnös. Ha ilyen akad, erről azt sem lehet remélni, hogy megjavulhat. Ezeket keményen kell büntetni.

Így azután a politikai elítéltek olyan munkát végezhetek, ahol szoros felügyelet alatt voltak. Ilyen munkahely volt a suszterműhely. Az a zárt asztalosműhely is, ahol televíziós kávékat készítettek. A több nyelvet tudó fordítók, a tervezőmérnökök és az általános iskolai vizsgára előkészítő tanárok is leginkább politikai bűnösök voltak. A szakmákra való kiválogatást egészségügyiiek végezték. Úgy tűnik, igen szoros utasításokat kaptak. Amit hallani lehetett, ilyenféleképpen hangzott:

- Mócsy! Hány nyelven beszél?
- Hat nyelven.
- Elmege suszternek!
- Igenis.
- Rózsavölgyi! Hány nyelven beszél?
- Csak magyarul.
- Beosztom a fordítókhoz.
- Igenis.

A fordítók brigádvezetőjénél így folytatódik a dialógus:

- Rózsavölgyi! Milyen idegen nyelvet tud?
- Csak magyarul tudok.
- Micsoda maga?
- Pap vagyok.
- Akkor latinul is tud.
- Tudok.
- Itt az olasz KRESZ. Szótárt, nyelvtant kap, fordítsa ezt le magyarra!

Lefordította. Később a latin miatt francia szöveget is kapott. Egy francia gyereklelésítményt, egy gyermekváros szabályait kellett magyarra átültetnie. A nyelvtudással egyenlőképpen fontos volt az, hogy Rózsavölgyi atya jól kezelte az írógépet. Gépelte is, amit lefordított. Sőt, a többiekét is ő gépelte. Ő a helyére került. Szabadulásáig fordító maradt.

Mócsy Imre atya pedig kiváló suszter lett. Először bakancsot javított. Később fonalat készített a bekötők számára. Valaki mégis megjegyezhetette a jezsuita páter soknyelvűségét.

Egyszer, már a suszterműhelyből, szólították: „A tisztaeszlári per jegyzőkönyve nincsen még lefordítva. Csak latinul létezik. Fordítsa azt magyarra. Minden segédeszköz rendelkezésére áll. Ha elvégezte a munkát, jutalomcsomagot kap.”

Hosszú, majd csak négyéves suszterkodás lehetővé tette, hogy megismerjek csaknem száz embert. Ezek akkor politikai rabok voltak.

A hatvanhármas amnesztia megkisebbitené a politikaiak számát. De nem vonatkozott ez azokra, akiket nem csak „szervezkedéssel” vádoltak, hanem „kémkedés” vagy „gyilkossági kísérlet” büntette bizonyult rájuk. Így leginkább azok szabadultak, akik „a rendszer” politikai ellenfelei voltak. Ma úgy mondanánk őket: „másként gondolkodók”.

A közvélemény ellentétesen vélekedett a „bűnesetekről”, mint a hatóság. Mi magunk minden embert megértettünk, minden rabot sajnáltunk. Társai voltunk politikai raboknak is, köztörvényeseknek is. Együkkel sem voltunk egyetértők abban, amiben elítélték őket. De mint rabtársakkal, szolidárisak voltunk velük. Találtunk köztük jó embereket, voltak köztük rosszindulatúak is. A jobb tájékozódás kedvéért csoportokat próbálok jellemezni.

Háborús bűntettek miatt ítélték el rendőröket, csendőröket. Ezek az emberek, akik itt, a börtönben velünk voltak, késői utánrezgés áldozatai lehettek. Hiszen ők elkerülték azt az ítéletsorozatot, ami nyomban a háború befejezése után következett. Mindannyian elhelyezkedtek már a polgári életben, amikor rájuk sújtott „a törvény keze”. Egyik csendőr olyasmit mondott, hogy valamelyik politikai vezető kevesellte a megbüntetett csendőrök számát. Ez indította el ezt az új hullámot.

Nem lehet csodálni, hogy ezek az emberek rettegtek. Pereik úgy alakultak, hogy majd mindegyikben tízből négyet-ötöt kivégeztek. Egyébként is aki köztük életben maradt, hosszú időre szóló ítéletet kapott. Sokan voltak közöttük olyanok is, akik többévi hadifogság letöltése után kerültek haza.

Szinte mindannyian jól dolgozó, szerszámhoz értő, szorgalmas emberek voltak. Örültek annak, ha munkavégzés közben elfeledkezhetek rájuk váró feleségükről, gyerekeikről. Általában jó társak voltak. Örültek, ha valaki történetekkel színesítette rabságuk kínjait.

Csak „ötvenhatosnak” neveztük azokat, akik a forradalmi eseményekben részt vettek, és nem szabadulhattak a hatvanhármas amnesztiával. Ők elég sokan voltak, és nem is lehetett csoportjukat egységesnek mondani. Jellemző csoportjukba tartoztak azok, akik „nyugatról” visszajöttek. Ellenük leginkább a kémkedés vádja merült fel. Azokat is ide sorolhatjuk, akik nem voltak ötvenhatosok, de kémkedésért lettek elítélve. Azok az ötvenhatosok nem szabadultak, akik akkor katonák voltak. Nagyobb létszámmal voltak köztük a „jutadombiak”. Azok az ötvenhatosok is börtönben maradtak, akikre az bizonyult rá, hogy a fegyveres időben lopásba, rablásba, tulajdonelleni bűntettbe keveredtek. Ők, az „ötvenhatosok” csakugyan sokszínűek voltak. Mindenféle világnézetű található volt köztük.

Voltak még a cipésműhelyben olyan elítéltek is, akik köztörvényesnek minősülnének, hiszen leginkább lopás vagy rablás volt a rovásukon. Mégis politikai vétkesek lettek, mert mások valamiféle politikumot keverték bűnükhöz. Márpedig akármilyen cselekmény politikai jellege a súlyosabbnak minősített oldalra döntött mindenkit.

A sor végére hagytam a papokat. Nyolcan-tízen lehattunk a cipésműhelyben. A hatóság veszedelmeseknek tartott minket, mert nem mutattuk a megbánás jeleit. Ekkor az a módi járta, hogy a papokat a civilek közé osztották. Máskor ugyanis úgy vélték, hogy a papok „elronthatják a civileket”.

A munkahelyen mindenestre találkozhattunk egymással. Sokat beszélgettünk. Megismertük egymás ügyeit. Sok dolgot megtanultunk a jezsuiták berendezkedéséről is.

Volt ennek a cipésműhelynek is egy kellemetlenebb részlege. Ez volt a bontó. A használhatatlanul rossz bakancsokat, csizmákat itt alkatrészeikre szedték szét. A használható bőrdarabokat összekötözték. Ezek az alkatrészek a javítókhöz kerültek. Ők azután ezeket a bőroket felhasználták. A bontóban bőven szállott a por. Maga a munka is sok szennyel,

piszokkal járt. Ezért szívesen helyezték ide azokat a rabokat, akiket külön is büntetni kívántak. Ezek között mindig szerepelt két-három pap is. Mégis a cipésműhely jó munkahelyünk volt.

Közülünk valók is, más papok is dolgoztak a fordítók között. Úgy értesültünk, hogy az ő munkájuk még jobb volt, mint a cipészeké. A fordítóknak minden nyelv szótára és nyelvtankönyve rendelkezésre állott. Így a fordító szorgalma és kedve arányában nemcsak a magával hozott nyelvben képezhette magát, de újat is tanulhatott.

Tudtunk még a tervezők munkahelyéről is. Mérnökök, műszakiak egyrészt a börtön épületeinek karbantartásával, tökéletesítésével foglalkoztak, másrészt műszaki rajzokat készítettek, másoltak.

Volt hírünk az asztalosüzemről. A faiparosok és azok, akik megtanulták a gépek kezelését, a televíziók kávéit készítették. Tekintettel arra, hogy munkájuk belekerült a kereskedelembe, ők maguk is jelentékeny mennyiségű pénzt kerestek. Volt köztük olyan munkavégző is, aki százezer forintnyi pénzzel szabadult. Persze az ilyennek ügyesen és nyolc órán át szakadatlanul dolgoznia kellett.

Azt is tudtuk, hogy a börtön minden belső munkáját a rabok különböző csoportjai végezték. Központi fűtés, konyha, mosóüzem működött. Voltak, akik disznókat ápoltak, udvart gondoztak, takarítottak, ruhákat foltoztak, borbélymunkát végeztek.

Könyvtárosok is voltak. Meglehetősen jó könyvtárat kezeltek. A kölcsönzés módszere is fejlődött. Mindenkihez eljutott a katalógus. Ebből lehetett igényelni a könyveket. Váratlan módon a rab sorra meg is kapta ezeket a könyveket. Így a zárkában töltött idő is kellemesebb lett.

Még könyvvásár is létezett. Mindenki pénze arányában utalványt kapott. Ezen meg volt jelölve az az összeg, amiért a rab könyvet vásárolhatott. Igaz, a könyveket bizonyos idő múlva haza kellett küldeni. Mégis elég sok olvasóidő állott rendelkezésünkre.

Egyébként idegen nyelvű könyv olvasásához vagy valamelyik idegen nyelv tanulásához engedély volt szükséges. Ilyent pap nem nagyon kapott. A könyvvásárban azonban lehetett nyelvkönyvet is venni. Volt olyan pap köztünk, aki kilencféle nyelvkönyvet rejtegetett. Ha valaki kérte tőle, kölcsön is adta neki.

Semmiféle engedély nem volt szükséges ahhoz, hogy valaki sakk-könyvet tartson. A könyvtárban is sok ilyen volt. Az, aki úgy gondolta, hogy ebben a sportban képezi magát, a könyvekből csendesen rakosgathatta a nagymesterek játszmáit. Hasznos, jó foglalatosság volt! Egyébként, mint minden társasjátékból, a sakkból is gyakran származott vetélkedés, sőt verekedés is. Aki a békességet kereste, jobban tette, ha egymagában játszott. A játékra való kihívást is könnyen elháríthatta azzal, hogy „ő tanul”.

A zárkában adódott a másik társasjáték, a dominó. Egyes helyeken a kockákkal dominót játszottak. Ez a fordulatos, kedves játék sok rabnak javította az életét, hangulatát. Mások kártyát játszottak a dominó köveivel. Sorra vették a kockákat, és kialakították a négy szint, valamint a színeken belüli értékeket. Eleinte figyelő, lassú játék alakult ki. Később, mikor már mindenki ismert minden „lapot”, éppen olyan vígan folyt a játék, mint az a kártyában szokott. Még izgalmas is volt, hiszen cigarettában játszottak.

Mégis mindenkinek között az ember volt a legérdekesebb. A zárkában a jelen voltaktól függően, mindenféle beszélgetések kialakultak. Figyelmes és nem kétségbeesett rabok számára az ember megfigyelésének remek gyakorlótere volt mind a munkahely, mind a zárka. Örömmel vettük mindnyájan észre, hogy a papok éltek is a felkínált alkalommal.

A civil rabok megbecsülték a papokat. Jó volt hallani, hogy nemcsak tudományuk, emberségük is mindenkinek szembetűnt. Magam úgy hirdettem: új teológiai tantárgyat kellene bevezetni a papnevelő intézetekben. Az lehetne a neve: *carcerologia*, magyarul börtöntan.

Ez a második rabságunk az elsónél huzamosabb volt. Mégis sokat tanultunk belőle. Így ez is, mint eddig minden, Isten akaratából javunkra szolgált.

41. Így folytattuk életünket

Fekete István így írt a Tüskevár ban:

– Gyere, Csikasz, gyalog megyünk.

Úgy is jó – ugrott talpra a kis kutya, és Gyula elé perdülve, játékosan szaladt előre, de vissza-visszanézett, hogy új barátja jelez-e valamit.

Ekkor Gyula elmosolyodott, és a fáradt délután egyszerre tele lett kedves, puha örömmel, mert a túlsó part mellett megjelentek a kis szárcsák. Csikasz is odanézett, aztán Gyulára, és megcsóválta a farkát, mintha azt mondta volna: Ismerősök...

– Szervusztok, gyerekek! – kedélyeskedett Tutajos, de meg is dermedt abban a pillanatban, mert sötét árny suhant el mellette, s a kis szárcsák vad dobbanással buktak a víz alá. A víz felett pedig egy barnakánya vágódott felfelé. A kánya, mintha a fiú ott se lett volna került egyet a felkavart víz felett...

A vadászat nem sikerült, ez bizonyos, tehát egy újabb kör után elszállt a nádas felett...

A kis szárcsák csak később bukkantak fel, de jó húsz méterrel odébb. És nyugodtan kapkodták tovább a sáslevelekről a bogarakat... Gyula ezen elgondolkodott, és úgy vélte, a kis szárcsák idegei tökéletesek. Az ő életük állandó veszélyben van, és állandóan nem lehet idegeskedni, állandóan nem lehet félni, mert akkor éhen pusztulnának. De a résen állás folytonos. Az idegek hálója, az érzékek antennája állandóan ki van feszítve, ez azonban életükhöz úgy hozzátartozik, mint a táplálkozás, a repülés vagy az úszás.

Ilyen lehetett az ősember, amikor beugrott a védő barlangjába a kardfogú tigris elől. Amint belül volt, leomlott róla a rémület, és talán nevetett is:

– Nem sikerült neki, de majdnem bekapott.

(Fekete István: *Tüskevár*, 145–146. oldal)

Csakugyan. Állandóan nem lehet idegeskedni! Az idegek állandóan kifeszített hálózata azonban az élet szoros tartozéka. Az életé, amit éppen a kifeszített idegek tartanak meg.

A Házban megizmosodott élet csontra fogyott. Tizenöt esztendő küzdelme igénybe vett minden tartalékot. A pusztá élet maradt. Az élet nem állhatott meg: gyarapodni kezdett. Nem magától. Semmi sem történik magától.

1964. december 8-a után dr. Hagemann Frigyes atya köré tömörült a megmaradt élet.⁹⁸ Amikor a második per után kiszabadultunk, meglepetésként hatott ránk, hogy Frigyes vette hátára a közösség terhét. Másként gondoltuk, és másra számítottunk. Így lett, és jól lett így!

A második per börtönének a kapujában Hagyó József atya, akinek módja lett arra, hogy jövőnkéről döntsön, rábeszélte Frigyeset, hogy törődjék a Regnummal.⁹⁹ Helyes, előrelátó megbeszélés volt!

Frigyes történelmünknek érdekes egyénisége. Szereplése is nagyon jelentős. Diákkorától kapcsolatban volt a dominikánusokkal. Tompa atyához is járt. Az Esztergomi Papneveldeben kitént okossága és szorgalma. Miután Esztergomban végzett, két évet járt a Budapesti Akadémiára, és teológiai doktorátust szerzett. Első perünk előtt csatlakozott a Regnumhoz.

⁹⁸ Ekkor vette át a Házfőnökséget elődje, Hagyó József titkos jelölése alapján. (Somogyi Sándor pontosítása.)

⁹⁹ Emódi nem említi, de Werner atya Celldömölkre helyezése után Hagyó Józsefet választotta a közösség házfőnöknek, közel egy időben Somogyi Sándor ifjúsági vezetővé választásával. Hagyó atya letartóztatása esetére Hagemann Frigyeset jelölte házfőnöknek, aki 1964 végétől viselte a tisztséget. Hagyó József nem vette vissza tisztségét szabadulás után sem, mivel a Foucault kistestvérek rendjébe jelentkezett. Somogyi Sándor Doskár Balázst jelölte maga helyett az ifjúság vezetőjének, mivel azonban mindketten börtönbe kerültek, a poszt megüresedett. (Somogyi Sándor pontosítása.)

Keveset szerepelt köztünk, de mindent megfigyelt. Nagy volt meglepetésünk, amikor kiderült, hogy a közösség életben tartásának feladatát ő vette magára.

Azt hiszem, mindenki átérzi, mennyi erő kell ahhoz is, hogy valaki átvegyen egy szerteágazó szervezetet. Még inkább olyat, amelyik üldöztetés állandó veszélyében forog. Ez nemcsak értelmileg nehéz feladat. Nagy bátorság kellett hozzá. Frigyesben mindez megvolt.

Még más is kiderült. Az, hogy mindenki szívesen járt Fricihez. De túl az egyéni foglalkozás kiválóságán, az általános iskolás gyermekek is szinte ujjongtak, ha Fricit látták az oltárnál. Örömmel hallgatták tanítását. Népünknek még azzal is használt Frigyes, hogy „leolvasztotta” róluk azt a cserkészszakos réteget, ami a múltból még megmaradt.

Mégis azt kell mondanunk, hogy Frigyeshez leginkább a gimnazisták és egyetemi korúak jártak. Az utánpótlás akkor gyérült. Volt olyan időszak, amikor mindössze csak néhány általános iskolás volt köztünk. Ez azonban nem von le semmit Frigyes értékéből. Nem lehetett energiája a középső korosztály megtartására és az utánpótlás nevelésére is. Az élet mégis továbbgördült. Nem is akárhogyan! Annyira jól, hogy az együttes, amelyik Frigyessele együtt vezetett, kiérdemelte a harmadik per ítéletét. És ez remek minősítés.

Már meg lett írva, hogy a Házban Emödi László volt az utolsó cserkész főparancsnok. Amikor 1948-ban megszűnt a regnumi cserkészlet, illetőleg a Cserkészfiúk Szövetsége megállapította, hogy a Regnumban megszűnt a cserkészmunka, a főparancsnok maradt az ifjúság vezetője.

Az első per lebonyolítása után, valószínűleg 1963 őszén, Emödi lemondott. A közösség Somogyi Sándort választotta helyébe az ifjúsági vezető feladatára. Sándor kora miatt került előtérbe, ő volt akkor a legfiatalabb az atyák között. Akkor mellette szólt az a tény is, hogy ő még látta a Házat. Gyermekkorában a „Fecskék” közé tartozott. Mindenki azt gondolta, hogy az a fiatal pap, aki regnumi gyerek volt, lassankint átveszi az ifjúság vezetését. Így is lett!

Azt senki sem kívánhatta Sándortól, hogy akkor, 1963-ban vegye át az egész alig áttekinthető mozgalmat. Fiatalsága Jeremiás próféta tiltakozó mondatait sugallta neki: „Jaj, Uram Isten! Nézd, nem tudok én beszélni, hiszen még ifjú vagyok!” (*Jer 1,6*) Nem tudtuk ugyan a második per kezdő óráját, mégis természetesnek találtuk, hogy abban a feszültségekkel teli időben a gyakorlott Emödi vezessen. Nem is volt semmiféle tétovázás! Egyértelmű volt, hogy Somogyi Sándor megválasztása a második perig csak cím maradt.

Maga a hatóság is ilyen módon értelmezte Sándor helyzetét. Mégis az új ifjúsági vezető megválasztása jelentős volt! Hiszen Sándort sokáig tanúként hallgatták ki. Csak 1965. január 26-án tartóztatták le. Egyrészt azért, mert megtagadta a tanúvallomást, másrészt pedig, mivel ő volt az ifjúsági vezető. Ennél jelentősebb következménye is volt annak a bizonyos a választásnak!

Somogyi atya a második perből való korai szabadulása okán nemcsak átvette a feladatot, de értően tevékenykedni is kezdett. A második perből elsőként szabadult. Somogyi atya 1966. december 11-én munkába állhatott. Maga tapasztalta, hogy a „regnumi elveket” meg kell őrizni. Így nem elég, ha valamelyik csoport paphoz tartozik ugyan, de a Regnumot nem ismeri.

Ő, Felsőgödön működve, az ottani csoportját nem akarta „bajba keverni”. Így nem kapcsolta a Regnumhoz. Igaza is lett: senki nem fedezte fel ezt a népet. Sajnos később sem! Akkor sem, amikor azoknak szükségük lett volna törődésre. Aki az élet szerves voltának szabályát óvatosságból elmellőzi, magát az életet is megszünteti. Kockázat és veszedelem nélkül élet nincsen!

Ugyanennek az időnek másik hibás elképzelése volt a „Regnum” nevének elmosása. Az volt a gondolat veleje, hogy ne emlegessük a „Regnumot”, akkor majd nem figyelnek fel ránk. Ez is tévesnek bizonyult! A hatóság nem felejtette el a Regnumot. Sajnos a mieink közül azoknak, akik ebben az időben csatlakoztak, később újra meg kellett magyarázunk a „Regnum” mivoltát, ők ugyanis elfeledték ezt a nevet.

Így derült ki, hogy minden bújócska, akármiféle védekező megoldás nekünk rossz. Valahol visszaüt. „A sokféle félelem között a legcélravezetőbb egyenes út: a bátorság.” Somogyi atya, az ifjúsági vezető keservesen tapasztalta, hogy azok az atyák, akik a börtönben voltak, hiányoznak. Ebben a nehéz időben munkájukra is, tapasztalatukra is szükség lenne.

Sajnos kikopott az a Házban kiképzett gyakorlott vezetőgárda is, amelyik a „kitelepedés” minden terhét remekül hordozta. Akik az első per után megmaradtak, azokat behívták katonának. Sok vezetőnkeltávolították az egyetemről. Az új körülmények között berendezkedni akarókat úgy „beajánlották” főnökeiknek, hogy nehéz volt helyükön megmaradniok. A hatóságok mindent elkövettek annak érdekében, hogy megakadályozzák a gyakorlott vezetők tevékenységét.

Új vezetők alapos kiképzésére nem maradt sem idő, sem energia. Sőt, alig akadt köztünk olyan vezető, aki felelősséggel kezébe vehette volna a képzést. A felnövekvő ügyes, rátermett fiúkat munkába kellett állítanunk. A vezetőket követelő igény sürgetően kopogtatott a közösség ajtaján. Értelmetlen lett volna bezárni előlük a bejáratot. Aki tudta, vezette őket. A közösség magáénak fogadta a vezetőket is, a csoportokat is.

Ebben az időben nőttek nagyszámúvá a leánynépek. A Házban is létezett „leánykör”. Az akkori házfőnök, Shvoy atya foglalkozott velük. Terebélyes mozgalom lett belőlük. A sokféle apácarend és a leányiskolák kellőképpen törődtek velük. A Ház megszűntével a csoportok családotknál tartották összejöveteleiket. Természetesen adódott, hogy a leánytestvérek is ott legyenek a gyűlésen. Nemsokára résztvevői lettek a tanulásnak, a kirándulásoknak és a táboroknak is. 1960 előtt külön tanítottuk a fiúk és a lányok csoportjait. A perek idejében jöttek létre a koedukált csoportok. A vezetőségbe is ugyanebben az időben kerültek lányok.

A jól végzett munka mindig hálás! Maga az a tény, hogy állandó veszedelemben voltunk, nem taszította, inkább vonzotta az ifjúságot. A hívő és lelkesedni tudó fiatalok szívesen jöttek azok közé, akiknek nem a félelem volt a döntő szempont. A magas igényű, értelmes, keresztény feladat hamarosan megvalósítóokra talált. Azok, akik jó tanítást kaptak, szívesen vállalták Jézus tanító tanítványainak szerepét. 1960 és 1975 között húsz olyan esztergomi papot szenteltek, aki sorainkat erősítette.

Nem szabad azt állítani, hogy az a jó nevelőmunka, amit a Regnum a Házon kívül 1951 óta végzett, csak a papok számával volna mérhető. Hiszen ha egy sem lett volna pappá belőlük, az a helytálló, hitvalló gárda, amit a különböző szakmákban kiváló regnumisták képeztek, egymaga is a jó apostoli munka jelzője lenne.

„Szerencsénk volt” – mondta az egyik budapesti érseki helytartó. Csakugyan szerencsénk volt! Azokban az időben álltak be közénk a fiatal regnumi papok, amikor az atyák legtöbbször börtönben volt. A papszentelés népünk örömmünnepe lett. A csoportok már a szentelést megelőző estén gyülekeztek. Csendes imádság kísérte útjukat. Gyalog mentek. Úgy rendezték a zárandoklatot, hogy a szentelés órájára, Dobogókőn keresztül megérkezzenek az esztergomi bazilikába.

Mindenki megértette, hogy a papszentelések nekünk kedvező időpontját a Gondviselés rögzítette. Közösségünk ebben az időben nagyon megérezte, mennyire szüksége van közülünk származó papokra. Ragaszkodott is mindenki ahhoz, hogy a fiatal papok a közösségnek is mondjanak újmiséket. Ezek az áldozatbemutatók meghittek és bensőségesek voltak. Veszedelemben összeötvözött hívő közösség nagyon jól tudott imádkozni.

Az élet jelenségei közé tartozott a tábor. Hagemann Frigyes és Somogyi Sándor életben tartó jelentőségét nagyon segítette Konzili Pál diakónus¹⁰⁰ és Duskár Balázs tevékenysége. Senki sem gondolt arra, hogy a Regnum, amelyiknek tevékeny vezetői börtönben voltak, táborokat rendez. Még emlékeztetéseket is!

¹⁰⁰ Konzili nem volt diakónus. (Somogyi Sándor pontosítása.)

A Sátoros-hegyek vidékén rendezett tábor tüzei mellett előremutató és bizakodó megbeszélések folytak a jelenről és a jövőről. Az úgynevezett „regéci pontok” a követendő életvitel módozatait tárgyalták.

Konzili Palira ma is szeretettel és megbecsüléssel gondol a regnumi közösség. A legsúlyosabb időben áldozott nekünk néhány munkás évet. Pedig akkor ő is bajban volt. Elbocsátották a szemináriumából, és elég nehéz körülmények közé került. Látván népünk helyzetét, habozás nélkül munkához kezdett. Rátermett vezető volt, mintha csak „nálunk lett volna gyerek”.¹⁰¹

Doskár Balázs neve később még előkerül.

A kemény, nehéz élet megviselte a közösséget. Mindig előlépett valaki, aki továbbvitte a Regnumot ezen a nehéz úton.

42. A zsinat

Korszakot lezáró, nagy egyéniség volt Pacelli Jenő bíboros, aki XII. Pius néven 1939-től 1958-ig viselte a pápák tiaráját.

Ismert ember szokott lenni a pápa bíboros államtitkára, hiszen az ő hatásköre olyan, hogy gyakran szólítja a pápát helyettesítő főpapot a nyilvánosság elé. Így mi magyarok is jól ismertük Pacelli bíborost. Ő 1938-ban bíboros államtitkárként XI. Pius pápa küldötte volt a budapesti Eucharisztikus Kongresszuson.

Mikor azután pápává választották Eugenio Pacellit, sokat szerepelt mellette nagytekintélyes államtitkára, Montini bíboros. Mindenki tudta róla, hogy előbb-utóbb ő lesz Szent Péter utóda. Mégis XII. Pius pápa halálakor a konklávé atyái úgy vélték, jobb lesz, ha még nem Montini bíborosból lesz a pápa.

Átmeneti egyházfőnek szánták Giuseppe Roncalli velencei pátriarkát. Ő megválasztása után a XXIII. János nevet választotta. 1958-tól 1963-ig uralkodott.

Magának a névnek a kiválasztása egyháztörténelmi jelentőségű volt. Létezett ugyanis 1410 és 1415 között a konstanzi egyetemes zsinat idején egy XXIII. János, akit a zsinat elítélt. Baltasare Cossa volt a neve, és inkább volt kalandozó katona, mint lelkipásztorkodó pápa. Nos, az ő nevét kívánta elfedni Roncalli bíboros, akit sokan „átmeneti pápának” tekintettek.

Az átfedés nagyon sikerült: egy hitvány pápát elfedett egy kimagasló. Az „átmenetinek” gondolt ember személyében is, felfogásában is maradandó képet hagyott hátra. És ami leginkább belénk véste nevét: a második vatikáni zsinat. XXIII. János pápa 1959. január 8-án jelentette be először, hogy zsinatot kíván egybehívni.

„A második Vatikánum a nagy, de igen rövid ideig Szent Péter trónján ülő, korban előrehaladott római püspök rendkívüli emberbaráti és jóságos szívű egyéniségét tükrözte vissza.”
(*A második vatikáni zsinat tanítása, 9. oldal*)

Az ő megnyitó szavai, annak pozitív emberi hangja, új történelmi korszak bejelentését is tartalmazta. Így szólt a pápa: „Krisztus jegyese ma szívesebben nyúl az irgalmasság olaja után, mintsem hogy a szigor fegyverével fenyegetőzzek: úgy véli, hogy jobban segít korunk szükségletein, ha tanításának gazdagságát kínálja fel az embereknek, és senkit sem ítél el.”

„1962. október 11-én rögzítették a zsinat ünnepélyes megnyitását, és 1965. december 8-án a felejthetetlen záró aktusát. A zsinat mindvégig kitartott a János pápa által kijelölt hármas

¹⁰¹ Konzili Pál a központista ügyben kirúgott kispapok egyike volt, aki ez után csatlakozott a Regnumhoz. (Somogyi Sándor pontosítása.)

célkitűzés mellett. Ezek: az egyház belső életének megújítása, az elszakadt keresztény testvéreknek az egyházba való visszahívása és a mai világgal folytatott párbeszéd voltak.” (*A második vatikáni zsinat tanítása, 10. oldal*)

A zsinat négy esztendő munkája tizenhat zsinati dokumentumot produkált. Volt köztünk olyan, aki a zsinat kezdetéről csak kevés és szűrt híreket kapott. Mégis mindannyiunkra nagy hatást gyakorolt János pápa zsinatja.

A szembemiséző oltár megváltoztatta a templomok liturgikus terét. Maga ez az egyszerű mozdulat, a szembefordított oltár, a híveket közelebb hozta a miséző paphoz. Az áldoztató rács is legtöbb helyen megszűnt. Ezzel az Eucharisztia is emberközelebb lett. A nagyon megemelt, trónszerű oltár is a nép közé ereszkedett. Ezzel mindinkább hasonlítani kezdett az utolsó vacsora asztalához.

Már maga a szembemiséző oltár is nagy örömet jelentett a misézőknek is, a résztvevőknek is. A népnyelv bevezetése még fokozta ezt az örömet.

Sok mindenről el kell gondolkodni a latin nyelvvel kapcsolatban. Nem tagadható, hogy mi, magyarok el vagyunk maradva az idegen nyelvek tudásában. Maga ez komoly hiány. Hiszen kis nép vagyunk, és a nyelvünk minden európai számára nehéz. Az is igaz, hogy a nemzetiségek, a németek, szlovákok, románok és még a cigányok is a maguk szava mellé megtanulták a magyart is. Népünknek mégis idegen maradt a latin. Nem tudtuk megtanulni. Így azután a népnek háttal, latinul miséző pap akármit mondott volna is, magának beszélt.

Meg a misére járó réteg is azon igyekezett, hogy elfoglalja magát. Imakönyvből imádkozott, rózsafüzért mondott, szentírást olvasott, vagy csak magyarul misszálézott. Elfoglalta magát! Alig törődött a misemondó pappal; így történt, hogy a magyar miseszöveggel meg kellett barátkoztatni híveinket.

Ez sem volt gond nélküli feladat! Az a buzgó templomjáró, aki megszokta azokat az elterelő imákat, amikkel kitért a latin szöveg elől, nehezen vette tudomásul, hogy valami megváltozott. A csonttáblás imakönyv, a belőle lógó rózsafüzér a falukban éppen úgy hozzátartozott a templombajáró felszereléshez, mint az ünnepi ruha és a kézben vitt kendő.

Az is természetes volt, hogy a nem érthető latin szöveghez hozzászokott fül nehezen szokott hozzá az érthető, de nehéz magyar mondatok feldolgozásához. Mégis megindulhatott az értés és a szentmisében való együttműködés folyamata. Kis közösségeink szívesen indultak azon az úton, amit a zsinat a liturgiában megjelölt számukra.

Erről a zsinatról eleinte az tudott a legtöbbet, aki jártas volt az idegen nyelvekben. A magunk világában László atya, Somogyi Sanyi, Hagemann Frici jártak elől. Az 1968-as *Teológia 2.* számában Frigyes remek írást közölt ezzel a címmel: *A bűnbánat szentsége modern megvilágításban*. Így kezdte írni a szót:

„A szentgyónás csődje? De: miért gyónás és nem »bűnbánat szentsége«? Éppoly helytelen, mint az »utolsó kenet«. A lényeg az ember részéről a bánat, a metanoia, a megtérés, és nem a bűnök felsorolása. És még csodálkozunk, hogy híveinknél rossz helyre tolódott a hangsúly? Lélektanilag is »eretnység« a bűnkatalógust állítani a központba. Aggódva vigyáz a »gyónó«, hogy mindent elmondjon. Mert hátha!”

Frigyes atya *A lelkiismeret kialakítása* alcímmel így folytatta:

„Vegyük tudomásul: csaknem lélektani »dogma«, hogy tíz éven aluli gyermek nem követhet el halálos bűnt.”

Orvosságot is előírt:

„Meggzabadulni a legalizmustól. Az erkölcs kialakulása és alapja a szeretet. Fejletlen lelkek szeretik a legalizmust. Mert előnye is van; nem kell önállónak lenni: a törvény megmondja, mit tegyünk. Kikerülhető a döntés és a felelősség. Csak a szeretetszemlélet segíthet a legalizmussal szemben. A parancsok-félelmek rendszerétől meg kell szabadulni.”

Jelentős a közösségi vonás.

„A mi embernemesítésünk nem lehet kereszt alakú sztoicizmus. Az az etika, amely előkelően erkölcsössé akarja tenni az egyéniséget kontra közösség, idegen a kereszténységtől. Nekünk Krisztus Testébe oltva kell tökéletesítenünk az embereket.

És nagyon jó lenne föléleszteni a bűnbánat közös liturgiáját. Nagyon föllendítené a küzdő egyház életét. Ami most van ebből, az kevés.

A lelkivezetés gyakran kapcsolódik a bűnbánat szentségéhez. Ez a kapcsolat »kényszerházasság«, de sajnos sok esetben nincs más lehetőség egyes hívekhez férni. Mindenesetre törekednünk kell arra, hogy a szentségkiszolgáltatói és a lelkivezetői feladatot elhatároljuk egymástól.”

Hamarosan ezután megjelent Frigyes atyának egy másik cikke is: *A magános bűn lélektana és kezelése (Teológia, 1969. III. évfolyam, 2. szám)*. Ezekből is kitűnik, hogy Frigyesünk lélektani tanulmányai, teológiai tudása és pedagógiája jól egybevágtott a zsinat gondolataival.

Azok az atyák és azok a vezetők is, akik a Regnum életét továbbvitték, azon igyekeztek, hogy a megújulás józan eredményeit beültessék munkájukba. Nevelésükben és lelkivezetésükben az *ekklesiogen neurózis* okozta hamis büntudat és aggályosság – a tegnapi teológia jószándékú melléktermése – helyett igyekeztek Isten szeretetét hangsúlyozni. Isten szeretete szeretetből fakadó választ vár tőlünk. Erre kell építenünk lelki életünket és keresztény nevelésünket. Ennek alapjai nem voltak idegenek a Regnum szellemétől. Ezért kézenfekvő volt, hogy azt a zsinat utáni fejlődés eredményeivel tovább fejlesszük.

Ebben az időben elkezdtek – azt hiszem, magyar viszonylatban elsőként – a közös bűnbánati liturgiák ünneplését. Akkor még csak a *Ceremoniale Episcoporum*ban volt meg ennek a középkori, de azóta elfeledett rítusa. Liturgiánkat ezért a fiatalok gondolatvilágához alakítottuk. Mindennek a tervét Endrey Mihály püspök úr nézte át.

Azok, akik „egyenes adásban látták” a II. vatikáni zsinatot, és azok is, akik csak később értesültek róla, megértették, hogy a zsinat azért tanított, hogy tanítását és szellemét a jövőben megvalósítsuk. Így az idejében értesült is, a később munkába álló is a „jövő feladataként” foghatta fel a zsinat új tanításait.

1969-ben a *Teológia* III. évfolyamának 2. számában olvashattuk Lantos-Kiss Antal értékelő, tájékoztató cikkét *Szélsőséges progresszívek és konzervatívok a zsinat után* címmel.

„Négy évvel a II. Vatikánum után joggal várhatnánk, hogy végre előtűnjenek a zsinat gyümölcsei. Az egyház jelenlegi helyzetének felmérésén sokan dolgoznak, a leszűrt meglátások azonban eltérők, sok esetben egészen ellentmondók. Gál professzor *Zsinat és korforduló* című könyvében lezártnak látja a progresszív és konzervatív erőcsoportok mérkőzését, méltatja a zsinat jelentőségét. »Ma már nem tudjuk elképzelni, hol állnánk, ha nem lett volna zsinat.« Tévedések lehetőségével számolva, a tudósoktól szerénységet és óvatosságot kérve megjövendöli a hittudomány bekövetkező új fénykorát.”

A *Mérleg* című folyóirat így írt a zsinatról 1967 januárjában:

„Mi történt a zsinat óta? 1966. december 8-án múlt egy esztendeje, hogy a II. vatikáni zsinat befejezte munkáját. Alig volt újság, folyóirat – s itt nemcsak a kimondottan katolikus sajtóra gondolunk –, amely az évforduló alkalmából fel ne vetette volna a kérdést: milyen iramban halad

a zsinat utáni munka, mi a zsinati reformok gyakorlati sorsa, mi történik Rómában s általában a világegyházban?

A válaszok nem egyöntetűek: bizalom, remény, várakozó álláspont, gyanakvás, lemondás hangjai vitatkoznak egymással. Egy pontban azonban úgyszólván mindenki egyetért: a mai egyház, a mai keresztény ember nem ugyanaz többé, mint a zsinat előtti volt. A zsinat fordulópont az egyház életében függetlenül attól, hogy mi lesz a zsinati reformok sorsa.” (*Pontos jegyzetek, 3. old.*)

A jegyzeteknek az 5. pontja ezt tartalmazza:

„Az osztrák *Wort und Wahrheit* is külön számot adott ki (1966. december) a zsinati évforduló alkalmából. Néhány elméleti áttekintés után beszámol az egyes országok katolikusainak zsinat utáni munkájáról. Mit mondanak az alcímek?

Belgium: »A katolikus egyház békés fejlődését csak a nyelvi vita kiéleződése zavarja.«

Hollandia: »A katolikusok vitalitásuk miatt a haladó mozgalom élére kerültek.«

NSZK: »A katolicizmus hosszú reformfolyamat előtt áll.«

Franciaország: »Számos új kezdeményezés, de nincs orvosság a tömeges hitehagyás ellen.«

Olaszország: »Az igazi püspökkari konferencia megalakulása nagy lépés előre.«

Anglia: »Az angol katolicizmus defenzív magatartása miatt hosszú kifutási időt igényel«

Mindezek a nyilatkozatok azt hangoztatják, hogy a II. vatikáni zsinat után egy évvel megindult az a reformáló folyamat, amelyet az egész katolikus világ várt és igényelt.”

Nagyon megérthető, hogy a Regnum örömmel üdvözölte a vatikáni zsinat minden gondolatát. Buzgón tevékenykedett a reformok megvalósításán.

43. Magunk is észrevesszük sokaságunkat

A második perből 1966. december 11-én elsőként Somogyi Sándor atya szabadult ki. Két félállásban helyezkedett el. Budakalászon üresedésben volt a kántori állás. Ezenkívül lehetősége nyílt arra, hogy belépjen a Szolidaritás KTSz csomagoló részlegébe. Azt a munkát akkor dr. Hagemann Frigyes atya irányította.

Szabadulásakor megértette küldetésének komoly jellegét. Ő a Regnum ifjúságának vezetője. Társai börtönben vannak. Ha ő nem veszi vállára a munkát, semmi nem történik. Minden abbamarad. Értette az ifjúsági munkát; most már ő volt az, aki a legjobban értette. Felszentelt paptársai is szaporodtak: Györgydeák Márton, Balás Béla, Bajcsy Lajos, Katona István.

Érdekes és rendhagyó jelenség volt Tury Lajos atya, „a Lajos bácsi”. 1946-tól 1948-ig társunk volt a Regnum Damjanich utcai házában. Onnan önként távozott. Úgy vélte: a maga ifjúsági munkája jelentősebb, mint amit a Házban végezhet. Ezóta mindig magában járt. Olyanféle nevelést végzett, mint mi magunk. Módszerei is hasonlóak voltak. Leginkább „a szent zene” szolgálatával tért el tőlünk. Gyakran találkoztunk vele gyalogúton is, táborban is. Mindig barátunk maradt, de soha nem állt közénk.

Ebben az időszakban Hagemann-nal, Somogyival találkozott össze. Kölcsönösen félreértették egymást. Lajos bácsi a maga munkáját végezte. Nem volt semmi dolga a Regnummal. A Regnumnak volt elég ügye-baja, és Lajos bácsi szívesen hallott azokról. A kívülálló, a munka hasonlatossága miatt szívesen tekintették regnumistának őt. Ez ellen senki sem tiltakozott. Mikor összesűrűsödtek a bajok, Lajos bácsi nem értette a Regnumot, a Regnum sem Lajos bácsit. Még jó, hogy mindketten elviselték ennek a terhét. Mert az a természetes, ha az élő és működő Regnum nem maradhatott rejtve!

Az egyik vértesi tábort Hagemann Frigyes, Konzili Pál és Duskár Balázs vezette. Egyik napon náluk erdész és rendőr jelent meg. Azt a történetet mesélték, hogy a környéken

„huligánok” garázdálkodnak. Igazoltatták a táborozás vezetőit, és felírták a nevüket. Ehhez az időponthoz lehet kötni a hatóság újra ránk irányuló figyelmét. Mindez 1968-ban történt.¹⁰²

Később, a perben igazolódott, hogy a hatóság ekkor vette észre, hogy a Regnum mégiscsak létezik. Később úgy mondták: nem gondolták, hogy két „fejbeverés” után még talpraállunk.

Életünk olyan jellegű volt, amit nehezen rejthettünk el. Nem voltunk partizánok. Még csak „illegális” alakulatnak sem ismertük el magunkat. Életünknek semmi jelentős részét nem kívántuk rejtőzködéssre, illegális csoportok „játszadózására” fordítani. Csupán csak nem „kiabáltunk”. Csendben, feltűnés nélkül katolikus jellegű ifjúsági életet akartunk biztosítani azoknak, akik maguk is kíváncsiak utána. Tudtuk, hogy „gyermekméretű” titkolózásunk a helyzet komolyra fordulásakor mit sem számít.

Azt akartuk elérni, hogy a hozzánk tartozók csendesen és feltűnés nélkül éljék életüket. Így is lett! Aki nem kutatott utánunk, nem talált ránk. Eszünkbe sem jutott, hogy kémek és diverzánsok ellen felkészült hatósági apparátussal szemben titokban maradassunk. Úgy kívántunk ártalmatlanul élni, hogy aki megismer minket, örüljön, hogy vagyunk. Inkább vonzani akartunk, mint bújni. Nos, a jól felkészült hatóság akkor újra megtalált minket. Persze az elkövetkező per számára mit sem számított „titkolózásunk”. Fölényes kincstári ráartisággal megállapították, hogy a „hatóság” mindent tud. Azért hatóság a hatóság, hogy mindent tudjon. Múlt az idő, és pergett az élet.

1970-re a kisgyermekes felnőttek, a közösség létszáma is nagy lett. Sok vezető igényelték az újabb kiséreket. Sajnos ezeknek a vezetőknek egyáltalán nem tudunk kiképzést adni. Úgy kellett kezdeniük, mint akiket „bedobtak a mélyvízbe”. Az ifjúsági vezető így fogalmazta meg számukra létezésük átalakult képletet: „Eddig az atyák voltak a felnőttek. Mindenki tőlük várta az irányítást. Most már vannak olyan korú népek, amelyek tagjai egyidősek vagy idősebbek az atyáknál. Senki se várja tőlük, az atyáktól, hogy ők találjanak ki mindent. Legyen elég az, hogy kitalálták a Regnumot. Keressünk mindnyájan tovább együtt! Főként, mivel a felnőtt közösségek dolgában mindannyian kezdők vagyunk.

Az is a dolgok képéhez tartozik, hogy egy-egy ijesztő jelenség képes volt megállítani és visszavetni közösségeinket. 1970-ben történt, hogy a szentendrei Móríczi Zsigmond Gimnázium egyik diákja vallásos könyvet kért Somogyi atyától. Ő akkor kölcsönadta neki Szabó Ferenc könyvét. *Az Isten barátai* címet viselte az írás. A könyvet kölcsönkérő és a továbbkölcsönző jóhiszeműségéről, szándékáról senki sem győződött meg. Nem is lehet! Melyik regnumi pap tagad meg könyvkölcsönzést egy diáktól?

Az a diák, aki a vallásos könyvet kapta, továbbadta azt egyik osztálytársának. Ezt annál is inkább tette, mert a kérdéses leányzó állítólag öngyilkossági gondolatokkal foglalkozott. A könyv úgy tűnik, segített rajta! Azonnal feléledt, és az igazgatóhoz vitte az írást. Az iskola igazgatója alig tudott mást tenni, mint amit tett. Fegyelmi ügyet csinált belőle! Úgy adta tovább az esetet, mintha az iskolában régóta keresett és az éber figyelés eredményeként elfogott ellenséges iratról volna szó. Csupán az iskola vezetőségének volt köszönhető, hogy horogra akadt az az ártalmas irat.

Az eset a járásban egy ideig beszédre adott okot. Később elaludt annak a jeleként, hogy folyamatban van valami, amit majd ez a káros jelenség is alátámaszt. Mégis világunkban riadalmat okozott ez az egyszerű jelenség! Sajnos az általános helyzet is olyan volt, hogy az ilyesmitől való rettegés egyáltalán nem volt oktan félelem.

Két előző perünk eseményei arra intettek mindenkit, hogy minden szavára vigyázzon. Így Budakalászon is minden ifjúsági élet megdermedt. Nem volt különleges ez a helyzet! Az

¹⁰² 1969-ben. (Somogyi Sándor pontosítása.)

ifjúság nem látogatta a „hivatalos ifjúsági szervezeteket”. Azokat ugyanis nem jól vezették. Minden mást pedig lehetetlenné tették a különböző hatóságok.

1970. szeptember 9-én ránk következett az újabb házkutatási és letartóztatási hullám. Ezúttal a hatóságok emberei tartották magukat az érvényes jogszabályokhoz. Nem éjszaka, hanem reggel jöttek a házkutatók. Letartóztatták dr. Hagemann Frigyest, Tury Lajost, Doskár Balázst és Hegyi Verát. Akkor a hatóság úgy tervezte, hogy a harmadik perben négy bentlakó és két szabadlábas vádlottat állítanak. Azután másként alakult a helyzet.

Meg kell jegyeznünk, hogy a vádlott és a letartóztatott jogi helyzete a legkönnyebb. Úgy védekeznek, ahogyan jónak látja. Persze elzárt helyzete és kiszolgáltatottsága mégis a tehetetlenség rossz érzését eredményezi. Legjobb az, ha az ilyen helyzetben levőt szabadon védekező társai úgy tekintik, mint aki nem számítható be. Az, akit tanúként hallgatnak ki, viszonylag nehéz helyzetben van. Mindenfélével fenyegetik, hogy vallomásra bírják.

Szívesen fenyegetik azzal, hogy a vallomás megtagadása súlyos következménnyel jár. Tudnia kell, hogy az ilyesmit csak pénzbüntetéssel sújtják. Igaz, feje felett lebegtetik a „hamis tanúzás” vádját. Ettől nem szabad megrettenni. A vádlók persze úgy magyarázzák, ha a tanú olyasmit mond, ami nem igaz, kimerítette a vádat. Nem úgy van! Csak az vádolható hamis tanúzással, aki valami nem igaz vádat mond a terheltre. Egyébként akármit beszélhet, nem lehet őt „hamis tanúnak” minősíteni.

Az csak természetes, hogy a tanúként előállítottat azzal fenyegetik, hogy „árt a vádlottnak”, „árt a többieknek”. Csak azzal árthat, amit mond. Amit nem mond el, azzal csak használhat. Létezik olyasmi is, hogy a tanú nem köteles olyasmiről tudni, ami vádat képezhet saját maga ellen. Az ellenvélemény kézre esik. Ha valaki nem tud semmit valamelyik ügyről, nincs mit mondania róla. Ha tud róla, érdekelt lett. Így nem kötelezhető vallomásra.

Somogyi Sándor atyát nem hagyták sokáig szabadlábon. Hamarosan letartóztatták, nehogy módja lehessen a budakalásziakat kioktatni jogaikról. A hatóság általában idegenkedett attól, hogy a vádlott ügyvédhez jusson. Senkit nem szoktak felvilágosítani a törvényekről. Szívesen sugallják, hogy a vádemelés már ítélet is. Az elítélt pedig nem tehet semmit sem. Azok, akik ebben az időben még börtönben voltak, aggódva hallották a „szabadon levők” megpróbáltatásait.

Nagy jelentőségű volt az, hogy az első per után kiszabadultunk. Az a „ragyogó másfél év” nemcsak arra szolgált, hogy sorainkat rendezzük. Elveinket is megalakítottuk. Azelőtt csak léteztünk. Az első per után elvként megállapítottuk, hogy közösségünket fenn kell tartanunk. Ha mi nem vagyunk, nincs katolikus nevelés. Nevelés nélkül nincsen hívő ifjúság, papi hivatás, hitélet sincsen. Míg azelőtt „nem volt képünk” felszámolni azt, amiért régebben dicséret ért, most megértettük, miért járt dicséret érte. A katolikus ifjúság nevelése: a legjelentősebb papi feladat!

Azelőtt nem hagytuk abba. Most megértettük, miért nem szabad abbahagyni. Az első perben aggódtunk, hogy maradt-e élet odakint. A második per elítélteji nyugodtan töltötték idejüket, mert tudták: az élet tovább megy. A harmadik per jelentkezésének híre csak bizonyította: élünk! A börtön falai hangosan sugározták a híreket. Ez gyanús volt. A suttogó hírekben meg lehetett bízni, a hangos híreket mesterségesen csinálták, hogy általuk álhírek terjedjenek.

Egyáltalán nem csodálatos, hogy a „robbantósok” eseménye volt a legelső híryanagy, ami hozzánk jutott. Maga a tény nem volt megnyugtató! Szabályaink közé tartozott népeink fokozott óvatossága. A táborozó vagy kiránduló csoport itt-ott megenged magának némi kihágást. Leszakít virágot, felvesz gyümölcsöt, de legalábbis zajosan, kiabálva vonul. Mindezt megteheti valaki, ha iskolával kirándul. A mi népünk nem követhetett el ilyenfajta „szabálytalanságot”! Már csak azért sem, mert hozzánk tartozik. Nem tehet semmi feltűnő dolgot sem. Meg olyasmit sem, amit mások nyugodtan elkövethetnek. Ezért eleinte nem

akartuk elhinni a „robbantósok” elméletét. Úgy gondoltuk, mindezt a rendőrök találták ki. Annyira kapóra jött nekik, hogy senki sem gondolt ilyesminek a lehetőségére.

Szerencsétlen esemény volt a „robbantósok” ügye! A második per hosszabb idős tagjai még nem szabadultak. A harmadik per jelöltjei már börtönben voltak. Akiket személyileg nem érintett az elfogatás veszedelme, szokásos rendszerességgel megtartották összejöveteleiket. Abban az időben már olyan nagy volt a létszámunk, hogy senki nem gondolt a gyűlések folyamatának megszakítására vagy felfüggesztésére. A veszedelem gyakorisága közönybe fulladt. Amit a komoly idősebbek „nagy bajnak” tartottak, a kamaszok azt „ellegyintették”.

Így azután három kamaszfiú közösségi összejövetelük után vidáman hazafelé tartott. Az utcán patronokat sütöttek el. Nem gondoltak arra, hogy a Margitszigeti Nagyszállóban előkelő vendég tartózkodik. Így a híd bejáratánál levő személtárába is beledobtak egy patronot. Nagyot szólt. A tettesek megrettentek. Az ügyeletes rendfenntartók is. Ha a fiúk nem tartoztak volna közénk, egy éjszakai kihallgatással, esetleg néhány pofonnal megúszhatták volna. Így viszont meglett a „nagy ügy”. Mégsem sikerült a „robbantás ügyét” a Regnumhoz kapcsolni. A szakértő megállapította, hogy a patron, amivel a gyermekek játszottak, nem számítható robbanószernek. Amúgy is kivilágosodott, hogy gyerekjátékról volt szó. Így nem tűnt célszerűnek a „robbantósok” és a Regnum kapcsolása. Mégis elítélték őket is garázdaságért.

Persze, ha nem lettek volna regnumisták, nem lett volna per a játékukból. Egyébként azt mondta valaki az irattanulmányozás során: „Gorombábban bántunk volna magukkal, ha nem neveltek volna ilyen remek fiúkat, mint ezek a robbantósok.”¹⁰³ Nekünk nem volt ilyen jó véleményünk róluk! Meg kellett értenünk, hogy a „zord idők” megviseltek minket! Nemcsak a vezetők teste és idegrendszerére használódott el, a tanítási és nevelési munkánk sem volt zavartalan.

Az, hogy a „robbantósoknak” eszükbe juthatott a gyűlésük után „játszózni”, jel lett a számunkra. Régebben és a Ház után is sokáig tartani tudtuk a régi színvonalat. Most, a harmadik per kezdetén derült ki, hogy munkánkra is ártóan hatottak ezek a viszontagságok, amiknek ki voltunk téve. Létezett persze ellentétel is! Létszámunk növekedett. Még azt is ide kell számítanunk, hogy a közösség idegzete megszokta a terhelést. Ekkor már alig törődtek a veszedelmekkel, játszogattak a jelenlétében. Mégis az értetlenségnek ez a szépséghibája intő jelünk lett: csak a tanításra és a nevelésre figyeljünk. Nagyon! Persze a harmadik pert semmi sem befolyásolta. Minden készen volt: ítélet és indoklás egyaránt! A lebonyolítás csak idő kérdése volt.

44. A harmadik per

Az elsőfokú ítélet ez volt: I. rendű dr. Hagemann Frigyes 4 év 6 hónap, II. rendű Tury Lajos 3 év 6 hónap, III. rendű Somogyi Sándor 4 év, IV. rendű Katona István 3 év. A szabadlábon védekező Duskár Balázs és Hegyi Vera egy éven aluli, felfüggesztett büntetést kapott.

Balázst és Verát az ismert egyesületi joggal való visszaélés paragrafusával ítélték el. A nagyobb ítéletek kiszabásához a Büntető Törvénykönyvben külön paragrafus született. A 119/A, B, C új fogalmat vezetett be: a szervezkedést. Ez a meghatározás szerint nem megdönteni, hanem gyengíteni akarja a fennálló társadalmi rendet (1971. 28. sz. tv. 25. paragrafus).

¹⁰³ Somogyi Sándor visszaemlékezése szerint az utalás általános volt, nem a robbantósoknak szólt.

Persze azt a tényt, hogy ki mit akar, nehéz is, könnyű is megállapítani. Nehéz, mert senki sem lát bele a másik lelkébe. Ezért mondja a bölcs és higgadt római: *de internis non iudicat praetor*, „a benső dolgokról nem ítél a bíró”. Könnyű is, mert mindenki azt akar, amit mi tulajdonítani vélünk neki.

Tury Lajos bácsi az utolsó szó jogán azt a liturgikus himnuszt idézte: „*Crudelis Herodes...*” Majd azt fejtegette: nem hatalomra törtek. Csak azon igyekeztek, hogy kereszténnyé tegyék a fiatalokat. A zülléstől mentett fiatalság a fennálló társadalom gondján is enyhítene. Akkor tele volt a Markó utcai börtön fiatalkorú bűnözővel.

A tapasztalat azt mutatta, kár élni az utolsó szó jogával. Senki sem veszi komolyan. A „zárt tárgyaláson” még véletlenül sem lehet ott olyan ember, akire hathatna a vádlott szava. Az teszi a legjobban, aki semmit sem mond.

A vád „meglovagolta” az „elit” kifejezést. A vádlottaknak és a tanúknak eleintén nem lehetett kifogásuk a szó ellen. Így azután rengeteg vallomást össze lehetett szedni az „elitről”. Mindenki gyanútlanul használta ezt a szót. Senki sem világosította fel őket a kettősértelműség lehetőségéről.

Somogyi Sándor atya, mikor úgy döntött, hogy megszólal, rögtön kifejtette, hogy a „keresztény elit” kifejezés tautológia. Kereszténynek lenni maga is kiválasztottság. A szónak magyarázat nélküli használata a gög ízt hordozza. Ez az érzés idegen az evangélium szellemétől. Így az „elit” kifejezés értelmetlen és elutasítandó.

A vád persze ezt nem vette figyelembe. Örült, hogy olyan kifejezés került a birtokába, amit ütőszerszámként használhatott. Hiszen nem is volt semmi mása, amire ítéletét építhette volna. Őrizte hát a sovány verebet. Az elmarasztaló ítéletet nem is tudta semmi mással indokolni. Bár óvatosabban úgy fogalmazott, hogy „tevékenységük alkalmas volt a társadalmi rend gyengítésére”.

Sándor a másodfokú tárgyaláson szolt is erről „az utolsó szó jogán”. Láta, mindenki látta, mennyire elhanyagoltak a jegyzőkönyvek: azok az iratok, amikre a 16 évet kirovó ítélet épült! Írásban is beadta szavait. Utalt az elsőfokú ítélet indoklásában levő csúsztatásra. Az „elit” szót kettős értelemben használja a vádirat:

1. Vallásukban jól képzett keresztények, akik alkalmasak arra, hogy maguk is keresztény nevelést végezzenek.

2. Politikai elit. Alkalmas adott helyzetben a politikai hatalom megragadására.

Az első értelmet a „bűnüldözők” meg sem hallották. Bár örültek a szónak, és igyekeztek sok szöveget aláíratni, amiben az „elit” szó szerepel, óvakodtak rákérdezni az értelmére. Ha valaki mégis mondani kezdte volna, nem írták jegyzőkönyvbe. Mert ők mindezt politikai értelemben akarták venni.

Pedig semmi bizonyíték, de vallomás sem támasztotta alá, hogy világunkban bármiféle politikai képzésről lett volna szó. Így az elsőfokú ítélet indoklása iratellenesen, alap nélkül állított olyasmit, ami döntő jelentőségű volt.

Ezért Somogyi Sándor joggal kérte felmentését. Nem is vették szavát komolyan! Írását sem tették a periratok közé. Végül is azok között a mellékes papírok között találta meg, amik a vádlott magánjegyzetei lehettek.

A másodfokú ítélet megállapította, hogy a csoport nem tűzte ki célként az államrend megdöntését. Azt mástól várta. A másodfokú ítélet a fiatalok neveléséhez is hozzászólt. Felrótta, hogy a tanúként kihallgatottak nem vallottak a vádlottak ellen. Sőt ellenkezőleg. Hazugságig elmentek, hogy leplezzék őket.

Óvatosan, feltételes módban fogalmaztak. A vádlottak rendszerváltozás esetére elitgárda kinevelését elérhetőnek tarthatták volna azzal is, hogy a fiatalokat egyelőre vallásosságra és

szilárd idealizmusra nevelik anélkül, hogy őket ebben az időpontban nyíltan az államrend elleni szembehelyezkedésre szólították fel. Semmit sem fedeztek fel, ami azt mutatta volna, hogy bárki is ilyen céllal nevelt volna. Senkit sem zavart, hogy sem tárgyi bizonyíték, sem ilyen értelmű írás, de ilyesmit alátámasztó tanúvallomás sem létezett.

A másodfokú ítélet természetesen megerősítette az elsőfok ítéletét. A jogi minősítést megváltoztatta, mert eddigre elkészült az új jogszabály a „szervezkedés” fogalmára. Így lett világos, miért erőltették az első kihallgatások alkalmával azt az ártatlannak tűnő jegyzőkönyveket, amik a jó tanítómunkáról szóltak.

A sokat fáradott regnumista papok szívesen nyilatkoztak a maguk munkájáról. Természetesen elismerték: mindent megtettek azért, hogy tanítványaik jól felkészültek legyenek. A remélt hatékonyság mondata sem lehetett idegen tőlük. Igen. Bízta abban, hogy ha sok jól nevelt és alaposan kiképzett tanítványuk felnő, másféle lesz a világ. Jellemes, erkölcsös, tanult népek jobbra teszik azt a társadalmat, amelyikben élnek.

Ki gondolhatta volna, hogy ezt az ártalmatlan és veszélytelen kijelentést nem szabad tenni? Somogyi Sándor gondolt erre! Feltételezte, hogy a „megszorított” és teljesítésre ösztönzött nyomozótiszt kitalált valamit, aminek alapján némiképpen megállhat az ítélet.

Senkit sem lehet hibáztatni azért, hogy a munkájára irányuló kérdésre így felelt: „igyekeztem jól dolgozni”. Még az sem hibázott, aki azt a reményét fejezte ki, hogy elképzelhető, hogy valamikor legálisan taníthassunk keresztény hittant, és nevelhessünk Jézus erkölcstana szerint.

Somogyi atya írásban is kifejtette, hogy amit ő tett, vallásos nevelés volt. Semmiféle törvény ellen nem vétett ezzel, hiszen bizonyos keretek között még fizetést is ad érte az állam. Az csak a tárgyaláson derült ki, hogy a hatóság mindent politikai tanítás, politikai nevelésként „értett”. Így minden olyan tanúvallomás, amelyik dicsérte a tanítók buzgóságát és jó felkészültségét, a bíróság „fordításában” a vádat erősítette.

Így alakult a katolikus apostoli munka világnézeti vádon keresztül politikai perré. A drága jó Aesopusra kell gondolni! Ha a „farkas” éhes, bármit mond, bármit tesz is a „bárány”, csak arra jó, hogy okot adjon a „farkas” támadására. A „farkas” és a „bárány” viszonylatában nincsen párbeszéd, csak ítéletindoklás.

Szót kell tennem a „vádlottakról”.

Dr. Hagemann Frigyes – a közösség vezetője és tartóoszlopa volt. Így persze ő lett az elsőrendű vádlott. Sokkal okosabb volt ahhoz, hogy meg ne értse a kialakult helyzetet. Így azután eleinte heveskedett, védekezni próbált. Hamarosan átlátta, hogy nincsen mit tennie. Megnyugodott. 1973 decemberében harmadkedvezménnyel szabadon engedték.¹⁰⁴

Tury Lajos már régen, 1948-ban önként megvált a Regnumtól. Énekkart szervezett. A próbákon zenére tanította őket. A templomban vezényelte a polifón éneket. Annyira „mást csinált”, hogy nem lehetett volna „regnumi vádlott”. Annyira a „mi módunkon” dolgozott, hogy csak mellettünk állhatott. (Abban az időben ifjúságnevelést csak úgy lehetett csinálni, ahogy mi műveltük, vagy úgy, vagy sehogyan!) Lajossal úgy voltunk, hogy időnkint elmentünk egymás mellett. Például kiránduláson találkoztunk. Ő is csoportot vezetett, mi is. Üdvözöltük egymást, és továbbmentünk. Érezték a találkozó, hogy egyfélélt csinálunk, azonos módon. Jóbarátok voltunk.¹⁰⁵ Amikor Somogyi Sándor a „Szolidaritás” szövetkezetbe került, ott dolgozott Tury Lajos is. Hagemann volt a részleg vezetője.¹⁰⁶ A két regnumista, Frici és Soma időnkint beszélgettek a Regnum ügyeiről. Nem zárták ki az ilyen szóból Lajos bácsit, mert ez bántó lett volna. Úgy beszéltek vele, mint aki úgylis tud mindent, és

¹⁰⁴ 1974. január 9-én. (Somogyi Sándor pontosítása.)

¹⁰⁵ Tury Lajos az atyagyűlések szívesen látott vendége volt. (Somogyi Sándor visszaemlékezése.)

¹⁰⁶ Tury Lajos más részlegben dolgozott. (Somogyi Sándor pontosítása.)

megbízható barát. Úgy is volt. Mindenkit meglepett, hogy Tury Lajost regnumistaként tartóztatták le, és úgy is kezelték. A kihallgató tisztek közül valaki rájöhetett a valóságra.

Nem, arról szó sem lehetett, hogy a hatóság hibázását elismerje. Ismerjük a jelszót: „a hatóság mindent tud, és sohasem téved”. Így nem volt mit tenni. Lajos bácsit kellett a tévedéshez hozzáalakítani. Nem volt könnyű! Olyasmit „adtak be neki”, hogy „csak nem tagadja meg a barátait?” Nos, nem tagadta meg őket. Ismert ő mindent. Könnyű volt neki úgy vallania, mintha regnumista lenne. Vagyis Lajos bácsi „bevallotta” magát a perünkbe. Később nyilván rájött tévedésére. De soha egyetlen szóval sem jelezte, hogy vele valami méltánytalanság történt volna. Velünk meg jót tett! A sohasem tévedő hatóság nyilván ragaszkodott volna a létszámhoz. A „darab-darab” mélyen átgondolt elve alapján Lajos bácsi helyett másik regnumistát zártak volna be. Így nem is kellett fontolgatni, csak meg kellett köszönni Tury Lajos atya „helyettesítő közreműködését”.

Somogyi Sándor atya ebben a perben „Benjaminból” vezető egyéniséggé nőtt fel! Míg szabadlábban volt, ő vezette a Regnum ifjúságát. Okosan, megfontoltan, de rendületlenül! A börtönben remekül védekezett. Tudta, hogy alig lehet eredményes szava, mégis mindent szívósan elmondott. Még azt is ő írta meg, hogy a kereszténység és a szocializmus között nem lát összebékíthetetlen ellentétet. A marxisták ateizmusának – úgymond – az az oka, hogy a Marx-korabeli keresztények elhanyagolták szociális kötelességüket. Az ügyvéd, amikor már bejöhett, elégedetten nyugtázta Sándorunk sovány jegyzőkönyveit. „Az szokott a baj lenni, hogy a vádlottak sokat beszélnek” – szölte az ügyvéd. Somogyi atya természetesen nem ismerte el „bűnös voltát”. Így még a „kedvezménytárgyaláson” is visszautasították szabadulását.

Tanultak ebből a hatóságok is, és Hagemann Frigyesnél fel sem tettek „bűnösségre” utaló kérdést.¹⁰⁷

Az akkor még civil, egyetemi tanársegéd Doskár Balázs keveset beszélt. Egyik jegyzőkönyvében kifejtette, hogy ha sok, világi hivatását jól végző embert adunk a társadalomnak, elvárhatjuk a hatalmon levők elismerését. Lesz idő, amikor már nem kell tartanunk attól, hogy munkánkért börtönbe kerülünk. Balázst, aki a piaristák kitűnő matematikusa volt, aki „vörös diplomával” végezte a Műszaki Egyetemet, nem „merte” egyik kihallgató sem megkérdezni, miként egyeztetné hitét a „természettudományos világnézettel”. Mit is tudtak volna ők, az urak Doskár természettudományos felkészültségéhez képest?

Hegy Vera jól szerepelt. Alig maradt említésre való jegyzőkönyve. Így kell ezt csinálni!

Katona István atya nem volt gyakorlott a „börtön mesterségében.” Igaz is! Tanítani kellene a carcerológiát a szemináriumban. Bizony a teológiában képzett pap sokszor „élhetetlennek” mutatkozik a börtönben. Elítélten ő is, Lajos bácsi is a cipésműhelybe került. Az is növelte Pistánk „számláját”, hogy míg közöttünk volt, ő vezette vezetőképző tanfolyamunkat.

Egyértelműen és mindnyájan „hőseink” lettek: a tanúk. Náluk érthető és határozott fejlődést jelentett a harmadik per ténye. Hozzászórtak az ilyen ügyekhez és helyzetekhez. A bíróság folyosóin fegyelmezetten, szívósan és ügyesen kitarva mindig ott volt egy-egy csoport. Felismerték, hogy legjobb a tanúkkal összevegyülni. Senki sem tudja megkülönböztetni, ki a tanú, és ki az érdeklődő. Így ismét sikerült a tárgyalótermet virággal feldíszíteniök. Olyan dúsan kell a virágot használni, hogy a bíróság megértse, kinek szól a virág. A tanúk sorra visszavonták az első ijedség sokkjában aláírt vallomásukat. Az ügyes és gyakorlott kihallgatók ilyenkor rendre becsempésznek az aláírandóba mindenféle meg nem

¹⁰⁷ Hagemann kedvezmény-tárgyalásakor már készen lehetett az állam Rómával kötött alkuja, amelynek egyik ütőkártyája lehettek a bebörtönzött atyák. Erre utal többek között, hogy Somogyi és Tury 1974. január 30-i egyéni kedvezménnyel való szabadulását követő napon hozták nyilvánosságra az új püspöki kinevezéseket. (Somogyi Sándor visszaemlékezése) További összefüggéseket lásd: Dobszay J. 1996. 23–24.

felelő mondatot. Azt remélik, hogy a megfélemlített tanú ilyenkor nem mer semmit sem szólni. Igaza van! Most azonban a tanúk visszavonták ezeket a mondatokat.

Egyszer az ügyész azt indítványozta, hogy a per befejezése után a bíróság terjessze hozzá az iratokat. A hamis tanúzás vagy az arra való biztatás tényét kívánta megállapítani. Nem lett a dologból semmi sem! Az egyik ügyvéd ugyanis megmondta az ügyésznek négy szemközt: „Ha fiatal gyermekeket este 11-ig vattatnak, akkor olyan túlkapás történt, hogy az így kivett vallomás nem lehet teljes értékű.”

A következő tanú már egyáltalán nem javított. Visszavonta vallomását, és megtagadott minden további vallomást. A bíróság ugyanis mindig a terhelőbb szöveget fogadta el. A bíróság egyébként az ítélet indoklásában jó bizonyítványt adott a tanúknak. Nem volt elég gyakorlatuk, de erejükhez képest mindent megtettek, hogy mentsek tanítóikat.

Miközben a harmadik perünk vádlottai büntetésüket töltötték, a második per elítélteji sorra kiszabadultak. Időközben sorainkból annyi fiatal papot is felszenteltek, hogy a közösség élete és vezetése nem okozott további gondot. Sőt, elkezdődhetett létezésünk újabb szakasza: a virágzás.

45. Hetvennégy esztendő

A három per végén úgy tűnt, hogy történelmünk minden esztendejéért egy-egy évi börtönt kaptunk. Élő létünk hetvennégy évéért hetvennégy évnyi büntetést lett a járandóságunk. Maga ez a tény komoly számvetésre indít. Számoljunk el az „élő évekről” és a „holt évekről”.

Kezdjük azzal, ami az „élő évek” idején jó volt. Maga az alapítás ötlete! Abban az időben létezett tanító szerzetesrend. Az egyik jobb volt, mint a másik. A tanuló lányok világa annyira jól be volt hálózva tanítórendekkel, hogy nem is mutatkozott semmiféle szükség a hiányok pótlására. Nem voltak hiányok! A fiúnép ellátása nem volt ilyen kedvező. Kevesebb volt a fiúkat oktató szerzetesrend. Még kevesebb volt az iskola, amelyik internátussal rendelkezett. Az utcán csavargó fiúk szabadidejét hasznosító papi társaság nem tett „szerzetesi fogadalmat”. Mégis az, hogy szabadidejét, megélhetése után fennmaradó pénzét és együttműködő engedelmességét a Háznak és az ifjúságnak áldozta, fogadalommal felérő cselekedet volt. Nem hiába emlegette Werner atya a Regnumot „az egyetlen világi rendként”. Az a megőrzött szabadság, ami körül évtizedes vita volt, csak azért maradt meg, hogy mindenki önként igazodhasson a közösséghez és a munkához.

„A régiek” a Házban folyó munkát is zseniálisan szervezték meg. Egy-egy nagy pedagógiai érzékkel megáldott pap képes arra, hogy jó ifjúsági életet teremtsen maga körül. De megöregszik az ilyen pap, meghal, és megszűnik az általa teremtett világ. A Regnumban elrejtett jó gondolat éppen az volt, hogy biztosítani tudta a folytonosságot. Amit az egyik abbahagyott, kézbe vette a másik. Az egybeigazított stílus biztosította, hogy árnyalatokban más, mégis ugyanolyan minőségű képzésben és nevelésben részesültek a bejárók. Még a nehéz időkben is, akkor is, amikor valamelyikünket „kivontak a forgalomból”, a magára maradt csoportot át tudta venni a másik atya vagy másik vezető.

A Házat állandóan valami derűs szellem járta át. Forrását nem lehetett megtalálni. Sokáig egy-egy személyhez kötöttük a jó folyamatos jelenlétét. Később kiderült, hogy ha el is tűnt az illető, a vidámság csakúgy megmaradt, mintha meglenne az atya. Ámbár az is lehet, hogy maga az ifjúság hordozta magában azt a derűt. Minthogy a jókedv kortalan, terjedt. Még az is megkapta, aki csak vendégként ült az asztalunkhoz.

Végül is valaki azt találta ki, hogy „a Ház tiszteletreméltó szelleme” egy urnaszerű fémtartóban lelhető meg. Tévedésnek bizonyult! Szép Zoltán atya halálakor eltűnt a fémtartó. A jó szellem megmaradt. Hívó, vallásos szellemnek nevezném azt a sokféle tényezőből összetett gondolati és hangulati világot, ami a Házból lépőket fogadta.

Szorgalmas munka folyt a Házban! Mindenki, aki egyházmegyei diszpozícióval a Házba került, tanítói és nevelői munkát kapott. Azon a munkán kívül, amit valaki az iskolai óraszámban végzett, mindenkire fiúcsoportot bízta. Ezért a csapatért mindenki fokozott felelősséget érzett. Érthető. Hiszen ezek a fiúk iskolájukban hetenkint két óra hittant tanultak. Szüleik azért küldték őket a Házba, hogy nevelést is nyerjenek abban a hitben, amit megtanultak. Az a megbízás nem támaszkodott ugyan jogra, annál inkább hitre és erkölcsre. Így súlyosabban terhelte a hívő papi embert.

De még ezzel sem ér véget a szorgalmat igénylő tevékenység! Volt, aki a papi közösség szellemi elfoglaltságát intézte. Általában a házfőnök dolga volt, hogy tartalmas előadásokról, megbeszélésekről gondoskodjék. A vicerektoré volt a konyha, az éléstár rendjének feladata, a Ház állagára is ő ügyelt.

Sokféle műhely létezett. Oda mindenféle csapatbeli és változatos korú ifjúság járhatott. Mindezen kívül minden napra beosztottunk egy atyát, aki mindenre ügyelt. Ő tudta, hol, merre vannak a fiúk, és mit művelnek. Időnkint körbejárt, vitás ügyeket eligazított, rendetlen kezdőket megintett. Labdákat tőle lehetett kérni, neki kellett visszaadni.

Igaz, „jövevény” volt nálunk a cserkészlet. Az atyák sok mindent előre megsejtettek róla. A *Zászlónk* a tanú, hogy ez a kijelentés nem túlzás, sem utólagos belemagyarázás. A Regnum rögtön befogadta a cserkészletet. Úgy érezte, számára találták azt ki. A későbbiekben is úgy tűnt, a Regnum és a cserkészlet szorosan összefonódott. Olyannyira, hogy nem viseltük el a cserkészlet bármilyen megváltoztatását sem. Valamikor a háború vége fele alakult egy H.Ő.K. rövidítésű alakulat, Honvéd Őrsvezetők Köre. Katonásítani akarták a cserkészletet. Tiltakoztunk ellene. Nem csatlakoztunk.

A cserkészlet és a Regnum csakugyan egymásnak való volt! Nem véletlen, hogy elnököt, vezető tiszteket, lapszerkesztőket, kerületi vezetőket adtunk a szövetségnek. Nemcsak zenekarunk, egész Házunk jóhíre összeforrott a cserkészlet emelkedő népszerűségével.

A jó pedagógiával megalapított cserkészlet jó pedagógusokra talált a Regnumban. Nem későbbi betoldás, eredeti elgondolás alkotta meg azt a sikerült ötvözetet, amelyik vegyítette a természetes ifjúsági életet vallásunk elemeivel. Az elmúlt időben a tanító szerzetesrendek kialakították a maguk nevelési rendszerét. Mindegyiknek megvolt a maga előnye. Igen hamar előtűnt a Regnum nevelési rendszere is. Nem lehetett összetéveszteni másikkal. Jellegzetes volt, és eredményes is. Az is meglepett mindenkit, hogy a kialakított jó pedagógia nem viselte magán semmiféle erőlködő munkálkodás jeleit.

Könnyed, vidám, szellemes módszer volt. Akár a Regnum cserkészletét figyeled, akár – mert így nevezték – „a sétáló kongregációt”, szembe tűnik, hogy hívő, vallásukat gyakorló ifjúságról van szó. Nem róhatod meg őket sem azért, mert hitüket adták volna vidám életért, sem azért, hogy jókedvüket veszítették volna vallásosságuk gyakorlása miatt. Természetesek voltak a természetfeletti életben, és természetfeletti gondolatokkal járták a természetet.

Maga a Ház az alapítástól kezdve telítve volt jó gondolatokkal. Emlékezhünk, hogy Prohászka Ottokár a tanítványai közé, a Regnumba költözött. Ő akkor nagy munkában volt: Budapest és az ország rekatolizálásán dolgozott. Annyira belemerült ebbe a munkába, és annyi közreadandó gondolata volt, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karán, a folyóiratokon, a szószéken kívül meg Budapest hitoktatóinak világnézetét és lelkét is irányítani akarta. Így a Regnumban lakván, abban lelki központot is kialakított. Mindenki, aki hallott valamit a Regnumról, úgy ismerte meg, mint hitoktató ifjúsági központot.

Az atyák közösségének is sok jó gondolata volt. Élt bennük az a vágy is, hogy ezeket a gondolatokat közkinccsé tegyék.

Sok segítséggel és szerencsés körülmények között megszerezte a Regnum az *Élet nyomdát*. Ez az alig hihető tulajdonjog ismét sok munkát rótt a Házra. Az ifjúsági folyóiratoknak megvolt a maguk szerkesztősége. Az *Élet kiadóvállalat* könyvei sokféle

tevékenységet igényeltek. Magával a nyomdával, annak gépeivel, igazgatásával is megvolt a sok gond.

Az is biztos, hogy a Háznak mindenféle nyomtatványára megoldódott a kapacitás. Prohászka spirituális úr és a Ház apostoli tevékenységéhez jól illett az *Élet nyomda* és a vele együtt járó sajtó-tevékenység. Életünknek intézményes hibái magára a korra is jellemzőek voltak! Az ezerkilencszáznegyvenes években feltűnt, hogy az atyák nem tegezik egymást. Akkor már feltűnt. Mert hiszen akkor már oldódott az a bizonyos „merevség”, amelyik azelőtt a papok között adott volt. Luzsénszky Alfonz azt magyarázta, hogy a regnumi atyák ebben is, mint néhány más dologban, jezsuita mintát követnek. Valamiféle rendi tapasztalat eredményezte a kölcsönös magázás szokását.

Úgyannyira, hogy Bárdos atya, Jandik atya és Witz atya, akik évfolyamtársak lehettek, de mindenesetre egykorúak voltak, el nem tévedve folyamatosan „urazták” egymást. Meg Jókuti és Kosztolányi is, akik négy szemközt tegeződtek, az asztalnál, hivatalosan magázták egymást. Luzsénszky, László Gábor és Werner Alajos fordított ezen a szokáson. Így, mire 1951-ben kikerültünk a Házból, ez a merev szokás is eltűnőben volt. Az „öregek” még őrizték, a fiatalok már elhagyták.

Pénztelenségünk a jó és a rossz határán mozog. Maga az, hogy az atyák étkezése a polgári minimumot sem érte el, talán jó volt. Azt, hogy szobánkat leginkább a Házban hátrahagyott bútorokkal rendeztük be – elviseltük. Egyetlen fürdőszobánk a második emeleten volt. Napközben is beosztottan használhattuk, mert sokan voltunk. De talán ezt is eltűrhattük. Az már a hibák közé tartozott, hogy bármiféle apró javítás már a gyenge ennivalót terhelte, rontotta. Még nagyobb baj volt, hogy a Ház állagának fenntartására nem volt pénzünk. Az pedig tragédia volt, hogy a nagyon jelentős ifjúsági élet minden anyagi alapot nélkülözött. Egy-egy ráfizetéses tábor amúgy is lapos erszényünket egészen üressé tette. Arról sem lehetett szó, hogy bármiféle pedagógiai eszközt vagy sportszert vásároljunk. Visszaemlékezem arra, hogy bámultuk azt az atyát, aki templomi beszédeivel pénzt szerzett, és csapatának táborára fordította. Leginkább „krajcáros” gondokkal küzdöttünk. Biztosnak nem mondható. Mégis úgy tűnik, némi közpénzzel sok mindent jobban tudtunk volna teljesíteni.

Ami a börtön éveit illeti, általában jó érzés, ha az embert bűn nélkül büntetik. De ilyen sok évnek részletei is vannak! Az elveszített évek fájtak. Mégis vannak olyan mozzanatok, amiket jónak kell értékelnünk. Nyaralásnak, vakációnak éreztük azt a tényt, hogy nem voltunk felelős lelkipásztorok. A felelősséget akkor éreztük mérhető tehernek, amikor nem volt! Néha, főként hét végén megrándult az ember, mert felötlött benne: el kell készítenem a vasárnapi beszédet. Azután könnyebbülten eszmélt rá, hogy nincsen ilyen dolga. Könnyű felelősség volt odabent az, amelyik csak arra terjedt, hogy múljék el egy-egy nap.

Jó volt az együttlét! Ha papokkal voltunk, azonnal tisztáztuk, ki miben jártas. Így azután jó nyelvóráink voltak. Filozófiát és teológiát is tanultunk. Mindig kevés volt az együttlét ideje. Persze annak is örültünk, ha az újabb társ más ismereteket hoz közénk.

Civilekkel is jó volt együtt lenni. Sokszor megismertettek olyasmivel, ami új volt. De ha csak életüket mondták el, minket is beavattak olyan életmódba, amit alig ismertünk.

Maga az a tény, hogy bővében voltunk az időnek, ajándék volt: semmivel nem kellett sietni. Azelőtti életünkben sok mindenből tanulni igyekeztünk. Most adódott az a helyzet, hogy cél nélkül, *l'art pour l'art* olvashattunk. A jó könyvtár lehetővé tette, hogy egy-egy írótól sok könyvet olvashassunk. Valamiképpen az is kialakult, hogy nyelvet tanulhassunk. Némi kockázat árán nyelvkönyvhöz jutottunk.

Legtöbbünknek a munkahely és a munkatárs jelentett valamit. Akiket alig érdekel az a munka, amire beosztották, az is alkalmat kapott arra, hogy beszélgessen, vagy beszélgetést hallgasson. Akiknek érzékük volt az adódó munkához, azok remekül kiképezték magukat benne.

Általában mindenki számára jelentős tény az, hogy volt idő. Abból az időből, amivel büntetni akartak, sokat lehetett hasznosítani!

Az, ami igazán rossz volt, és mindenkinek ártott, az az igazságnak és a jognak különbsége volt. A jogászok nemcsak a mi ügyünkben, de a meghallgatott esetek sokaságában is addig igazgatták az alakítható tényeket, mígnem eljutottak az ítélet kimondásának lehetőségéhez. Az így kialakított tényállás már nem is hasonlított a valósághoz. Ha valaki nagyon belemerült valamelyik ügynek elemzésébe, saját idegeit rongálta vele. Ez volt az az eset, amikor az idő ellenünk dolgozott. Boldog volt, aki legyintéssel túltette magát azon az ügyön, amiben elítélték, és nekilátott, hogy lebonyolítsa az elébe szabott éveket.

Volt olyan eset is, hogy a rabtársak életükkel és viselkedésükkel egymást büntették. Sebesült, sértett emberek voltak mindnyájan! Ha valaki egysorban lévő is bántotta őket, robbanásszerűen kitörték. Ilyenkor azután veszekedés, verekedés tette súlyosabbá az amúgy is nehéz börtönbüntetést.

Éppen ebből a szempontból is értékelni lehetett azokat, akiket „politikaiaknak” minősítettek. Értelmesek, megértőek, sokszor egymással jót tevőek voltak. Elviselhetővé szelidítették a durva fogságot.

Mégis ha a zárkában összejött együttes nem volt jó, képes volt megmérgezni hosszú időre az egész légkört. Olyan volt az a zárka, mint egy kígyófészek. Mindenkit megkínzott a politikai tisztek intézménye. Nem tudom, milyen gondolatok hívták létre ezt a létesítményt. Az, ahogyan gyakorolták, embertelen volt. Minden elítélt és jogfosztott ember szenvedett a maga kiszolgáltatottsága miatt. A politikai tisztek még nyomatékozták ezt az adódó érzést.

Az így létrejött kétségbeesést arra használták fel, hogy az elítéltet besúgásra rábeszéljék. A képzett besúgó nem menekedhetett kezükből, mert fenyegette őt a lehetőség, hogy kiadják őt elárult társainak. Az ilyen számára sohasem telt le a börtön! Egész életükben kénytelenek hírekkel szolgálni. Eközben állandóan fenyeget az összeomlás veszélye. Mind a hatóság részéről, mind elárult társai oldaláról. Csak egyetlen megoldás létezett. Mindjárt az első kísérlet alkalmából meg kellett tagadni minden közreműködést. Minden fenyegetésre nemet kell mondani. Csak így lehet megmenteni lelkünket és becsületünket.

A Regnum életének évei már bevonultak a történelembe. Olyan minősítést nyertek, mint ami benne van az egyházi köztudatban: jót. Nekünk az a feladatunk, hogy ne felejtsünk el semmit. Hiszen jelenünk és jövőnk a múltból táplálkozik. A Regnum börtönének évei is jól szolgáltak! Megteremtették azt az általános meggyőződést: ha nem találták volna ki a Regnumot, ki kellene találni. Hiszen úgy kell az az intézmény a magyar ifjúságnak, mint egy falat kenyér. Nagyon széles rétegben, nagyon szilárdan kialakult az a meggyőződés: a Regnumot fenn kell tartani! Olyan érték az, ami nem vesztetik el! Így azután a börtön, ami ártani akart, jót tett!

46. Számok

A Regnum Marianum történetében bizonyos nevek és számok jól eligazítanak. Minden adatot nem tudunk. Elképzelhető az is, hogy valaki jobb és jellegzetesebb számokat kívánna tudni. Mi ezeket tudjuk, és közzé is tesszük. Sok munka van még hátra. Szükséges lenne megírni bizonyos részlegek történetét is. Előbb-utóbb össze kellene szedni a zenekar, a kosárlabdacsapat adatait is. Az is hátra van, hogy megírja valaki az alapító atyák életrajzát. A rendelkezésemre álló néhány adat segítse a későbbi írók munkáját.

Házfőnök. Az alapító atyák szerzetesektől vették át ennek a tisztségnek a fogalmát. A Regnum házfőnöke a közösség életének legfőbb irányítója. Tekintély volt. Szellemi vezető. Elnökölt a legfőbb gyülekezetben, a Házigyűlésben. Az atyák életét, berendezkedését,

munkáját ő irányította. Ő képviselte a Házat bármilyen fórumon. A Házgyűlés háromévi tartamra választotta a házfőnö köt.

1. Dr. Krywald Ottó, 1900–1919
2. Shvoy Lajos, 1919–1927
3. Dr. Witz Béla, 1927–1936
4. Dr. Jandik József, 1936–1942¹⁰⁸
5. Fuhrmann Ernő, 1942–1948¹⁰⁹
6. Dr. Werner Alajos 1948–1978¹¹⁰

Főparancsnok. Cserkészfogalom. A Ház évfolyamok szerint szervezte a csapatokat. A parancsnokok munkáját a főparancsnok fogta össze. Később, amikor megszűnt a cserkészlet, a főparancsnok megmaradt mint a sajtóságos regnumi élet irányítója.

A Regnum életének legnagyobb részét az ifjúság tanítása és nevelése tette ki. Így a főparancsnok mint a fiatalok nevelője és tanítója igyekezett évi szinten munkát adni minden vezetőnek. Feladata éppen azért, mert a Regnum legfőbb munkáját irányította, nehéz, és felelősségteljes volt.

1. Dr. Marczell Mihály, 1914–1918
2. Dr. Halász Pál, 1919–1920
3. Dr. Bárdos István, 1920–1945¹¹¹
4. Dr. László Gábor, 1945–1947¹¹²
5. Emödi László, 1947–1964¹¹³
6. Somogyi Sándor, 1964–1970¹¹⁴

¹⁰⁸ Jandik 1943 őszéig viselte a házfőnöki címet. (Dobszay J. 1991. 61.)

¹⁰⁹ Fuhrmann 1943 őszétől (Dobszay J. 1991. 61.) 1949 szeptemberéig volt házfőnök. (Dobszay J. 1991. 73.)

¹¹⁰ Werner Alajos 1949. szeptemberétől (Dobszay J. 1991. 73.) 1963-ig volt Házfőnök. (Dobszay J. 1991. 160.) Őt követte Hagyó József 1963–1964, majd dr. Hagemann Frigyes 1964–1970 között. (Somogyi Sándor pontosítása.) Emödi mindössze egyszer említi Hagemann-nal kapcsolatban a „közösség vezetője” tisztséget. Hagyó József házfőnökségére csak áttételes utalások vannak. (Lásd a névmutatót.)

¹¹¹ Bárdos csak 1943. október 5-ig volt főparancsnok. (Dobszay J. 1991. 55.)

¹¹² László Gábor 1943. október 5-én lett főparancsnok. (Dobszay J. 1991. 55.)

¹¹³ Emödi csak 1963 őszéig volt főparancsnok. Lemondása után az atyák Somogyi Sándort választották utódjául 1963 októberében. (Dobszay J. 1991. 162.) A Ház elvétele utáni időszakban azonban az „ifjúság vezetője” kifejezés volt használatos. (Somogyi Sándor pontosítása.)

¹¹⁴ 1963 októberétől 1970-ig. (Somogyi Sándor pontosítása.) Emödi írásában más helyen nem a főparancsnoki, hanem már a nyilvánvalóan azonos tartalmú „ifjúsági vezető” címmel említi Somogyi Sándort (sőt az első börtön utáni időszakban egy ízben önmagát is), aki ezt a tisztséget a harmadik perig viselte. Somogyi Sándor atya visszaemlékezése szerint sem használták a Ház elvétele után a főparancsnok megnevezést. Az ifjúsági vezető tisztségét Somogyi Sándor egyben utolsóként is töltötte be, mivel letartóztatása esetére maga helyett Duskár Balázst jelölte a feladatra, akit szintén börtönbüntetésre ítélték a harmadik per alkalmával. Hivatalosan

Főtiszt. Minden házbeli cserkészcsapatnak pap volt a parancsnoka, vezetése alatt rendszerint több tiszt működött. Így a Házban sok különböző rangú tiszt vezette a csapatok nagyobb egységeit: a rajokat. Felnőtt, tanuló főiskolások vagy végzett emberek voltak a tisztek. Felelős munkát végeztek, és erre képesítve is voltak.

Ez a sok fiatal vezető ember közösséget képezett. Megválasztottak maguk közül valakit, aki vezetőjüknek számított, és képviselte is őket. Nagytekintélyű, megbecsült ember volt a főtiszt. A tisztársak becsülték, az atyák bíztak benne. Tevékenysége nem volt időhöz kötve. Tisztelt előjoga: ő vezényelte szemléken a Regnumot.

1. Ajkay József (Achtzener), 1914–1916
2. Dr. Horváth Béla, 1922–1923
3. Dr. Reichert Róbert, 1924–1926
4. Dr. Vokányi Árpád (Schwert), 1926–1928
5. Ercsey-Ecker László, 1928–1930
6. Dr. Méhes György, 1931–1936
7. Dr. Darvas Pál, 1936–1937
8. Vinkovich Sándor, 1937–1939
9. Dr. Darvas Pál, 1939–1944
10. Dr. Szauer Richárd, 1944–1945
11. Dr. Varsányi József, 1945–1946
12. Dr. Szirmák Gábor, 1946–1948
13. Kopócsy Mihály, 1948–1951

Úgy szokták mondani: „egy lánc olyan erős, amekkora a leggyengébb szem teherbírása.” Mindenki, aki bármit is dolgozott a Regnumért, fontos, ebbe a történelembe illő tevékenység részese lett. Mégis csak azoknak a nevét soroljuk fel, akiknek neve valamiféle közlönyben, nyomtatásban megjelent. Nem került ide azoknak a neve, akikről csak meghívók, színlapok adtak hírt. Akik mint fiatal papok és vezetők az 1960. év után tevékenykedtek, majd a harmadik kötetben kapnak helyet.¹¹⁵

Ezeket a neveket fel kellett sorolni azért, hogy megemlékezzünk közülük azokról, akik elhunytak, és azért, hogy az utókor kapjon indítást arra, hogy megírja az alapítók életrajzát.

Mailáth püspök vette a Regnum Házát. Mindig kedves vendége volt ő a Regnumnak.

választott vagy kinevezett egyszemélyi felelőse a regnumi ifjúsági életnek így a nyolcvanas évekig nem volt, amikortól a közösség élére választott intézőbizottság (a négyek, majd az ötök) tagjai maguk közül kezdték kijelölni az ifjúsági tiszteket.

¹¹⁵ A harmadik kötet nem készült el.

Prohászka tanár úr a kezdő Ház szellemi vezére egy ideig ott is lakott. Kanter Károly plébános úr Házunk alapító jótevőjeként vett részt a Regnum életében. Őket sorolom az első helyen. Az atyákat betűrendben sorolom fel.¹¹⁶

Gr. Mailáth Gusztáv Károly püspök úr 1864. IX. 24.–1940. III. 18.

Prohászka Ottokár püspök úr 1858. X.10.–1927. IV.2.

Kanter Károly plébános úr 1853. VI. 7.–1920. XI. 20.

Bánfi D. János 1906. IV. 29.–1942. II.10.

Bárány Anzelm 1911. VIII. 11.–1986. X. 15.

Bárány József

Dr. Bárdos István 1889. XII. 19.–1976. IX. 25.

Bellányi Ferenc 1914. VI. 25.–1987. X. 21.

Bednárik Dénes 1921. IV. 4.–1993. X. 25.

Bóka Imre 1901. II. 22.

Dr. Brückner József 1894. VIII. 6.–1973. III. 25.

Csiszér Ferenc 1921. VII. 13.–1981. XII. 18.

Divéky Egyed 1909. V. 28.–1946. IV. 19.

Emődi László 1919. X. 20.–1988. XII. 24.

Fuhrmann Ernő 1887. IX. 8.–1983. I. 12.

Gyetzvai Géza 1913. III. 6.–1983. V. 14.

Győri M. Antal 1915. I. 14.

Dr. Halász Pál 1890. I. 7.–1958. I. 15.

Hohmann Antal 1905. XII. 23.

Izsóf Alajos 1870. VII. 21.–1945. XII. 28.

Dr. Jandik József 1890. I. 25.–1958. XII. 6.

Jókuti Győző 1898. VI. 8.–1958. VI. 4.

¹¹⁶ A felsorolás hiányos. Még a könyvben előforduló neveket tekintve is.

- Katona István 1940. IX. 8.
- Keglevich István 1927. X. 27.–2000. VIII.28.
- Kétyi János 1904. III. 4.–1961. VI. 27.
- Dr. Koszterszitz József 1898. II. 12.–1970. VI. 3.
- Dr. Kosztolányi István 1903. X. 25.–1977. II. 4.
- Körmendi István 1916. II. 20.–1969. XI. 9.
- Dr. Krywald Ottó 1872. IV. 2.–1954. III. 13.
- Dr. László Gábor 1913. V. 16.–2005. VI. 23.
- Luzsénszky Alfonz 1902. IX. 13.–1975. III. 16.
- Dr. Marczell Mihály 1883. VIII. 12.–1962. XII. 6.
- Nagy Lajos 1878. V. 2.
- Dr. Pantol Márton 1904. III. 30.–1960. X. 25.
- Rózsavölgyi László 1919. III. 15.–1987. VIII. 2.
- Shvoy Lajos (1927-től Székesfehérvári püspök) 1879. III. 9.–1968. I. 21.
- Simonits László
- Szabó János 1885. X. 23.–1972. I.
- Szép Zoltán 1912. III. 31.–1977. XII. 14.
- Sziklai Rezső 1882. IV. 17.–1972. VII. 5.
- Szkladányi Ákos 1912. I. 27.–1981. XII. 14.
- Dr. Szőnyi Alfréd 1908. IV. 30.–1956. V. 13.
- Szuchy Béla 1921. V. 24.–1999. III. 28.
- Dr. Takács János 1902. V. 28.–1954. X. 21.
- Thiry István 1933. III. 6.–2000. XII. 31.
- Tompa Nándor 1919. VIII. 6.–1994. V. 31.
- Tury Lajos 1914. VI. 14.–1990. IV. 12.

Turner András

Dr. Werner Alajos 1905. VII. 14.–1978. XII. 14.

Dr. Witz Béla 1889. II. 28.–1962. VI. 13.

Zofahl Aladár 1903. VIII. 6.–1932. VII. 30.

Dr. Zsigovits Béla 1888. XII. 4.–1955. VII. 23.

47. Papok, főpapok, püspökök

Az *Idegen szavak és kifejezések szótárában* a 720. lapon ezt találtuk magunkról:

Regnum Marianum 1. Magyarország katolikus megnevezése. 2. Katolikus ifjúsági egyesület a 20. század első évtizedeiben.

Azért idézem a szótár szavait, hogy megvilágítsam a Regnum országosan közismert voltát.

Ide csatolom egy külföldre szakadt regnumista szavait: Európában ismertebbek vagyunk, mint itthon. Ott nem szükséges a „titoktartás fegyelmével” élni. Jó, értő előadásokat lehet hallani magunkról. Sőt, doktori disszertációkat adtak be a luzerni egyetemre a Regnum Marianumról.

Itthon annyira ismertek vagyunk, hogy még az 1984-ben kiadott szótárba is belekerültünk. Külföldön pedig olyan nevezeteseink lettünk, hogy minden helyen, ahol ifjúságról esik szó, nem maradhatunk szótevésség nélkül.

Ezek után nem csodálható, hogy a magyar papság mindent tudott rólunk. Nem csak azok a papok, akik maguk is ifjúságnevelők lévén figyelemmel kísérték munkánkat, de azok az ismertebb személyek is, akik hatóság lévén hivatalból is foglalkoztak velünk.

Ezen a helyen újra írnom kell a *Zászlónkról*. Ez a sikerült folyóirat ifjúságnevelő stílust teremtett. Abban az időben minden papnak akadt valami dolga a gyermeknép és az ifjúság körül. Ezek a lelkipásztorok a maguk körében igyekeztek elterjeszteni a *Zászlónkat*. De ha falujukban nem is fizettek elő sokan, ő maga ismerte és olvasgatta a lapot.

Mindezt dicsekvés nélküli tárgyilagossággal írom. Azzal a szándékkal, hogy érthetővé tegyem széleskörű ismertségünket. Nem volt olyan pap Magyarországon, akinek nem lett volna valamiféle véleménye a Regnumról. Nem szabad elhallgatnom azt, hogy a papság egyik része kritikusan és nem egyetértően tekintett a Ház felé.

Igaz, hogy a papnevelő szeminárium nagyon sokféle feladatra irányítja a növendékeket. A papnak foglalkoznia kell a gyermekekkel, és oda kell ülnie az öregek betegágya mellé.

Értenie kell a templómépítéshez és a képekhez is. A templomi szobrokat is ő bírálja meg, és a kórus hanganyagáról is ő mond ítéletet. Művelnie kellene a hittudományt, és az ötvösművészethez is értenie kellene. Mindenki természetesnek veszi, hogy egy pap ért az irodalomhoz, de a gimnazisták is elviszik hozzá meg nem oldott feladataikat. Elvárják, hogy jól sportoljon, és a lelki élet finomságainak is legyen mestere. Értenie kell a magnetofonhoz is, és jól kell kezelje a számítógépet. Természetes, hogy autót vezet, és megjavítja a bojleret. Írógépet javít, parkettázik, gitározik, orgonál, alkalmi verset ír, és gyertyát önt, megfőzi az ünnepi ebédet, és cipőt javít.

Még sok másféle igénynek meg kell felelnie a jó papnak, aki „holtig tanul”, és amellet jól sakkozik. Így alakult ki az a papi nemzedék, amelyik azzal a követelménnyel nevelődött,

hogy neki mindenhez kell értenie. Nos, ez a papság nem tudta hiánytalanul megemészteni azt, hogy kiválasztottak közülük önálló hitoktatókat és hittanárokat.

Hiába volt az ifjúsággal foglalkozóknak kevesebb pénzük és kevesebb kitüntetésük. A lelkipásztorkodó papság mindig kiváltságosnak érezte a hitoktató papságot. Jóllehet közülük is sokan hitoktattak, ismerték tehát a pályát. Mégis úgy gondolták: a hitoktatóknak szabadsága és függetlensége több, mint amit a lelkipásztorkodók kapnak! Ők viselik a pasztorációs élet terhét, ők gyóntatnak, prédikálnak. A hitoktatók munkája és felelőssége sokkal kevesebb!

Még jobban súlyosodtak a vádak a regnumi papokkal szemben. Hiszen azokat még a hitoktatásra kiválasztottak közül is kiemelték. Növelte ellenszenvüket, hogy Shvoy atyát, a Regnum házfőnökét székesfehérvári püspökké nevezte ki a pápa. Ugyancsak nem örültek, amikor a másik házfőnököt, Witz Bélát a bazilika plébánosává tette az egyházi hatóság. Sokan a lelkipásztorkodó papságból úgy tekintették a Házat, mint Mailáth, Prohászka és Shvoy püspök pártfogoltjait. Kiváltságosokat, akik egymást támogatva törekszenek a hatalmi csúcsok felé.

Ezen a visszás állapoton segített sokat a Ház „lebukása”. Mert az előbb elmondott, nagyon sokakban élő gondolatok ellenére, az egész papság tudta, hogy a Regnum nem foglalkozott politikával. Azt is tudta minden pap, hogy Házunk a jól működő katolikus ifjúságnevelés helye volt. Azt is természetesnek vették, hogy ha a katolikus ifjúságneveléssel baj van, akkor a Regnummal van először baj! Minden papban elsimult az ellenérzés, amikor tapasztalta, hogy a Regnum vállalja a felelősséget a katolikus nevelésért.

Volt idő, amikor a közénk tartozó Körmenyi Istvánnak bujkálnia kellett. Valaki a fővárosi plébánosok közül, maga is megbízható állami ember, így szólította meg valamelyikünket: „Tudom, hogy találkozol Körmenyivel. Itt van némi pénz, juttasd el hozzá!”

A másik plébános így fogadta börtönből szabaduló káplánját, aki perünkben lett elítélve: „Nézd, itt van »egy kalap« pénz. Ennyit kerestél volna, ha nem lettél volna börtönben. Összegyűjtöttem számodra. Használd!”

Ismét másik plébános így fogadta a szabaduló papot: „Tudom, te most üldözött vagy. Távol vagyunk ugyan a városközponttól. Ha neked megfelel, nálam mindig misézhetsz. Hiszen az a dolgok rendje, hogy nagyon becsüljünk titeket, és kedveteket keressük.”

Biztos, hogy nem minden papnak volt ilyenfajta véleménye. Sőt, az egyik hatalmasság, akihez az elítéltek szülei eléggé el nem ítéhető naivsággal protekcióért mentek, durván elutasította kérésüket. Azt is kifejtette, hogy „az ilyeneknek börtönben van a helyük.” Persze ez és az ilyenfajta „kiemelkedett személyiség” volt. Az átlag és a többség ezekben az időkben visszagondolt Marczell atya, Koszter és a többiek kitűnő munkájára. Ha azelőtt voltak is fenntartásai a Regnummal szemben, a „bajban” elismerték, hogy azok a papok értették a dolgukat.

Régebben a Regnum az Esztergomi Főegyházmegye hivatalos intézménye volt. A *Schematismus Strigoniensis* a főegyházmegye házai között az első helyen sorolta fel mindig a Regnumot (1945-ös könyv 215. oldal).

Érvényes megegyezés értelmében a főhatóság mindig figyelembe vette a házfőnök kérését. Azokat a hitoktatókat helyezte oda, akiket a Ház kért, és eldisponálta, akiket a Ház elengedett. Mint minden viszonyban, ebben is voltak hullámzások. Mindenesetre a Regnum egyedülálló berendezése volt a főegyházmegyének.

Köztudott, hogy a Házat Mailáth püspök úr vásárolta. Az átírásnál mindenki úgy gondolta, legyen az objektum a főegyházmegyére írva. Talán ebből a tényből is adódott a Ház különleges helyzete. Írás is volt erről. Jandik atya intézte a dolgot. Az írást Serédi hercegprímás úr írta alá.

Sokféle dolgot meg kellene írni ahhoz, hogy az olvasó ismerje a Házat. Nem szerzet élt a Házban. Mégis sok vonást vettek át a rendektől az atyák. Jézus Társaságának némely

tulajdonságát is birtokukba vették. Így a jezsuita engedelmisséget is. Országszerte közismert volt a Regnum engedelmes fegyelme.

Házfőnökünk, Werner atya a Ház létezésének végső éveiben vacsoravendégül hívta sorra az ország püspökeit. Amint ő, „legnagyobb házfőnökünk” mondani szokta: ismerjék meg püspökeink az egyetlen „világi rendet”.

El is jöttek a püspök urak. Kiderült, hogy ők már sok mindent tudnak a Regnumról. Mégis érdeklődéssel tájékozódtak berendezkedésünkről, jelenlegi munkánkról.

Akkori főpásztorunk, Mindszenty József bíboros, prímás, érsek úr is eljött hozzánk. 1947. év egyik őszi napján volt ez az esemény. Úgy tűnt, hogy a főpásztor Házunkról alapos ismeretekkel rendelkezett. Így az asztali társalgás súlyos anyagi gondunk körül forgott. Az U alakban épült háromemeletes ház ereszcatornáit teljesen megromlottak. A magunk pénze, valamint a Regnum Marianum Egyesület tagsági díja kevésnek bizonyult. Végül is hercegprímásunk 10 000 Ft-ot juttatott a Háznak. Így elegendő pénzünk lett az ereszcatornák kicserélésére. Ezen az őszön meg is történt a javító művelet.

Mindszenty bíboros, hercegprímás huszonnyolc éves főpásztorkodása sok fontos eseménnyel kapcsolódott össze. A Ház mindezekről jó értesüléssel rendelkezett. Az atyák vacsora utáni beszélgetései kimerítően tárgyaltak meg minden ilyen eseményt. Mégis, a Bíboros uralkodásának idejéből az 1945. és 1973. év közötti időből elmondanék három történetet.

Az egyik hittanár olyasmit követett el, ami miatt a prímás úr felfüggesztette őt. Az illető kihallgatást kért. A főpásztor titkárával kiüzent, hogy nem fogadja. Bárdos István atya ebben az időben a hittanárok érseki biztosa volt. A vádlott után ő lépett be a hercegprímáshoz, és így védte a vétkes hittanárt: „Eminenciás uram! Ha ez a pap gyilkolt volna is, ha főpásztoránál jelentkezett, akármiféle bűnben is elmarasztalt lett is, joga lett volna ahhoz, hogy főpásztorra meghallgassa.” A bíboros úr nem szólt semmit. Nem is változott semmi. De az eset Bárdos atya tekintélyét növelte. – Tudnivaló volt, hogy nagy bátorság volt szükséges ahhoz, hogy valaki ellenkező véleményt mondjon.

A hercegprímás úr elfogatása előtt, az 1948. év végén senki sem vállalta körleveleinek címre juttatását. A posta sem, az esperesek sem. A helytartóság titkára a prímás utasítására fiatal regnumi papokra bízta a körleveleket. Ők helyükre juttatták azokat.

Amikor 1956-ban mód nyílt arra, hogy a VII. kerület templomot kapjon, az érseki helytartó a regnumista papokra bízta a munkát. A prímás akaratára hivatkozott. Eltalálta, kire bízta a feladatot. A kápolna meglett. Ma is működik.

Mindebből kiviláglik, hogy a bíboros úr ismerte a Regnumot. Válságos helyzetben bízott benne. Meg volt győződve a regnumi atyák engedelmisségéről, megbízhatóságáról és bátorságáról is.

Mindszenty bíboros 1948-ban bekövetkezett letartóztatása és 1949-ben történt pere meggyőzte a papokat arról, hogy egyházüldözés következett ránk. A bíborosnál jóval lágyabb és alkalmazkodóbb Grösz József kalocsai érsek esete csak nyomatékozta a papság meggyőződését. Azt is tudni kell, hogy az ötvenes években minden felé mindenféle papüldözésről adtak hírt az újságok. Ekkor lett a sajtó és a pártfunkcionáriusok állandó kifejezése a „klerikális reakció”. Alig volt elképzelhető olyan beszéd vagy írás, amelyikből ez hiányzott volna. Nem csodálható, hogy a papság elkeseredett és megfélemledett.

Az állami szervek azt akarták, hogy dr. Beresztóczy Miklós legyen a főegyházmegye feje. Így amikor a káptalan dr. Gigler Károly kanonokot választotta káptalani helynökévé, az Államvédelmi Hatóság nyomban őrizetbe vette őt. Dr. Meszlényi Zoltán segédpüspök ugyanebből az okból internálótáborba került. Recskén halt meg. Tudománya, az egyházjog áldozata lett.

Már-már úgy tűnt, hogy a káptalan kénytelen megválasztani Beresztóczyt, amikor XII. Pius pápa közbelépett, és a csanádi püspököt, Hamvas Endrét az Esztergomi Főegyházmegye apostoli adminisztrátorává nevezte ki.

Hamvas püspök úr esztergomi pap volt, mint a Budapesti Helytartóság titkára maga is helytartó, jól ismerte az egyházmegyét. Úgy tűnt, hogy mint a főegyházmegye feje sok mindentől tartott. Mi sem könnyítettük a helyzetét. Mindjárt adminisztrátorsága elején, 1951-ben hívatta házfőnökünket, Werner atyát. Ő kísérőt is vitt magával. A püspök úr azt kérte, hogy a Ház oszlassa föl önmagát. Házfőnökünk viszont azt indítványozta, hogy a püspök úr rendelje el megszüntetésünket. „Azt nem tehetem!” – válaszolta a püspök úr. – „Róma számon tartja a Regnumot. Ilyen nagymúltú közösséget én nem szüntethetek meg.” Werner atya jól felelt: „Amit a nagyhatalmú püspök nem tehet meg, azt mi, kicsiny emberek miként tehetnénk meg?” A tárgyalás ezzel eredménytelenül félbeszakadt.

Az adminisztrátornak kinevezett püspök úr nyilvánvalóan több állami feladatot is kapott. Így kinevezte esztergomi általános helytartónak dr. Beresztóczy Miklóst. Az Esztergomi Főegyházmegye birtokában lévő Damjanich utcai Házat pedig felajánlotta az államnak. Így jött össze az a bizonyos „november huszonegyediké”. Megszűnt a Ház! Az adminisztrátor, ki tudja miféle nyomásra, ezt mégis megtehetette. 1957-ben dr. Endrey Mihály speciális delegátus vette át a főegyházmegye irányítását 1957–58-ig.

Endrey püspök úrral mindig szót értettünk. Hozzá mentünk, mindjárt bekapcsolta a rádiót. Megértettük, hogy lehallgatástól tart. Rózsavölgyi atya jól együtt tudott dolgozni a speciális delegátussal. Ebből az együttes munkából kerekedett ki a Központi Szemináriumból kicsapott kispapok felszentelése is. Ő volt az a főpap, aki tökéletesen átértette az üldözött egyház helyzetét. A Regnumot is megértette. Mi is elmondtuk neki minden ügyünket. Maga is üldözött volt. Egy időben Vámosmikolára internálták. Akkor meglátogattuk őt. Híreket cseréltünk. Beszélgettünk. Olyannyira a Regnum oldalán állott, hogy kijelentette, ha mi eléje állítunk valakit azzal, hogy tanítottuk, szentelje pappá, ő azt pappá szenteli. Nehéz időben mutatkozik meg az egyetértő együttműködők kapcsolatának szilárd volta. Endrey Mihály püspök úrral a legnehezebb időkben találkozott a Regnum.

Endrey püspök úr mint speciális delegátus dr. Schwartz-Eggenhoffer Artúrt nevezte ki esztergomi általános helytartónak. Artúr bácsi apostoli adminisztrátor lett azután, hogy Endrey Mihály püspököt elmozdították, és száműzetésbe küldték. Apostoli adminisztrátorként vezette a főegyházmegyét 1958-tól 1968-ig. Schwarz-Eggenhoffer Artúr apostoli kormányzó úr csakugyan közlünk való volt, és mindvégig az is maradt. A Rákócziánumban tanította a matematikát. Egy időben a *Zászlónk* regnumi ifjúsági folyóirat sakkrovatát szerkesztette. Egyébként is többször megjelent a Ház vacsorázóasztalánál. (Neki tehát nem lehetett megmagyarázni azt, hogy a Regnum politikai jellegű szervezet volt.)

Úgy vezette az egyházmegyét, hogy mindenkit meghallgatott. Szóban is, írásban is mindenről meg lehetett őt kérdezni, és ő mindenre válaszolt. Kormányzása idején úgy éreztük, hogy olyan valaki vezet minket, aki „velünk van”. Engedélyt is kért az elítéltek látogatására. Elutasították őt.

1969-től 71-ig dr. Szabó Imre püspök vezette a főegyházmegyét. Imre püspök budapesti helynök, azelőtt helytartósági titkár volt. Mindent tudott, amit Budapestről tudni lehetett. Persze mint valamiképpen minden rendes papot, őt is megbüntették. A Gyarmat melletti Húgyag volt internálási helye. Szabó Imre, akit mindenki szeretett, ismerte a Regnumot. Úgy viselkedett, amint vártuk tőle. Amikor szabadultunk, hangosan, keményen, pattogósan, de mosolygó arccal szemünkre vetette, mit műveltünk. Azután megölelt, és azt suttopta: „Remek volt. Gratulálok.”

Egyszer majd valakinek meg kell írnia a Központiból kirekesztett kispapok szentelésének történetét. Ebben is jó szerepe volt Szabó Imrének. Idejében jó volt az a tudat, hogy Imre püspök minden lehetőt megtesz érdekünkben. Mindezt úgy, hogy „baj ne legyen belőle”.

Kisberk Imre székesfehérvári püspök 1971-től 1974-ig vezette a főegyházmegyét. Ő Shvoy püspök utódja volt. Így ismerte a Regnumot. Sokáig ő is internálva élt. Dunabogdány volt száműzetésének helye. Ő ott remek lelkipásztori munkát végzett. Főképpen Somogyi Sándorunk került közelebbi kapcsolatba Kisberk püspök úrral. Somogyi atya tőle¹¹⁷ értesült arról, hogy a harmadik per idején azért húzódott a másodfokú tárgyalás ideje, mert tárgyalások folytak államunk és Róma között. Ebben a tárgyalásban perünk és ítéletünk egyik kártyalapként szerepelt. Somogyi atya ügyvédje is azt mondta: „Reméltem, hogy felülről belenyúlnak az ügyükbe, de mégsem így történt.” Egyébként előbb Szabó Imre püspök úr, később Kisberk püspök is kérte, hogy meglátogathassa a papokat a börtönben. Nem kaptak engedélyt rá. A Kisberk püspök által küldött szentírás sem jutott a regnumistákhoz. Csak üzenete ért el a címzettekhez: „Szeretettel és tisztelettel gondol az elítéltekre, és imádkozik értük.” Később Kisberk püspök maga mondta el: „Azzal érvelt a hatóságoknál, miért nem engedték a regnumi papokat keretben tevékenykedni. Ezzel már sok kifogás megoldódna.”

Megpróbáltatásunk egész ideje alatt eltöltött minket az a jó érzés, hogy nemcsak a Regnum sokasága, a papság többsége és vezetőink, püspökeink is velünk vannak, és értünk imádkoznak. Értettük, hogy ez az együttérzés a régi regnumisták értékes és jóhírű munkájának szól. A „megmaradás” leírása 1971-ig terjed.

Ezen az időhatáron túl, 1980. december 3-án dr. Lékai László bíboros, érsek, prímás úr Magyarország számára is megismételte a regnumistákról szóló kedvező szavait. (*Magyar Kurír* 72. évf. 61. sz., 1982. márc. 15.) Ez a jelentős megnyilatkozás már a jelenben élő és napjainkban működő Regnumról szól! Örültünk neki, mert egyértelművé tette, hogy a Regnum Marianum 1900-tól napjainkig a római katolikus anyaszentegyházzal összhangban működött. A jövőben is úgy tevékenykedik, mint az egyház élő, ifjúságnevelő részlege.

Közösségünk minden időben az ifjúság orvossága volt. Ellenméreg! Ezekben az elmúlt években összetévesztették a méreggel. Tévedtek. (Szabadon Chestertontól.) Nem is vesszük rossz néven! Sokan megsínylették ugyan ezeket az időket. De maga a Regnum Marianum megerősödött. Így megerősödve indulhatott neki a jövőnek!

Az 1984. esztendő szilveszterének napján befejeztem a Megmaradás krónikáját.

¹¹⁷ Pontosabban ügyvédjétől. (Somogyi Sándor pontosítása.)

Függelék

A szerző a folytatásról

„Az elmúlt tíz évben sokan megkérdezték, hol végződött a Regnum Marianum történetével foglalkozó szűkre szabott írásom, és folytatom-e? Amit írtam, 1900-tól 1970-ig írtam. Szűkre szabtam. Azt akartam, legyen meg népünk története: tárgyilagosan, ha lehet, érzelem nélkül. Úgy győződtem meg, nem folytathatom ezt az írást, túlságosan szereplője lettem az eseményeknek. Pedig sok mindent gyűjtöttem. Minden készen áll, hogy kétezerig folytassuk az írást. Az elém gördülő kérdésekből úgy vélem, a munkát tőlem várjátok. Erről nem lehet szó! Viszont el sem maradhat a munka!... Mindig lenyűgözött, amikor a tavaszi szemléken felhangzott a Regnumot figyelmeztető vezényszó: vigyázz! Gyermekkoromban egy mozdulattal tettem eleget neki. Most, ahogyan az évek egyre közelítik a kétezrediket, mindig nagyobb feladat a vigyázás. Talán azért, mert akkor csak magamra kellett vigyáznom. A feladatok egyre nehezebbek. Legyetek szívesek, segítsetek!” (1988 augusztusában)

Életrajzi adatok

„Lóri bá’, Emődi László atya Budapesten született 1919. október 20-án. Esztergomban szentelték pappá 1942. június 14-én. A 46 éves papi életéből 16 évet töltött börtönben, illetve kétkezi munkával, a többit pedig különböző helyeken kápláni szolgálatban; egész életét pedig a Regnum Marianum és Isten Országának építésében. Karácsony vigiliáján, 1988. december 24-én örökös vigyázásra, virrasztásra hívta az Úr.” (A halotti értesítőből)

Horváth Árpád: Egy tanítvány a szerzőről

Laci bácsi könyvében magáról alig ír, és ha igen, csak ott, ahol ez elkerülhetetlen. Így nem említi, hogy a lefoglaláskor utolsóként hagyta el a Házat. A szükségképpen sekrestyéjén keresztül kellett szobájába menni. Szinte elbarikádozta magát. Valamilyen egyházi nagyúr jött őt rábeszélni, hogy távozzék a Házból, mert ha nem, akkor... Laci bácsi csak cserépkályhája felé mutatott. „Nekem meg van ott egy baltám...” Nekünk, „Pacsirta” fiainak persze rettenetesen imponált a szilaj ellenszegülés, és kamaszos fantáziával kiszíneztük, mi lett volna, ha Laci bácsi fekete reverendájában, baltát suhogtatva tényleg odavág. Akkor harminckét éves volt, mi tizenhat, és számunkra a dráma egy hatalmas élmény. Egy nagy kaland. Hasonló korú osztálytársainknak legfeljebb olvasmány volt, vagy film, nekünk bőrünkön érzett valóság, élettapasztalat.

Amikor 1951. november 24-én elhagytuk a Házat, és utoljára énekeltük el a kápolnában nagy dacosan a Mária Édesanyánkat, nem könnyeztünk. Vadul megesküdtünk, hogy „ide még visszajövünk”, és a búcsú érzését elnyomta bennünk az izgalom a kalandos jövő előtt.

Már két éve készülődtünk a bujdosó betyáreletre. Misszionáriusnak, őskereszténynek éreztük magunkat, katakombák lakóinak. Mi is kaptunk kis „népeket”. Elszórva a városban, egész Kelenföldre, Kőbányáig. Nagyon büszkék voltunk rá, az üldözés felnőtté tett bennünket. Lelkes, komoly képet vágunk, és úgy éreztük, az egész magyar katolicizmus a mi vállunkon nyugszik. Csak azt figyeltük, Laci bácsi mit csinál, és mentünk utána. Feltétel nélkül követtük őt. Aki ezt nem tudta, kiszállt. Amikor tizenkét évvel később tanár lettem egy svájci gimnáziumban, ott is sokszor arra gondoltam, hogyan csinálná ezt a Laci bácsi? Ha kitaláltam, úgy is csináltam, és ment. Még ebben a teljesen más világban is. Az elején mindent úgy csináltunk, mint régen. A különbség csak az volt, hogy állótáboraink mozgótáborrá lettek, és vízre szálltunk. A Szűnyog-szigeten volt már két kielbootunk, később meg lent Csepelen a Kis-Dunán. Változtattuk helyünket. Bűnügyi regényekben, Chesterton *Páter Brown*jában olvastuk, hogy ezt így kell csinálni.

Legendás élményünk volt a nagykör: le a Dunán Szekszárdig, fel a Sión Siófokig, végig a Balatonon be Zalába, aztán fel a Rábán Győrig és onnét csurgás Pestig. Három hét alatt tettük meg az 1 000 kilométert. Egy részét gyalog. Simontornyánál rendszerint elfogyott a Sió, itt szekerekre tettük a csónakokat és mi ballagtunk utánuk Siófokig. Legtöbbször éjjel. Aztán valamikor határsávvá lett a Duna Győrtől, és be kellett fejeznünk a nagykört. Általában tizenhatan mentünk négy csónakkal Laci bácsi és a „Pater” vezetésével, körülbelül ugyanennyien biciklivel, Szép atyával az élen. Néha váltogattuk a legénységet, a bicikli azért könnyebb volt.

A „Pater” csónakja volt a legnépszerűbb. Gabi bácsi akkorákat húzott hosszú karjával és nem kevésbé hosszú lábaival, hogy a többiek lazálhattak. Néha ő nem is váltott, csak lehúzott pár órát. Laci bácsi inkább szorgalmával tűnt föl. Időnként egyfolytában szidta lusta legénységét. Ha jó formában volt, egész délután. De ez megnyugtatólag hatott. Ha valóban nagyon mérges volt, akkor ugyanis hallgatott. Ilyenkor mi is hallgattunk. Ha valamelyikünk a rituális csendben elkuncogta magát, azt szelíden bokán rúgtuk.

De szerettük is, ha mérgeledik. Senki nem tudott olyan szeretetreméltóan mérgeledni, mint ő. Néha direkt azért csináltuk a rosszat, hogy dühös legyen. Élveztük. Barátunk volt, második apánk.

Örök emlékek maradnak a nagyköri pénteki napok. Ilyenkor „Pater” kiadta a híres jelszót: „Pénteken egyen a fene!” A nagyszájú Fülöp ugyan megjegyezte, hogy a jelszó fölösleges és inkább retorikai jellegű, lévén esz az bennünket más napokon is, és a jelszót a „Pater” egyébként is csak azért találta ki, mert ő nem tud enni. Ezen meg „Pater” dühödött fel. Bizonyítandó, hogy jelszavának transzcendens dimenziói vannak, megevett előttünk őt

csajka babfőzeléket, és ráivott vagy öt liter tejet. Ez meggyőzött bennünket, hogy itt mégiscsak örök igazságok követéséről van szó. Laci bácsi ilyenkor csak nagyokat kuncogott magában breviáriumoszás közben. „Bolond ez a Gábor...” Ő is nagyon kedvelte a „Patert”. Persze Fülöpnek azért igaza volt. Ma sem tudom, hogyan lehetett ilyen minimális kalóriával ilyen fizikai teljesítményt kifejtteni. De miért is kell ezt tudni? Csináltuk, ment, és „ez így volt jól” – mondta Laci bácsi. Így gyökeredzött belénk híres nagymondata: „Mindenkinek csinálja tisztességesen azt, amit neki csinálnia kell!” Így beszélt, így is írt, tele vesszővel, tőmondatokban, és ha valaki, hát ő így is csinálta a dolgát.

Amit csinált, feltűnés nélkül tette. Nem szerette a rongyozást, a hencegő embereket, a kifelé villogtatott sikereket. Ebben nem is volt része, és akkor se lett volna, ha másképpen alakul az élete. Saját magán, személyiségén, lelkiségén dolgozott, a létértékeken, de ezt sohasem mondta, és még kevésbé mutogatta.

Mindig másokra volt büszke. Egy jó métázóra, focistára ugyanannyira, mint arra, aki ügyesen elemezte a Szentháromság tanát, vagy megjavított egy biciklit. Csiszér atyáról írja: „Arról legyen híres, hogy társával a felsős bajnok párost is legyőzte. Remekül kezelte a börtört”. Hogy társa ő volt, Emódi atya, azt elhallgatja. Magáról mindig azt mondta élcelődő hetykeséggel, amit nem tudott. Főzni, legalább is a mi időnkben, nem tudott. De ha a táborban elrontottuk az ételt, akkor tényleg nagyon mérges volt. Mert ezt is tudni kell csinálni!

Még fiatal pap korában kialakította sajátos életstílusát, és hű maradt ehhez egy életen át. Amikor majd húsz év távollét után újra láttam, megdöbbenett, hogy semmit se változott. Pedig tíz év börtön már mögötte volt. Valamit megtalálhatott korán, és későbbiekben már csak ezt mélyítgette. Már fiatalon bölcs volt, és az is maradt. Bölcs a szó klasszikus értelmében. Rögtön rátapintott a lényegre, és csinálta. És a korai felismerés, hogy csupán egy-két sarkalatos dolog fontos és lényeges, eleve leegyszerűsítette életét. De egyébként is, szeretett visszahúzódnival, olvasni. A látszat ellenére is befelé élő ember volt.

Szerette szobája csendjét, könyveit, szeretett (nem mérgesen is!) nagyokat hallgatni, beszéde rövid volt és egyszerű. Soha nem volt sztár, talán nem is tudta, mi az. Méltatlan és hamis lenne őt így beállítani. Mert ő métázni szeretett és focizni, meg lábteniszezni. Nagyon gyors volt. Még bent a Házban, a romkáporna mögötti udvaron a reverenda se akadályozta a futásban. Néha elfelejtette levenni, annyira lázba hozta a játékszenvedély. De itt is csak inkább adogatott. Hagyta, hogy mi rúgjuk a gólt. De ha mellé ment, sok mindennek elmondott bennünket!

Hosszú utainkon soha nem történt bajunk. Pedig néha felborultunk, egyszer márciusban, hóesésben az Erzsébet hídnál. A híd roncsaiba kapaszkodtunk, míg jött a segítség. Laci bácsi nagyon leszidott bennünket, majd hozzáfűzte: „Anyátoknak azért ne szóljatok...” Büszke volt rá, hogy kimásztunk. Egy másik alkalommal, még kicsik voltunk, Zalabéren táboroztunk. Délutánonként a Zala felé ugrálgattunk talpast meg fejeseket. A tábor utolsó napján leapadt a Zala, és kibukkantak a vízből az iszapba vert hatalmas karók. Megilletődve néztük. Ekkor láttam Laci bácsit először nagyon megijedni. De nem szólt semmit. Kihagyta, mint mindig, a nagy jámbor prédikációt. Hagyta, hogy mi jöjjünk rá. Az jobb. Rájöttünk. Mária, Édesanyánk...

Egyik év tavaszán, talán még bent voltunk a Házban, nagy hírrel lepett meg bennünket. Megyünk vitorlázni! Úgy történt, hogy ültek a „Paterrel” a fapadosban, és láttak a Balaton melletti nádasban egy ormótlan nagy vitorlás halászbárkát. Azonnal kiszálltak. Valahogy megszerezték. Varrattak rá egy hatalmas sötétbarna vitorlát. Félelmetes kalózhajó lett belőle, „Darunak” kereszteltük. A „Daru” hosszú éveken át járta egész nyáron a Balatont. Minden nép megfordult rajta. Gamászáznál volt a váltás. Sokszor igazoltattak bennünket a vízirendőrök, de valahogy mindig megúsztuk. Nem tudom, miért. Pedig ilyen hajó nem volt a Balatonon. Hajnalban, a nádasban volt a mise a fedélzeten, mi meg álltunk a vízben a békák

között. Őrt állítottunk, hogy jelezzék, ha jönnek a zsaruk. Este néha rumot ittunk, mint az igazi kalózkod, és olvastuk az ír misszionáriusok történetét, akik ilyen bárkákon hajóztak a szigetre megtéríteni a bennszülötteket. A többit nem kellett már olvasnunk, kis diákéletünk vaskos részévé vált.

Nemrég akadt kezembe Borbándi Gyulának, az *Új Látóhatár* főszerkesztőjének, a külföldi magyar szellemi élet egyik kimagasló alakjának visszaemlékezése saját regnumi életére. A majdnem negyvenévi távollét után Magyarországra látogató és a Damjanich utca 50-be is visszatérő író így elmélkedik:

„A hajdani regnumi atyák legtöbbje már halott. Vajon hová kerültek, akiket még nem ragadott el a halál? De talán él még a szellem is – más helyütt és más intézményekben –, amely az itt folyó nevelő munkát áthatotta. A tehetség és tudás tisztelete, az erkölcsnek és a tisztességnek a megbecsülése, az emberszeretet és a szociális érzés. A Regnumban nagyrészt szegény gyerekek nevelődtek. Velük a papok ugyanúgy törődtek, mint a tehetősebbekkel. Nekünk ez évek a demokrácia iskolája is voltak, nem tantételekből és elméletekből ismertük meg, hanem emberi kapcsolatokon, egymás kölcsönös tiszteletén és a türelmen keresztül.” (*Kirándulás a múltba. Új Látóhatár, 1988. 1. sz. 85. o.*)

Valóban, így visszanézve látja az ember, milyen nagy dolog is volt a Regnum. Felejthetetlen élmény és felejthetetlen életiskola. Felejthetetlen emberek, lebilincselő papi személyiségek, nem utolsó sorban Emődi atya, a mi Laci bácsink. Ma már tudjuk, nem véletlen az, hogy ez az intézmény túlélte a keresztényüldözés minden fázisát, minden cselszövését, minden viharát. Akik így tudták szolgálni Jézus Úr ügyét és a magyar ifjúságot, azokon semmi se vehetett erőt.

(Luzern, 1989. február 11.)

Névmutató¹¹⁸

Ackermann Kálmán, 94, 122

Ajkay József, 260

Alberti Árpád, 171

Aluk József, 51

Baden-Powell, Robert, 29–32, 62, 66, 132

Bajcsy Lajos, 240

Balás Béla, 171, 191, 240

Barabás Ferenc, 97, 98

Bardon Alfréd, 38, 62

Bartmann Miklós, *lásd* Beresztóczy Miklós

Baumann Károly, 11, 17

Bálint Andor, 119

Bánfi D. János, 96, 261

Bányai Zoltán, 51

Bárány Anzelm, 261

Bárány József, 96, 261

Bárdos István, 21, 59, 75, 83, 84, 88, 94–98, 105, 108, 111, 119, 122, 124, 127, 130, 157, 255, 259, 261, 267

Bednár Dénes, 98, 112, 261

Bednár Róbert, 52

Bellányi Ferenc, 261

Berecz János, 192

Beresztóczy Miklós, 84, 103, 122, 268

Bimbó István, 175, 176, 218–221

Bodnár Gábor, 34–37, 57, 58, 60

Bognár Lajos, 112

Bógyi György, 107

Bóka Imre, *lásd* Hell Imre

Bolváry Pál, 182

Borbándi Gyula, 277

Borsi Lőrinc, 112

Bölcsvölgyi Zoltán, 174, 182

Brückner József, 95, 96, 261

Budai Dezső, 97

Czike Imre, 171

Csermely Endre, 171

Csiszér Ferenc, 88, 100, 138, 146, 261, 276

Csongor György, 35

Csonka Ferenc, 182

Darvas Pál, 110, 112, 127, 151, 197, 204, 260

¹¹⁸ A nevet követő oldalszám a „pdf” formátumban, ISBN azonosítóval megjelent könyvre utal (PPEK).

- Divéky Egyed, 96–98, 112, 262
Doskár Balázs, 233, 234, 241, 242, 246, 250
Dus Ferenc, 35
- Ecker Jenő, 94
Elek Károly, 166, 178
Emődi László, 76, 77, 98, 118, 119, 150, 151, 154, 178, 179, 181, 191, 204, 206, 215, 217,
220, 231, 259, 262, 273–277
Endrey Mihály, 137, 146, 168, 210, 238, 268, 269
Ercsey-Ecker László, 260
Erdővégi András, 171
- Élő József, 150
- Farkas Pál, 112, 127
Feik Gyula, 51
Ferenc József, 47
Fischer Colbrie Ágoston, 23
Frey László, 112
Fuhrmann Ernő, 15, 21, 43, 72, 81, 95–98, 105, 119, 259, 262
- Gabriel Antal, 17
Gergely Ferenc, 68
Gigler Károly, 268
Glattfelder Gyula, 23
Goldó Sándor, 112
Grósz József, 130, 136, 170, 268
- Gyetzvai Géza, 98, 262
Györgydeák Márton, 240
Győri M. Antal, 97, 98, 262
- Hagemann Frigyes, 165, 171, 230, 231, 233, 237, 240–242, 246, 249, 250
Hagyó József, 178, 197, 217, 220, 230
Hajnal György, 171
Hajnal Róbert, 171
Halmos László, 102
Halász Pál, 22, 43, 46, 49, 51, 52, 94, 95, 108, 111, 122, 147, 259, 262
Halász Piusz, 182, 183
Hamvas Endre, 101, 103, 268
Havas Géza, 175
Hegyi Vera, 242, 246, 250
Hell Ferenc, 128
Hell Imre, 96, 97, 108, 128–130, 261
Hevesy Ernő, 51
Hohmann Antal, 96, 108, 262
Horváth Béla, 47, 48, 260
Horváth János, 51

- Ikvai László, 175
Izmindy Antal, 10
Izsóf Alajos, 23, 25, 26, 35, 37, 56, 94, 262
- Jandik József, 21, 35, 54, 87, 94–98, 105, 106, 108, 111, 119, 122, 124, 126, 127, 129, 137, 146, 157, 255, 258, 262, 266
Janson Vilmos, 62
Jaszenák Viktor (Győző), *lásd* Jókuti Győző
XXIII. János pápa, 235
Jánossy Sándor, 89
Jókuti Győző, 36, 37, 43, 95, 96, 100, 102, 108, 112, 137, 157, 255, 262
- Kaiser József, 51
Kanter Károly, 10–18, 20, 147, 157, 261
Karle Sándor, 36
Katona István, 240, 246, 250, 262
Kállay Emil, 171
Kánitz István, 35
Kántor László, 112
Keglevich István, 150, 152, 159, 162, 163, 176, 178, 188, 189, 217, 218, 220, 262
Keil Ernő, 38, 55, 59, 60
Kereszty Imre, 212
Kétyi János, 95, 262
Kis György, 131
Kisberk Imre, 270
Kocsis István, 107, 112
Kodály Zoltán, 164
Konzili Pál, 233, 241
Kopócsy Mihály, 260
Kosch Béla, 124
Kósnay István, 124, 175, 176, 219, 222
Kossa István, 146
Koszterszitz József, 22, 37, 57, 59, 62, 107, 111, 157, 209, 262, 266
Kosztolányi István, 95–98, 108, 112, 119, 127, 154, 155, 157, 216, 255, 262
Koudela Géza, 75
Kovács Sándor, 209
Körmendi István, 76, 104, 105, 112, 119, 138, 262, 266
Krámer Géza, 51
Krempel Ferenc, 127
Krywald Ottó, 11, 13, 15–17, 20, 23, 39, 42, 94, 97, 98, 105, 106, 108, 119, 258, 262
- Lantos-Kiss Antal, 238
László Gábor, 53, 72, 75–77, 87, 88, 96–98, 101, 102, 105, 112, 119, 154, 173, 177, 178, 212, 216, 237, 255, 259, 262, 275, 277
Leiner Mihály, 94
Lékai László, 9, 109, 270
Lénárd Ödön, 175, 182, 183
Lelóczy Gyula, 14
Luzsénszky Alfonz, 22, 71–73, 96–98, 112, 127, 216, 255, 262

- Mailáth Gusztáv, 11–13, 16–18, 22, 23, 41, 86–88, 92, 105, 109, 121, 123, 124, 127, 147, 157, 261, 265, 266
- Major Ákos, 221
- Marczell Mihály, 22, 35, 47, 88, 94, 106, 108, 111, 122, 157, 193, 259, 262, 266
- Masszi Lajos, 112
- Meszlényi Zoltán, 268
- Méhes György, 107, 112, 197, 260
- Miller Ferenc, 107
- Mindszenti László, 182
- Mindszenty József, 83, 84, 129–132, 136, 170, 267, 268
- Mócsy Imre, 181, 215, 216, 224, 225
- Móder Mihály, 105, 119
- Montini, Giovanni Battista, *lásd* VI. Pál pápa
- Morlin Imre, 216
- Nagy Lajos, 94, 122, 262
- Nagy László, 50, 171
- Nagy Sándor, 51
- Nemeshegyi Péter, 22, 73
- Némethy Ernő, 53, 147
- Némethy György, 34
- Nyisztor Zoltán, 18, 19, 24
- Opálény Vincentia Magdolna, 178
- Orosz Ferenc, 178
- Ortvay Rudolf, 49, 52, 53, 147
- Pacelli, Eugenio, *lásd* XII. Pius pápa
- Pantol Márton, 69–71, 116–119, 122, 124, 135, 146, 153–155, 158, 159, 262
- Parádi Gyula, 171
- Pater, *lásd* László Gábor
- VI. Pál pápa, 235
- Páros Antal, 216
- Peisz Lajos, 154, 159
- Pintér László, 37, 57
- XI. Pius pápa, 235
- XII. Pius pápa, 83, 84, 235, 268
- Polonkai György, 147
- Porszász Károly, 51
- Prohászka Ottokár, 8–11, 13, 15, 16, 19, 22–26, 44, 46, 108, 111, 131, 147, 149, 157, 193, 199, 254, 261, 265
- Puska László, 112
- Radványi Kálmán, 35, 37, 57
- Rafeisen Béla, 51
- Rajner Lajos, 121
- Ravasz Árpád, 37
- Reichert Róbert, 260
- Réthy László, 150, 152

- Roncalli, Giuseppe, *lásd* XXIII. János pápa
Rothnagel Sándor, 94, 122
Rózsa Elemér, 181, 191, 215, 216
Rózsavölgyi László, 76, 100, 102, 112, 119, 143–146, 150, 151, 178, 184, 205, 211, 217, 220, 224, 225, 262, 269
- Sauer Richárd, 90
Saád Béla, 191
Schiller Rezső, 12
Schwarz-Eggenhoffer Artúr, 137, 168, 170, 171, 269
Schönherz Zoltán, 221
Schütz Antal, 8, 9, 24, 75
Semptey László, 151, 152
Seres Ferenc, 210
Serédi Jusztinián, 53, 82, 147, 266
Shvoy Lajos, 22, 36, 42–53, 71, 94, 95, 105, 108, 111, 112, 122, 123, 147, 149, 154, 157, 211, 232, 258, 263, 265, 270
Sigmond Ernő, *lásd* Strecke Ernő
Sík Sándor, 28, 30, 31, 35–37, 55–57, 59, 65, 75, 89, 124, 133
Simonits László, 95, 96, 263
Sinak János, 51
Sinkó Ferenc, 23
Siráky Ferenc, 51
Sólymos Oszkár, 11, 13, 17, 20, 21, 23, 39, 193
Sólyomváry Károly, 15, 106, 119
Somogyi Sándor, 171, 212, 217, 220, 231–233, 237, 240, 242, 243, 246–250, 259, 270
Strecke Ernő, 184
- Szabó Imre, 93, 104, 137, 144, 168, 210, 269, 270
Szabó János, 47, 94, 263
Szalay Mátyás, 94
Szauer Richárd, 260
Szép Zoltán, 76, 81, 89, 98, 105, 112, 119, 154, 253, 263, 275
Szigeti Imre, 184
Sziklai Rezső, 94, 122, 263
Szilassy Aladár, 35
Szirmák Gábor, 260
Szkladányi Ákos, 263
Szlatky Zoltán, 51
Szönyi Alfréd, 263
Sztrilich Pál, 57, 64, 65
Szuchy Béla, 98, 119, 171, 212, 263
Szunyogh Xavér, 170, 182
- Tabódy István, 182, 183, 185, 211, 212
Takács Endre, 51
Takács János, 50, 95, 148–150, 263
Teleki Pál, 54, 65
Temesy Győző, 57
Thiry István, 217, 220, 263

Tompa Nándor, 77, 78, 98, 112, 118, 119, 138, 150, 176–178, 184, 209, 210, 216, 230, 263

Tóth János, 118, 146, 147

Tóth Tihamér, 36

Török Mihály, 17

Turner András, 263

Tury Lajos, 98, 112, 240, 242, 246, 249, 250, 263

Ullmann Péter, 171

Varsányi József, 197, 260

Vaszary Kolos, 12

Vác Jenő, 216

Váczy Lajos, 51

Vigyázó Miklós, 166, 178

Vinkovich Sándor, 107, 112, 127, 197, 260

Vokányi Árpád, 260

Waigand József, 171

Werner Alajos, 75, 80, 81, 84, 85, 98, 101–105, 112, 116, 117, 119, 124, 137, 154, 157, 159,
164, 169, 175, 176, 178, 209, 210, 216, 217, 219, 220, 252, 255, 259, 263, 267, 268

Witz Béla, 37, 52–54, 56, 59, 82, 95, 96, 111, 137, 209, 255, 258, 263, 265

Zdravetz István, 211

Zofahl Aladár, 50, 95, 263

Zudar Endre, 175

Zsigmond Lóránd, 170, 182

Zsigovits Béla, 94, 122, 263

Zsulya István, 51

Kronológia

- 1885.** A főváros önálló (plébániához nem tartozó) hitoktatókat kezd alkalmazni
- 1890 körül** A jezsuiták vidéken megkezdik a Mária-kongregációk szervezését
- 1898–1915.** Kanter Károly budavári plébános
- 1898.** Krywald Ottót Budapestre helyezik
- 1898. december 8.** A középiskolai Mária-Kongregációk alapítása Sólymos Oszkár vezetésével
- 1899.** Az alapítók látogatása a bresciai oratóriánusoknál
- 1899.** A Damjanich u. 28. szám alatt a Philippinum papi egyesület kongregációs papi otthon és internátust alapít Kanter Károly anyagi támogatásával
- 1901. nyár** A Damjanich u. 50. megvétele gróf Mailáth Gusztáv püspök és családja, valamint Vaszary Kolos hercegprímás anyagi támogatásával
- 1901. szeptember** A második internátus megnyitása a Damjanich u. 50-ben
- 1902. szeptember 15.** A Zászlónk első száma Izsóf Alajos főszerkesztésével, a lap a Mária-kongregációk elsőszámú propagátorává válik
- 1902–1903.** A Zászlónk első évfolyama 7 000 példányban jelenik meg
- 1902. szeptember 24.** A közösség kongregációinak bejegyzése Rómában
- 1903–1904.** A Zászlónk második évfolyama 12 000 példányban jelenik meg
- 1903. január 5.** Megalakul a Regnum Marianum Egyesület
- 1903.** Prohászka sikertelen meghívási kísérlete a közösség élére
- 1903.** Felépül a kápolna a Damjanich u. 50. udvarán
- 1904.** A Regnum kongregációi 700 tagot számlálnak
- 1904–1905.** A Zászlónk harmadik évfolyama 14 000 példányban jelenik meg
- 1904.** Prohászka Ottokárt a Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem dogmatika tanárának nevezik ki
- 1904. ősz–1906. január** Prohászka a Ház lakója
- 1905–1906.** A Zászlónk negyedik évfolyama 17 000 példányban jelenik meg
- 1906–1907.** A Zászlónk ötödik évfolyama 18 000 példányban jelenik meg
- 1906.** A Kis Pajtás első évfolyama
- 1907–1908.** A Zászlónk hatodik évfolyama 20 000 példányban jelenik meg
- 1907. augusztus** Az első cserkésztábor Angliában, Brownsea szigetén
- 1908.** Megjelenik Robert Baden-Powell: Scouting for boys c. könyve
- 1909. január 3.** Az Élet c. lap első száma Andor József szerkesztésében
- 1909.** Az első vági tutajút, a Zászlónk szerkesztőségének részvételével
- 1909–1911.** A Zászlónk folytatásokban közli a vági tutajút beszámolóját népszerűsítve az ifjúság körében a természetjárást

- 1909.** Első hazai híradás a cserkészetről (Nagybecskereki Piarista Gimnázium Értesítője)
- 1910.** Megszűnik az internátus
- 1910.** Kísérletezés a kongregációs keretek átalakításával
- 1910.** Szabó János atya hazahozza Amerikából Baden-Powell: Scouting for boys c. könyvét: megindul a cserkészzet bevezetése a Regnumban
- 1910.** Megalakulnak az első hazai cserkészcsapatok
- 1910. augusztus** Az Élet szerkesztését Izsóf Alajos veszi át mint felelős szerkesztő
- 1911–1912.** A Zászlónk tízedik évfolyama 26 000 példányban jelenik meg
- 1911. szeptember** A regnumi Élet Nyomda átveszi a Nagyasszonyunk és a Kis Pajtás szerkesztését
- 1911. szeptember** A Zászlónk Diáknaptár első kötete
- 1912. július 7.** Az Élet főszerkesztője Izsóf Alajos lesz
- 1912.** Az Élet Könyvsorozat megindítása
- 1912. december 28.** A Magyar Cserkészszövetség megalapítása a Regnum Marianum részvételével
- 1912.** A regnumi cserkész-csapatok neve a 3. sz. Regnum Marianum csapatai lesz
- 1912-től** A Zászlónk és szerkesztői köre a cserkészzet legfőbb hazai népszerűsítőjévé válik
- 1912–1913.** Az első regnumi cserkészcsapatok megalakulása Szabó János (Sas), Marczell Mihály (Fecske), Shvoy Lajos (Galamb) vezetésével
- 1913.** Tátrai Félix álnév alatt röpirat jelenik meg Prohászka és a Regnum ellen
- 1913. március** A pesti cserkészcsapatok első közös cserkész-napja a Múzeum-kertben
- 1913. május 3.** Galamb újoncpróba a Széchenyi-hegyen
- 1913. május 14.** Galamb fogadalomtétel
- 1913. július 4–21.** A második vági tutajút a Zászlónk szervezésében a cserkészzet hazai népszerűsítésére
- 1914–1918.** Marczell Mihály főparancsnok
- 1914–1916.** Ajkay József főtiszt
- 1914. nyár** A Regnum és a Piarista gimnázium cserkészcsapatainak közös mozgótábora Kassa–Poprádfelka–Lomnicz–Besztercebánya útvonalon
- 1914.** A Sirály csapat megalakítása
- 1916. nyár** A Galambok Veresegyházán táboroznak
- 1917.** A Regnum kongregációi 658 főt számlálnak
- 1917.** A Rigó csapat megalakítása
- 1917.** Krywald Ottó házfőnök a hittanárok érseki biztosa lesz
- 1919.** Tanácsköztársaság: a Ház földülése, könyvtárainak pusztulása, időleges lefoglalása
- 1919.** Izsóf Alajos kilép a Regnumból, Krywald Ottó visszavonul a házfőnökségtől
- 1919.** Csernoch János hercegprímás a regnumi kápolnát plébániává nyilvánítja

- 1919–1927. Shvoy Lajos plébános és házfőnök
1919. Shvoy Lajos megszervezi a Regnum Marianum egyházközséget
- 1919–1920. Halász Pál főparancsnok
1919. **október 20.** Emődi László születése
- 1920–1943. **október 5.** Bárdos István főparancsnok
1920. A Zászlónk Diákkönyvtár sorozatának megindítása
1920. **tavasz** Megjelenik Prohászka Ottokár: Iránytű a magyar diákok számára, a Diákkönyvtár első kötete
1920. **november 20.** Kanter Károly halála
1921. Megalakul a Templomépítő Bizottság
1921. **július 9–17.** Plébániai gyerekek táboroztatása a Bakonyban
- 1922–1923. Horváth Béla főtiszt
1922. **február 1.** A főváros, mint főkegyúr elismeri a Regnum Marianum plébániát
1922. **nyár** Galamb tábor Nadasdon
1922. **június** Shvoy Lajos és Marczell Mihály Amerikában gyűjt az épülő templomra
- 1922–1932. Witz Béla regnumi atya a Magyar Cserkészszövetség elnöke
1923. **december 16.** A Regnum 25 éves jubileumát ünnepli a Tiszti Kaszinóban
- 1924–1926. Reichert Róbert főtiszt
1925. Marczell Mihály első jelentős pedagógiai műve: A katolikus nevelés szelleme
- 1926–1928. Vokányi Árpád főtiszt
1926. Megyeri nemzeti nagytábor
1927. A regnumi kongregációk létszáma 1084 fő
1927. **április 2.** Prohászka Ottokár halála
1927. **június 20.** Shvoy Lajos házfőnök-plébános mint székesfehérvári püspök, Prohászka utódja lesz
1927. **augusztus 2–18.** Galamb tábor Bogyiszlón
- 1927–1936. Witz Béla házfőnök
- 1928–1930. Ercsey-Ecker László főtiszt
1930. **ősz** Emődi László gyermekként a Regnumba kerül
- 1931–1936. Méhes György főtiszt
1931. **június 14.** Serédi Jusztinián hercegprímás felszenteli a Magyarok Nagyasszonya templomot
- 1931–1938. Megjelennek Marczell Mihály: Bontakozó élet c. nyolckötetes pedagógiai munkájának kötetei
1933. A cserkészlet IV. Világjamboree-je Gödöllőn
1934. **szeptember 25.** A házigyűlés elsőként engedélyezi Kosztolányi Istvánnak, hogy a cserkészfoglalkozás mellett neveltjei kongregációs gyűlését elhagyja

1935. Regnumi javaslat a katolikus cserkészetnek az Actio Catholica égisze alá vonására

1935. november 16. A hercegprímás Witz Béla házfőnököt nevezi ki a Szent István Bazilika plébánosává

1935. november 19. A házigyűlés Jandik Józsefet választja meg helyettes házfőnöknek

1935. december 1. Witz Béla a Bazilika plébánosa lesz

1936. ősz–1943. ősz Jandik József házfőnök

1936–1937. Darvas Pál főtiszt

1937–1939. Vinkovich Sándor főtiszt

1937. László Gábor atya a Regnumba lép

1937 eleje Az egyházmegye írásban hagyja jóvá a Regnum autonómiáját

1939–1944. Darvas Pál főtiszt

1940–1950. A kics csoportos, regnumi, katolikus nevelési módszer kialakítása

1940. március 18. Mailáth püspök halála

1941. Döntés a cserkészfoglalkozások havi egy alkalomra korlátozásáról

1942. Werner Alajos a Házba költözik és létrehozza a Schola Regiát

1942. június 14. Emödi László pappá szentelése

1942. szeptember 26. Felszentelik a kápolna új orgonáját

1943–1949. Fuhrmann Ernő házfőnök

1943–1947. László Gábor főparancsnok

1943. nyár Galamb tábor Hontfüzesgyarmaton

1944–1945. Szauer Richárd főtiszt

1944. nyár Emödi László atya meghívása a Házba

1944. július 2. de. 10 óra Bombatalálat rombolja le a kápolnát

1944. július Galamb-Sas tábor Fehérvárcsurgón

1944. szeptember „44-es fakultások”: Róma engedélye templomon kívüli misézésre egyházüldözés esetére

1945–1946. Varsányi József főtiszt

1945. nyár Nagykónyi egyesített nagytábor

1946–1948. Szirmák Gábor főtiszt

1946. Tompa Nándor atya meghívása a Házba

1946. június 7. A Magyar Cserkészszövetség fölосzlatása (rövid életű utóda a Cserkészfiúk Szövetsége)

1946. július 22. Megalakul a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége a kommunisták által beépített emberekkel

1946. nyár Galamb-Sirály tábor Nagyorosziban

1947. ősz Emödi László és László Gábor megalapítja a „Szt. Kristóf Csónak Rt.”-t

1947–1963. Emődi László főparancsnok

1947. tavasz A Cserkészfiúk Szövetsége nem küld meghívót a Regnumnak a Szent György napi ünnepségre: a Regnum távolmaradásával tüntet

1947. nyár Turul vizitábor Táton

1947. ősz Mindszenty hercegprímás látogatása a Házban

1947. ősz–1951. tavasz A „nagy vezetőképző”, elkészül az „átmenet hídjá”

1948–1951. Kopócsy Mihály főtiszt

1948. A Cserkészfiúk Szövetsége megszűntnek nyilvánítja a regnumi cserkészmunkát

1948. április 8. A kormány betiltja a cserkészcsapatok működését

1948. nyár Turul-Sirály vizitábor Fajszon

1948. vége A Regnum juttatja célba Mindszenty betiltott körlevelét

1948. december 23. Mindszenty bíboros letartóztatása

1948. táján Csizsér Ferenc majd Jókuti Győző regnumi atyák letartóztatása

1949. Mindszenty-per

1949. március Emődi Lászlót eltiltják az iskolai hitoktatástól

1949. szeptember–1963. Dr. Werner Alajos házfőnök

1949–1957. Rózsavölgyi László kelenföldi káplán

1950. január 11. A Belügyminisztérium föloszlatja a Regnum Marianum Egyesületet

1950. augusztus 30. A szerzetesrendek feloszlatása

1951. kora tavasz Emődi László és László Gábor megszerzik a Daru nevű vitorlást

1951. nyár Megindulnak a balatoni vitorlástáborok

1951. augusztus 1. Beresztóczy Miklós általános érseki helytartó betiltja a pasztorációs tevékenységet a Házban

1951. szeptember Rákosi Mátyás leromboltatja Magyarok Nagyasszonya-templomot

1951. november 24. A Ház elvétele, Mailáth koporsójának átszállítása az egyetemi templomba

1952. tavasz Tavaszi szemle Makkosmárián

1952. június 26. Tompa atya „hittanórája” címen lejárato cikk jelenik meg az Esti Budapestben

1953. táján Kialakul, hogy konspirációs okokból csak a vezetőként aktív atyák találkoznak

1955. Hagyó József szentelése és csatlakozása a Regnumhoz

1955. nyár Emődi László népének Káptalanfüred-Tihany vándortáborra

1955. nyár Sas mozgótábor a Bükkben

1956. nyár Emődi László népének állótáborra Révfülöp-Pálkövén

1956. nyár Sas mozgótábor a Bakonyban

1956. november 3. Rózsavölgyi László megbízása a Damjanich utcai kápolna kialakítására

- 1956. december 24.** Rózsavölgyi László kézhez kapja a megbízást
- 1957. január 4–27.** Ideiglenes kápolna a Damjanich u. 50. szám alatt
- 1957. január 20–február 3.** A Damjanich u. 52. alatti kápolna kialakítása Rózsavölgyi László vezetésével
- 1957. március 6.** Rózsavölgyi Lászlót 30 napra őrizetbe veszik
- 1957. nyár** Emődi László népének állótábora Vonyarcvashegy-Szentmihályhegyen
- 1957.** Elkészül a Constitutio Emődi László vezetésével
- 1958.** Tompa Nándor irányításával Opálény Magdolna leánycsoportokat kezd szervezni
- 1958. nyár** Zánkai táborozás
- 1958. nyár** Emődi László népének állótábora Akali Ságpusztán
- 1958. június 10. és július 22.** Az MSZMP PB megbeszélése a vallás elleni harc taktikájáról
- 1959.** A Központi Szeminárium kispapjainak tömeges eltávolítása (köztük két regnumi; Rubint Ferenc és Somogyi Sándor)
- 1959. nyár** Emődi László népének állótábora Akali Ságpusztán
- 1960-as évek** Első koedukált népek
- 1960. augusztus 1–12.** Emődi László: A mi utunk c. beszámolója alapjául szolgáló Duna–Sió–Balaton–Sió–Duna túra
- 1960. október 25.** Pantol Márton halála
- 1960. november** Pantol Márton temetése
- 1960. november 22–1961. július 6.** Első „begyűjtés”
- 1960. november 22.** Emődi László, Keglevich István, Rózsavölgyi László, Tompa Nándor letartóztatása
- 1961.** Első per (Werner Alajos, Tompa Nándor, Rózsavölgyi László, Keglevich István, László Gábor, Hagyó József, Orosz Ferenc, Opálény Magdolna valamint Emődi László elítélése)
- 1961. február 6.** Orosz Ferenc letartóztatása
- 1961. március 15.** A „püspöki kar” körlevele elhatárolódik a „felelőtlen egyházi személyektől”
- 1961. május** Mihelics Vid a Vigiliában méltatja a körlevelet
- 1961. május 29.** A fővárosi főügyész vádirata a Keresztény Front elnevezésű perben
- 1961. május 29.** Werner Alajos letartóztatása
- 1961. július 3–6.** Az elsőfokú tárgyalás
- 1961. július 6.** Hagyó József, László Gábor és Opálény Magdolna letartóztatása
- 1961. augusztus 3–4.** Fellebbezési tárgyalás
- 1962–1965.** II. Vatikáni Zsinat
- 1962. október 20.** Kodály Zoltán levele Werner Alajos zongorájának visszaadása ügyében
- 1963–1964.** „A legjobb másfél évünk”

- 1963. március 29.** Amnesztia, szabadulás
- 1963.** Emődi László szabadulása után befejezi a börtön előtt elkezdett, A mi utunk c. írását
- 1963. április első keddje** A kiszabadult atyák először találkoznak Rózsavölgyi László lakásán
- 1963. május eleje** A kelenföldi gyűlés
- 1963. július vége** Werner Alajost Celldömölkre helyezik
- 1963. augusztus 22.** A házigyűlés döntő többsége a munka folytatása mellett dönt
- 1963. augusztus 22–1964.** Hagyó József házfőnök
- 1963. október** Somogyi Sándor ifjúsági vezetővé választása
- 1963–1970.** Somogyi Sándor az ifjúság vezetője
- 1964.** A Regnum kb. 200 tagot számlál
- 1964.** Katona István pappá szentelése
- 1964. augusztus vége** őszi szemle a Virágos-nyeregben
- 1964. szeptember** Emődi László megírja a Szeptemberi helyzetkép c. írását
- 1964. december 8.** „Történelmünk legragyogóbb ünnepe” és a második begyűjtés
- 1964. december 8–1970.** Hagemann Frigyes házfőnök
- 1965.** A második per (Emődi László, Keglevich István, Rózsavölgyi László, Thiry István, Hagyó József, Werner Alajos, Somogyi Sándor elítélése)
- 1965.** Balás Béla és Györgydeák Márton pappá szentelése
- 1965. január 26.** Somogyi Sándor letartóztatása
- 1965. április 29–május 21.** között Az elsőfokú ítélet tárgyalásai
- 1965.** Kósnay János regnumista ügyvédet kizárják a „dupla nullás” ügyekből
- 1965.** Jezsuita „hivatásrendiség” per
- 1965. nyár** Mozgó tábor a Magas Tátrában
- 1965. október 11. és november 1.** A fellebbezési tárgyalás
- 1966. december 11.** Somogyi Sándor elsőként szabadul a második per letartóztatottjai közül
- 1967.** Az első hazai beatmise
- 1967.** Opálény Mihály pappá szentelése
- 1967.** Doskár Balázs civil vezető csatlakozik a Regnumhoz
- 1968.** Bajcsy Lajos pappá szentelése
- 1968. május** Hagyó József szabadulása
- 1968. május–1970. szeptember** A második szerdai találkozót általában Hagemann Frigyes lakásán tartják
- 1969.** Müller György pappá szentelése
- 1969. március** Balás Béla pannonhalmi lelkigyakorlata: lelkigyakorlatok kezdődnek az egyházi iskolákban regnumi atyák vezetésével

- 1969. nyár** Vértesi tábor, a hatóságok figyelmének újbóli megélénkítése
- 1969. november** Az atyák konspirációs okból elhatározzák a fiatalok 5–6 fős „kupacokba” szervezését
- 1969–1970.** Katona István félbemaradt vezetőképzője
- 1969–1970.** Külön üléseznek az általános iskolások és a kamaszok vezetői
- 1970.** A Regnum kb. 210 tagot számlál
- 1970.** Diószegi László pappá szentelése
- 1970. tavasza** Somogyi Sándort feljelentik könyvkölcsönzés miatt
- 1970. tavasza** Bükpusztai tavaszi szemle
- 1970. június** Regnumi felnőtt fiatalok találkozója
- 1970. nyár** A zádorvári táborozás megfigyelése, a Regéci pontok
- 1970. szeptember 9–12.** Harmadik „begyűjtés”
- 1970. szeptember 9.** Hagemann Frigyes és Tury Lajos letartóztatása
- 1970. szeptember 10–13.** Hegyi Veronika első letartóztatása
- 1970. szeptember 11.** Somogyi Sándor letartóztatása
- 1970. szeptember 12–13.** Duskár Balázs első letartóztatása
- 1970–1976.** Interregnum: a bebörtönzések miatt a Regnum házfőnök és ifjúsági vezető nélkül marad
- 1970. november 26.** A „robbantós ügy”
- 1970. december** Több nép közös fogadalommegújítása Piliscsaba fölött
- 1971.** A harmadik per (Hagemann Frigyes, Tury Lajos, Somogyi Sándor, Katona István, Duskár Balázs, Hegyi Veronika elítélése)
- 1971.** Nagy Zoltán és Turcsik György pappá szentelése
- 1971. február** Robbantósok pere
- 1971. május** Éjszakai majális
- 1971. május 31.** Megszületik az elsőfokú ítélet a harmadik perben
- 1971. április 26–május 31.** Elsőfokú per tárgyalása
- 1971.** Kismarosi találkozók kezdete
- 1971. nyár** Balás Béla vezetői eligazítása Balatonmárfürdőn
- 1971. szeptembertől** Emődi László rendszeres vezetőképzője
- 1972.** A Regnum kb. 190 tagot számlál
- 1972–1973.** Balás Béla titkos házfőnöksége
- 1972.** Blanckenstein Miklós pappá szentelése
- 1972–1977.** Regnumi Szabadegyetem
- 1972. január 18–19.** Fellebbezési tárgyalás
- 1972. május** Megzavart majális

- 1972. nyár** Nagyparlagpusztai (mátrai) táborozás
- 1972. nyár** Bakonyi táborozás: Bulányi György első látogatása a regnumiak közt
- 1972–1973 fordulója** A „Gödör”: az első, civilekkel kibővített házigyűlések kezdete
- 1973.** Kemenes Gábor és Vigassy Mihály pappá szentelése
- 1973.** Emődi László: Hogyan és merre tovább c. írása
- 1973.** A „Gödör” három részre oszlik (Máriaremete, Csillaghegy, Hentes utca)
- 1973. január** Érdi lelkigyakorlat: vita a püspökökhöz való viszonyról
- 1973. február** A Regnum fölméri a budapesti templombajárók számát
- 1973. tavasz** „Bőjti buli” Varga Péter szervezésében
- 1973. nyár** Alföldi biciklitúra
- 1973. szeptember** Somogyi Sándor harmadkedvezményét elutasítják
- 1973. december** Hagemann Frigyes megkapja a harmadkedvezményt
- 1974.** Musits Antal és Blanckenstein György pappá szentelése
- 1974. január 9.** Harmadkedvezménnyel szabadul Hagemann Frigyes
- 1974. január 30.** Somogyi Sándor és Tury Lajos egyéni kedvezménnyel szabadul
- 1974. november 14.** Az ÁEH megegyezése a püspöki karral: a hitoktatás színtereit korlátozzák
- 1975.** Deák András, Deák Gábor és Vignyázó Miklós eltávolítása a szemináriumból
- 1975.** László Gábort Nagybörzsönybe helyezik
- 1975. nyár** Mozgótábor Bieszczadyban
- 1975. augusztus** Elkészül a Hitünk és életünk c. hittankönyv
- 1976–1979.** Nagy Zoltán házfőnök
- 1977.** Megindul az újpesti helyi regnum szervezése az első házaspár megalakításával
- 1977.** Ismét rendeznek majálist Tahi fölött
- 1977.** Balás Bélát Bajótra helyezik
- 1978–1981.** A rétegrendszer kialakítása öt réteggel
- 1978.** Új vezetőképző indul
- 1978.** Kismarosról Nagymarosra költöznek az ifjúsági találkozók
- 1978.** Újpesten megkezdődik a gyermeknépek szervezése
- 1978. november 8.** Werner Alajos halála
- 1978 vagy 1979 decembere** Az első „újkori december 8-a” a Krisztinavárosban
- 1979 körül** Elkészül a Táborozók könyve Emődi László irányításával
- 1979. augusztus** A házfőnök három tanácsadójának megválasztásával létrejön az első intézőbizottság, a négyek
- 1980. tavasz** Lékai László első látogatása a nagymarosi találkozón
- 1980–1988.** Emődi László házfőnök

- 1980. augusztus** Intézőbizottság: Emődi László, Blanckenstein György, Diószegi László, Rendessy Annamária
- 1980. december 3.** Lékai László bíboros üdvözli a Regnumot a Die Fruche c. lapnak adott nyilatkozatában
- 1981.** Megszületik a Patkoló terve
- 1981 nyara** Emődi László elkezdi írni a Regnum Marianum történetét
- 1982.** A Regnum kb. 500 főt számlál
- 1982. január** A Patkoló megindítása Varga Péter vezetésével
- 1982. március 15.** Lékai László a Magyar Kurírban is kedvezően nyilatkozik a Regnumról
- 1982. október** Lékai László Rómában külföldi újságírók előtt újra elismerően nyilatkozik a Regnumról
- 1982. december 8.** Az első Józsefvárosban tartott december 8-a
- 1983.** Lékai László 1 millió forintot utal át a bajóti plébánia építésére
- 1983. augusztus** A házigyűlés Nagybörzsönyben kidolgozza és elfogadja a Tétéleink és Törekvéseink c. dokumentumot, amelynek elfogadása a regnumi tagság feltétele lesz
- 1983. október** Diószegi László megszervezi Roger Schutz és a fiatalok „néma” találkozáját a Domonkosoknál
- 1983. augusztus** Intézőbizottság (Ötök): Emődi László, Blanckenstein Miklós, Diószegi László, Varga Péter, Rendessy Annamária
- 1984. december 31.** Emődi László befejezi a Regnum Marianum történetét
- 1985.** Megkezdődik a Remetei Regnum Marianum szervezése
- 1986.** A legkisebbeket összefogó „nulladik réteg” megalakulása
- 1986.** Ötök: Emődi László, Blanckenstein Miklós, Duskár Balázs, Elek Károly, Varga Péter
- 1987. február 28–március 4.** A Regnum hivatalos résztvevője a Rocca di Papa-n tartott Egyházi Mozgalmak Nemzetközi Kollokviumának (a Regnumot Somogyi Sándor és Vértesaljai László képviseli)
- 1987.** Deák István megszervezi a Bojtárképzőt
- 1987.** Az első (ifjúsági) rétegtábor a Pilisben
- 1988–1990.** A Hajszoló első évfolyama Balás Béla és Deák András vezetésével
- 1988.** A Bojtárképző vezetését Gedeon Sándor veszi át
- 1988.** Györgydeák Márton kerül Duskár Balázs helyett az Ötökbe
- 1988. ősz** Paskai László és a Regnum találkozója a Kövi Szűz Mária Plébánián
- 1988. ősz** A Galamb első száma
- 1988. december 24.** Emődi László halála
- 1989–1990.** Rendszerváltás Magyarországon
- 1989.** Bécsben megjelenik Emődi László Regnum története
- 1989. január 13.** Emődi László temetése

- 1989. február 3–4.** A lelkeségi mozgalmak első hivatalos találkozója
- 1989–1997.** Györgydeák Márton házfőnök
- 1989. augusztus** Ötök: Györgydeák Márton, Blanckenstein Miklós, Hajnal György, Deák András, Varga Péter
- 1990. január** Újra indul a Zászlónk Varga Péter főszerkesztésében
- 1990. december** Útjára indul a Bocs c. lap
- 1991.** A Regnum 987 főt és 73 népet számlál
- 1991.** Megjelenik Dobszay László: Így vagy sehogy c. könyve
- 1991.** Megalakul az új, delegált házigyűlés, a rétegeket emeletekbe sorolják
- 1991.** Paskai László bíboros a Regnum mellett foglal állást Keglevich István mozgalmával szemben
- 1991. eleje** Az Ősök népének megalakulása
- 1991. január 14.** A Legfelsőbb Bíróság koncepciósnak minősíti az 1961-es és 1965-ös pereket
- 1991. május 9.** A Legfelsőbb Bíróság törvénysértőnek mondja ki az 1971-es pert
- 1991. július 22–28.** Zánkai nagytábor
- 1991. augusztus 19.** II. János Pál pápa és a magyarországi katolikus fiatalok találkozója Hajnal György főszervezésével
- 1992.** Minden réteg betűjelet kap
- 1992.** Létrejön a házigyűlés bizottsági rendszere
- 1992.** Brandenburg Sándor veszi át a Bojtárképző irányítását
- 1992.** Megalakul az Újpesti Megújulási Alapítvány
- 1992. augusztus** Ötök: Györgydeák Márton, Blanckenstein Miklós, Molnár Alajos, Deák István, Elek Károly
- 1992. október 17.** Balás Béla püspökké szentelése Esztergomban
- 1992. december 5.** Megkezdődnek az elsőszebati imaórák
- 1993.** A Regnum 1052 főt és 85 népet számlál
- 1993.** A Regnum Marianum Újpesti Egyesület megalapítása
- 1993.** Gyermekes családok réteg indul
- 1993. május** Majális az Ady-ligeti cserkészparkban
- 1993. június** Balás Béla kaposvári megyéspüspök lesz
- 1994.** Három új réteg alakul
- 1994. január** A Regnum 1181 főt és 87 népet számlál
- 1994. május** Tompa Nándor halála
- 1994. október 8.** A Zoborhegy téri Regnum Marianum templom alapkövetétele
- 1995. augusztus** Ötök: Györgydeák Márton, Vigassy Mihály, Somogyi Sándor, Deákné Hajba Jutka, Elek Károly

1996. Megjelenik Dobszay László: Mozaikok a Regnum életéből c. könyve

1996. A Regnum Marianum 100 éves fennállását ünnepli (téves hagyománynak megfelelően)

Irodalomjegyzék az új kiadás lábjegyzeteihez és a kronológiához

- Balczó Laura et. al., 2000. *Az I. cserkészpróba módszertani segédkönyve*. h.n.
- Bodnár Gábor, 1989. *Cserkészkönyv III.* Budapest
- Dobszay János, 1991. *Így vagy sehogy.* Fejezetek a Regnum Marianum életéből. Budapest
- Dobszay János, 1996. *Mozaikok a Regnum életéből.* Budapest
- Emődi László, é.n. [1963]. *A mi utunk*
- Emődi László, 1989. *A Regnum Marianum története, 1900–1970.* Bécs, Kézirat
- Gergely Jenő, 1994. *Prohászka Ottokár. „A napbaöltözött ember.”* Budapest
- Gyorgyovich Miklós, 1998. *Prohászka és a Regnum Marianum.* Távlatok 42. sz. 1998/4.
- Izsóf Alajos, 1904. *A katolikus Budapest.* Budapest
- Izsóf Alajos, 1914. *Utógondolatok vági tutajexpediciónkról.* Zászlónk XIII. évf. 1. sz. 2–3.
- Kecsaj [Kertész Ferenc], 2003. *Egy regnumi élet emlékei.* h.n. Kézirat
- Krywald Ottó, 2002. In Diós István (főszerk.): *Katolikus Lexikon VII.* Budapest, 514.
- László Gábor, 2003. *Status membrorum–qualitas membrorum.* In: *Constitutio.* Budapest, 41–48.
- Lelóczky Gyula, 1981. *Kanter Károly, Budapest lelkiatyja, az oltáriszentség apostola.* In Marosi László (szerk.): *Sugárzó emberek. Életpéldák századunkból.* Eisenstadt
- Mészáros István, 1989. *Katolikus iskoláink nevelőmunkája.* In: Uő: *Értékek és érdekességek az oktatás-nevelés múltjából.* II. Budapest, 126–138.
- Petruch Antal, 1992. *Száz év a magyar jezsuiták múltjából. I. A magyar jezsuiták közös rendtartományban.* Kecskemét, 141, 260.
- Radványi Kálmán, 1914. *Élet a nagy vizek fölött.* Zászlónk XIII. évf. 1. sz. 6–8.
- A „Regnum Marianum”-nak Boldogasszony szeplőtelen fogantatásáról nevezett budapesti Mária-kongregációi 1927 május havában XXI., 1927. Budapest
- Shvoy Lajos, 2002. *Önéletrajz.* Székesfehérvár, (Források a Székesfehérvári egyházmegye történetéből. I.)
- Tiefenthaler József, 1994. *Budapest apostola. Kanter Károly élete.* Budapest

Tompa Nándor, 1947. *A serdülő fiúk lélektani szélsőségei, amint a lelkész látja.*
Budapest, Pázmány Péter Tudományegyetem. 94 oldalas pedagógiai tárgyú licenciátusi értekezés.

Zakar András, 1941. *Tihamér püspök élete. Ahogy a kortársak látták.* Budapest